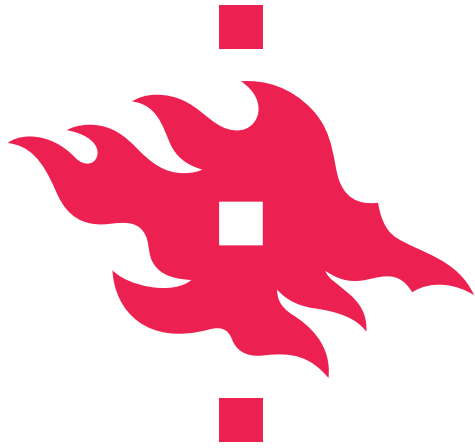

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 36/2019

RIKOLLISUUSTILANNE 2018

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA
TUTKIMUSTEN VALOSSA

PETRI DANIELSSON (TOIM.)

Julkaisija	Helsingin yliopisto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti PL 24, Unioninktau 40 00014 HELSINGIN YLIOPISTO
Sarja	Katsauksia 36/2019
ISSN	2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN	2343-0206 (painettu)
ISBN	978-951-51-0667-4 (pdf)
ISBN	978-951-51-0668-1 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. Tästä syystä entinen Rikollisuustilannekatsaus jaettiin vuonna 2015 kahteen erilliseen osaan, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikollisuuskontrollia ja seuraamusjärjestelmän toimintaa.

Rikollisuustilanne 2018 -julkaisu jatkaa aikaisempien Rikollisuustilannejulkaisujen viitoittamalla tiellä. Julkaisun sisältöön, tietojen esitystapaan ja lukujen rakenteeseen on kuitenkin tehty uudistuksia. Vastaisuudessa julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat. Yksittäisten lukujen osalta uudistukset koskevat lukujen rakennetta ja esitystapaa. Eri lukujen rakennetta on pyritty yhdenmukaistamaan ja tietojen esitystavassa on painotettu kuvioita ja visuaalista ilmettä aiempaa enemmän. Uudistuksista huolimatta pääasiallinen tietosisältö vastaa aiempia julkaisuja.

Käsillä oleva julkaisu on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Anna Raeste. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 3. päivänä lokakuuta 2019

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Kriminologian professori

Janne Kivivuori

Suunnittelija

Petri Danielsson

SISÄLLYS

JOHDANTO, <i>Petri Danielsson</i>	1
RIKOLLISUUSKEHITYS	3
A RIKOSLAJIT	3
1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys, <i>Petri Danielsson</i>	3
Tiivistelmä	3
2 Henkirikokset, <i>Martti Lehti & Karoliina Suonpää</i>	9
Tiivistelmä	9
2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus	10
2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	12
Pitkän aikavälin kehitys	14
2.3 Henkirikollisuuden piirteitä	17
Henkirikosten osapuolet	17
Tekopaikat	20
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus	21
Päihteet ja henkirikollisuus	25
Henkirikosten selvitysprosentti	27
2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen	29
2.5 Kansainvälistä vertailua	32
Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti	32
Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti	35
Lähteet	36
3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset, <i>Matti Näsi & Petri Danielsson</i>	37
Tiivistelmä	37
3.1 Tietolähteet	38
3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys	39
Poliisin tietoon tullut rikollisuus	39
Uhritutkimukset	41
3.3 Väkivaltarikosten piirteitä	43
Ikä ja sukupuoli	43
Osapuolten suhde	47
Väkivallan riskitekijät	48
Väkivallan tapahtumapaikat	50
Tekojen piirteitä	53
Väkivalta ja alkoholi	54
Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius	57
3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen	59
3.5 Väkivallan pelko	62
Lähteet	64
4 Seksuaalirikokset, <i>Hannu Niemi & Monica Fagerlund</i>	65
Tiivistelmä	65
4.1 Raiskaus	66
4.1.1 Tietolähteet	66

4.1.2 Rikollisuuden kehitys	67
Tilastoitu raiskausrikollisuus	67
Kokonaisrikollisuus	69
4.1.3 Raiskausten piirteitä	71
4.1.4 Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa	76
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	78
4.2.1 Tietolähteet.....	78
4.2.2 Rikollisuuden kehitys	79
Tilastoitu rikollisuus.....	79
Kokonaisrikollisuus.....	82
4.2.3 Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä	84
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä	86
4.3 Muut seksuaalirikokset	87
Lähteet	91
 5 Omaisuusrikokset, <i>Petri Danielsson & Noora Ellonen</i>	95
Tiivistelmä	95
5.1 Tietolähteet	96
5.2 Rikollisuuden kehitys	97
Poliisin tietoon tullut rikollisuus	97
Kokonaisrikollisuustutkimukset	103
5.3 Omaisuusrikosten piirteitä	106
Taustatekijät.....	106
Varkausrikollisuuden rakenne	108
Rikosvahingot	110
Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen.....	112
5.4 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen	115
5.5 Kansainvälistä vertailua	117
Lähteet	120
 6 Talousrikokset, <i>Petri Danielsson</i>	123
Tiivistelmä	123
6.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus	124
6.2 Rikollisuuden kehitys	125
Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	125
Arvopaperimarkkinarikokset.....	127
Rahanpesurikokset (RL 32:6–10).....	128
6.3 Talousrikosten piirteitä	129
Lähteet	134
 7 Kyberrikollisuus, <i>Matti Näsi & Markus Kaakinen</i>	137
Tiivistelmä	137
7.1 Tietolähteet	139
7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	139
7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa	143
Yritysten tietomurrot.....	145
Nuorten häirintä ja kiusaaminen	146
Laiton nettilataaminen	146
Lähteet	147

8 Liikenne rikokset, <i>Hannu Niemi & Petri Danielsson</i>	149
Tiivistelmä	149
8.1 Liikennejuopumus	150
Tietolähteet	151
Rikollisuuden kehitys	151
Rikollisuuden piirteet	156
Rikollisuuden alueellinen jakautuminen	165
Kansainvälistä vertailua	166
8.2 Muut liikenne rikokset	171
8.3 Liikenne rikosten aiheuttamat vahingot	175
Lähteet	177
B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	179
1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus	179
<i>Petri Danielsson & Martti Lehti</i>	
Tiivistelmä	179
1.1 Johdanto	180
1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2009–2018	182
1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä	185
Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa	186
Demografiset ja sosioekonomiset tekijät	188
Rikollisuuden etninen kohdistuminen	190
Alkoholin osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa	191
Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi	192
Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä	194
Rasistinen rikollisuus	195
1.4 Kansainvälistä vertailua	196
Lähteet	198
2 Yritykset rikosten kohteena	
<i>Martti Lehti & Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson</i>	201
Tiivistelmä	201
2.1 Tietolähteet	202
2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	203
Myymlärvarkaudet ja liikemurrot	203
Työssä surmatut	206
2.3 Yritysuhritutkimukset	207
Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden yleisyys	208
Työntekijöihin kohdistuva väkivalta	210
Riskitekijät	212
Kustannukset ja rikosten ilmoittaminen poliisille	212
2.4 Kansainvälistä vertailua	214
Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus	215
Lahjonta ja kiristysrikokset	216
Tietojärjestelmiin kohdistuvat hyökkäykset	217
Lähteet	218
LIITETAULUKOT 1–5	219
SUMMARY	235

JOHDANTO

Petri Danielsson

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on laajasti erilaisia rikostyyppejä, mukaan lukien keskeiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, mutta myös ajankohtaisia rikostyyppejä, kuten kyberrikollisuus. Lisäksi julkaisussa tarkastellaan säännöllisesti erilaisia ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Käsillä olevassa Rikollisuustilanne 2018 -julkaisussa erityisteenä on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus ja rikoksen uhriksi joutuminen sekä yrityksiin kohdistuva rikollisuus.

Rikollisuuden kokonaiskuvaa muodostettaessa on ensiarvoinen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Rikollisuuden tutkimuksessa tällainen tietolähde on esimerkiksi poliisin kirjaamat rikokset. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tietolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta*, siis sekä piiloon jäävää että ilmitulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi

Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisoriikollisuuskysely sekä Yritysuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Rikollisuustilanne-julkaisu on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osiossa kuvataan rikollisuuden määrää, piirteitä ja kehitystä keskeisissä rikoslajeissa. Tarkastelu kattaa rikollisuuden kokonaiskuvan vakavimmista väkivaltarikoksista omaisuusrikoksiin, mukaan lukien seksuaalirikokset, talousrikokset sekä kyberrikokset. Luvuissa on pyritty yhdenmukaiseen rakenteeseen siten, että rikostyypeistä esitetään tietoja rikollisuuden kehityksestä, keskeisistä piirteistä, kuten ikä- ja sukupuolijakaumasta, sekä alueellisista eroista. Aikaisemmista vuosista poiketen varsinkin rikollisuuden kehitys on pyritty esittämään kuvioina. Numeromuotoiset tiedot ovat kuitenkin saatavilla liitetaulukoista julkaisun lopusta.

Toisessa osiossa on esitetty tietoja eräistä ajankohtaisista rikollisuuden ilmiöistä. Rikollisuustilanne 2018 -julkaisussa teemoina on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus ja rikoksen uhriksi joutuminen sekä yrityksiin kohdistuva rikollisuus. Tarkoituksena on, että tässä osiossa esitettävät teemat vaihtelevat määrääjain. Käsiteltävissä teemoissa pyritään huomioimaan sekä ilmiön ajankohtaisuus että instituutin tutkimustoiminnan kulloisetkin painopistealueet. Tämän vuoden julkaisussa ei edellisvuosien tapaan ole erillislukuja naisten ja nuorten rikollisuudesta ja uhriksi joutumisesta. Julkaisun lopussa on englanninkielinen tiivistelmä.

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 459 528 rikosta ja 413 887 liikenne-rikkomusta. Rikosten kokonaismäärä nousi yhdellä prosentilla edellisvuoteen nähden.
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset lisääntyivät yhden prosentin ja seksuaalirikokset 16 prosenttia edellisvuoteen nähden. Omaisuusrikosten määrä laski kaksi prosenttia.
- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleiden henkirikosten määrä nousi edellisvuoteen nähden, mutta taso on edelleen matalampi kuin aikaisempina vuosina.
- Omaisuusrikokset muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet ja liikenne-rikokset noin viidenneksen. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista.
- Varkausrikokset ovat vähentyneet lähes yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Pahoinpitelyrikokset lisääntyivät 2010-luvulle asti, mutta taso on viime vuosina vakiintunut. Rattijuopumusten määrät ovat pitkän laskukauden jälkeen kääntyneet lievään nousuun.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomais-
ten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilas-
toimaa. Myös Tulli ja rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia. Tilastoidun rikolli-
suuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka
muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lain-
vastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmituloaste vaih-
telee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan
poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta.

Vuonna 2018 poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli 459 528 ri-
koslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta, pois lukien liiken-
nerikkomukset. Liikenne rikkomuksia¹ kirjattiin 413 887 (taulukko 1). Omai-
suusrikokset muodostivat rikosten kokonaismäärästä vajaa puolet (45 %), pel-
kästään varkausrikokset noin neljänneksen (27 %). Henkeen ja terveyteen koh-
distuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä yhdeksän prosen-
tia kaikista rikoksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitelyrikokset, joiden
osuus kaikista rikoksista oli seitsemän prosenttia.

Kaikkiaan liikenne rikokset muodostivat rikoksista noin viidenneksen
(21 %). Rattijuopumuksia oli kaikista rikoksista neljä prosenttia. Muita mainit-
tavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (6 %), rikokset oikeudenkäyttöä,
viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (3 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja
kunnian loukkaamiset (2 %).

Edellisvuoteen verrattuna rikosten kokonaismäärä nousi yhden prosen-
tin. Omaisuusrikosten määrä laski kaksi prosenttia. Seksuaalirikosten ko-
konaismäärä nousi 16 prosenttia, joista raiskaukset lisääntyivät 12 prosen-
tia ja lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt 18 prosenttia. Huumausainerikok-
set lisääntyivät viisi prosenttia ja henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikos-
ten määrä yhden prosentin. Liikenne rikkomusten määrä kasvoi kahdella
prosentilla edellisvuodesta ja rattijuopumukset seitsemän prosenttia.

¹ Liikenne rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, ajoneuvorikkomus
(TLL 103, 105a).

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2018

Rikoslaji	Lukumäärä	Osuus (%)
Omaisuusrikokset	206 961	45 %
...varkausrikokset	... 122 741	... 27 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	36 074	8 %
...pahoinpitelyrikokset*	... 33 639	... 7 %
...murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	... 85	
Seksuaalirikokset	3 779	1 %
...raiskaukset, törkeät raiskaukset	... 1 393	
Huumausainerikokset	29 140	6 %
...törkeät huumausainerikokset	... 1 251	
Liikenne rikokset	116 411	25 %
...rattijuopumukset	... 19 006	... 4 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikenne rikkomukset)	67 163	15 %
...rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	... 12 482	... 3 %
...järjestysrikkomukset	... 1 951	
...yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	... 10 081	... 2 %
...alkoholirikokset ja -rikkomukset	... 1 670	
Yhteensä	459 528	100 %
Liikenne rikkomukset ym. (TLL 103,105a)	413 887	

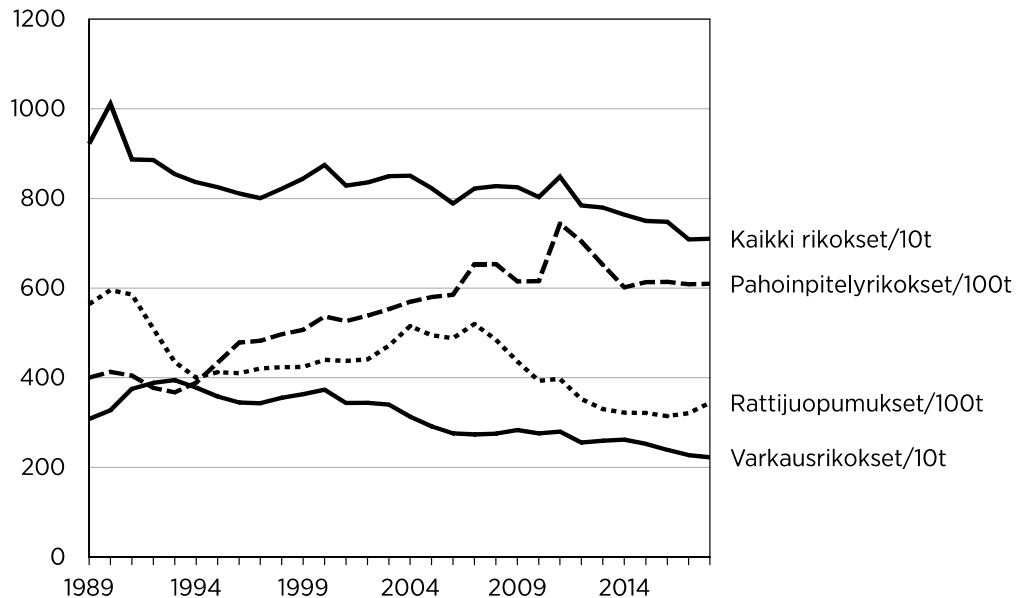
*Sis. myös RL 34a:1§1/6.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikosten (pl. liikenne rikokset¹) ja kolmen merkittävän rikosryhmän, eli varkausrikosten, pahoinpitelyrikosten ja rattijuopumusten kehityksen viimeisten 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

¹ Kaikkien rikosten sarja ei sisällä liikenne rikoksia (RL 23:1,11) eikä liikenne rikkomuksia (TLL 103, 105a).

Rikoksia suhteessa väestöön

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1989–2018. Kaikki rikokset ja varkausrikokset (10 000 asukasta kohti), pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset (100 000 asukasta kohti). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019b)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä nousi tasaisesti 1960-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun. Nousua selittävinä tekijöinä on pidetty muun muassa taloudellisen vaurastumisen myötä lisääntyneitä rikosentekomahdollisuuksia sekä kaupungistumista, erityisesti omaisuusrikosten osalta. Rikosten kokonaismäärän jyrkkä nousu 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa johtui suurelta osin maksukorttipetosten lisääntymisestä ja niiden tilastointitavasta, jota sittemmin muutettiin. 2000-luvulla rikosten kokonaismäärä on ollut pääsääntöisesti laskusuuntainen, johtuen erityisesti omaisuusrikosten vähentymisestä.

Pahoinpitelyrikosten määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusalttiudella sekä rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka

myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Henkirikollisuus on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	2,1	2,0	2,1	1,6	1,7	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5
Ryöstörikokset	31	28	30	30	28	31	28	30	30	31
Pahoinpitelyrikokset	615	615	744	705	651	602	613	614	608	610
Varkausrikokset	2834	2757	2800	2557	2594	2616	2525	2388	2275	2224
Vahingonteko	948	915	1018	818	796	777	687	639	607	552
Kavallus- ja petosrikokset (ei sis. veropetoksia)	477	439	494	561	624	628	715	783	602	616
Rattijuopumus	436	393	397	353	330	322	321	315	321	344

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019b)

Viime vuosikymmenien merkittävin piirre on ollut varkausrikosten miltei yhtäjaksoisen, 1960-luvulta alkaneen kasvun pysähtyminen ja rikollisuuden kääntyminen laskuun. Myös vahingontekorikokset ovat vähentyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Petosrikollisuus on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla, joskin taso on aivan viime vuosina vakiintunut. Ryöstörikokset ovat vähentyneet 1980-luvun lopulta lähtien, mutta viimeisen vuosikymmenen aikana taso on vakiintunut.

Rattijuopumusten esiintyvyydessä on ollut erilaisia vaiheita. Rattijuopumuksia tilastoitiin eniten 1990-luvun alkuvuosina, jonka jälkeen rikosluvut kääntyivät selvään laskuun. Rattijuopumukset lisääntyivät uudelleen 2000-luvulla, mutta eivät aikaisemmalle tasolle, ja kääntyivät uudelleen laskuun 2010-luvulla. Aivan viime vuosina päihtyneenä ajaneiden määrä on noussut maltillisesti.

LÄHTEET

Tilastokeskus. 2019a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus.

<https://stat.fi/til/rpk/>

Tilastokeskus. 2019b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.

<https://www.stat.fi/til/vaerak/>

2 Henkirikokset

Martti Lehti & Karoliina Suonpää

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 maassamme tehtiin 95 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Rikollisuustaso oli 1,7 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Henkirikosten määrä kasvoi vuonna 2018 28 prosenttia edellisvuoden tasosta, mutta oli edelleenkin selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason. Henkirikollisuuden yli kaksikymmentä vuotta jatkunut lähes yhtäjaksoinen väheneminen kuitenkin päättyi.
- Vuonna 2018 kirjattiin yksi alle 18-vuotiaan tekemä henkirikos.
- Henkirikollisuuttamme hallitsee syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta. Rikokset liittyvät kiinteästi alkoholin käyttötilanteisiin.
- Maamme henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu taso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaittemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

Yksiselitteisin väkivaltarikoksia erittelevä piirre on uhrin kuolema. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia sosiaali-indikaattoreita, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos. Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema poliisiasiain tietojärjestelmään pohjautuva poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Tilasto on henkirikosten osalta uhripohjainen, kukin henkirikoksen uhriksi joutunut henkilö tilastoidaan poliisitilastoon erillisenä rikoksena. Tilasto on myös aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli lähinnä vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin.

B. Kuolemansyytilasto. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tietoihin pohjautuva kuolemansyytilasto ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytynyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. Henkirikosseuranta. Vuodesta 2002 alkaen olemassa on ollut poliisitilaston ja kuolemansyytilaston ohella kolmas henkirikollisuuden määrää mittaava tietokanta, henkirikosseuranta. Siihen kirjataan Tilastokeskuksen pitämän poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (ja tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta

kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Osoitinjärjestelmien tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 31 henkilöä (27 %) pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on 10–15 prosenttia tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan saman verran sitä pienempi. Henkirikosseurannan mukaan Suomessa on viimeisten kymmenen vuoden aikana surmattu vuosittain keskimäärin 93 ihmistä, uhrien määrä on 16 prosenttia pienempi kuin poliisitilaston näyttämä ja 14 prosenttia korkeampi kuin kuolemansyytilaston osoittama. Uskomme, että se on varsin lähellä tosiasiallisesti Suomessa vuosina 2009–2018 surmattujen ihmisten vuotuista määrää. Virallistilastoista lähimpänä seurannan osoittamaa määrää on poliisitilaston näyttämä tappojen, murhien ja surmien yhteismäärä. On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiassa voida selvittää täydellisesti tarkkuudella. Pääsyinä ovat syiltään epäselviksi jäävät alkoholistien väkivaltavammakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensin mainittuja on joka vuosi useampia. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin heikon yleisen terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikos-epäilyinä viranomaisten tietoon – on nykykäsityksen mukaan maamme henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida

varmuudella selvittää. Toisaalta viime vuosina on ilmennyt, että kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyy puutteita, joiden johdosta kiinnijäämisriski hoitohenkilöstön potilaisiin kohdistamissa henkirikoksissa (niin laitoksissa kuin kotihoidossakin) on selvästi muuta henkirikollisuutta pienempi. Tämän tyyppistä piilorikollisuutta ei aiemmissa arvioissa ole lainkaan huomioitu, joten arviot ovat saattaneet antaa liian myönteisen kuvan piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessamme.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Murhien, tappojen ja surmien määrä kasvoi vuonna 2018 edellisvuoteen verrattuna 16 prosenttia. Niiden tilastoitu lukumäärä oli yhteensä 85 ja jäi kasvusta huolimatta selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon (taulukko 1).

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Murha	40	38	49	43	38	42	36	21	29	28
Tappo	73	72	64	46	57	59	48	55	44	57
Surma	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
A. Edellisiä yhteensä	114	110	114	89	95	101	84	76	73	85
Lapsensurma	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	22	22	18	18	12	11	19	19	1	10
B. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia										
Yhteensä	138	134	134	107	108	113	104	95	74	95
<i>Muutos %</i>	<i>–14%</i>	<i>–3%</i>	<i>0%</i>	<i>–20%</i>	<i>+1%</i>	<i>+5%</i>	<i>–8%</i>	<i>–9%</i>	<i>–19%</i>	<i>+28%</i>

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b). Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

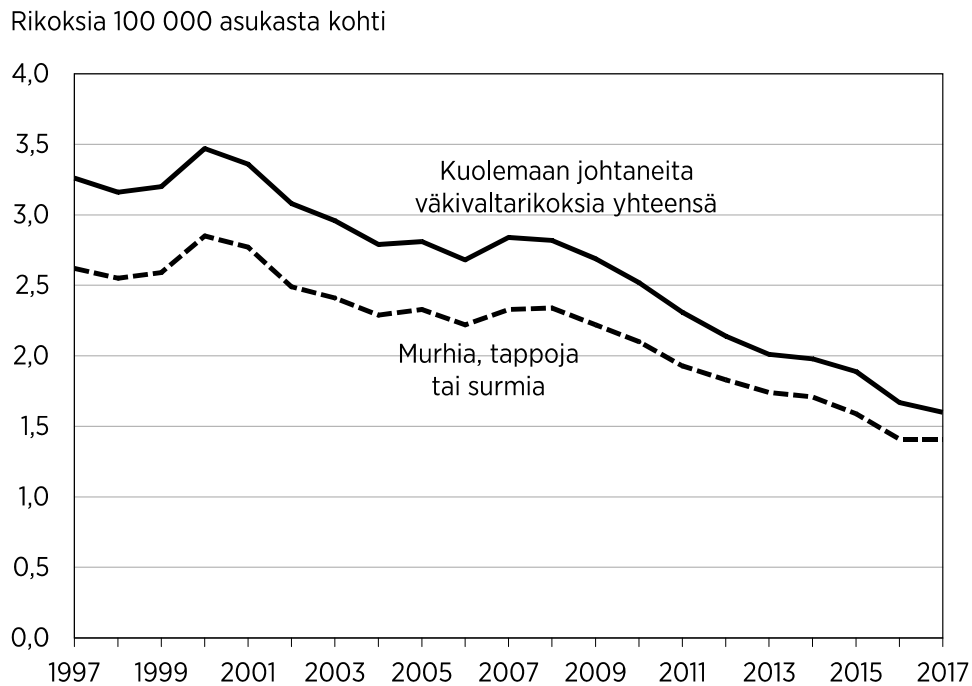
Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä (95) kasvoi edellisvuodesta 28 prosenttia. Tilastoitujen murhien määrä oli 28, yksi vähemmän kuin vuonna 2017.

Taulukko 2 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	110	102	99	73	78	78	70	63	61	..
<i>Muutos %</i>	-8 %	-7 %	-3 %	-26 %	+7 %	+0 %	-10 %	-10 %	-3 %	..
D. Surmattuja henkirikosseurannan mukaan										
	120	118	110	89	89	88	82	74	68	90
<i>Muutos %</i>	-10 %	-2 %	-7 %	-19 %	0 %	-1 %	-7 %	-10 %	-8 %	+32 %

Lähteet: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2019b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, henkirikosseuranta 31.5.2019.

Henkirikosseurannan ennakkotietojen mukaan tahallisten henkirikosten määrä vuonna 2018 oli 90, kasvua edelliseen vuoteen oli 32 prosenttia. Kuolemansyytilaston tuorein tieto on vuodelta 2017. Kyseisenä vuonna surmattiin 61 henkilöä, mikä oli pienin määrä vuoden 1895 jälkeen. Kuolemansyytilasto antaa vakavimman väkivallan kehityksestä samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto ja henkirikosseuranta, joihin seuraavat tarkastelut perustuvat (taulukko 2).

Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1997–2017, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia. *Lähteet:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto; Tilastokeskus, väestö rakenne.

Kuviossa 1 on esitetty kolmen vuoden liukuvana keskiarvona kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrän kehitys 1997–2017. Kuviossa on

myös erikseen aikasarja murhien, tappojen ja surmien määrän kehityksestä. Rikosten määrät on suhteutettu asukaslukuun. Sarjojen välinen ero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Molempien osoittimien perusteella henkirikollisuuden väestöön suhteutettu taso pysyi suhteellisen vakaana aina vuosituhannen vaihteeseen asti, jonka jälkeen henkirikosten määrä kääntyi laskuun.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu antaa saman tuloksen. Poliisitilaston mukaiset kuolemaan johtaneen väkivaltarikollisuuden väestöön suhteutetut viisivuotistasot vuotta ja 100 000 asukasta kohden olivat 1980–2014 seuraavat: 3,0 (1980–84); 3,3 (1985–89); 3,5 (1990–94); 3,3 (1995–99); 3,2 (2000–2004), 2,7 (2005–2009), 2,2 (2010–2014) ja 1,7 (2015–2018).

Sekä liukuvien keskiarvojen että viisivuotiskausien tarkastelu pelkistää esiin henkirikollisuuden viime vuosien alenevan kehityssuunnan. Vuositaitosten erojen huomioimiseksi on syytä tarkastella myös edellä esitettyjä tekomäärien vuotuissarjoja sekä seuraavassa taulukossa esitettyjä väestöön suhteutettuja vuosisarjoja:

Taulukko 3 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia väestön 100 000 henkeä kohti.

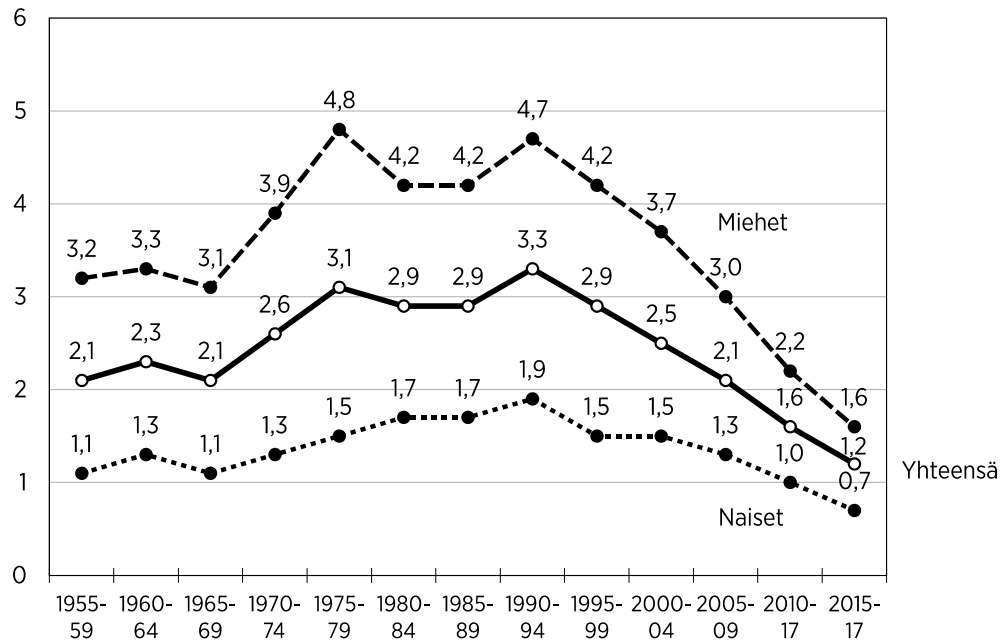
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kuolemansyytilasto	2,06	1,90	1,83	1,35	1,43	1,43	1,28	1,14	1,11	..
Henkirikosseuranta	2,24	2,20	2,04	1,64	1,63	1,61	1,49	1,34	1,23	1,63
Poliisitilasto: kaikki	2,58	2,49	2,48	1,97	1,98	2,08	1,89	1,73	1,35	1,72
Poliisitilasto: henkirikokset	2,13	2,05	2,11	1,64	1,74	1,85	1,53	1,38	1,32	1,54

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2019a); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikosseuranta. Poliisitilaston tahalliset henkirikokset sarja sisältää murhat, tapot ja surmat. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkän aikavälin kehitys

Kuvio 2 kuvaa kuolemaan johtaneen väkivallan kehitystä 1960-luvulta alkaen kuolemansyytilastoon pohjautuen. Vuotta nuorempina surmatut lapset on poistettu kuvion tarkastelusta. Heihin kohdistuneet henkirikokset ovat pääosin vastasyntyneen surmia, joiden määrän kehitykseen ovat vaikuttaneet erityiset, muusta henkirikollisuudesta poikkeavat syyt. Vastasyntyneen surmat ovat nykyisin erittäin harvinainen rikollisuuden muoto ja niiden määrä on myös vähentynyt jyrkästi 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen. 1950-luvulla surmattiin vuosittain vielä keskimäärin 15 alle yksivuotiaasta lasta, 1990-luvulla määrä oli 1,6 ja 2010-luvulla enää 0,5. Ikäryhmän vuotuinen henkirikoskuolleisuus on laskenut samaan aikaan 1950-luvun 1,2 surmatusta 10 000 elävänä syntynyttä kohti 2010-luvun 0,1 surmattuun (Kivivuori 1999).

Surmattujen määrä 100 000 henkeä kohden

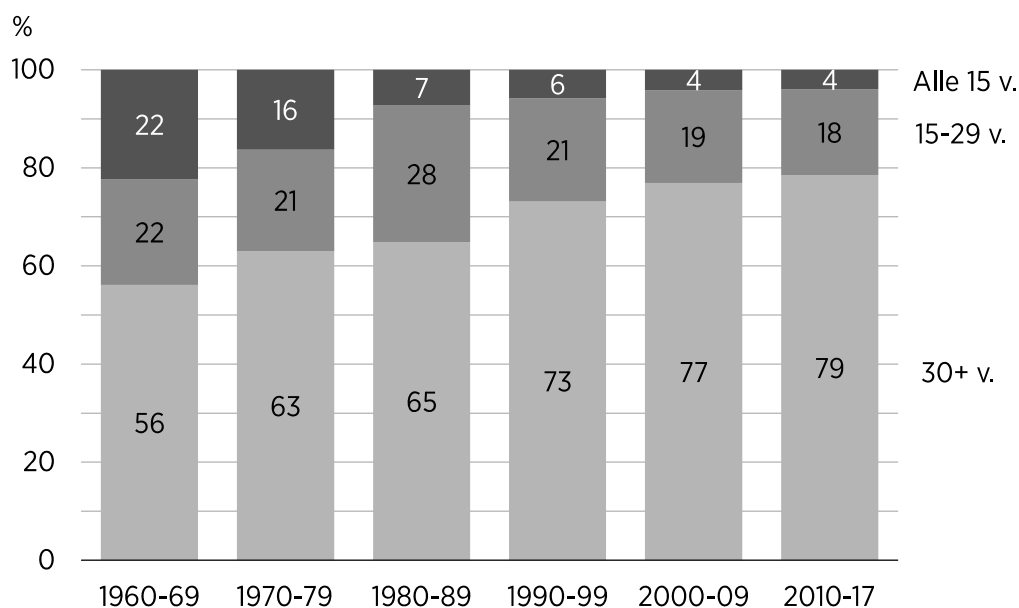
Kuvio 2 Vähintään yksivuotiaana surmattujen miesten ja naisten vuotuinen määrä 100 000 henkeä kohden vuosina 1960–2017. *Lähteet:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Myös vuotta vanhempien miesten ja naisten henkirikoskuolleisuus väheni toisen maailmansodan jälkeen 1960-luvun jälkipuoliskolle saakka. 1970-luvun alussa kuolleisuus kääntyi kuitenkin jyrkkään kasvuun, kunnes vakiintui vuosikymmenen jälkipuoliskolla uudelle aiempaa korkeammalle tasolle. Verrattaessa 1960-luvun loppua 1980-luvun alkuun naisten surmatuksi joutumisen riski lisääntyi 50 prosenttia, miesten 35 prosenttia (1970-luvun alun henkirikostason noususta tarkemmin ks. Kivivuori 2002). 1980-luvun alusta ja 1990-luvun loppuun naisten riski väheni 12 prosenttia miesten riskin pysyessä vakaana. Kuluvalla vuosituhanella sekä miesten että naisten riski kuolla henkirikoksen uhrina on kääntynyt jyrkkään laskuun. Vuosina 2010–2017 miesten riski oli 55 prosenttia ja naisten riski 47 prosenttia matalampi kuin 1990-luvulla keskimäärin. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että viime vuosina on surmattu vuosittain 75 ihmistä vähemmän kuin 1990-luvulla. Aikuisten suomalaismiesten riski joutua surmatuksi on tällä hetkellä alhaisempi kuin kertaakaan kuolemansyytilastoinnin aloittamisen jälkeen, aikuisten naistenkin riski on matalin sitten 1800-luvun lopun.

Ei ole täysin selvää, miksi henkirikosten määrä on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentynyt. Esimerkiksi alkoholin kokonaiskulutus, joka aiempina vuosikymmeninä on ollut läheisessä yhteydessä väkivaltarikollisuuden tason muutoksiin, kasvoi kuluvan vuosikymmenen alkuun saakka ja on sittemmin vakiintunut noin yhdeksään litraan asukasta kohti

puhdasta alkoholia. Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Kehitys ei vaikuta satunnaiselta tason vaihtelulta vaan pidempiaikaiselta muutokselta. Osin taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen, joka pitkällä aikavälillä alentaa henkirikollisuuden tasoa ja rikosten kokonaismäärää, mikäli muut rikollisuuteen vaikuttavat tekijät pysyvät ennallaan. Ikärakenteen muutos selittää viime vuosien tasonlaskusta Suomessa kuitenkin vain 10–20 prosenttia. Henkirikollisuuden tason lasku on Suomessa keskittynyt keski-ikäisten miesten alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Muutos on ollut selvin korkean väkivallan riskiryhmään kuulumattomien miesten tekemissä rikoksissa (Lehti 2014).

Muutoksiin kuolleisuustasossa on liittynyt muutoksia uhrien ikäjakauksessa. Henkirikosten uhrien ikäjakauksen *vanheneminen* on 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen ollut voimakasta. Pääosin taustalla on väestön ikärakenteen yleinen vanheneminen, joka ei kuitenkaan selitä kehitystä tyhjentävästi. Vuosina 2010–2017 15 vuotta nuorempien lasten henkirikoskuolleisuus oli 66 prosenttia matalampi kuin 1960-luvulla, ikäryhmässä 15–29-vuotiaat kuolleisuus oli laskenut 32 prosenttia ja 30 vuotta täyttäneessä väestössä 44 prosenttia. Koko väestön henkirikoskuolleisuus on kuluvalle vuosikymmenellä ollut 39 prosenttia alle 1960-luvun tason. Siten lasten kuolleisuus on viimeisen puolen vuosisadan aikana vähentynyt jyrkimmin, mutta myös 30 vuotta täyttäneiden henkirikoskuolleisuus on laskenut keskimääräistä enemmän. Pienin muutos on ollut 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä (kuvio 3).

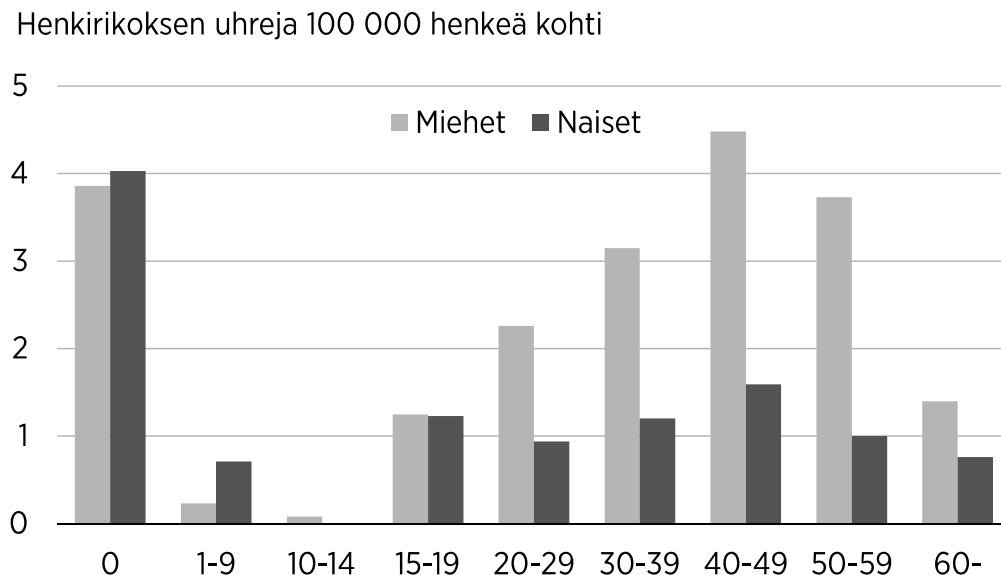
Kuvio 3 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden ikäjakauksen (%) 1960–2017.
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2019a)

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

Seuraavassa tarkastellaan henkirikosapuolten ikää, asemaa työelämässä ja aiempaa rikollisuutta, henkirikosten tekopaikkoja, tekojen raakuutta, yhteyttä päihteiden käyttöön ja selvitysprosenttia. Lähteenä ovat olleet henkirikosseurannan tiedot ja Tilastokeskuksen tietokannat.

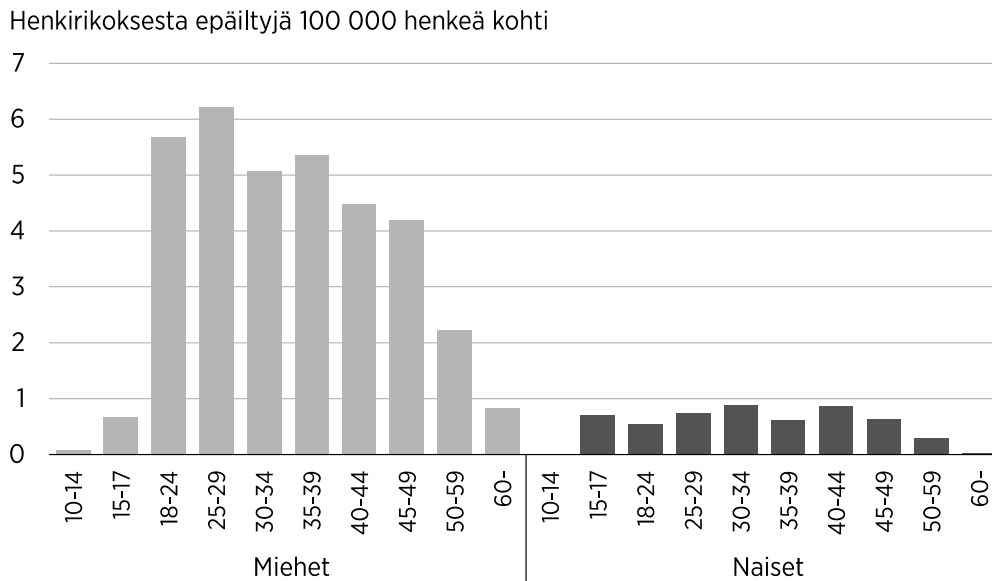
Henkirikosten osapuolet

Vuosina 2010–2018 henkirikosten uhreista 31 prosenttia oli naisia ja 69 prosenttia miehiä. Naisten osuus uhreista on henkirikoksissa pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa.

Kuvio 4 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2017. *Lähde:* Henkirikosseuranta.

Henkirikosten uhrin ikä on keskimäärin selvästi vanhempi kuin lievempien väkivaltarikosten. Riski kuolla henkirikoksen uhrina on sekä miehillä että naisilla korkea ensimmäisen ikävuoden aikana, erityisesti ensimmäisen elinvuorokauden. Kuluvalle vuosituhannelle vuotta nuorempina surmatuista lapsista 57 prosenttia on surmattu ensimmäisen elinvuorokautensa kuluessa, yleensä heti synnytyksen yhteydessä. Vuotta vanhemmilla lapsilla riski laskee jyrkästi, mutta alkaa nousta jälleen teini-iässä. Korkeimmillaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on aikuisilla miehillä 40 ja 60 ikävuoden välillä ja aikuisilla naisilla 40 ja 50 ikävuoden välillä.

Kuvio 5 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2017. *Lähde:* Henkirikosseuranta.

Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 30 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 50 ikävuoden välillä. Naisten osuus henkirikoksiin syyllistyneistä oli vuosina 2010–2017 11 prosenttia.

Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä. Kuluvalla vuosikymmenellä on henkirikosseurannan tietojen mukaan surmattu 41 alle 15-vuotiasta lasta. Uhreista 49 prosentin surmaaja on ollut biologinen äiti ja 44 prosentin biologinen isä. Myös kaikissa muissa rikoksissa surmaaja on ollut lapsen perheenjäsen tai lähisukulainen. Viime vuosien aikuisista naisuhreista 59 prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, kymmenen prosenttia muun lähiomaisen. Tuttavan surmaamaksi on naisuhreista joutunut 17 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön 12 prosenttia. Aikuisista miesuhreista 64 prosentin surmaaja on ollut uhrin tuttava ja 17 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä seitsemän prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosentti samaa sukupuolta olevan partnerin ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen.

Valtaosa vuosina 2010–2017 henkirikoksen osapuoleksi joutuneista miehistä ja naisista oli työikäisiä, suhteellisen harva heistä oli kuitenkaan työelämässä. Ansiotyössä aikuisista, yli 15-vuotiaista, miesuhreista ja miessyylisistä oli 19 prosenttia. Naissyylisistä (17 %) osuus oli samaa luokkaa, aikuisista naisuhreista (34 %) sen sijaan selvästi suurempi. Vastaavasti työttömien ja varhaiseläkeläisten osuus miessyylisistä oli 66 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 58 prosenttia, naissyylisistä osuus oli niin ikään 58 prosenttia ja naisuhreista 33 prosenttia. Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien

kokoon miesten rikollisuustaso oli työttömillä yli kaksikymmenkertainen ja henkirikoskuolleisuus viisitoistakertainen ansiotyössä oleviin verrattuna. Naisten kohdalla tilanne oli käytännössä identtinen: työttömät muodostivat sekä syyllisten että uhrien osalta selvän ongelmaryhmän (ks. tarkemmin Lehti 2019).

Huomattava osa henkirikosten osapuolista on *päihteiden ongelmakäyttäjiä*. Esitutinnanjohtajien arvioiden mukaan vuosina 2010–2017 tehtyjen henkirikosten aikuisista miesosapuolista 64 prosenttia ja naissyylisistä 58 prosenttia oli joko alkoholin tai muiden päihteiden ongelmakäyttäjiä. Aikuisista naisuhreista osuus oli selvästi pienempi, 33 prosenttia.

Kuvaavaa henkirikoksiin syyllistyville ja niiden uhriksi joutuville miehille on myös perhesuhteiden puuttuminen. Perheettömien 15 vuotta täyttäneiden miesten todennäköisyys tehdä henkirikos tai joutua henkirikoksen uhriksi on yli viisinkertainen perheellisiin nähden. Aikuisilla naisilla korkein henkirikoskuolleisuus on toisaalta avoliitossa elävillä, toisaalta yksinhuoltajilla. Avoliitossa elävillä naisilla myös rikollisuustaso on kaikkein korkein, puolitoistakertainen yksin asuviin naisiin nähden, joilla puolestaan on korkeampi rikollisuustaso kuin avioliitossa tai vanhempiensa kanssa elävillä naisilla ja yksinhuoltajilla. Henkirikollisuuden riskiryhmiä ovat näin tarkastellen yksin asuvat miehet ja avoliitossa elävät naiset (ks. tarkemmin Lehti 2019).

Kuluvalla vuosikymmenellä henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 74 prosenttia on ollut tuomittu rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana vähintään kerran aiemmin tuomioistuimessa rikoslakirikoksesta, 60 prosentilla on ollut tekohetkellä rikosrekisteri ja 37 prosentilla ainakin yksi suoritettu ehdoton vankeustuomio. Aiempia väkivaltarikostuomioita miessyylisistä on ollut 60 prosentilla, viisi prosenttia on ollut henkirikoksen uusijoita. Naissyylisistä rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana rikoslakirikoksesta tuomittujen osuus on ollut 54 prosenttia, rikosrekisterin on omannut 36 prosenttia ja suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita on ollut 16 prosentilla. Aiempia väkivaltarikostuomioita on ollut 41 prosentilla naissyylisiä ja henkirikoksen uusijoita on ollut neljä prosenttia (ks. tarkemmin Lehti 2019).

Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, pitkälle alkoholisoituneiden työikäisten miesten ja naisten keskinäistä rikollisuutta. Tilanne on ollut muuttumaton viimeiset vuosikymmenet.

Tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2018 henkirikoksista 60 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 75 prosenttia tapoista, murhista ja surmista (taulukko 4).

Taulukko 4 Tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2009–2018 (surmattuja)

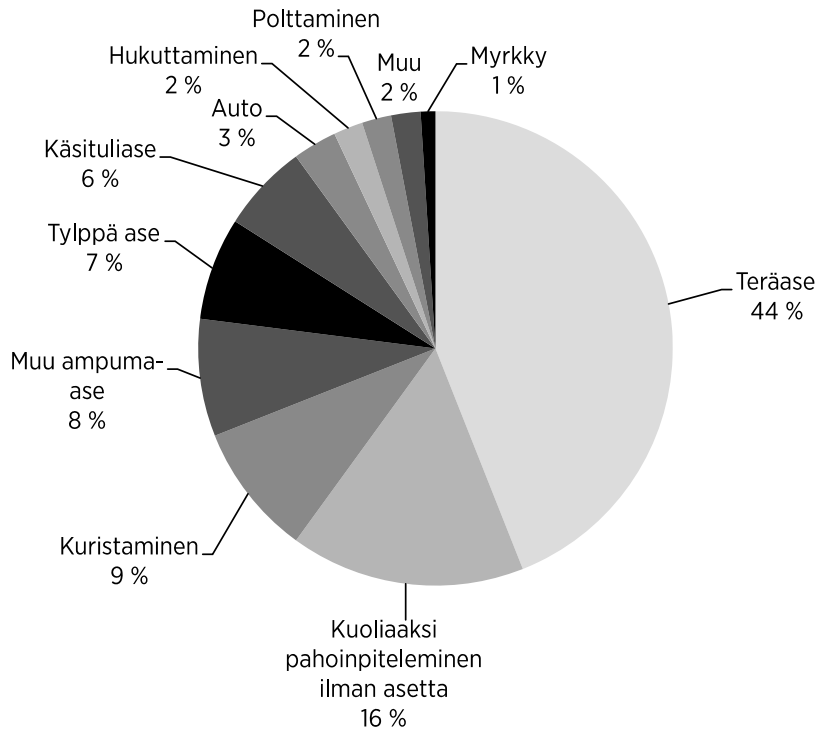
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yksityisasunto	78	69	70	56	58	64	49	45	48	51
Muu yksityinen paikka	22	22	25	20	18	13	21	14	6	13
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>88</i>	<i>83</i>	<i>83</i>	<i>85</i>	<i>80</i>	<i>77</i>	<i>70</i>	<i>78</i>	<i>74</i>	<i>75</i>
Liikekeskus	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravintemusiikki	0	0	2	2	2	0	6	0	0	1
Muu yleinen paikka	8	19	17	11	17	22	24	17	17	20
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>12</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>20</i>	<i>22</i>	<i>30</i>	<i>22</i>	<i>26</i>	<i>25</i>

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b). Pyörityksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Yksityisasunnoissa ja muissa yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellinen osuus on supistunut viime vuosina. Osin tämä johtuu rikollisuuden määrällisen laskun keskittymisestä alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten osuus on kuitenkin kasvanut verraten voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönsosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

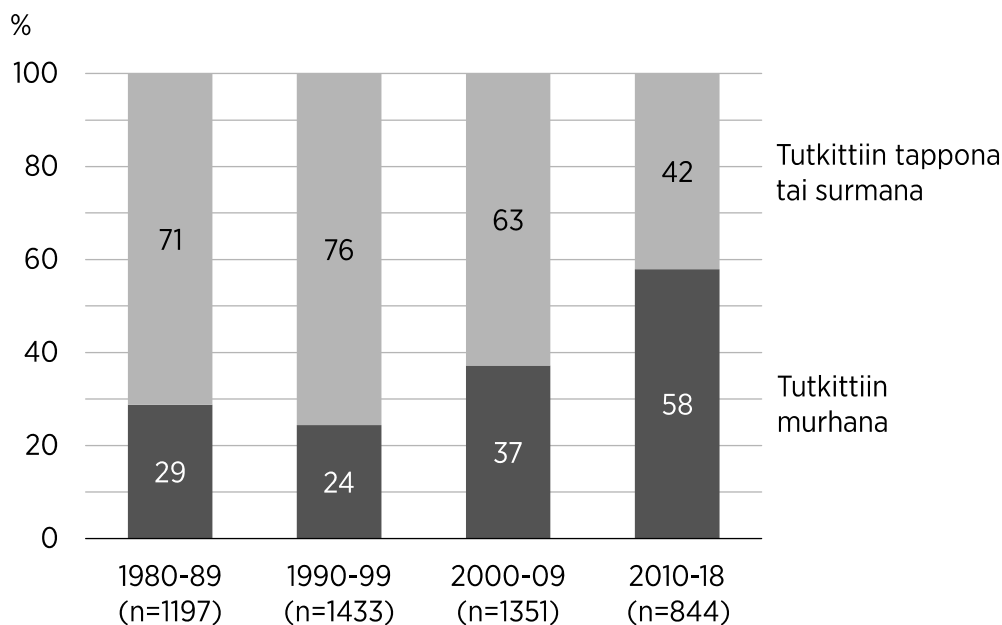
Pääosa (80 %) henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jolla tehdään neljäsosa kaikista Suomen henkirikoksista. Teräaseen käytössä ei ole eroa myöskään sukupuolten välillä. Vuosina 2010–2017 se oli rikosvälineenä 44 prosentissa miesten ja 47 prosentissa naisten henkirikoksia (kuvio 6).

Kuvio 6 Tekoväline ja väkivallan tyyppi henkirikoksissa 2010–2017 (%). *Lähde:* Henkirikosseuranta

Ampuma-asetta on käytetty 14 prosentissa kuluvan vuosikymmenen henkirikoksia. Vain 28 prosentissa ampuma-asesurmia rikoksen tekijällä on ollut voimassa oleva lupa käyttämäänsä aseeseen. Ampuma-aseet ovat rikoksissa tyypillisesti miesten aseita. Miesten tekemistä viime vuosien henkirikoksista 15 prosenttia on tehty ampuma-aseella, naisten rikoksista vain 7 prosenttia (kuvio 6).

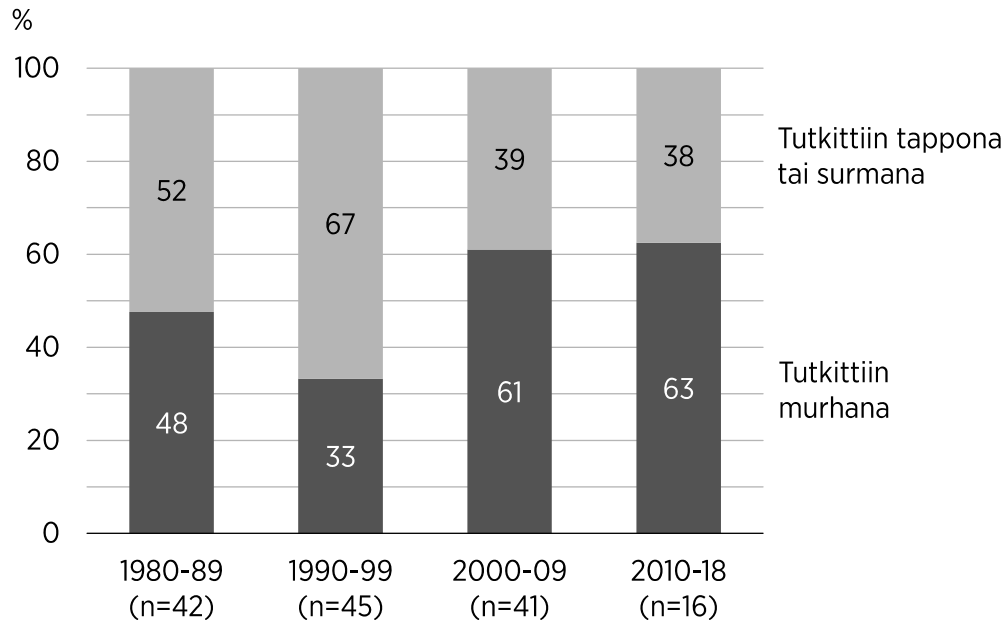
Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen, mutta parempaakaan ei ole olemassa vuotta 2002 edeltävältä ajalta.

Kuvio 7 18 vuotta täyttäneet henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2018 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Kuvioista 7 ja 8 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikoksesta epäillyistä vuosina 1980–2018. 18 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhanella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan ollut huomattavasti suurempi kuin 1980- tai 1990-luvuilla (kuvio 7).

Alle 18-vuotiaiden henkirikoksissa murhasta epäiltyjen osuuden muutokset ovat olleet samansuuntaisia, mutta jyrkempiä. Toisaalta murhasta epäiltyjen osuus on ollut ikäryhmässä koko ajanjakson selvästi suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä (kuvio 8).

Kuvio 8 Alle 18-vuotiaat henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2018 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Alle 18-vuotiaana henkirikoksesta epäiltyjen rikosnimikkeitä tarkasteltaessa on syytä huomioida epäiltyjen pieni määrä (vrt. kuvioita 7 ja 8) sekä lukujen bruttoluonne eli sama henkilö voi esiintyä luvuissa useampia kertoja.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalle vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät nimittäin useinkaan noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalle vuosituhanella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen johtaa usein väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan yhteiskunnassa tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivi-

syyden vähenemiseen (Kivivuori 2014). Teon piirteissä, rikollisuuden rakenteessa ja määrässä sekä tutkintakäytännössä tapahtuvat muutokset voivat myös esiintyä yhtä aikaa joko toisiaan vahvistaen tai toistensa vaikutuksen kumoten. Murhien osuus kokonaishenkirikollisuudesta on murhan tunnusmerkistön kaksijakoisuudesta johtuen varsin epämääräinen osoitin rikollisuuden rakenteesta ja sen muutoksista, ellei rikosnimikkeen ohella ole käytössä tarkempaa tietoa rikosten suunnitelmallisuudesta.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2017 murhina tutkituista henkirikoksista 57 prosentissa oli esiintynyt suunnitelmallisuutta. Vastaavasti 43 prosentissa poliisin nimikevalinta oli perustunut pelkästään teon poikkeukselliseen raakuuteen (myös suunnitelmallisten rikosten joukossa saattoi olla poikkeuksellisen raakoja tekoja). Näyttäisi siten siltä, että suunnitelmallisuus ja raakuus ovat varsin tasasuhteisesti perusteina murhanimikkeen valinnassa esitutkinnassa, suunnitelmallisuus hieman useammin. Raakuuden perusteella murhina tutkitut henkirikokset muodostivat 14 prosenttia ja suunnitelmalliset teot 19 prosenttia ajanjakson kaikista henkirikoksista.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään on kirjattu rikoksia kesästä 2002 alkaen. Sen avulla poikkeuksellisen raakojen murhien osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta voidaan tutkia viimeisten 15 vuoden ajalta. Niiden osuus kaikista henkirikoksista oli vuosina 2003–2007 13 prosenttia, vuosina 2008–2012 14 prosenttia ja vuosina 2013–2017 16 prosenttia. Osuus on siten lisääntynyt seuranta-ajanjaksolla. Toisaalta myös suunnitelmallisten murhien osuus henkirikoksista on samaan aikaan kasvanut 17 prosentista 20 prosenttiin. Jälkimmäinen muutos on periaatteessa odotusten mukainen. Henkirikollisuuden muutokset ovat historiallisella ajalla tapahtuneet voimakkaampina mielihohteisissa kuin suunnitelmallisissa väkivallassa, joten rikollisuuden vähetessä suunnitelmallisten rikosten suhteellisen osuuden tulisikin kasvaa. Näin on myös Suomessa kuluvalle vuosituhannelle käynyt: suunnitelmallisten henkirikosten kokonaisosuus henkirikollisuudesta on kasvanut vuosien 2003–2007 22 prosentista vuosien 2013–2017 26 prosenttiin. Rikosten kokonaismäärän muutosten ei sen sijaan tulisi vaikuttaa rikollisuuden tosiasialliseen raakuuteen. Se voi kuitenkin vaikuttaa rikosten koettuun raakuuteen ja poliisin rikosnimikevalintaan sensitiivisyyden muutosten kautta.

Henkirikosseurantaan sisältyy myös tieto siitä, kuinka monta väkivalta-toimea uhriin on kohdistettu ja onko väkivalta kohdistunut vain yhteen kehonosaan vai ympäri kehoa. Tämän muuttujan antamat tiedot ovat samansuuntaisia kuin poliisin rikosnimekevalinnasta saadut. Useampikertaista väkivaltaa oli kohdistettu vuosina 2003–2007 63 prosenttiin uhreja, vuosina 2008–2012 66 prosenttiin ja vuosina 2013–2017 67 prosenttiin. Muutokset ovat prosenttiyksikköinä laskien pieniä, mutta suunta on selvä. Väkivalta

henkirikoksissa on suhteellisesti raaistunut. On kuitenkin huomioitava se, että vaikka raakojen rikosten osuus on sekä esitutinnan nimikevalinnan että väkivallan intensiivisyyden perusteella kasvanut, poikkeuksellisen raakojen rikosten tosiasiallinen määrä on samanaikaisesti vähentynyt muun henkrikollisuuden tavoin. Raakojen murhien kokonaismäärä oli vuosituhaten alussa 30 prosenttia suurempi kuin se on ollut viime vuosina. Useampikerästä väkivaltaa sisältäneiden tekojen määrä oli puolestaan vuosina 2013–2017 16 prosenttia pienempi kuin vuosina 2003–2007. Voisikin sanoa, että henkirikokset ovat viime vuosina raaistuneet, mutta yhteiskunta samanaikaisesti muuttunut aiempaa väkivallattommaksi.

Päihteet ja henkrikollisuus

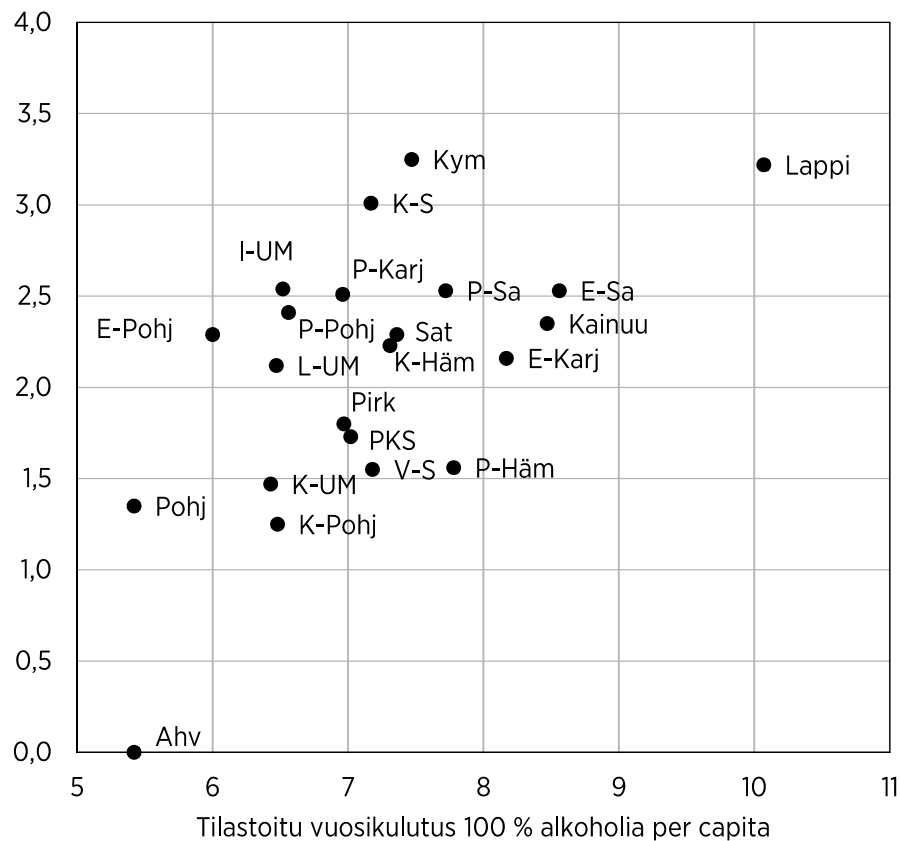
Henkrikollisuus ja alkoholi liittyvät läheisesti toisiinsa. Pääosa henkirikoksiin syylistyvistä tekee tekonsa alkoholin vaikutuksen alaisena ja rikokset tehdään usein alkoholin nauttimistilanteissa. Henkrikollisuuden tason ja alkoholin kulutuksen välillä on tällä hetkellä selvä tilastollinen yhteys myös alueellisesti. Keskimäärin henkrikollisuuden taso on maakunnassa sitä korkeampi, mitä korkeampi on alkoholin kulutus (kuvio 9). Maakuntatasolla havaittava yhteys alkoholin myynnin ja henkrikollisuuden tason välillä näyttää hieman heikentyneen; myynti ei liity aivan yhtä voimakkaasti henkrikollisuuden maakuntaeroihin kuin aiemmin (vrt. Rikollisuustilanne 2015). Koko maan tasolla alkoholisidonnaisten henkirikosten osuus kaikista henkirikoksista on vähentynyt kuluvalle vuosikymmenellä neljä prosenttiyksikköä vuosituhaten alkuvuosiin verrattuna. Myös muissa väkivaltatyypeissä on havaittu alkoholin vaikutuksen alaisena tehtyjen tekojen osuuden laskua ja myös nuorten kokonaisrikollisuutta kuvaavat trenditiedot viittaavat alkoholisidonnaisten tekojen osuuden laskuun väkivallassa (Näsi 2016). Jatkossa tarvittaisiin tarkempaa tutkimusta siitä, onko alkoholin rooli väkivaltarikollisuuden vaihtelun selittäjänä yleisemminkin muuttunut tai muuttumassa.

Taulukko 5 Alkoholinkulutus Suomessa 2009–2018 (litraa 100 % alkoholia/asukas)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tilastoitu	8,3	8,1	8,2	7,7	7,6	7,3	7,1	7,1	7,0	7,0
Tilastoimaton	1,9	1,9	1,9	1,9	2,1	2,0	1,9	2,0	1,6	1,7
Yhteensä	10,2	10,0	10,1	9,6	9,7	9,3	9,0	9,0	8,6	8,7
Muutos	–2 %	–2 %	+1 %	–5 %	+1 %	–4 %	–3 %	–0 %	–4 %	+1 %

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuoden 2018 tiedot ennakkotietoja.

Henkirikoksia 100 000 asukasta kohti vuodessa

Kuvio 9 Henkirikollisuuden taso (/100 000 as. vuodessa) ja alkoholin myynti maakunnittain (litraa 100 % alkoholia/asukas). *Lähteet:* Tilastokeskus ja THL¹

Pääosa henkirikoksen tekijöistä samoin kuin rikosten aikuisista uhreista on rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön on erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: vuosien 2010–2017 rikosten mies-syyllisistä ja aikuisista miesuhreista oli humalassa rikoshetkellä 73 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Sukupuolesta riippumatta uhrien keskimääräinen humalatilatila rikoshetkellä oli selvästi syvempi kuin tekijöiden (taulukko 6).

¹ Kulutustiedot ovat vuodelta 2015, rikollisuustasotieto vuosien 2010–2016 keskiarvo.

Taulukko 6 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2017 (%)

	Kaikki epäillyt (N=660)	Miesepäillyt (N=584)	Naisepäillyt (N=76)
Humalassa	70	71	64
Selvä	24	23	26
Ei tietoa	6	6	9
	100	100	99
Promillea md.	1,80	1,80	1,54

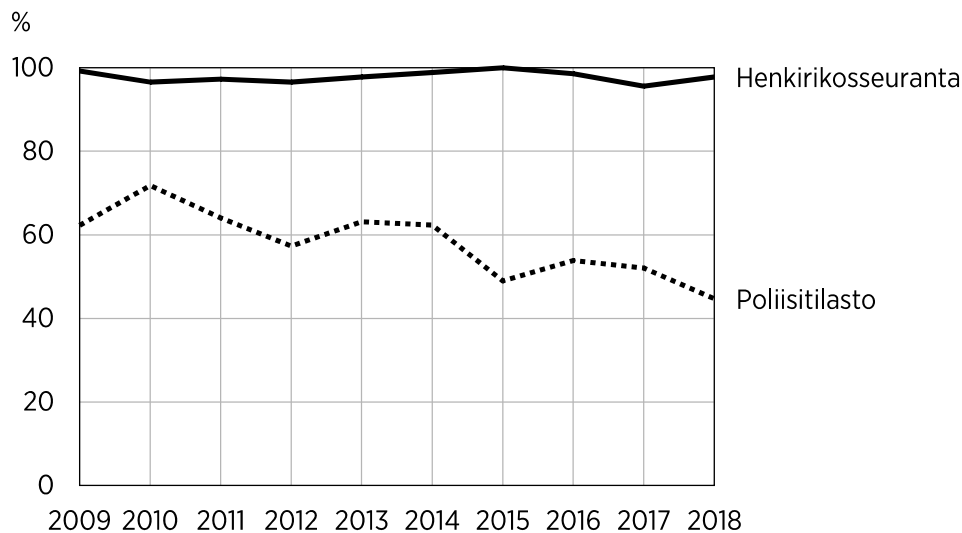
	Kaikki uhrin (N=670)	Miesuhrin (N=476)	Naisuhrin (N=194)
Humalassa	67	76	44
Selvä	31	22	55
Ei tietoa	2	2	2
	100	100	101
Promillea md.	2,30	2,30	2,00

Promillea md. = alkoholia nauttineiden veren alkoholipitoisuuden mediaani (promillea)

Rikoskohtaisesti tarkastellen 59 prosentissa viime vuosina tehdyistä aikuisten välisistä henkirikoksista kaikki osapuolet ovat olleet rikoshetkellä humalassa. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli on ollut selvin päin, on ollut ainoastaan 18 prosenttia kaikista henkirikoksista. Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä (ks. tarkemmin Lehti 2019). Toisaalta niitäkin esiintyy henkirikosten yhteydessä varsin usein ja enenevästi: viime vuosina tapahtuneista henkirikoksista 36 prosentissa joko tekijä, uhri tai molemmat ovat olleet rikoshetkellä myös jonkin muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Kun mukaan lasketaan muutkin suoraan huumeiden käytön rahoitukseen tai huumausainemarkkinoiden toimintaan liittyneet henkirikokset, muihin päihteisiin kuin alkoholiin liittyneiden henkirikosten osuus on noussut vajaaseen 40 prosenttiin kaikista henkirikoksista.

Henkirikosten selvitysaste

Kuvion 10 tiedot selvitysasteesta perustuvat henkirikosseurannan tietoihin vuonna 2009–2018 tehdyistä henkirikoksista, jotka oli selvitetty vuoden 2019 toukokuun loppuun mennessä ja poliisitilaston ilmoittamaan kirjaamiskalenterivuoden aikana selvitettyjen rikosten määrään. Kuviosta näkyvä poliisitilaston antaman selvitysasteen pitkän aikavälin hienoinen lasku kuvastaa lähinnä selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta, joka oli vuosina 2009–2018 keskimäärin 98 prosenttia.

Kuvio 10 Henkirikosten selvitysaste henkirikosseurannan ja poliisitilaston mukaan 2009–2018. (Henkirikosseuranta: selvitetty 31.5.2019 mennessä. Sisältää henkirikoksina tutkitut katoamistapaukset. Poliisitilasto: tapot, murhat ja surmat, selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.) *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikosseuranta

Henkirikollisuusseurannan mukaan viime vuosina tehdyistä henkirikoksista 77 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys on selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Epäiltyjen pidättäminen ja vangitseminen kestää jonkin verran pidempään. Viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen on kestänyt 11 prosentissa rikoksia. Pimeitä (selvittämättömiä) vuosina 2002–2018 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli vuoden 2019 toukokuun lopussa 1,5 prosenttia, henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset mukaan lukien osuus oli 1,9 prosenttia. Ilmi tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana.

2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen

Kuntatyypiryhmien¹ väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat vähäiset. Vuosina 2015–2018 asukaslukuun suhteutettu koko maan henkirikollisuuden (murhat, tapot ja surmat) keskitaso on ollut 26 prosenttia matalampi kuin kylvuun vuosikymmenen alkupuoliskolla. Rikollisuustaso on laskenut eniten pääkaupunkiseudulla ja kaupunkimaisissa kunnissa pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Taajaan asutuissa kunnissa tason lasku on vastannut maan keskimääräistä. Maaseutumaisissa kunnissa rikollisuustaso on pysynyt ennallaan. Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset heikentävät tason muutosten vertailtavuutta kuntatyypiryhmien sisällä aiempiin jaksoihin nähden huomattavasti. Lähinnä tuloksista voi päätellä, että viime vuosien tason lasku on keskittynyt kaupunkeihin ja maaseudulla rikollisuus ei ole vähentynyt käytännössä lainkaan (taulukko 7).

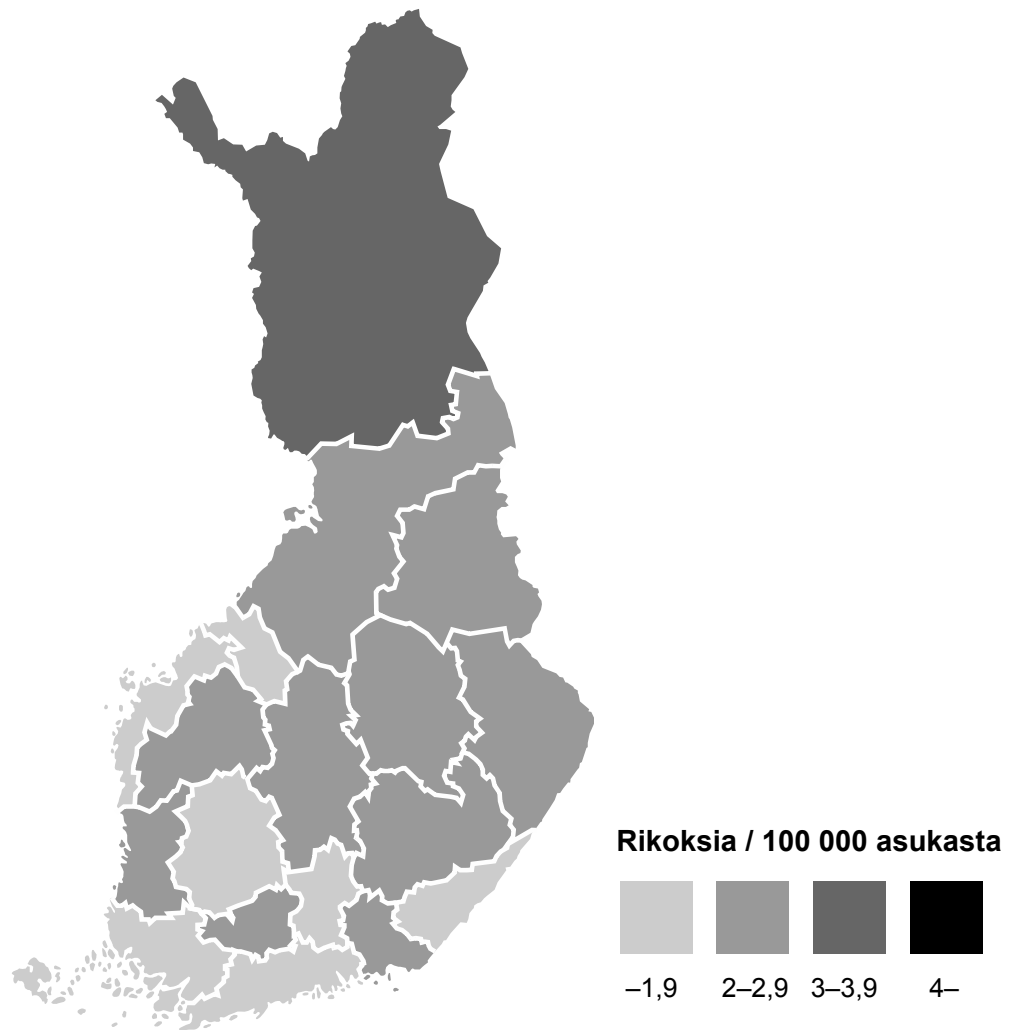
Taulukko 7 Henkirikollisuus kuntatyypeittäin 2005–2009, 2010–2014 ja 2015–2018 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa) ja rikollisuustason muutos 2010–2014 vrt. 2005–2009

Kuntatyyppi	2005–2009	2010–2014	2015–2018	Muutos (%)
Pääkaupunkiseutu	1,9	1,6	1,0	–36
Muut kaupunkimaiset kun-	2,5*	1,9*	1,5*	–21
Taajaan asutut kunnat	2,0*	2,0*	1,7*	–15
Maaseutumaiset kunnat	2,2*	1,6*	1,6*	–2
Kaikki kunnat	2,3	1,9	1,4	–26

* Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset ja niiden myötä syntyneet suurkunnat tekevät jakson tiedoista vertailukelvottomia aiempiin jaksoihin nähden. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa perinteisesti olleet merkittävämpiä kuin kuntatyyppien väliset. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

¹ Tilastokeskuksen kuntaryhmitys jakaa kunnat taajamaväestön osuuden ja suurimman taajaman väkiluvun perusteella kaupunkimaisiin, taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin. Ryhmitys perustuu väestönlaskentatietoihin.

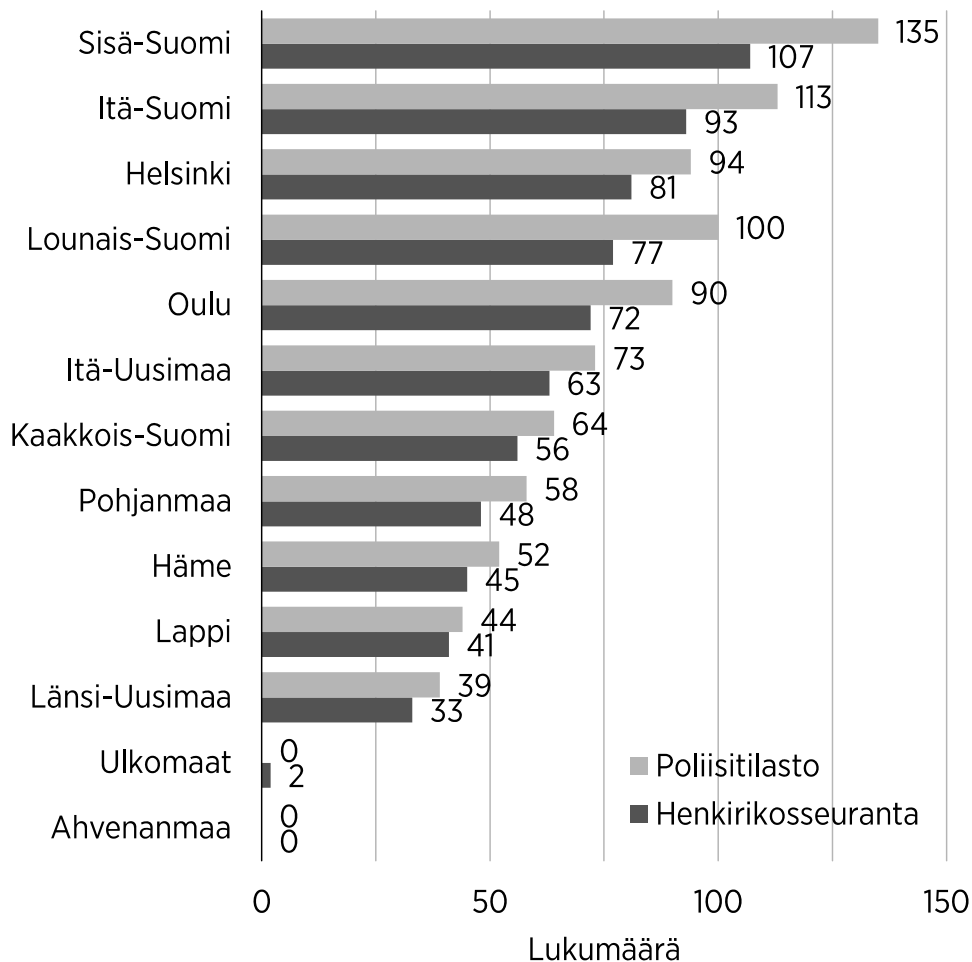
Kuvio 11 Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2010–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista alitti tason vuosina 2010–2018 yhdeksän.¹ Perinteinen matalan henkirikollisuuden alue on toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ollut Länsi-Suomi, erityisesti historiallinen Etelä-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla rikollisuustason kehitys on ollut kuitenkin kasvava (myös Kauhajoen joukkomurhaa huo-

¹ Sinänsä kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa rikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

mioimatta). Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2010–2018 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,0) ja korkein Lapissa (3,4) (kuvio 11).

Määrällisesti eniten henkirikoksia on viime vuosina tehty Sisä-Suomen ja Itä-Suomen poliisipiireissä. Rikosten vuotuinen keskimäärä on henkirikosseurannan mukaan ollut Sisä-Suomessa 13, Itä-Suomessa 12 ja Helsingin poliisipiirissä 10. Ahvenanmaalla ei kuluvalle vuosikymmenellä ole kirjattu toistaiseksi yhtäkään henkirikosta. Manner-Suomessa rikosten vuotuinen määrä on ollut pienin Länsi-Uudenmaan poliisipiirissä, jossa on tehty keskimäärin neljä rikosta vuodessa (kuvio 12).

Kuvio 12 Henkirikosten määrä poliisilaitoksittain 2010–2017 poliisitilaston ja henkirikosseurannan mukaan. Keskusrikospoliisin tutkimat jutut on sisällytetty tapahtumapaikan poliisilaitoksen lukuihin. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, henkirikosseuranta.

2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyyttiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa asuinpaikan omaavien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

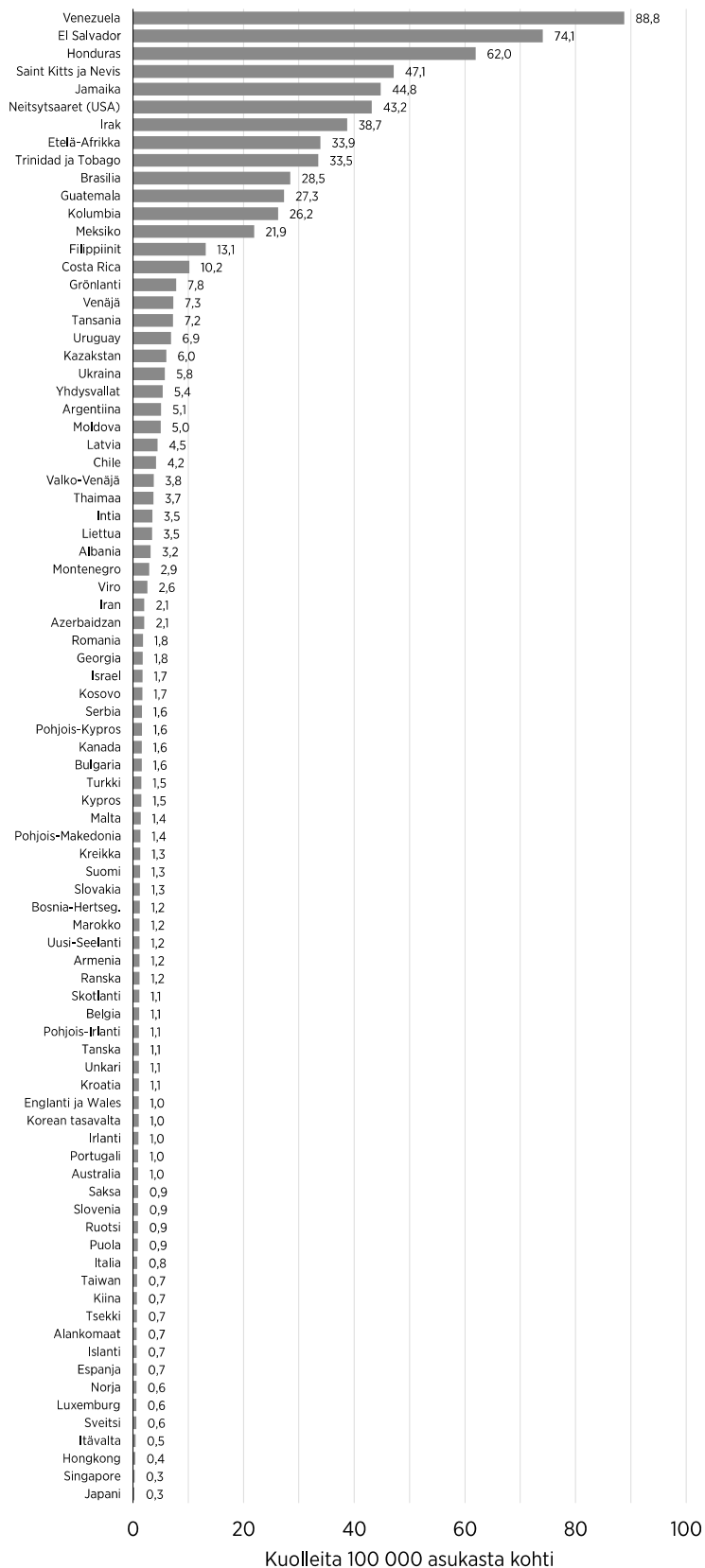
Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi väkivallattomimmista alueista nykymaailmassa. Yhtä vähäistä törkeä väkivalta on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä muutamissa Persianlahden maissa (kuvio 13).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema

Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. Vuosina 2015–2017 Suomen henkirikoskuolleisuus oli vain viidenneksen korkeampi kuin Ruotsissa ja 15 prosenttia korkeampi kuin Tanskassa. Islannissa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa ja Tanskassa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Virossa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti. Myös siellä rikollisuustaso on laskenut viime vuosisadan lopun ja 2000-luvun alun huipputasosta, mutta on edelleenkin selvästi korkeampaa kuin 1950- ja 1960-luvuilla. Henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat kuitenkin suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003) (kuvio 13).

Kuvio 13 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa ja eräissä kehittyvissä maissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta.

Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen passiiviväestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat alkoholin ongelmakäyttäjät, eivät normaalikuluttajat. Suomessa päihteiden ongelmakäyttäjien osuus rikososapuolista, erityisesti syyllisistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosenttia arvioitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työikäisen passiiviväestön ja päihteiden väärinkäyttäjien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

LÄHTEET

- Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne. 2002. "Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3(1): 6–21. <https://doi.org/10.1080/140438502762467182>.
- Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43(2014), 289–340. <https://doi.org/10.1086/677664>.
- Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/242579>.
- Lehti, Martti. 2014. Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 182–199. <https://doi.org/10.1080/14043858.2014.963931>.
- Lehti, Martti. 2019. Henkirikoskatsaus 2018. Katsauksia 34/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/233586>.
- Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Käsikirjoitus.
- Näsi, Matti. 2016 *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/169509>.
- Pajuoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Pridemore, William Alex. 2003. Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. *European Sociological Review* 19(1): 41–59. <https://doi.org/10.1093/esr/19.1.41>.
- Rikollisuustilanne 2015. *Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/164434>.
- Tilastokeskus. 2019a. *Kuolemansyytilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/ksyyt/>
- Tilastokeskus. 2019b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2019c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 33 639 pahoinpitelyrikosta ja 355 henkirikoksen yritystä. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pysynyt tasaisena.
- Poliisin tietoon tuli 1 701 ryöstörikosta vuonna 2018. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 1 500 ja 1 700 välillä.
- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- Vuoden 2018 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan neljä prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut kuusi prosenttia 15–74-vuotiaista.
- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltynä väkivaltarikoksista. Epäiltyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä uhritutkimusten että poliisin tietoon tulleen rikollisuuden mukaan.
- Uhritutkimusten mukaan miehet ja naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen yhtä paljon väkivaltaa ja uhkailua. Vakavassa poliisin tietoon tullessa väkivallassa uhrit ovat useammin miehiä.
- Vuonna 2018 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Keski-Suomen ja Kainuun maakunnissa ja matalin Ahvenanmaalla sekä Etelä- ja Pohjois-Karjalassa. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edeltävässä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. *Rekisteritiedot.* Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

B. *Uhritutkimukset.* Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Tietoja väkivallasta sisältyy myös itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjärjestelmiin. Niiden tiedot koskevat pääosin nuoria, ja tietoja esitellään tämän julkaisun nuorten rikollisuutta ja uhrikokemuksia käsittelevässä jaksossa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä.

Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot poikkeavat. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomais-tilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomais-tilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

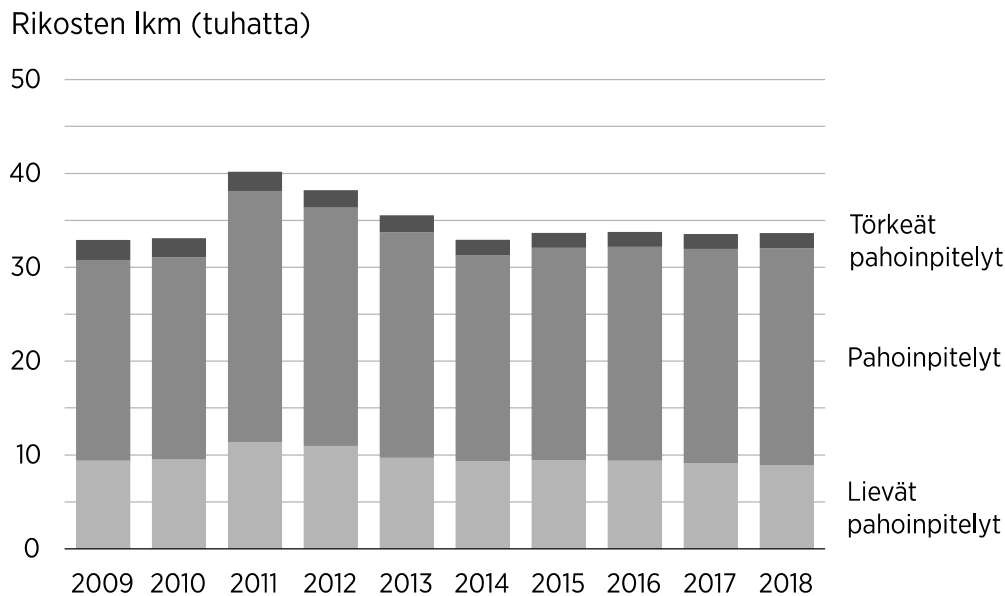
Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2009–2018. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä oli 355 vuonna 2018 (taulukko 1). Tekojen määrä lisääntyi 2 prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2018 oli 33 639. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä on pysynyt viime vuosina varsin vakaana. Viimeisen kymmen vuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 (kuvio 1), jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyte-oikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekemuodoissa

kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäsivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2018 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2009–2018.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2009–2018 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2018 yhteensä 104. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset. Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 1 701 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä kasvoi noin 4 prosenttia edellisvuoteen nähden, mikä ei kuitenkaan näytä ylittävän tavanomaista vuosittaisen vaihtelun määrää.

Taulukko 1 Eräät poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset vuosina 2009–2018.

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Henkirikoksen yritys									
366	308	306	350	264	327	299	311	348	355
Lievä pahoinpitely									
9 399	9 516	11 356	10 967	9 709	9 324	9 436	9 377	9 101	8 884
Pahoinpitely									
21 391	21 570	26 762	25 390	24 015	21 959	22 662	22 800	22 853	23 146
Törkeä pahoinpitely									
2 105	1 996	2 053	1 874	1 791	1 645	1 563	1 592	1 581	1 609
Pahoinpitelyrikokset yhteensä									
32 895	33 082	40 171	38 231	35 515	32 928	33 661	33 769	33 535	33 639
Pahoinpitely ja vammantuottamus									
159	174	170	156	116	124	123	100	105	104
Ryöstö									
1 428	1 352	1 414	1 398	1 328	1 473	1 280	1 396	1 376	1 398
Törkeä ryöstö									
212	156	208	218	196	216	266	277	264	303
Ryöstörikokset yhteensä									
1 640	1 508	1 622	1 616	1 524	1 689	1 546	1 673	1 640	1 701

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

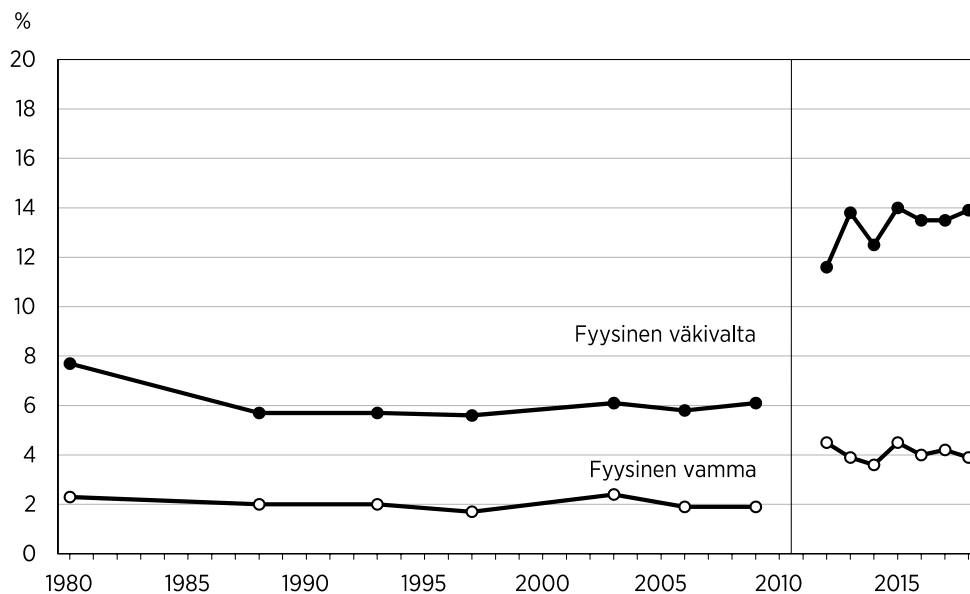
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten koke-masta väkivallasta. Vuoden 2018 kyselyn mukaan kuusi prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyyn tai sitä vaka-vamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kymmenes. Sel-laista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut neljä prosenttia (Danielsson & Näsi 2019).

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta ri-kosuhritutkimuksesta (2012–2018). Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan erilaisia tekemuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkastellut vä-kivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta käyttäen tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 väli-senä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa koke-neiden osuus (kuvio 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2018 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuk-sesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää antavan selvästi korkeammat, noin kaksinkertaiset prevalenssit väkivallan yleisyydelle. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta

2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikosuhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen 1998; Siren 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2018 vamma aiheuttanut väkivalta on pysynyt samalla tasolla, mutta fyysisen väkivallan yleisyys kokonaisuudessaan on lisääntynyt noin kahdella prosenttiyksiköllä.

Kuvio 2 Väkivallan ja uhkailujen kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2018 (% 15–74-vuotiaista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2018. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

Siitä, että väkivallan riski valtaväestössä on pysynyt suhteellisen vakaana, ei voi suoraan päätellä, että tilanne olisi samanlainen koko väestössä. Väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden. Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

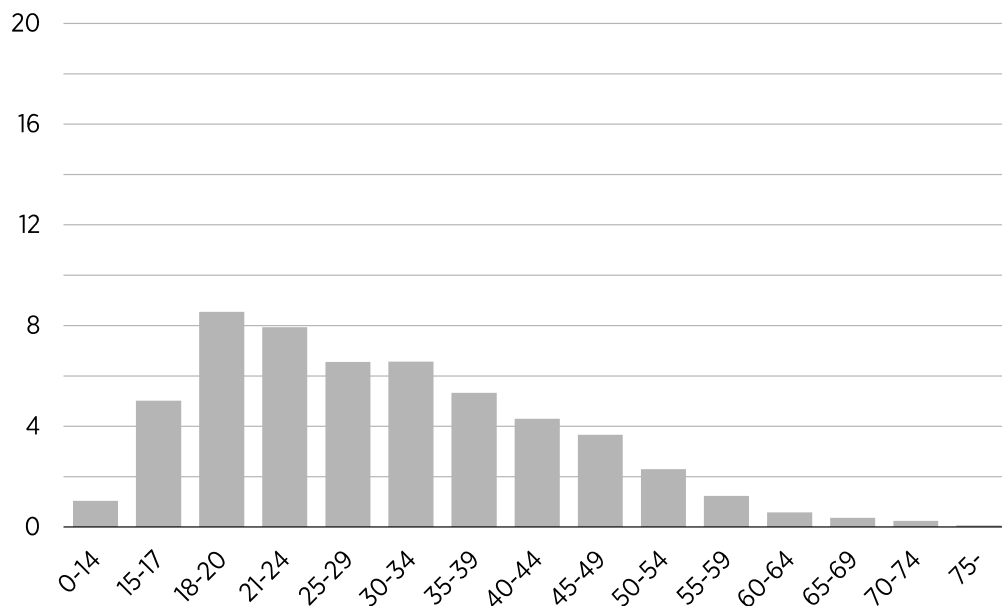
3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleet rikollisuuteen (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2018 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

Ikä ja sukupuoli

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuu nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 3 ja 4 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2018 poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon.

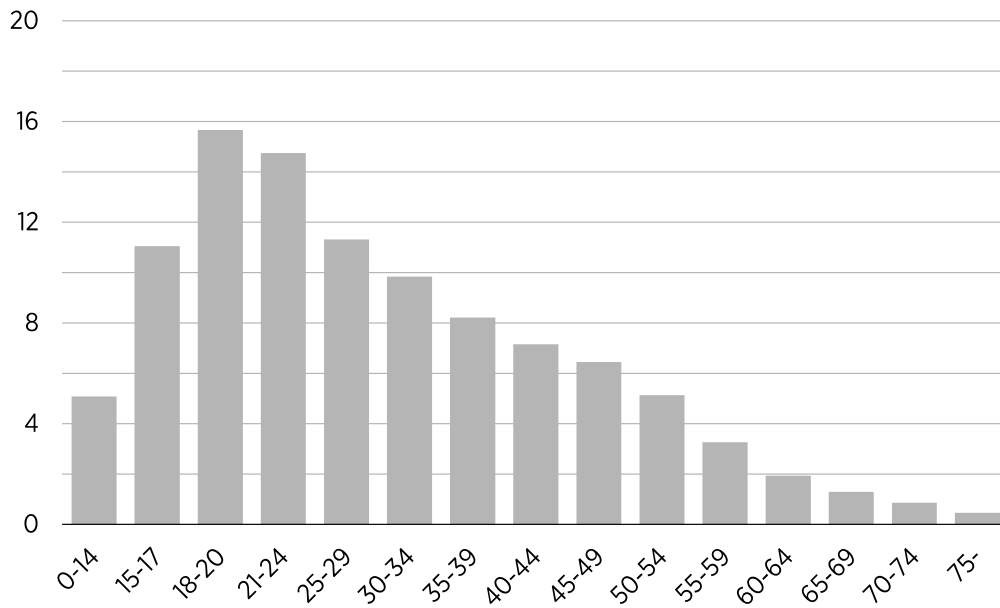
Rikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2018 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 3). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 4).

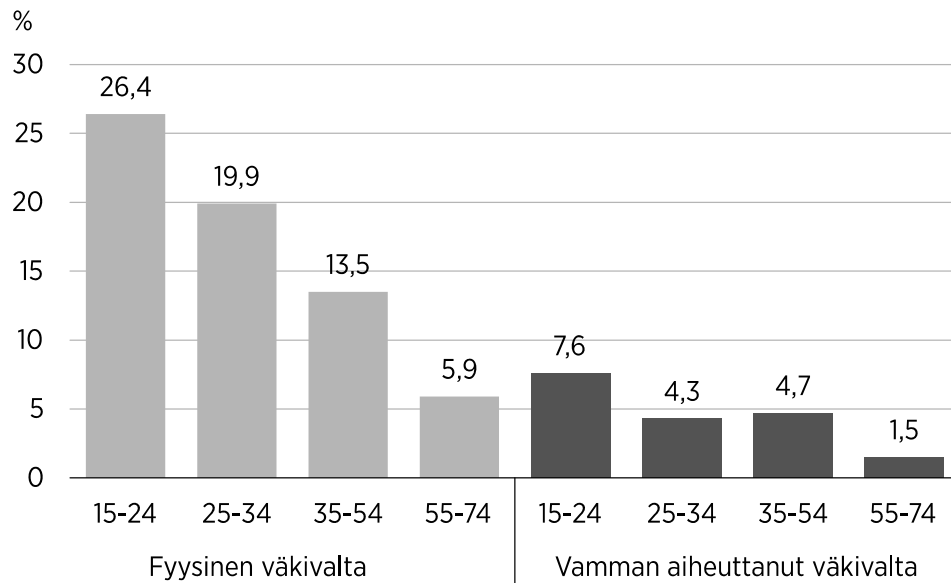
Rikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti

Kuvio 4 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2018 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuvioista 5 ilmenee vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuonna 2018. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuvioista havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2018 tutkimuksessa 26 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli kuusi prosenttia. Vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli puolestaan kokenut kahdeksan prosenttia nuorimmasta ikäryhmästä ja reilu prosentti vanhimmasta ikäryhmästä.

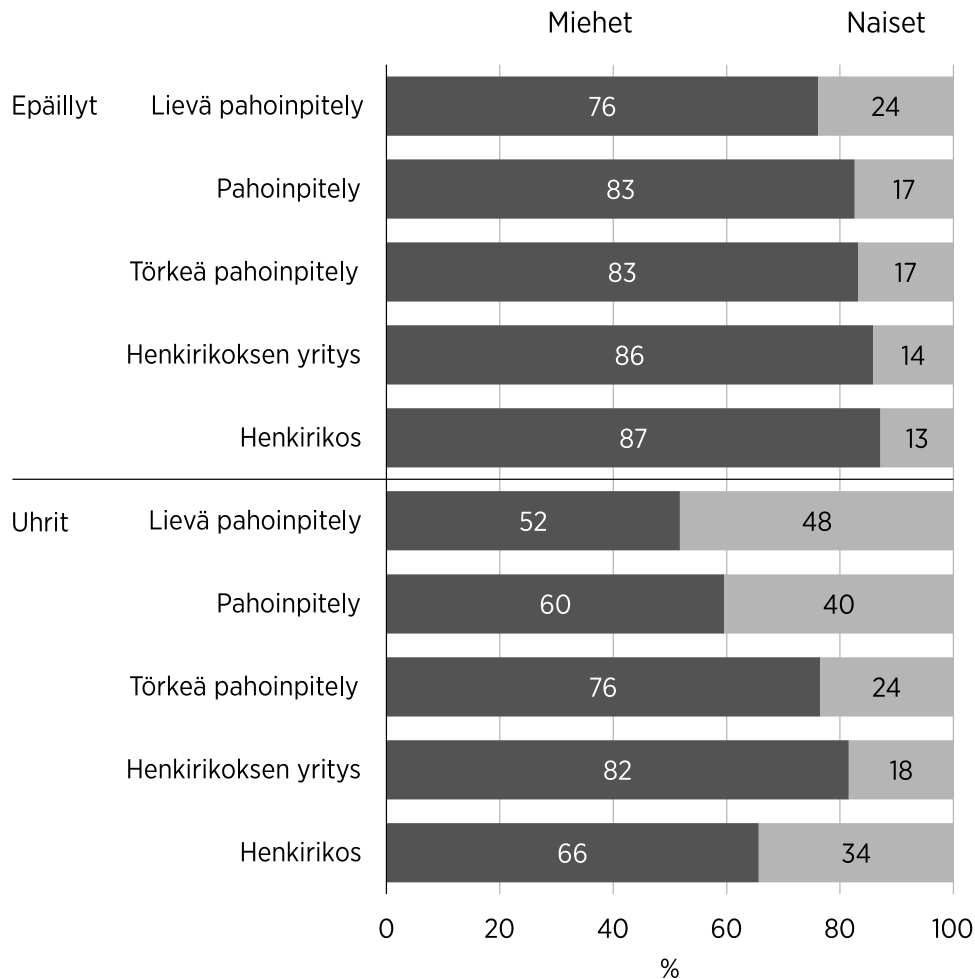
Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa myös poliisin tietoon tulleessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrin ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2018 ryöstöistä epäillyistä 72 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, joista valtaosa 18–24-vuotiaita. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita. Ryöstörikkoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne: vähintään 40-vuotiaiden uhrien osuus kaikista ryöstörikosten uhreista oli 28 prosenttia, kun osuus epäillyistä oli vain 8 prosenttia.

Kuvio 5 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet ikäryhmän mukaan vuonna 2018 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018

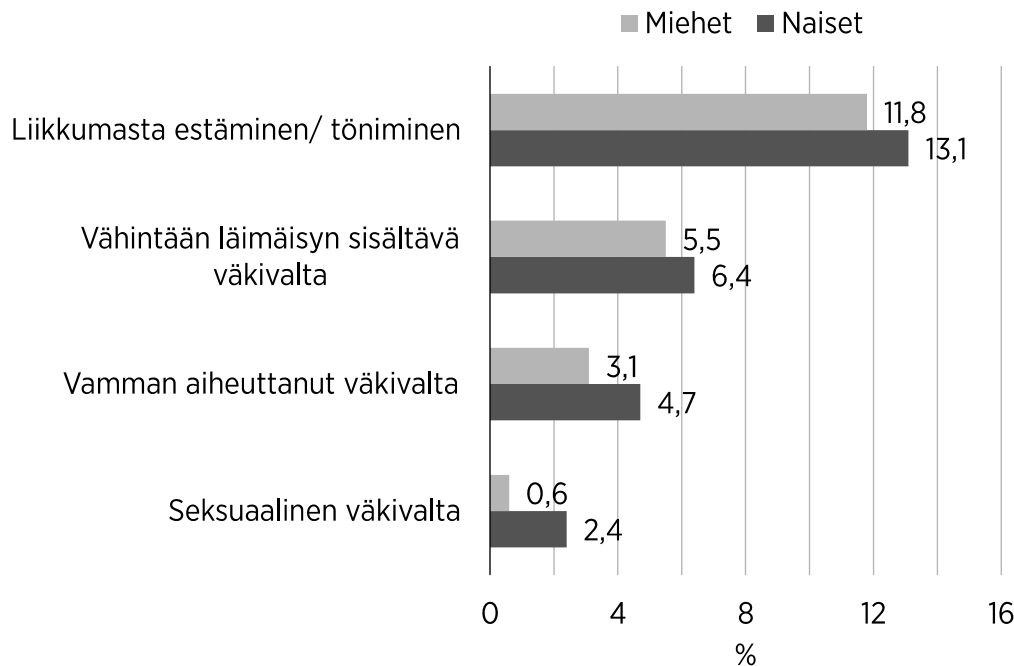
Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 6). Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa 81 prosenttia syyllisiksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli 76 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja 83 prosenttia perusmuotoisissa ja törkeissä pahoinpitelyissä. Osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (86 %) sekä henkirikoksissa (87 %, vuodet 2016–2018). Ryöstöistä 90 prosenttia oli miesten tekemiä.

Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, mutta osuus ei ole yhtä suuri kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2018 pahoinpitelyrikosten uhreista 58 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi. Ryöstörikoksissa uhrien enemmistö (73 %) oli niin ikään miehiä.

Kuvio 6 Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2018 (%; 2016–2018 henkirikosten osalta). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Henkirikollisuuden seurantarjestelmä (henkirikokset; 24.5.2019 tilanne)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset ovat lähes yhtä yleisiä miehillä ja naisilla (kuvio 7). Vuoden 2018 kyselyssä väkivaltaa kokeneiden osuudessa ei pääsääntöisesti ollut eroa miesten ja naisten välillä, mutta naiset olivat saaneet miehiä useammin väkivallan seurauksena fyysisen vamman, kuten ruhjeen tai haavan. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja kolme prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivallan yleisyys oli niin ikään yleisempää naisten keskuudessa. (Danielsson & Näsi 2019.) Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyi sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.

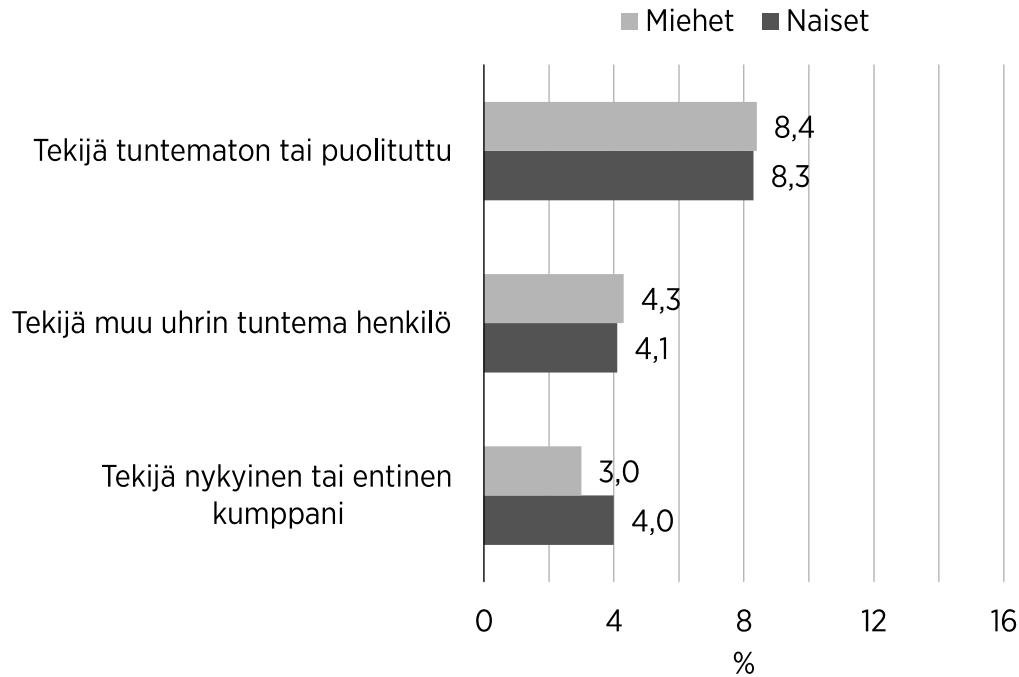
Kuvio 7 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuonna 2018 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018

Osapuolten suhde

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleista lieivistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lieivistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolittu henkilö (kuvio 8). Havainto koskee niin lievempiä tekemuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa (Danielsson & Näsi 2019). Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kuitenkin kaiken kaikkiaan lievempiin tekemuotoihin kuin poliisin tilastoima väkivalta, mikä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.

Kuvio 8 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2018 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018

Väkivallan riskitekijät

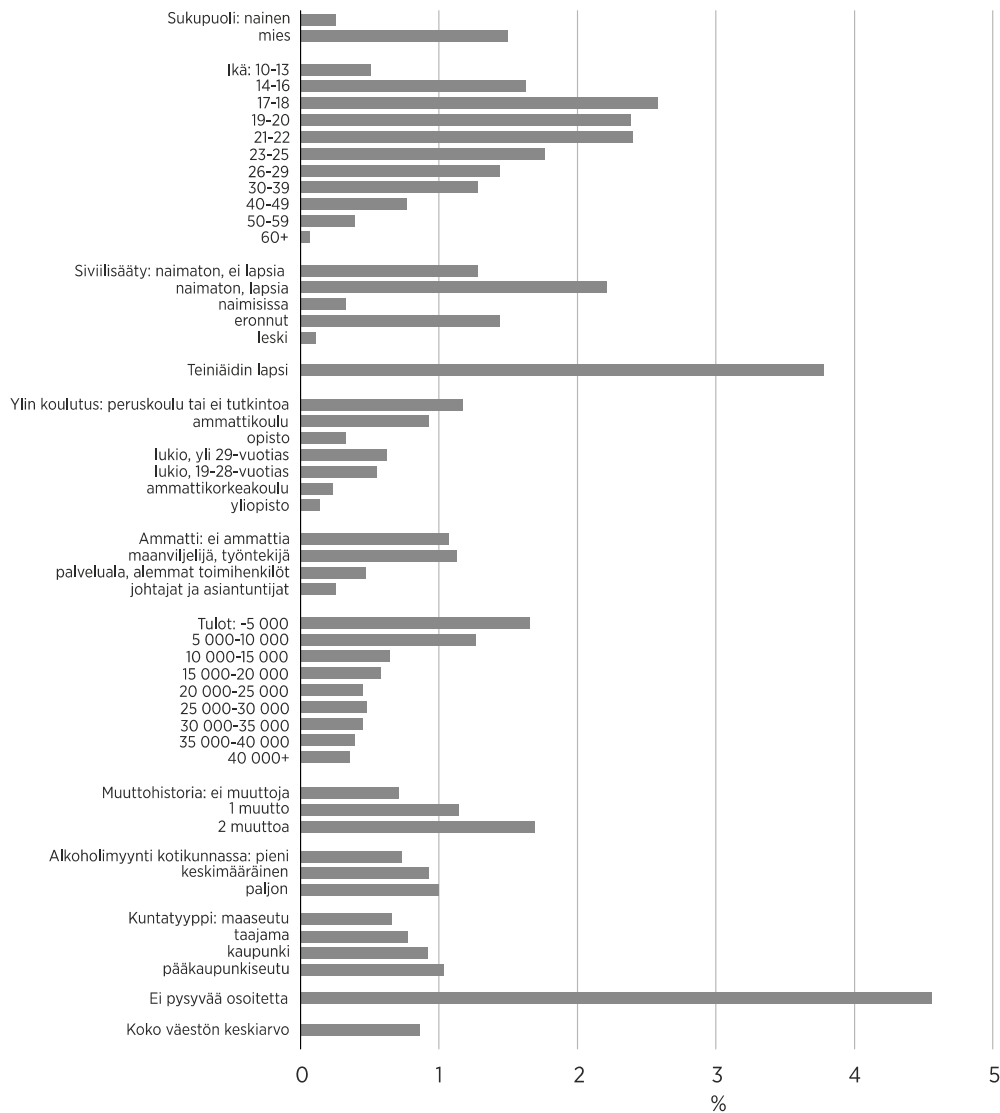
Katsauksen muissa osissa esitettävät tiedot ovat pääasiassa ns. aggregaatti- eli ryhmätasoisia tietoja. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti, mitkä tekijät näyttäisivät selittävän yksilötasoisia vaihtelua väkivaltarikollisuuteen syyllistymisessä. Tiedot perustuvat Krimon Rikoskäyttämisen riskitekijät -tutkimushankkeeseen, joka nojautuu rekisteritietoihin rikollisuudesta (Aaltonen ym. 2008).

Vuosina 2005–2006 keskimäärin 0,9 prosenttia väestöstä tuli poliisin tietoon väkivaltarikoksesta epäiltynä. Kuviossa 9 on esitetty väkivaltarikokseen syyllistyneiden osuus eräiden keskeisten taustatekijöiden mukaisesti eriteltynä¹. Miessukupuoli ja nuori ikä ovat selkeästi väkivaltariskiä lisääviä tekijöitä. Mutta henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Asunnotomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikosriskiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen.

¹ Kuvioon on otettu mukaan vain muuttujat, joiden yhteys väkivaltarikollisuuteen pysyi voimassa monimuuttuja-analyysissä, jossa kaikki tutkimuksen muuttujat olivat samanlaisesti mukana. Analyysissä oli vakioitu myös aiempi rikollisuus (Aaltonen ym. 2008).

Myös eräillä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltarisktiin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisten taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltarisktiin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

Kuvio 9 Väkivaltarikoksesta epäiltyjä eri taustatekijöiden mukaan 2005–2006 (%).
Lähde: Rikollisuuden riskitekijät-aineisto

Taulukossa 2 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2016, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso oli matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät.

Taulukko 2 Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2016.

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,5	0,8
Alemmat toimihenkilöt	7,2	1,7
Työntekijät	17,8	4,9
Yrittäjät	4,4	3,2
Opiskelijat	16,7	11,0
Eläkeläiset yli 55 v.	3,6	0,7
Eläkeläiset alle 55 v.	4,9	12,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	27,3	15,4
Tuntematon	15,6	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019b)

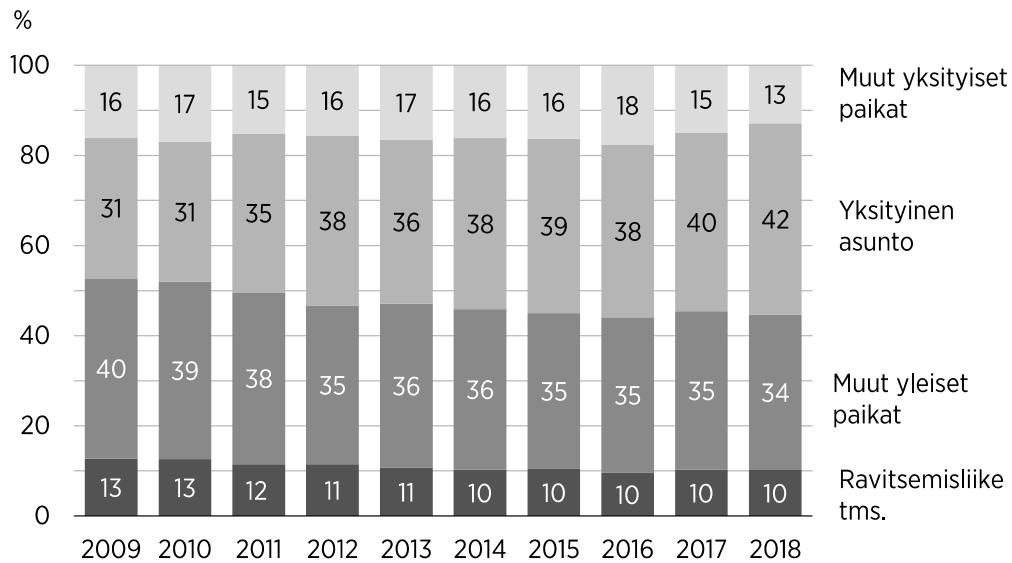
Poliisin tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrin ovat keskimäärin muuta saman ikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivallasta oli kyse (Aaltonen 2010).

Tässä esitetyt tiedot väkivallan riskitekijöistä perustuvat tutkimukseen (Aaltonen 2013), jonka aineistona on poliisin tietoon tullut rikollisuus. Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioda, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

Väkivallan tapahtumapaikat

Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluvaan

vuosituhannen. Vuonna 2011–2018 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 10). Vuonna 2018 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus oli 42 prosenttia.

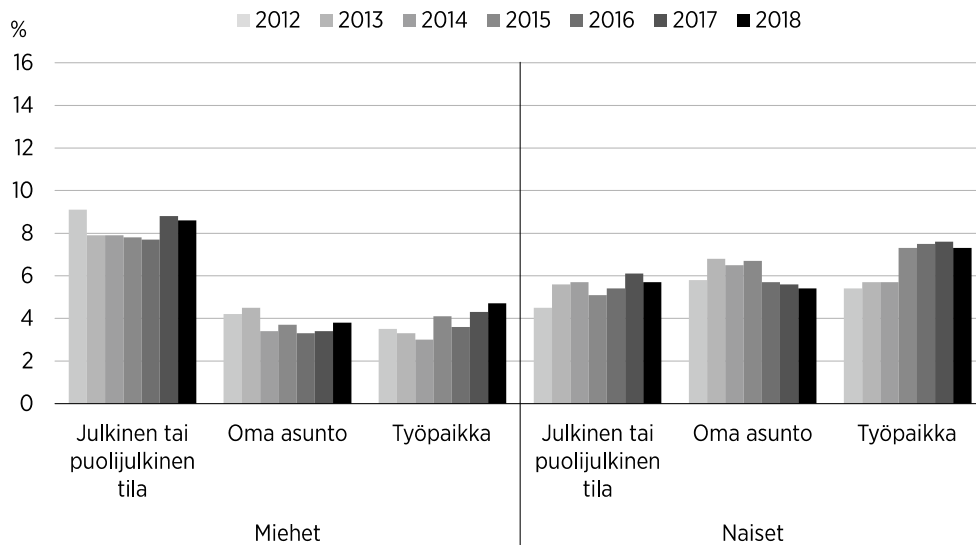

Kuvio 10 Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a). Pyöristyksestä johtuen kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Vuonna 2011 tehty syyteoikeuden muutos, jonka myötä lähisuhteessa tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia, on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että yhä useamman poliisin kirjaaman pahoinpitelyrikoksen tekopaikka on yksityinen tila.

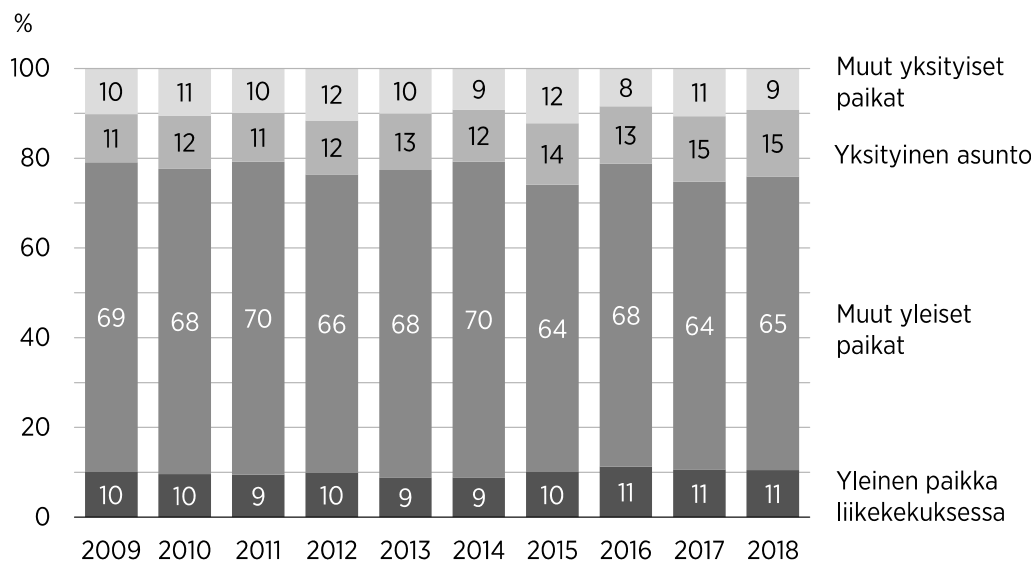
Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemusliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina.

Kuviossa 11 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2018) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Uusimpien mittausten mukaan naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä. Työpaikalla tapahtunutta uhkailua tai väkivaltaa kokeneiden osuus on lisääntynyt välillä 2012–2018. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puolijulkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit.

Kuvio 11 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuosina 2012–2018, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2018

Kuviossa 12 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstör rikollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2009–2018. Vuonna 2018 kaikkiaan kolme neljäsosaa ryöstöistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 15 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 11 prosenttia kaikista teoista.

Kuvio 12 Ryöstör rikosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstör rikosten tekopaikoista 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstör rikollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia

liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeryöstöihin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekojen piirteitä

Pahoinpitelyrikosten piirteitä. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin tekemuotoihin. Vuonna 2018 tilastoiduista väkivalta-rikoksista 95 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tullessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, aivotärähdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Saman lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uuritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2018) mukaan kiinnitarttumista, tyrkkimistä ja tönimistä kokeneita 15–74-vuotiaita henkilöitä oli yhdeksän prosenttia. Vastaavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli kolme prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli alle prosentti. Samassa tutkimuksessa neljä prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen. (Danielsson & Näsi 2019.)

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi (RTST-tietokanta).

Ryöstörikosten piirteitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörikkoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisin vamma törkeissä ryöstöissä olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärähdyksiä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38 prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

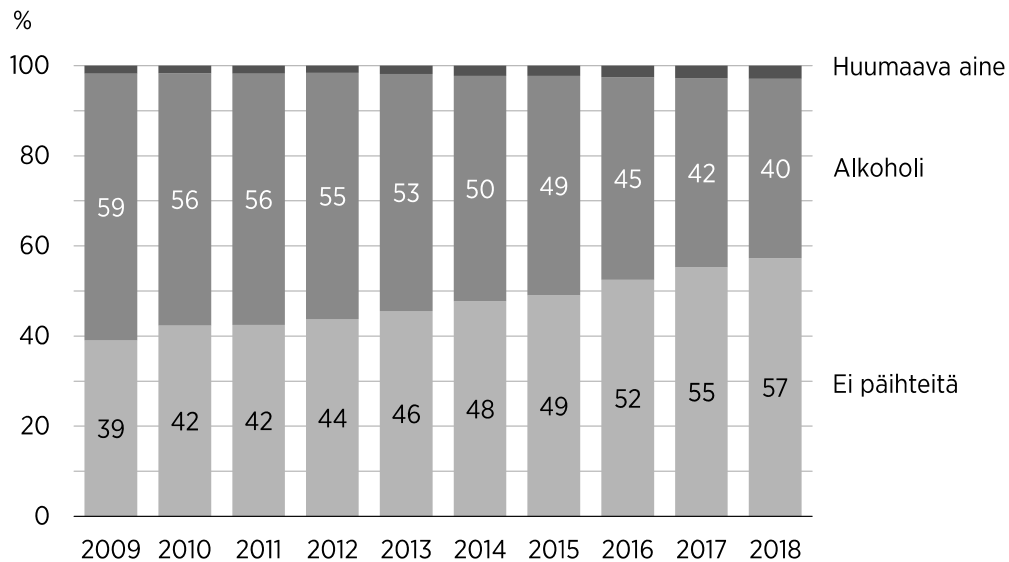
Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varovaisuudella.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun

puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumausaineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 13). Alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Alkoholihumalassa olleiden osuus on pudonnut lähes 20 prosenttiyksikköä viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 13 Päihteiden osuus pahoinpitelyrikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty vuosina 2009–2018 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 3). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa, väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltatilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla

kuin 2000-luvulla. Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

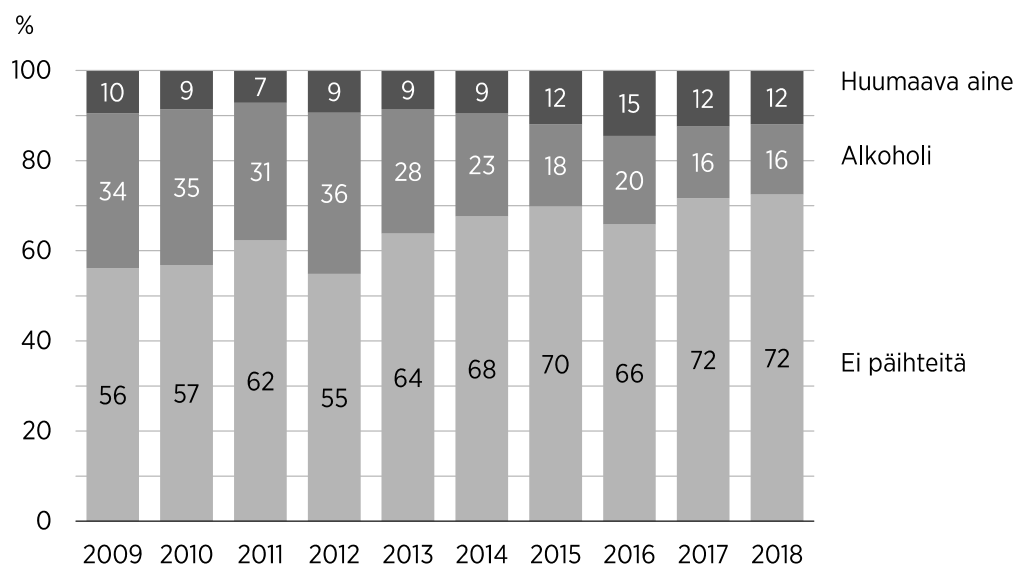
Taulukko 3 Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina mies</i>							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36	37	38	45	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33	35	35	42	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina nainen</i>							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55	50	53	50
Uhri päihtynyt	12	16	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

Ryöstörikkokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 14). Hieman yli kymmenes epäillyistä on viime vuosina ollut muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena.

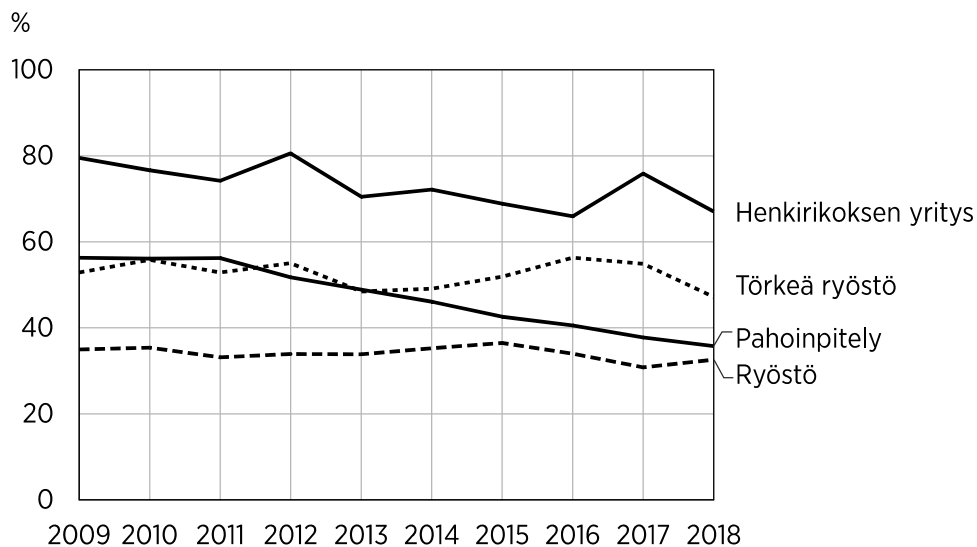

Kuvio 14 Päihteet ryöstörikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2009–2018 (%). Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeino-tilasto (Tilastokeskus 2019a)

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosittu-
hannen alkua edeltäneelle tasolle.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 65–85 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 15). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

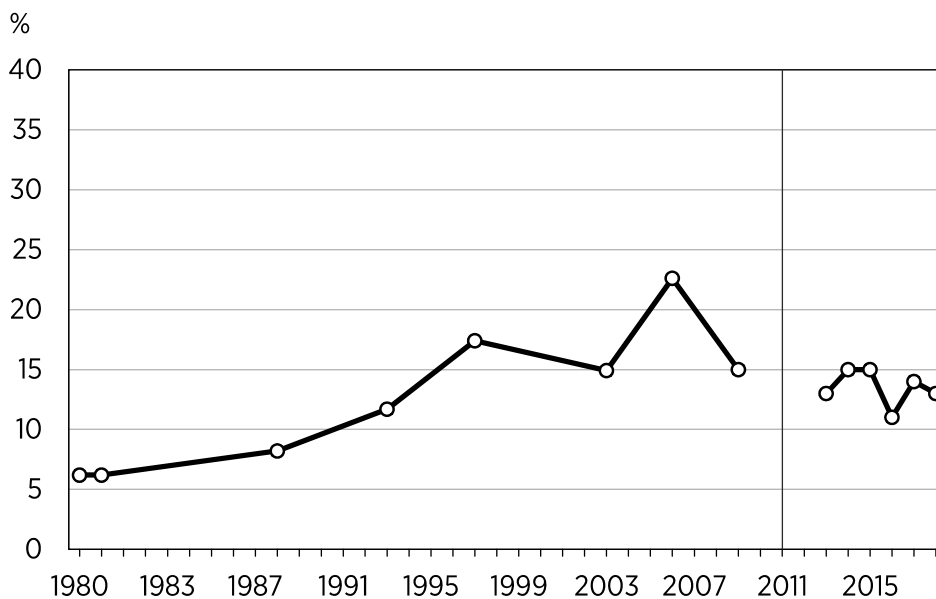
Kuvio 15 Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakko-
keinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain noin puolet, muista ryöstöistä kolmannes. Pahoinpitelyrikosten selvitysaste on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana 56 prosentista 36 prosenttiin (2018). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamis-
vuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatusta rikoksista.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2018 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 11 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille (Danielsson & Näsi 2019). Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli

ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 16). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään lyönnin sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 12–15 prosentin tuntumaan.

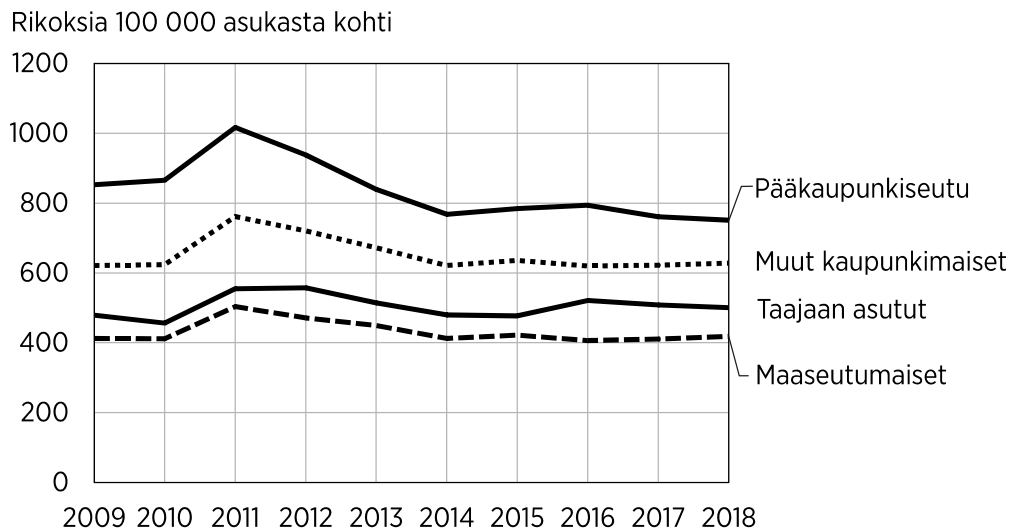
Kuvio 16 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään lyönti. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2013–18. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen.

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista ryöstörikoksia koskevia tietoja ei enää ole ollut saatavissa (Lehti 2008).

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

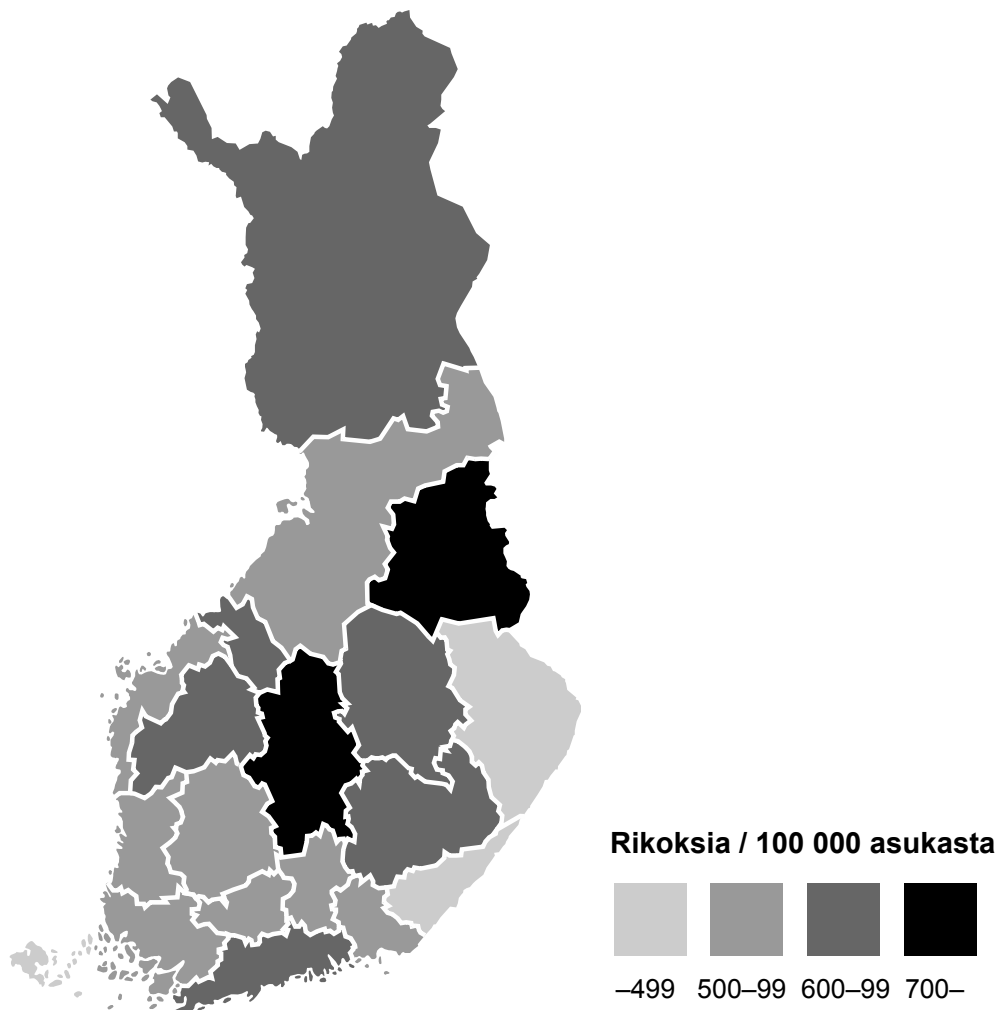
Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihtelee kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 17). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleen pahoinpitelyrikosten taso laski kaikissa kuntatyyppiryhmissä vuoteen 2014 asti, mutta on sittemmin pysynyt lähes muuttumattomana.

Kuvio 17 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2009–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden alueellinen jakautuminen (kuvio 18) muistuttaa joiltakin osin henkirikollisuuden alueellista jakautumista. Vuonna 2018 korkeimmat rikostasot olivat Keski-Suomen ja Kainuun maakunnissa (729 ja 717 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti). Pahoinpitelyrikosten taso oli matalin Ahvenanmaalla (457), Etelä-Karjalassa (481) ja Pohjois-Karjalassa (499). Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on keskittynyt Helsinkiin, missä pahoinpitelyrikollisuuden taso oli 868 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 18 Pahoinpitelyrikollisuus 100 000 asukasta kohti maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuonna 2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakokokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Seuraavassa tarkastelemme pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 4). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On hyvä huomioda, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan. Vuonna 2018 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Sisä-Suomen ja Itä-Suomen poliisilaitosalueilla. On kuitenkin huomioitava, että eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat melko paljon vuosittain.

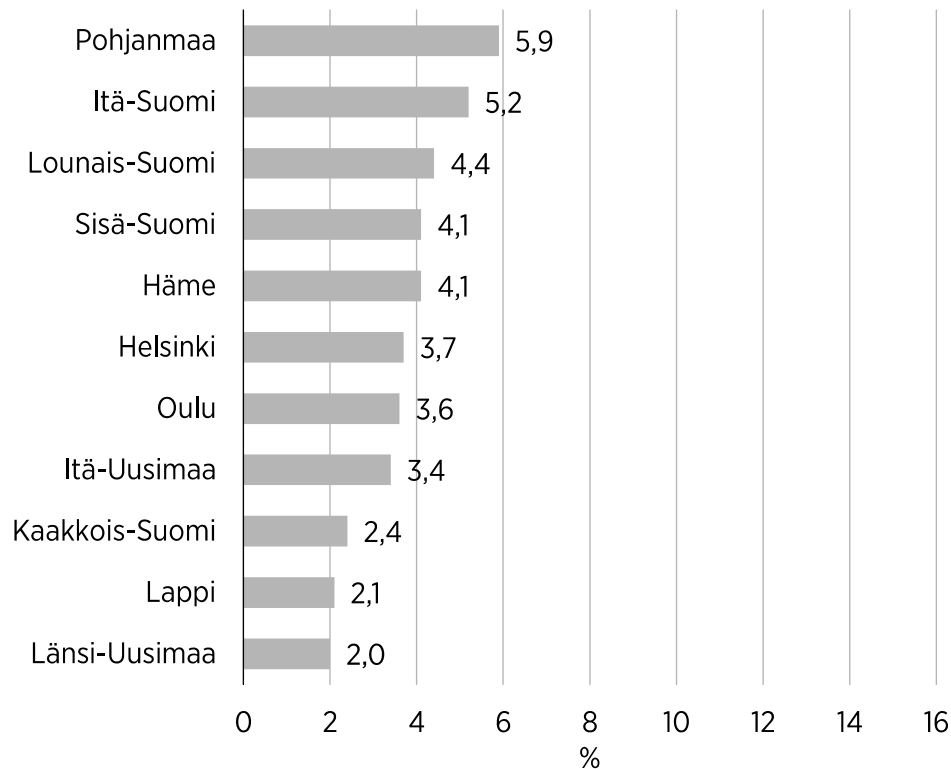
Taulukko 4 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2009–2018 (vuoden 2018 rikostason mukainen järjestys).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Helsinki	1068	1091	1283	1165	1007	917	945	941	870	<u>868</u>
Sisä-Suomi	<u>515</u>	523	663	678	625	583	621	628	637	634
Itä-Suomi	620	609	726	692	627	604	631	<u>571</u>	586	604
Lappi	626	<u>573</u>	695	770	756	702	638	651	672	602
Pohjanmaa	530	533	589	589	517	502	495	489	<u>487</u>	582
Itä-Uusimaa	610	576	719	685	633	573	<u>557</u>	572	581	569
Oulu	<u>541</u>	575	774	685	649	589	623	554	612	553
Häme	562	529	662	589	576	<u>533</u>	518	536	<u>533</u>	547
Kaakkois-Suomi	<u>490</u>	508	610	572	555	528	564	529	528	544
Lounais-Suomi	589	614	722	662	622	539	546	581	<u>523</u>	540
Länsi-Uusimaa	478	466	531	509	508	486	<u>477</u>	557	549	531
Ahvenanmaa	772	525	571	625	604	567	683	602	678	<u>457</u>

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneita niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 19). Fyysiseen vammaan johtaneen väkivallan yleisyydessä ei ollut merkittäviä eroja eri poliisilaitosalueiden välillä. Yleisimpiä väkivaltakokemukset olivat Pohjanmaan (6 % alueen vastaajista joutunut uhriksi) ja Itä-Suomen (5 %) poliisilaitosalueilla, harvinaisinta Lapin ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitosalueilla (2 %). Väkivallan yleisyyttä koskevat estimaatit olivat siinä määrin lähellä toisiaan, että alueiden väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ainoastaan näiden kahden korkeimman ja kahden matalimman väkivaltatason poliisilaitosalueiden välillä (Danielsson & Näsi 2019).

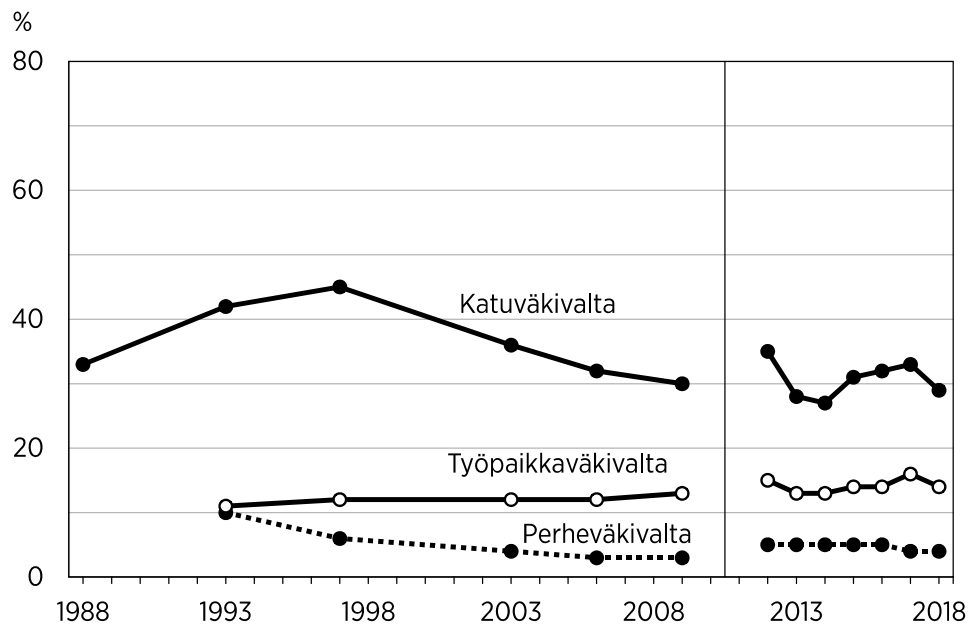
Kuvio 19 Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuonna 2018 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018

3.5 Väkivallan pelko

Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 14 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Danielsson & Näsi 2019). Naisista näin teki selvästi useampi (16 %) kuin miehistä (9 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekemuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 32 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: neljä prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Danielsson & Näsi 2019).

Kuviosta 20 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkuen on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käännetyksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006¹. Tämän jälkeen pelon yleisyys näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (27–35 prosenttia vuosina 2012–2018).

Kuvio 20 Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2018), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2018

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähenyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla, mutta naisten osalta pelko on jonkin verran lisääntynyt (Sirén ym. 2010; Danielsson & Näsi 2019).

¹ Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelko-taso huipentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

LÄHTEET

- Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 2010(3): 220–247. <https://www.edilex.fi/oikeus/7375>.
- Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Aaltonen, Mikko, Ville Hinkkanen, Janne Kivivuori & Reino Sirén. 2008. *Risk factors of violence in Finland. A Register Based Study*. Research Brief 6/2008. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. <http://hdl.handle.net/10138/152596>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/305388>.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taitumassa? Vuoden 2000 huumeikyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(3): 277–283.
- Heiskanen, Markku. 1998. *En fråga, tre metoder*. Helsingfors: Statistikcentralen.
- Kinnunen, Aarne. 2001. *Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosio-ekonominen asema*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne, toim. 2009. *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152521>.
- Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. <https://doi.org/10.1093/jssam/smu018>.
- Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152504>.
- Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152511>.
- Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Tilastokeskus. 2019a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2019b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tyokay/>
- Tilastokeskus. 2019c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>

4 Seksuaalirikokset

Hannu Niemi & Monica Fagerlund

Tiivistelmä

- Valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta. Kokonaisrikollisuutta mittaavien haastattelututkimusten perusteella raiskausrikosten määrä on pysynyt melko vakaana.
- Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 1 393 raiskausta. Määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi 10 vuodessa.
- Lähes kaikki poliisin tietoon tulleiden raiskausten uhrin ovat naisia. He ovat yleensä nuoria. Sekä tekijöistä että uhreista vähintään kolmannes oli teon aikana alkoholin vaikutuksen alaisena. Noin 25–30 prosenttia rikokseen syyllistyneistä oli ulkomaan kansalaisia.
- Raiskauksista epäillyt eivät edusta satunnaisesti eri väestöryhmiä, heidän sosiaalinen asemansa on keskimääräistä selvästi alhaisempi.
- Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä ja muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2017 näiden rikosten määrä väheni edellisistä vuosista, kääntyen jälleen nousuun 2018.
- Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtuu ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.
- Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrä kokonaisuudessaan on lapsiuhritutkimusten perusteella vähentynyt verrattaessa vuosien 1990, 2008 ja 2014 kyselytuloksia.
- Insestitapaukset ovat lapsiuhritutkimusten perusteella harvinaisia. Tyttöistä 0,1 prosenttia vuonna 2013 ja 0,3 prosenttia vuonna 2008 kertoi perheensisäisestä inestistä.
- Uutena kriminalisointina lakiin tuli seksuaalinen ahdistelu 1.9.2014. Poliisi kirjasi 512 seksuaalista ahdistelua vuonna 2018.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset olivat aiemmin rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekomuotoon, jotka olivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3. mom.). Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18 vuoden ikäiseen uhriin kohdistuvia tekoja voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi (uusi 2 §). Uudet säännökset tulivat voimaan syyskuun alussa 2014.

4.1.1 Tietolähteet

Viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavista tilastoista tärkein rikollisuustilanteen kuvaamisen kannalta on poliisitilasto, mutta lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat toimintaansa perustuvia tilastoja. Myös henkirikollisuuden seurantajärjestelmä nojautuu viranomaisten tietoon tulleisiin tapauksiin, joskin se eroaa muista virallistilastoista, koska se on tutkimusta varten suunniteltu. Kaikista viranomaistilastoista puuttuvat tapahtumat, jotka eivät tule viranomaisten tietoon.

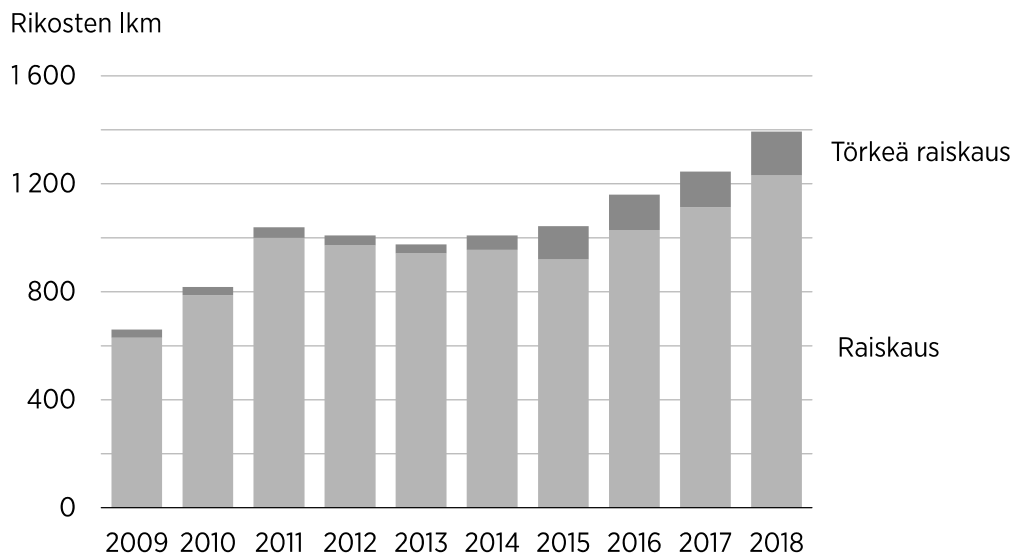
Kokonaisrikollisuuden osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja, suuriin otoksiin perustuvia ja kansallisesti edustavia kyselyjä, joihin vastaavat sekä naiset että miehet (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Niiden lisäksi on vuosina 1997 ja 2005 tehty erilliset naisille kohdistetut naisuhritutkimukset, joihin sisältyy kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta. Jakossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä.

4.1.2 Rikollisuuden kehitys

Tilastoitu raiskausrikollisuus

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2). Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva kriminalisointi kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lailla. Nykyisin raiskauksen perusmuotoa lievemmat teot rangaistaan raiskauksina (RL20:1 § 3), joista on määrätty raiskauksen perusmuotoa lievempi rangaistusasteikko. Poliisin tietoon tulleissa raiskausrikoksissa on myös lain voimaantulon jälkeen jonkun verran rikoksia, jotka on merkitty sukupuoliyhteyteen pakottamiseksi. Tämä johtuu siitä, että rikokset on tehty vanhan lain aikana.

Tilastoidun raiskausrikollisuuden kehitys. Poliisin tietoon tuli yhteensä 1 393 raiskausrikosta vuonna 2018 (1 245 vuonna 2017). Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut. Kymmenvuotisjaksolla 2009–2018 tilastoitujen raiskausrikosten määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi. Näistä törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti (yli 3-kertaiseksi) vuosina 2015–2018 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Törkeiden tapausten osuus oli 11–12 prosenttia kaikista raiskauksista vuosina 2015–2018, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus vuosina 2015–2018 on puolestaan pudonnut 3–6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) noin viidenneksen osuudesta. Perusmuotoisen raiskauksen osuus on pysynyt noin 75–85 prosentin tuntumassa. Vielä on ennen aikaista sanoa, kuinka pysyviä nämä muutokset tulevat olemaan ja mitkä kaikki seikat ovat muutosten taustalla. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittyyneen kuitenkin lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos niitä myös kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet raikausrikokset vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raikausrikoksen *yrityksenä*. Raikausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus oli 9 % vuonna 2018.

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa¹ mukaan, raikausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2008 vuoteen 2017 kasvanut 346 henkilöstä 591 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Raikausrikosten määrään vaikuttavat myös poikkeukselliset tapaukset ja rikossarjat. Vuosina 2008–2012 on esiintynyt tapauksia, joissa yksittäinen perheen sisäinen rikossarja on nostanut vuoden rikoslukuja kymmenillä jopa sadoilla rikoksilla. Näitä määriä on sitten voitu jälkeinpäin korjata tilastoinnissa.

Uhrin kuolemaan johtanut seksuaalinen väkivalta. Vuosina 2008–2017 surmatuista naisista yhdeksän (3 % kaikista naisuhreista) surmattiin raikausrikoksen yhteydessä. Lisäksi kolmen naisen kohdalla miestekijän motiivi oli seksuaalinen, vaikkei raikausta tapahtunut (1 %). Tapausten sijoittuminen eri vuosille ilmenee seuraavasta aikasarjasta:

¹ Raikausrikosten tarkastelussa henkilöpohjainen laskenta antanee melko luotettavan kuvan raikausrikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrästä (lienee tilastollisesti harvinaista, että henkilö on samana vuonna syyllistynyt myös törkeää raikausta törkeämpään tekoon, jolloin hän ei olisi mukana raikausrikosten henkilöpohjaisessa tilastoinnissa).

Taulukko 1 Naisen kuolemaan johtanut, seksuaalisesti motivoitunut väkivalta 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Raiskaus	1	1	1	0	1	1	0	2	0	2
Muu	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1

Lähde: Henkirikollisuuden seurantarjestelmä 1.6.2002–30.4.2019. Vuotta 2018 koskevia tietoja ei ole vielä saatavissa.

Aikasarjan molemmat rivit yhteen laskien voidaan siis todeta, että henkirikosseurannan mukaan ajanjaksolla surmatuista naisista neljä prosenttia surmattiin raiskauksen yhteydessä tai muulla tavalla ilmenneen seksuaalisen motiivin seurauksena.

Kokonaisrikollisuus

Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997, joskaan tuloksia ei ole tapausten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi erikseen raportoitu. Vuoden 1997 mittaukseen vastanneista naisista 0,23 prosenttia oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raiskausyrityksen kohteeksi. Vuonna 2009 vastaava osuus oli 0,22 prosenttia. Osuus on pysynyt varsin vakaana. Havaittavat vähäiset muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Ne eivät myöskään osoita selvää trendiä.

Vuosina 2013–2017 suoritetuissa kansallisissa uhrikyselyissä saadut luvut ovat selvästi korkeampia, mutta tämä johtuu erilaisesta kysymyksenasettelusta ja tutkimusmenetelmästä, minkä vuoksi luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosien vastaavien tutkimusten kanssa. Vuoden 2017 kyselyssä 1,2 prosenttia (1,5 % vuonna 2016) vastaajista ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen taikka niiden yritysten kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Naisvastaajien osalta vastaava osuus oli 2,2 prosenttia sekä 2016 että vuonna 2017 (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016; Danielsson & Kääriäinen 2017; Danielsson & Näsi 2018).

Yleisten uhritutkimusten pohjalta voidaan arvioida rikollisuuden muutoksia ja niiden suuntaa. Niiden käyttökelpoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan (mukaan lukien raiskausrikokset) yleisyyden mittajana on kuitenkin kritisoitu (Piispa ym. 2006). On muun muassa katsottu, ettei tutkimus paljasta läheisten tekemää väkivaltaa, koska uhri haluaa sen usein salata. Toisaalta tiedetään, että kyselyn kehystäminen tavalla, joka liittyy väkivallan yhden sukupuolen uhrikokemuksiin, nostaa väkivallan raportoitavia yleisyyksilukuja. Taustalla ovat todennäköisesti kiinnostus- ja valikoitumiseffektit (Kivivuori ym. 2012).

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty mittaamaan tarkemmin erillisillä vuosina 1997 ja 2005 toteutetuilla naisuhritutkimuksilla. Haastateltavilta kysyttiin, olivatko he elämässään joskus tai viimeisen vuoden aikana joutuneet entisen tai nykyisen avo- tai aviopuolison taholta tapahtuneen seksuaaliseen kanssakäymiseen painostamisen, pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi. Tulokset ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Seksuaaliseen kanssakäymiseen painostaminen, pakottaminen tai pakottamisen yritys parisuhteessa

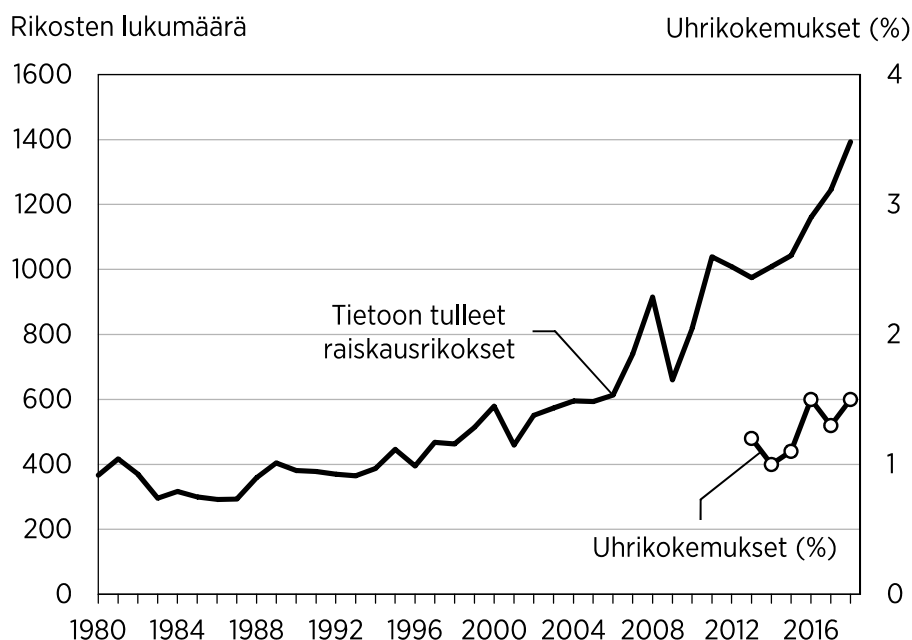
	1997 %	2005 %
1a. Nykyinen puoliso joskus	5,9	4,3*
1b. Nykyinen puoliso vuoden aikana	2,5	2,0
2. Entinen puoliso joskus	18,7	17,3

* Muutos on tilastollisesti merkitsevä; $p < 0.5$

Lähde: Naisuhritutkimus (Piispa ym. 2006)

Kansallisen uhritutkimuksen ja naisuhritutkimuksen kuva on samansuuntainen. Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen uhrikokemukset ovat pysyneet eri aikoina määrältään suhteellisen vakaina.

Tilastoidun ja kokonaisrikollisuuden vertailua. Kuviossa 2 on esitetty rinnakkain poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten kehitys sekä kokonaisrikollisuuslähteeseen (vuosina 2013–2018) perustuva kehitys.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3) sekä Kansallisen uhritutkimuksen mukaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottaminen tai näiden tekojen yrityksen kohteeksi joutuneet
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2018

Tilastoitu rikollisuus on kasvanut voimakkaasti samalla kun väestön kokema raiskausrikollisuus on vuotta 2016 lukuun ottamatta pysynyt vakaana. Tilanne oli vakaa jo edellisillä vuosikymmenillä kansallisten uhritutkimusten sekä myös vuosien 1997 ja 2005 naisuhritutkimusten perusteella (ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaukset). Tilastoidun rikollisuuden kasvu heijastaa pitkälti muita tekijöitä kuin väestön kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Tärkeitä tekijöitä lienevät ainakin ilmoitusalttius sekä poliisin tutkintatoiminnan tehostuminen.

4.1.3 Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Toisaalta on hyödynnetty Tilastokeskuksen virallisena tilastona julkaisemaa vuoden 2018 poliisitilastoa. Toiseksi lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolen tuomioistuintratkaistuista (Lappi-Seppälä ym. 2012)¹. Tiedot perustuvat viralliseen tilastoon ellei lähdettä mainita. Ilmaisun tiiviyyden vuoksi tässä käytetään ilmaisua ”tekijä”, vaikka muodollisesti poliisitilasto kuvaa selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltyjä.

Sukupuoli. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,6 prosenttia oli miehiä ja 0,4 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli käytännössä päinvastainen: 97 prosenttia naisia ja kolme prosenttia miehiä.

Ikä. Vuoden 2018 raiskausrikosten tekijöistä 3,2 prosenttia ja uhreista 12 prosenttia oli alle 15-vuotiaita. Tekijöistä runsas neljäsosa (27 %) ja uhreista runsas kolmasosa (35 %) oli 15–20-vuotiaita. Yli 20-vuotiaita oli tekijöistä 70 prosenttia ja uhreista 53 prosenttia.²

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista 72 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto³, 10 prosentissa muu yksityinen tila. Loput (18 %) teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Näissä oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”, ravitsemisliike oli tekopaikkana harvinaisen (1,6 %).

Alkoholin rooli. Vuonna 2018 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 37 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena.

¹ Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.

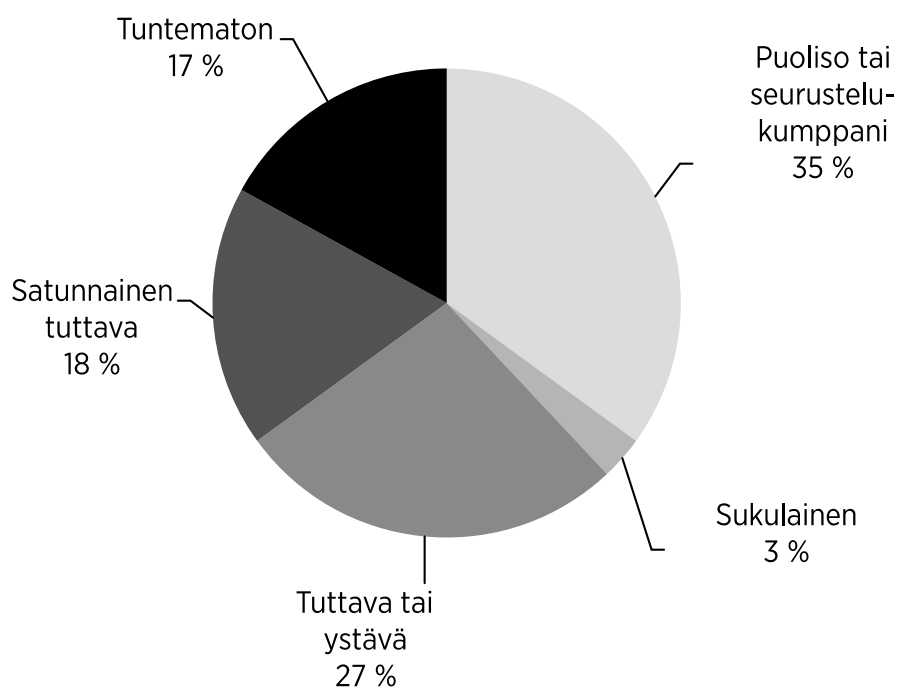
² Tässä on käytetty myös uhrien osalta ns. rikosoikeudellista ikäryhmitystä, koska tekijäpuolen ikätiedot on annettu julkaistussa virallistilastossa vain sen mukaisesti.

³ Myös tuomioistuinaineisto (Lappi-Seppälä ym. 2012, 58) antaa yksityisten asuntojen osuudeksi 57 %, mikä on jonkun verran vähemmän kuin poliisitilastoon nojaava tieto.

Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin (muissa) väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Alkoholipäihtymys on siis usein läsnä raikaustilanteissa.

Osapuolten suhde. Noin joka kolmas tuomioistuinkäsittelyyn edennyt raikaustapaus oli sellainen, että osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (Lappi-Seppälä ym. 2012). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavlia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaistuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen. Huomattakoon, että tässä tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa tuntemattomat eivät sisällä rikoksia, joiden tekijää ei saada selville. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun tilanne muistuttaa melko lailla 1990-luvun lopulla vallinnutta tilannetta (Kainulainen 2004).

Vammat. Raikaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä vammoja ja/tai psyykkisiä oireita (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljanteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa. Kaikkiin tuomioistuimissa käsiteltyihin raikausrikoksiin sisältyi jonkinlainen sukupuoliyhteys. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, usein myös hoidon tarvetta. Rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista suuri osa, neljännes, ottaa yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Kuvio 3 Osapuolten suhde raikausrikoksissa 2006–2009. *Lähde:* Lappi-Seppälä ym. 2012

Tekijöiden sosiaalinen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammattiasemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 3 on esitetty vuoden 2016 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla ja alle 55-vuotiailla eläkeläisillä sekä ryhmässä ”muut”, joka kattaa muun muassa työttömät. Rikostaso oli alhaisin toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä.

Taulukko 3 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2016

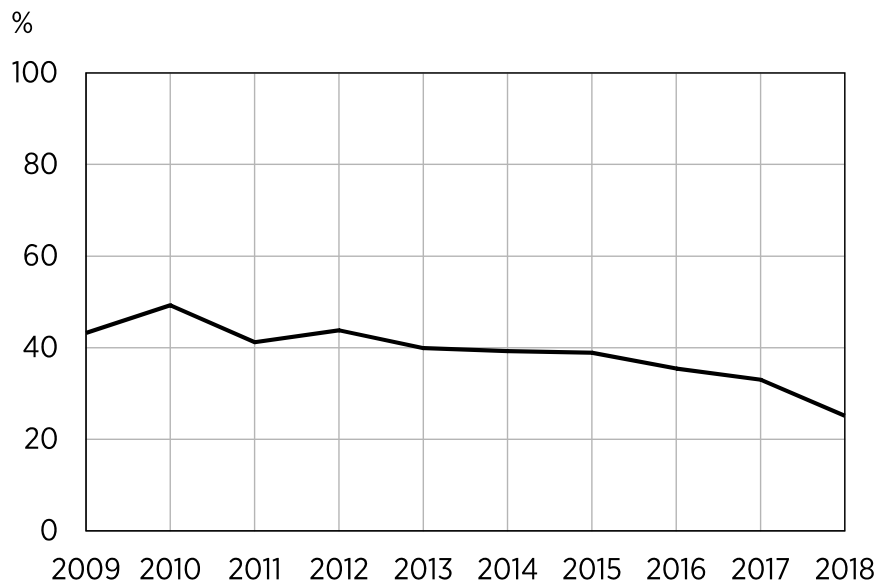
Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	0,4
Alemmat toimihenkilöt	7,6	0,6
Työntekijät	16,9	1,6
Yrittäjät	5,1	1,2
Opiskelijat	18,4	4,0
Eläkeläiset yli 55 v.	2,9	0,2
Eläkeläiset alle 55 v.	3,4	2,8
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	20,0	3,8
Tuntematon	22,0	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019c)

Tekijän kansalaisuus. Poliisin tietoon tulleissa raiskauksissa ulkomaan kansalainen oli epäiltynä 27 prosentissa selvitetystä rikoksista vuonna 2018 (30 % vuonna 2017). Tuomioistuintratkaisuihin perustuvassa selvityksessä ei ollut suoraa tietoa tekijöiden kansallisuudesta. Nimien pohjalta selvityksessä arvioitiin, että noin joka neljäs (24 %) tekijöistä oli ulkomaalaistaustaisia. Osuus oli sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoslajista oli kyse (Lappi-Sepälä ym. 2012, 57). Honkatukian tutkimuksessa, joka kuvasi vuoden 1998 raiskausrikoksia, muiden kuin syntyperäisten suomalaisten osuus poliisin tunnistamista tekijöistä oli sama (Honkatukia 2001, 24). Honkatukian tutkimuksen mukaan tutustumistilanteissa raiskauksiin syyllistyneet ulkomaalaiset miehet tulivat usein Pohjois-Afrikan tai Etelä-Euroopan maista – seikka, jonka tekijä liitti lähtöalueiden kulttuuriin piirteisiin (Honkatukia 2001, 31). Maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen selvityksen (Lehti ym. 2014) mukaan maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikollisuustaso oli lähes kahdeksankertainen kantaväestön rikollisuustasoon verrattuna vuosina 2010–2011.

Selvitysprosentti. Raiskausrikosten selvitysprosentti on laskenut noin 50 prosentin tasosta 25 prosenttiin viimeisen 10 vuoden aikana. Tämä laskeva

kehitys saattaa johtua siitä, että raiskausrikosten ilmoitusalttius on kasvanut ja selvitettäväksi on tullut aikaisempaa vaikeammin selvitettäviä raiskausrikkoksia.

Kuvio 4 Raiskausrikokset (RL 20:1–3): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Rikosten viranomaiskäsittely. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen aikaisemmissa julkaisuissa on julkaistu tarkempia tietoja raiskausrikosten viranomaiskäsittelystä eri portaissa, sekä vuoden 1999 lainuudistuksen tähän tuomia muutoksia (ks. Kainulainen 2004; 2009 sekä Lappi-Seppälä ym. 2012, 50–51). Päivitetyt tulokset on tiivistetty oheiseen taulukkoon.

Taulukko 4 Raikausten käsitteleminen rikosprosessissa.

	1994–1998	2006–2010	2011–2017
Poliisi			
a) Poliisille ilmoitetut rikokset (N)	432	749	1 069
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	235	494	747
- selvitysprosentti	54,5	66,0	69,9
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	167	466	724
- % selvitetystä rikoksista	71,1	94,4	96,9
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	17	86	118
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	4,0	11,5	11,0
Syyttäjä			
e) Päätös syyttämättä jättämisestä (N)	55*	167	206**
- % poliisin syyttäjälle ilmoittamista rikoksista	32,9*	35,8	30,9
Käräjäoikeus			
f) Päärikoksena nostetut syytteet (N)	55	133	226
g) Päärikoksena hylätyt syytteet (N)	4	27	58
h) Päärikoksena hylätyt syytteet (%)	7,2	20,3	25,7
i) Päärikoksena syyksi lukevat tuomiot (N)	51	104	166
j) Kaikki syyksi lukevat tuomiot (N)	57	132	218
Rikosprosessi			
k) Päärikoksena syytetyt % poliisin tietoon tulleista	12,8	17,8	21,1
l) Päärikoksena tuomitut % poliisin tietoon tulleista	11,8	13,9	15,5
m) Kaikki tuomitut % poliisin tietoon tulleista	13,2	17,6	20,4

Luvut kuvaavat jaksojen vuotuisia keskiarvoja.

* tiedot vain vuosilta 1996–1998

**tiedot vain vuosilta 2011–2013

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, syytetyt, tuomitut ja rangaistukset (Tilastokeskus 2019b)

Ennen vuonna 1999 voimaan tullutta seksuaalirikosuudistusta lähes kolmasosa selvitetystä raikauksista jätettiin ilmoittamatta syyttäjälle. Vuosina 2006–2017 tapausten osuus jäi alle kuuden prosentin (c). Toisaalta poliisin ei-rikoksiksi arvioimien raikausten määrä on lisääntynyt. Näiden osuus ilmoitetuista rikoksista kasvoi neljästä 11 %:iin (d).

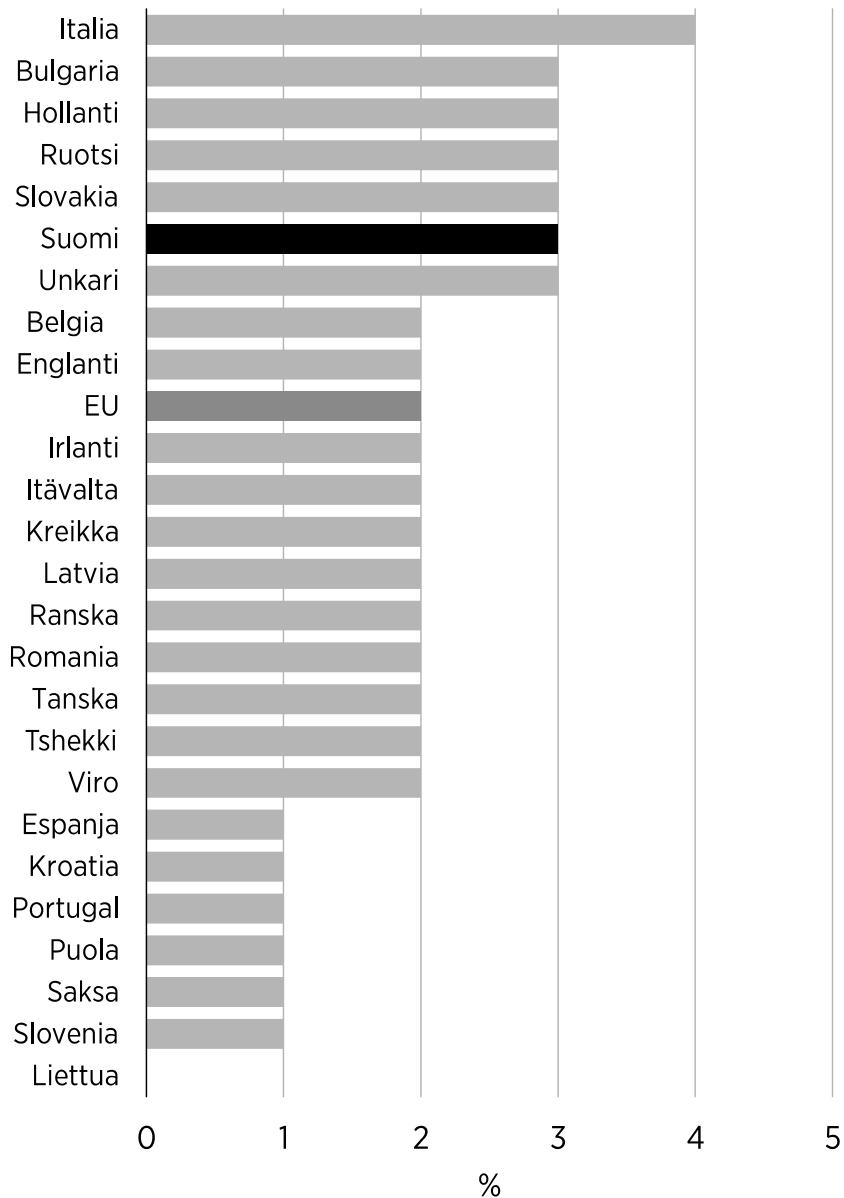
Nostettujen syytteiden määrä on noin nelinkertaistunut (f), mutta syyttämättä jättämisratkaisujen lukumäärä on kasvanut suunnilleen samassa määrin (e). Vuosina 2011–2017 syytemäärät ovat kasvaneet edelleen selvästi edeltävistä vuosista (70 % vuosista 2006–2010). Tähän kasvuun on vaikuttanut vuonna 2011 voimaan tullut lainmuutos, joka koski puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvien tekojen muuttumista pääsääntöisesti raikausrikokseksi (RL 20.1.2). Noin joka kolmannessa syyttäjälle tullessa rikoksessa tehdään syyttämättä jättämis päätös. Niiden osuus on vähentynyt (e)¹. Myös hylättyjen syytteiden määrä ja osuus syyteistä on jatkuvasti kasvanut (g–h). Rikosten kokonaismäärän kasvu (a) näkyy myös syyksi lukevien tuo-

¹ Syyttämättä jätetyistä ei ole saatu kuitenkaan tilastotietoja vuoden 2013 jälkeen.

mioiden määrän selvänä lisääntymisenä. Eräänlaisena nettotuloksena muutoksesta on, että rikoksista syytettyjen ja tuomittujen tapausten määrä on kasvanut absoluuttisesti noin nelinkertaiseksi (f, i ja j). Tapausmääriä koskevat muutokset ovat olleet osittain seurauksia sekä vuoden 1999 seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta että vuonna 2011 voimaan tulleesta lainmuutoksesta. Myös syytettyjen ja tuomittujen tapausten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista on kasvanut (k–m). Tämä kaikki indikoi rikosprosessin tehostumista.

4.1.4 Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä tässä ehkä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Muutama vuosi sitten tehdyssä EU-tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa muiden pohjoismaiden tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 5).

Kuvio 5 Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%)

Lähde: European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutui 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia.

Tässä selvityksessä haastatteluotos poimittiin pohjoismaissa väestörekisteristä ja haastatteluun suostuminen varmistettiin puhelimitse, kun taas muualla Euroopassa haastatteluun halukkaita etsittiin kotiovikäynneillä. Toisistaan poikkeavat haastattelumenetelmät ovat voineet vaikuttaa vastausmishalukkuuteen ja sitä kautta saatuihin tuloksiin. Pohjoismaissa vastausmisprosentit olivat keskimääräistä matalammat, minkä vuoksi on mahdollista, että vastaajien joukossa esiintyy suhteellisesti enemmän niitä, joilla

oli uhrikokemuksia kuin niitä, joilla uhrikokemuksia ei ollut. On mahdollista, että tulosta selittää myös ns. tiedostamisvaikutus (”awareness effect”, ks. Kangaspunta 2000), jolloin ilmiön tiedostaminen ongelmaksi nostaa myös sitä koskevien havaintojen ja kokemusten määrää. Tämä saattaa selittää senkin, miksi väestön kyselyissä raportoimat väkivallan uhrikokemukset ovat usein korkeampia juuri alhaisen henkirikollisuuden maissa – ja kääntäen.

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) oli vuonna 2018 törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsi-suhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Tällä viimeisimmällä muutoksella ei kuitenkaan ole vielä vaikutuksia vuoden 2018 rikostilastoihin.

4.2.1 Tietolähteet

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrän vuositteiset vaihtelut ovat olleet suuria, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyydessä tapahtuneita muutoksia.

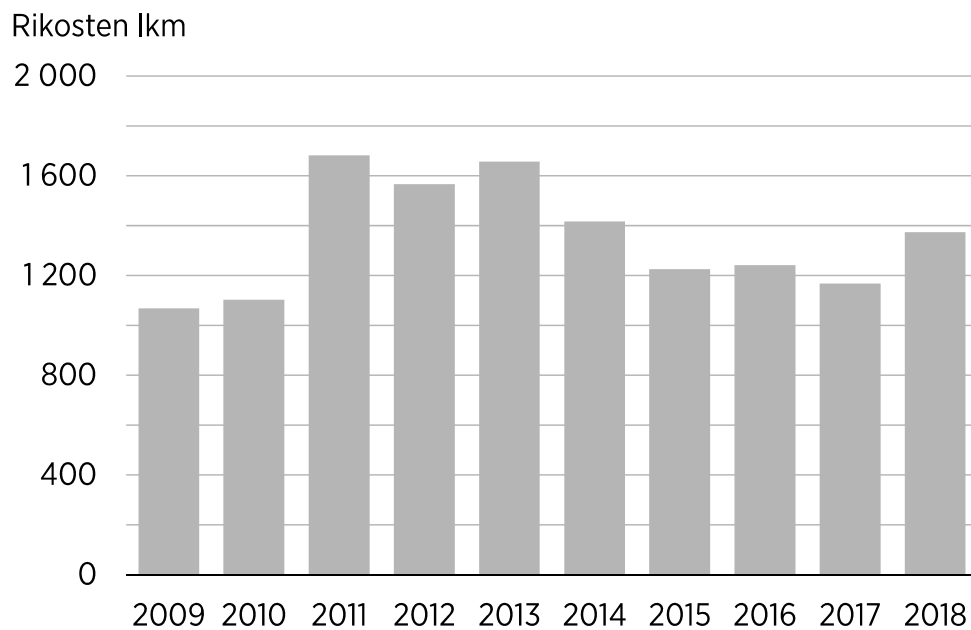
Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym., 2008) ja 2013 (Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun keskittyneissä naisuhritutkimuksissa (Heis-

kanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) aikuisia vastaajia on pyydetty muistelemaan lapsuudessa kokemaansa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoittavassa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Halme 2018) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lasten ja nuorten seksuaalikokemusten yleisyyttä aikuisten kanssa on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä keväällä 2019.

4.2.2 Rikollisuuden kehitys

Tilastoitu rikollisuus

Alla olevassa kuviossa 6 on esitetty poliisin tietoon tulleen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2009–2018. Vuonna 2018 kirjattiin 1 373 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

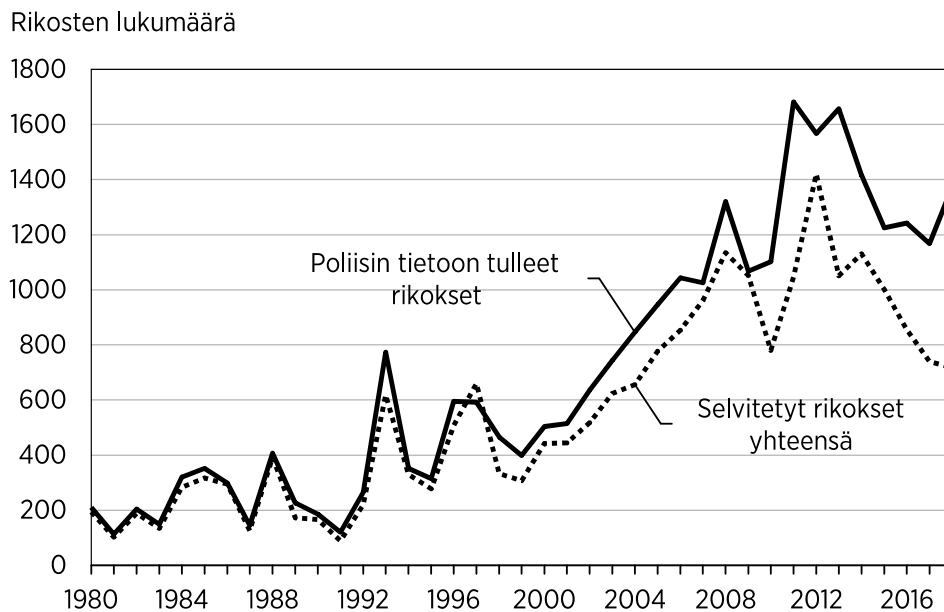
Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuosittainen vaihtelu poliisin tietoon tulleessa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määrissä on ollut suurta. Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia edellisestä vuodesta pysyen sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 rikosten määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Kasvusta ainakin osa johtuu Pohjois-Pohjanmaalla ja muualla Suomessa ilmoitetuista perheen-

sisäisistä hyväksikäyttötapauksista, jotka olivat tapahtuneet jo vuosia aiemmin. Vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia.

Erot luvuissa johtuvat siitä, että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, ja niiden osatekojen kirjaamiskäytännöt ovat epäyhteneväisiä. Eroja kuitenkin tasoittaa se, että rikosten selvitysaste on ollut vuosina 2010–2013 aikaisempaa matalampi. Poliisin selvitettyksi merkitsemiä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli yhteensä 717 vuonna 2018 (740 vuonna 2017). Kuviossa 7 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, ja koska osa merkitään selvitettyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitettyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 7). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan tarkoita, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi välttämättä ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on esimerkiksi viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1980–2018, poliisin tietoon tulleet rikokset ja selvitettyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen 2009,11)
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan ja hekään eivät esimerkiksi suojellakseen lasta julkisuudelta aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos

hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko se ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai terveyspalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen tai vähintään 5 vuotta vanhemman kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa) 6 prosenttia oli kertonut poliisille. Terveystietojen hoitajalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista¹. Lähes puolet oli kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007).

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja julkinen keskustelu ilmiöstä on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta. Viranomaisen ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016).

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon. Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun uhri on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, esimerkiksi jopa 300 rikoksena. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleita lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö-rikoksia oli 1 373 (1 168 vuonna 2017). Rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 725 (752 vuonna 2017; bruttoluku), joka koostui 428 eri henkilöstä (398 vuonna 2017).

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Säännös astui voimaan 1.6.2011. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalisen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 98 vuonna 2018 (74 vuonna 2017).

¹ Vastaaja on voinut kertoa tapauksesta useammalle henkilölle eli valita myös useamman vaihtoehdon.

Kokonaisrikollisuus

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaajia on myös pyydetty muistelemaan lapsena kohtaamiaan hyväksikäyttöjä. Lisäksi Kouluterveyskyselyissä on selvitetty eri tavoin seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin laissa kriminalisoiduiksi määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin lasten seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa jolloin (lapsi)vastaajan ei tarvitse tunnistaa ja määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuhritutkimuksen tuloksia seksuaalikokemuksista on voitu verrata vuonna 1988 tehtyyn vastaavanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin samoja kysymyksiä (Sariola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhemman eli tavallisesti aikuisen¹ kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tyttöillä kuin pojillakin. Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapsiuhritutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi² luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tyttöillä 14 prosentista (vuonna 1988) 4 prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana 5 prosentista yhteen prosenttiin. Kaikkiaan seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa ilmoitti 7 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja 2 prosenttia saman ikäisistä pojista vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014, 161). Vuonna 2019 kerätyssä Kouluterveyskyselyssä (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019) alustavat tulokset viittaavat siihen, että seksuaalikokemusten yleisyys vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa on yhdeksäsluokkalaisilla pysynyt 2010-luvulla lähes samana: tytöistä 8 prosenttia ja pojista 2 prosenttia ilmoitti näitä kokemuksia, joiden

¹ Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli nuoren poika-/tyttöystävä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

² Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori itse (eikä nuoren tyttö- tai poika-ystävä) ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimusta varten vuosien 1988 ja 2008 aineistoista laskettiin uudet luvut sisällyttäen mukaan myös ne tapaukset, jotka lapset ilmoittivat ystävän kanssa tapahtuneiksi.

osuuteen sisältyivät myös aikuisten tekemät pyynnöt ja ehdotukset (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) mukaan valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö oli tutkimuksissa erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista on ollut noin 90 prosenttia (Hinkkanen 2009).

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista 5 prosenttia ja tytöistä 8 prosenttia ilmoitti kokeneensa kyselyn määritelmän mukaista seksuaalista väkivaltaa viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018). Seksuaalinen väkivalta käsitti Kouluterveyskyselyssä intiimien alueiden koskettelua vastentahtoisesti, seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan tai muun vastikkeen tarjoamista vastineeksi seksistä. Vuoden 2015 kyselyssä vastaavat luvut olivat 6 ja 8 prosenttia, ja pudotusta vuoteen 2013 verrattuna oli tuolloin 5 prosenttiyksikköä. (Kivimäki & Halme 2016.)

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen tekemää seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 2005 kyselyssä 18 prosenttia muisti kokeneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä (14 prosenttia vuonna 1997) (mts. 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa 6 prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja 3 prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin, älypuhelinien ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyessä. Kontakteja potentiaaliin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin välityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktiyrityksiä (Brå 2007). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa 16 prosenttia tytöistä ja 7 prosenttia pojista ilmoitti viimeisen vuoden aikana kokeneensa seksuaalista häirintää tai ehdottelua tuntemattoman

henkilön taholta internetissä. Internet-tuttavan kanssa suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena seksin harrastamisesta ilmoitti yhteensä 51 vastaajaa. (Fagerlund ym. 2014.)

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä 18 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä sekä kuusi prosenttia saman ikäisistä pojista raportoi kokeneensa seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä viimeisten 12 kuukauden aikana (Ikonen & Halme 2018). Ruotsissa yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin 8 prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32). Viimeksi mainituista tuoreimmissa kyselytutkimuksissa häirintää ja seksuaaliseen tekoon painostamista selvitettiin yleisellä tasolla, joten niistä ei saada tekijää kuvaavia tietoja (tuntematon/tuttu, toinen lapsi tai nuori/aikuinen) eikä tietoa siitä, joltako häirintä tai ehdottelu tapaamiseen.

4.2.3 Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä vuosina 1996–2000 tuomituista lähes kaikki hyväksikäyttäjät olivat Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn selvityksen (Majamaa 2003) mukaan miehiä (98 %). Vastaavanlainen tulos (98 % miehiä vuonna 2006) saatiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa selvityksessä (Hinkkanen 2009). Tuomitut olivat tyypillisesti iältään 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Hinkkanen 2009). Yleisimpiin (alle 10 %) tyyppitapauksiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttärensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen tapausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa.

Rikoksentehtävistä 14 prosentilla ei ollut Majamaan selvityksen mukaan poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikenne rikosepäilyjä ja viidesosalla omaisuusrikoksia. Siveellisyysrikoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

Seksuaalirikoksen uusimiskasvu tuomioiden perusteella on melko vähäinen. Kolmen vuoden kuluessa uuden tuomion sai kaksi prosenttia tekijöistä ja 9 vuoden seurantaajaksella 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän

tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista. Viimeisimpien rikostilastojen perusteella vuosina 2009–2018 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 9 575, joista 9 prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja 2 prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta 8 prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2019a).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %; Hinkkanen 2009). Saman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista kaksi kolmasosaa oli 12–15-vuotiaita. Yleisesti voitiin havaita, että mitä vanhempi rikoksen tekijä oli, sitä nuorempi oli uhri (Majamaa 2003).

Hyväksikäyttökertojen lukumäärä jäi runsaassa 40 prosentissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttökertoja oli ollut 11–100 kertaa ja 10 prosentissa yli 100 kertaa. Hieman alle puolessa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt alle kuukauden ja lähes kaikissa näistä hyväksikäyttö oli jäänyt yhteen kertaan. Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt yhtä vuotta pitempään (Majamaa 2003). Hinkkasen tekemän selvityksen mukaan vuotta pitempään kestäneitä tapauksia oli hieman alle viidennes (Hinkkanen 2009). Nämä tuomioistuinten langettavaan tuomioon päätyneet hyväksikäytöt olivat luonteeltaan varsin törkeitä.

Joka viides rikoksentekijä oli uhrin isä ja perheensisäisiä tapauksia oli yhteensä noin neljännes (Majamaa 2003) ja tuoreemman selvityksen mukaan viidennes (Hinkkanen 2009). Muita sukulaisia, naapureita sekä muita uhrille tuttuja tekijöistä oli noin puolet (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Täysin tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli neljännes. Sosiaali- ja terveysviranomaisten tietoon tulleissa hyväksikäyttöepäilyissä on selvästi useammin (60 %) tekijänä lapsen isä.

Noin puolet perusmuotoisen rikoksen tekotavoista käsittää sukupuolilyhteyden. Törkeissä tapauksissa tällaisia tekoja oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Toinen tyypillinen tekotapa oli uhrin koskettelu. Pakottamistapaukset olivat harvinaisia, mikä johtuu siitä, että väkivaltaiset teot tuomitaan raiskauksina ja ne eivät sisältyneet selvitykseen.¹

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömillä, matalin ylemmillä toimihenkilöillä, yrittäjillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 5).

¹ Poliisin tietoon tulleen lapsiin kohdistuneen seksuaalisen rikollisuuden piirteistä ks. myös Humpi 2008 ja 2009.

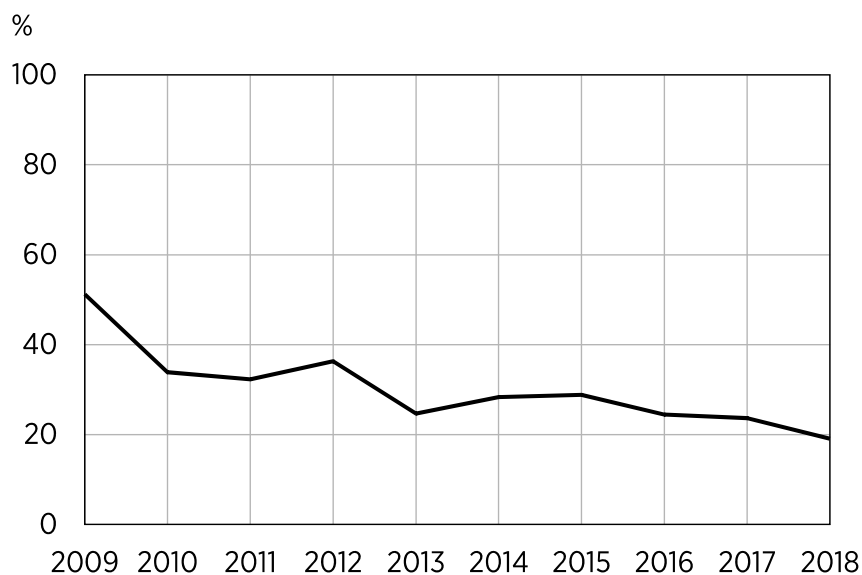
Taulukko 5 Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna, 2016

Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,5	0,4
Alemmat toimihenkilöt	11,6	1,0
Työntekijät	13,4	1,3
Yrittäjät	2,7	0,7
Opiskelijat	25,8	6,1
Eläkeläiset yli 55 v.	4,1	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	5,6	5,0
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	17,6	3,6
Tuntematon	15,7	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019c)

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti lasketaan tilastovuonna selvitettyjen rikosten osuutena tilastovuonna ilmoitetuista rikoksista. Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitettyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Kun ilmoitusten määrät ovat pitkällä aikavälillä olleet kasvussa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on puolestaan viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut noin 50 prosentista hieman alle 20 prosenttiin (kuviot 5 ja 6). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntö ja selviäminen vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Kuvio 6 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

4.3 Muut seksuaalirikokset

Insesti, sukurutsa. Lähisukulaisten eli vanhempien lapseen kohdistamat ja sisarusten väliset sukurutsaiset suhteet ovat rangaistavia RL 17:22 perusteella. Lapsiin kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukupuoliyhteytenä lähisukulaisten kesken. Silloin kun kyse ei ole sukulaisten sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.3). Rangaistavaan tekoon voi syyllistyä vanhempi tai samassa taloudessa lapsen kanssa elävä muu vanhempaan rinnastettavassa suhteessa oleva henkilö. Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon (RL 20:6) voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Sukurutsaisista suhteista on eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde, joka on koettu lapsen seksuaaliseksi riistoksi. Edellä kerrotut tutkimustulokset lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä myös tukevat tätä tilannekuvaa. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikoksentekijänä 8 kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003). Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärä on vaihdellut yhden ja 156 rikoksen välillä vuosina 1996–2018 (7 vuonna 2018). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2007–2017 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on kuitenkin tuomittu rangaistus ns. päärikoksena 5 henkilölle. Syyksi luettuja rikoksia oli yhteensä 3 sekä vuonna 2010 että vuonna 2011, 7 vuonna 2012, 3 sekä vuonna 2013 että vuonna 2014, 2 vuonna 2015, 3 vuonna 2016 ja 2 vuonna 2017. Tuomiotietoluvut kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyyppistä.

Vuonna 1988 tehdyn koululaiskyselyn (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- tai isäpuoli–tytär–insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008) ja 0,1 % vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti yleisempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi inestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti sukupuoliyhdyntään. Vuosina 1988, 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta inestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosina 2008 ja 2013.

Veli–sisar–insesti vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisten tapausta vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988). Vuonna 2008 toinen oli tytön ilmoittama tapaus veljen kanssa ja toinen pojan ilmoittama siskon kanssa. Toinen tapauksista eteni yhdyntään. Vuoden 2013 tapaus ei johtanut yhdyntään.

Muut seksuaalirikokset. Rikoslain 20 luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 6 ja 7 §:ssä lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8a §) ja (törkeä) paritus (9 § ja 9a §).

Rikoslaisissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

Poliisitilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 013 tapausta vuonna 2018 (856 vuonna 2017). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet paljon (esim. 477 vuonna 2009; 1 072 vuonna 2006). Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttö- ym. tapauksia saaden selvitettyksi lukuisan määrän rikoksia. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta oli esimerkiksi vuosina 2006–2007 kaksi kertaa enemmän kuin viime vuosina ja eräänä vuonna kirjautui suuri määrä rikoksia, jotka koskivat seksikaupan kohteen olleen henkilön hyväksikäyttöä. Vuosina 2015–2018 kasvanut rikosten määrä johtuu ensisijaisesti seksuaalista ahdistelua koskevasta uudesta kriminalisoinnista (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Näistä rikoksista yleisimmät ovat seksuaalinen hyväksikäyttö (86 rikosta vuonna 2017 ja 106 vuonna 2018) ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon (141 rikosta vuonna 2017 ja 153 vuonna 2018) sekä seksuaalinen ahdistelu (414 rikosta vuonna 2017 ja 512 vuonna 2018). Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta kirjattiin 110 (35 vuonna 2017) tapausta ja lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin 107 (83 vuonna 2017) tapausta vuonna 2018.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia ei tullut juuri lainkaan poliisin tietoon (14 rikosta vuosina 2010–2012) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään, mutta vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 kumpakin seitsemän tapausta.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella ja tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä.

Taulukko 6 Poliisin tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
18	2	19	52	23	22	18	15	88	18

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin poikkeuksellisen paljon. Ne liittyivät kaikki yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 35 rikosta vuonna 2017 ja 110 rikosta vuonna 2018. Poliisin tietoon tulneiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet 10 ja noin 150 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin raiskaukseen rangaistetaan lievemmän asteikon mukaan kuin raiskaus (RL 21:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014 (keskimäärin 164 rikosta vuodessa) edeltävistä vuosista, mutta palautui vuonna 2015 samalle tasolle kuin vuosikymmenen alussa (109 rikosta vuonna 2015). Rikosten määrä nousi 146 tapaukseen vuonna 2016, 141 tapaukseen vuonna 2017 ja 153 tapaukseen vuonna 2018.

Poliisi kirjasi 106 seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 21:5) tai sen yritystä vuonna 2018 (86 vuonna 2017). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa tekijään laissa mainitussa riippuvuussuhteessa olevan henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon taikka saa alistumaan tällaisen teon kohteeksi. Puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvat tahdonvastaiset sukupuoliyhteydet rangaistaan nykyisin raiskauksena, mikä on osaltaan vähentynyt seksuaalisten hyväksikäyttörikosten määriä.

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna.

Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015. Rikosten määrä lähes kaksinkertaistui (532 rikosta) edellisestä vuodesta vuonna 2016, mutta laski taas hie-
man vuonna 2017 (414 rikosta). Vuonna 2018 poliisi kirjasi 512 seksuaalista
ahdistelua.

Sukupuolisiveellisuuden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin
tietoon 194 rikosta (197 vuonna 2017) vuonna 2018. Säännöstä on sovellettu
muun muassa itsensä paljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa.
Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan
kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito
(17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20).
Vuonna 2004 tulivat voimaan myös uudet säännökset törkeästä sukupuoli-
siveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja
kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille (RL 17:18b).
Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin
pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon rikoksia tuli yhteensä 257
vuonna 2018 (234 vuonna 2017).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitteiden lieventyessä lain-
vastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin
muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja eri-
tyisesti varhemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sieto-
kynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää porno-
grafista aineistoa on lisäksi vaikea, jopa mahdoton kontrolloida. Nykyisessä
laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään ai-
kaisempaa konkreettisemmin. Uutena kriminalisointina lakiin on otettu su-
kupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän esityksen seuraamisen ran-
gaistavuus (RL 20:8c). Näitä rikoksia kirjattiin kaksi vuonna 2017, mutta
vuonna 2018 ei yhtään tapausta. Laissa pyritään yleensäkin entistä tarkem-
min estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen ai-
neiston tuottamisessa ja käyttämisessä.

Lähteet

- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017*. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2016. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/161960>.
- Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2017. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/225915>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2018. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/260559>.
- Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2015. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/161960>.
- Danielsson, Petri, Venla Salmi & Reino Sirén. 2014. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014. <http://hdl.handle.net/10138/155645>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey. Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732>.
- Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivaltaja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6>.
- Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. ”Seksuaalinen hyväksikäyttö.” Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.

- Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Heiskanen, Markku & Minna Piispa. 1998. *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangastuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152523>.
- Honkatukia, Päivi. 2001. *Ilmoitti tulleen raiskatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Honkatukia, Päivi & Janne Kivivuori. 2011. *Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakaina – kyselytutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152582>.
- Humppi, Sanna-Mari. 2008. *Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Humppi, Sanna-Mari. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 82. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4>.
- Kainulainen, Heini. 2004. *Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 ; Oikeus 2004:16. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: Tilastokeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152471>.
- Kangaspunta, Kristiina. 2000. ”Secondary analysis of integrated sources of data.” Teoksessa *Surveying Crime: A global perspective*, toimittajat Anne Alvazzi del Frate, Oksana Hatalak & Ugljesa Zvekic, 127–144. Rome: UNICRI/ISTAT.
- Mitchell, Kimberly, J. 2001. Risk factors for and Impact of online sexual solicitation of Youth. *JAMA* 285(23): 3011–3014. doi:10.1001/jama.285.23.3011.
- Kivimäki Hanne & Nina Halme. 2016. Nuoret kokevat runsaasti seksuaalista häirintää. *Haaste* 2/2016.
- Kivivuori, Janne, Reino Sirén & Petri Danielsson. 2012. Gender Framing Effects in Victim Surveys. *European Journal of Criminology* 9(2): 142–158. <https://doi.org/10.1177/1477370811424383>.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikoksista*. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>.
- Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuutta-*

- jat rikosten uhreina ja tekijöinä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152441>.
- Majamaa, Heikki. 2003. *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat*. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis. *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009>.
- Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225; Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: HEUNI. <http://hdl.handle.net/10138/152455>.
- Salmi, Venla. 2008. ”Väkivalta sähköisten viestimien kautta.” Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.
- Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset*. Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia*. Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Tilastokeskus. 2019a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019b. Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/syyttr/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019c. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>.

5 Omaisuusrikokset

Petri Danielsson & Noora Ellonen

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 122 741 varkausrikosta. Tilastoidun varkausrikollisuuden kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja rikosten määrä on kääntynyt selvään laskuun. Myös moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat viime vuosina vähentyneet.
- Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.
- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Niin vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitetut tapaukset kuin uhritutkimuksetkin osoittavat, että polkupyörävarkausien määrä on pitkään jatkuneen kasvun jälkeen tasaantunut tai jopa kääntynyt laskuun.
- Vuonna 2018 tilastoitiin 6 111 maksuvälinepetosta ja 24 483 muuta petosrikosta. Petosrikosten määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla, mutta viime vuosina petosrikosten määrä on tasaantunut. Niin ikään maksuvälinepetokset ovat lisääntyneet 2000-luvulla, mutta viime vuosina niiden määrä on vähentynyt merkittävästi.
- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.
- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudellamaalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden. Pääkaupunkiseudulla varkausrikosten taso on korkeampi kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja olennaisesti korkeampi kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.
- Euroopan mittakaavassa Suomi kuuluu vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä jaksossa esitellään kuitenkin vähittäiskauppaan ja teollisuuteen kohdistuneita omaisuusrikoksia ns. yritysuhritutkimuksen valossa.

5.1 Tietolähteet

Tärkeimmät omaisuusrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Uhritutkimukset.* Yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien kokemien rikoksia on selvitetty vuosina 1980–2009 toteutetuissa kansallisissa uhritutkimuksissa sekä vuosina 2012–2018 toteutetuissa Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa. Uhritutkimusten tiedot koskevat 15 vuotta täyttäneiden suomalaisten kokemaa väkivaltaa, uhkailua sekä omaisuusrikoksia. Kuvioita ja aikasarjoja tulkitessa on huomioitava, että uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät menetelmällisistä syistä ole täysin vertailukelpoisia ennen vuotta 2012 tehtyihin kyselyihin. Katkos on merkitty sellaisiin kuvioihin ja taulukoihin, joissa esitetään sekä vanhan että uuden indikaattorijärjestelmän tietoja.

Vuosina 2010 ja 2018 on toteutettu kyselytutkimuksia, joissa on selvitetty nimenomaisesti yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta. Vuonna 2010 kysely kohdistettiin vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin ja vuonna 2018 vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravitsemisalan toimipaikkoihin. Suomi on osallistunut vuodesta 1989 lähtien myös väestöhaastatteluihin perustuvaan kansainväliseen ICVS-rikosuhritutkimukseen (International Crime Victims Survey; ks. van Dijk ym. 2007). Näiden lähteiden lisäksi omaisuusrikoksiin osallistumisesta saadaan tietoja ns. itse ilmoitettua rikollisuutta koskevista kyselyistä. Tämän tyyppinen kyselytutkimus Suomessa on nuorisoriikollisuuskysely (NRK), jonka vastaajina ovat peruskoulun 9. luokkalaiset.

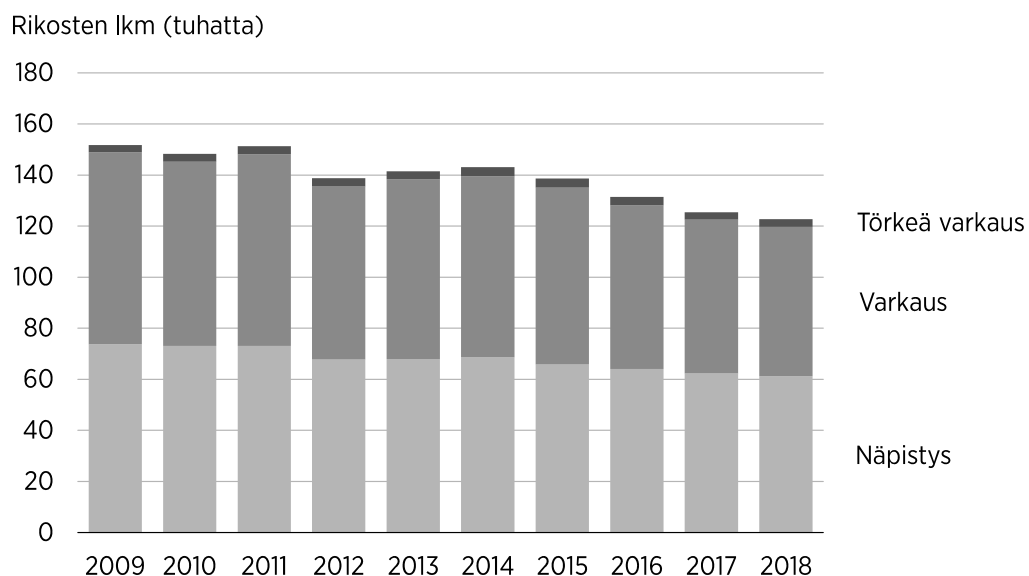
B. *Poliisin tilastointijärjestelmät.* Poliisitilasto kuvaa Suomen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrää. Poliisin tietoon tulleella rikoksella tarkoitetaan Poliisiasiain tietojärjestelmään rikoksena tallennettua asiaa, toisin sanoen rikosepäilyä. Tilaston ylläpitäjä on Tilastokeskus. Lisäksi tilastossa esitetään joitakin tietoja selvitettyjen rikosten määrästä, selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä sekä eräiden rikosten uhreista. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitettyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Tilastolähteiden tietojen vertailussa on otettava huomioon niissä käytetyt yksiköt. Kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden, kotitalouksien tai yhteisöjen ja yritysten määrää (uhriksi joutumisen yleisyyttä). Poliisitilaston yksikkönä on puolestaan rikosten eli tekojen määrä. Kaikkia rikoksia, jotka kyselyissä tulevat ilmi, ei ole ilmoitettu poliisille. Vastaavasti osa poliisin tietoon tulleista rikoksista ei tule esiin väestökyselyissä. Karkealla tasolla tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

5.2 Rikollisuuden kehitys

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukienn. liikenneriikkomukset) on varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.

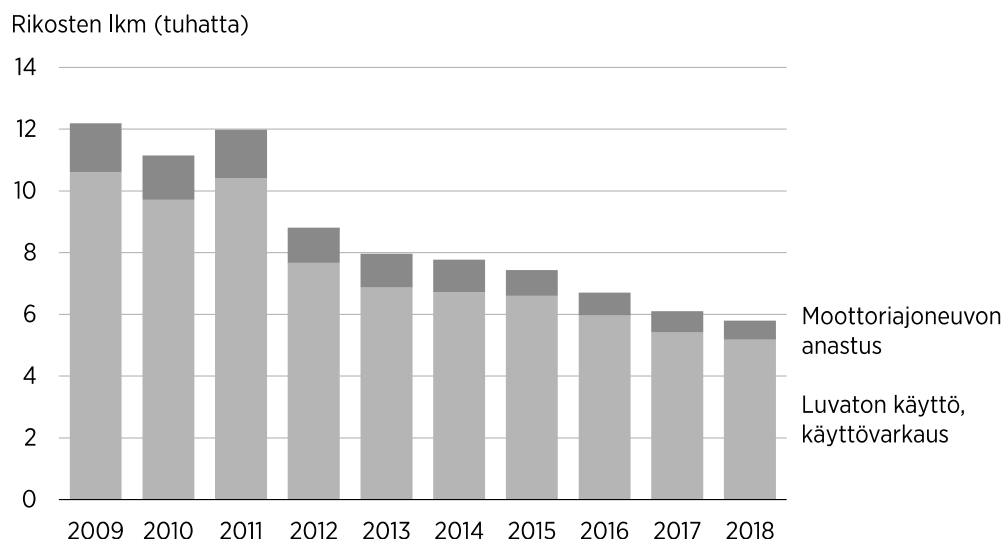

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2009–2018.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 122 741 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1; ks. myös liitetaulukko 1). Varkausrikosten kokonaismäärä laski kaksi prosenttia edellisvuodesta. Varkaudet (RL 28:1) vähentyivät kolme prosenttia, mutta törkeät varkaudet lisääntyivät viisi prosenttia edellisvuoteen nähden.

Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee luvun 1 kuvista 2. Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggande rådet 2017; von Hofer ym. 2012). 2000-luvulla varkausrikosten määrä on laskenut lähes yhtäjaksoisesti. Kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2018 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 14 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia, mutta törkeissä varkauksissa osuus oli 44 prosenttia.

Mootoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Rikoksissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoituksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo vietään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 5 795 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvaton käyttöä, joka oli viisi prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuvio 2). Rikosryhmän tyyppirikos on käyttövarkaus: vuonna 2018 rikoksista 78 prosenttia oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekemuoto), 11 prosenttia anastuksia ja 11 prosenttia luvattomia käyttäjiä (ml. törkeä tekemuoto).

Tilastoitujen rikosten väheneminen näkyy samansuuntaisesti myös poliisin etsintärekisterissä. Siihen merkittiin vuoden 2018 aikana noin 2 200 rikoksella vietyä autoa¹, noin 500 moottoripyörää ja 700 mopoa². Rikoksella vietyjä autoja oli noin seitsemäsosa vuoden 1999 määrästä (15 000). Sekä varastuttujen mopojen että varastettujen moottoripyörien määrä vähentyi edellisvuoteen nähden noin 100 kappaleella. Vuoden 2018 aikana viedyistä autoista joka kuudes oli edelleen kateissa vuoden vaihteessa. Tämä on kärkeä mitta sille, kuinka moni anastettu auto jää pysyvästi kateisiin. Moottoripyöristä ja mopoista jää kateisiin noin puolet. (Keskusrikospoliisi 2019.)

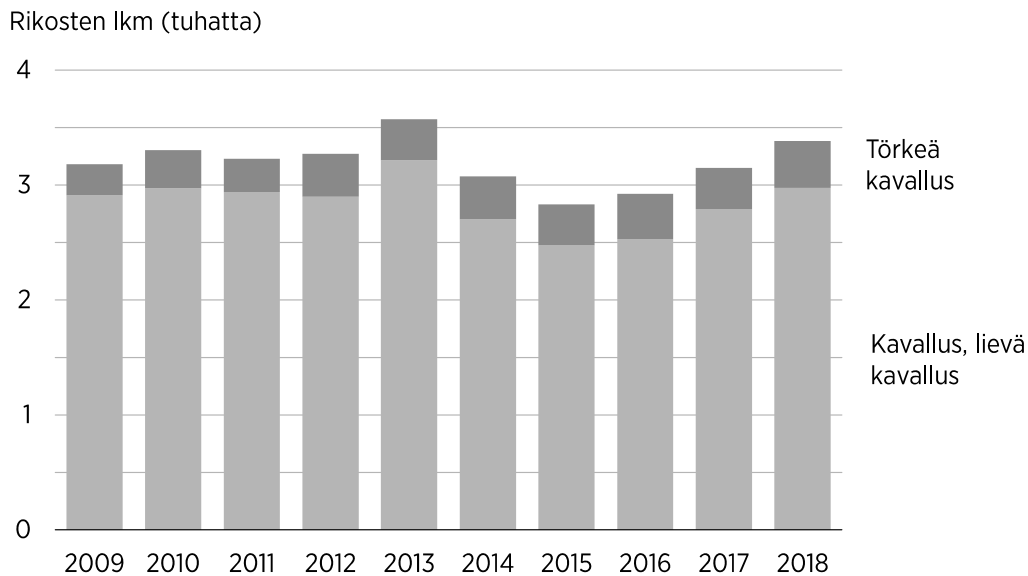
Rikosten vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikosentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden yleistymisen autokannassa. Sähköinen käynnistysenestolaite tuli pakolliseksi kaikissa uusissa henkilöautoissa lokakuusta 1998 lähtien.

Muun omaisuuden luvaton käyttö. Poliisille ilmoitetut muun omaisuuden kuin moottoriajoneuvon luvaton käyttöä koskevat rikokset ovat 2000-luvulla vähentyneet huomattavasti. Vuonna 2018 näitä rikoksia tuli poliisin tietoon 658, mikä on noin viidesosa kymmenen vuoden takaisesta (ks. liitetaulukko 1). Tyypillisesti rikoksissa on kysymys vuokratun laitteen tai tavaran kuten DVD-tallenteen palauttamatta jättämisestä.

Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

¹ Henkilöauto, pakettiauto, kuorma-auto tai linja-auto.

² Etsintärekisterin luvut sisältävät varkauden, käyttövarkauden ja luvattoman käytön lisäksi myös muut rikokset (esim. petos), joissa ajoneuvo on viety omistajaltaan.

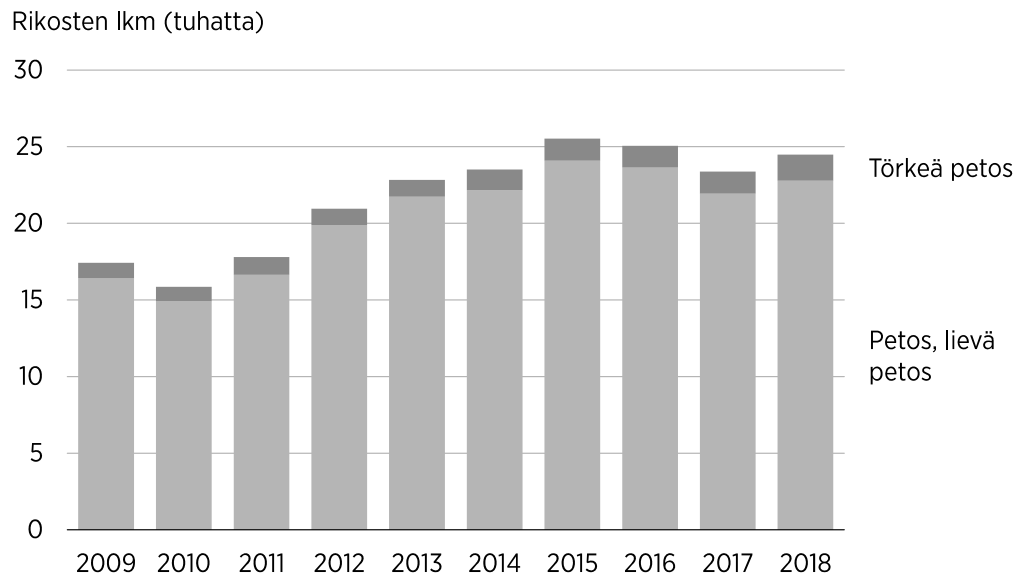

Kuvio 3 Poliisin tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2009–2018.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, noin kolmessa tuhatnassa tapauksessa vuosittain. Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta on sittemmin kasvanut useana vuonna peräkkäin. Vuonna 2018 kavallusrikoksia kirjattiin 3 385 kappaletta, joka oli 8 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Kavallusrikoksista 12 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltäviä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä petostyyppisiä käsitellään talousrikoksia käsittelevässä luvussa 6. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (514/2003).

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2009–2018.

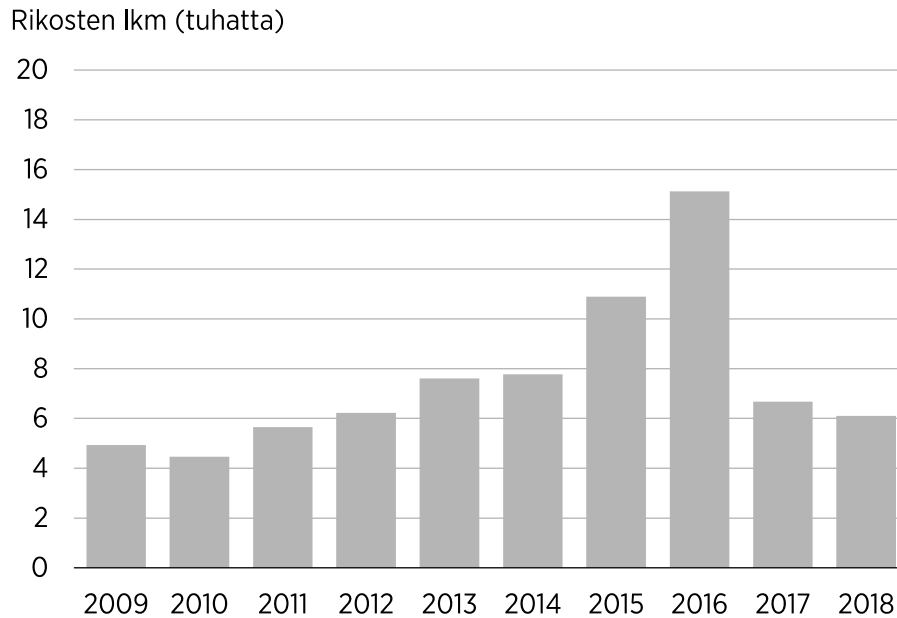
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Petosrikokset ovat lisääntyneet selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla (kuvio 4). Vuosina 2015–2018 petosrikosten taso on kuitenkin vakiintunut noin 24 ja 25 tuhannen petosrikoksen tasolle vuosittain. Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli kaikkiaan 24 483 petosrikosta, joista seitsemän prosenttia oli teko-muodoltaan törkeitä. Rikosten määrä lisääntyi viisi prosenttia edellisvuoteen nähden. Törkeiden petosten määrä (1 692) oli tarkastelujakson korkein.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laa-jentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Tyypilli-sessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etu-käteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkko-pankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikol-liset.

Erityisenä petoslajina voidaan myös mainita vakuutusvilppi. Vakuutus-tutkijat selvittävät vuosittain pari tuhatta epäselvää vahinkotapausta. Määrä vastaa 0,2 prosenttia kaikista vakuutusyhtiöille ilmoitetuista vahingoista (Lohiniva & Mutttilainen 2009). Suuri osa vakuutusvilpeistä jää kuitenkin piiloon. Vakuutusvilpin yleisyyttä käsittelevässä haastattelututkimuksessa joka neljäs vastaaja tunsi jonkun, joka oli tällaiseen vilppiin syyllistynyt (Laitinen & Virta 1998). Petosten ehkäisemiseksi vahinkovakuutusyhtiöt ovat perustaneet seurantaan varten yhteisrekisterin, johon kirjataan kaikki yk-sityishenkilöiden vakuuttajille ilmoittamat vahingot, joihin haetaan kor-vausta.

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan myös yritys nostaa rahaa varastetulla pankkikortilla on maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen.

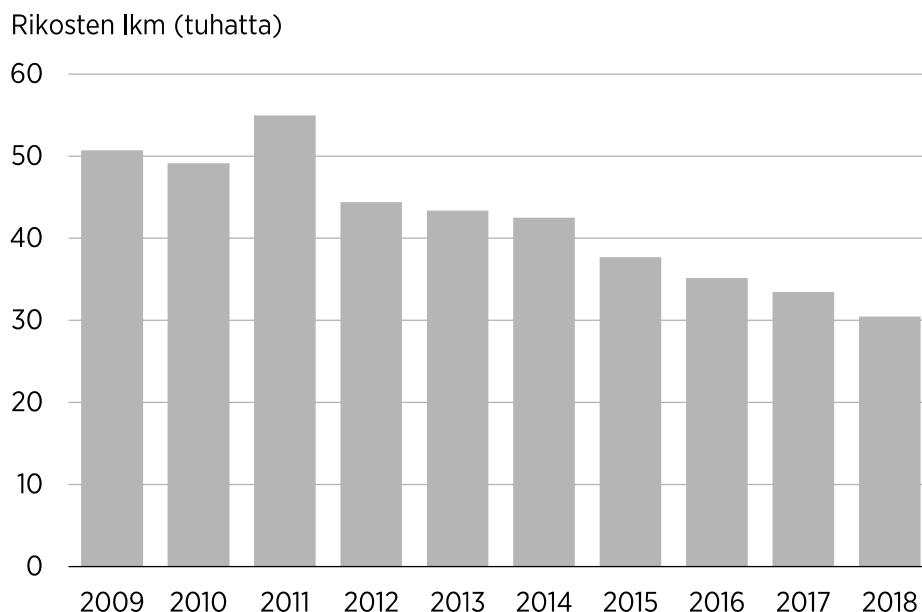
Kuvio 5 Poliisin tietoon tulleet maksuvälinepetokset vuosina 2009–2018.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 6 111 maksuvälinepetosta (kuvio 5), joista kolme prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä. Rikosten määrä väheni kahdeksan prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2018 yhteensä 5 869 kappaletta, mikä oli kahdeksan prosenttia vähemmän kuin vuonna 2017.

Maksuvälinepetosten määrä on vaihdellut vuositason tasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Aiempiin vuosiin verrattuna maksuvälinepetoksia tuli poliisin tietoon erityisen paljon elokuun 2015 ja elokuun 2016 välillä, joka nostaa sekä vuoden 2015 että 2016 rikosten määriä. Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten osuus oli tuolloin merkittävä: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttäjiä.

Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vahingontekorikosten määrä on ollut viime vuosina laskussa (kuvio 6). Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 30 448

vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin koskaan edellisen kymmenen vuoden aikana. Törkeät vahingonteot ovat harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista (vuonna 2018 alle prosentin).

Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2009–2018.

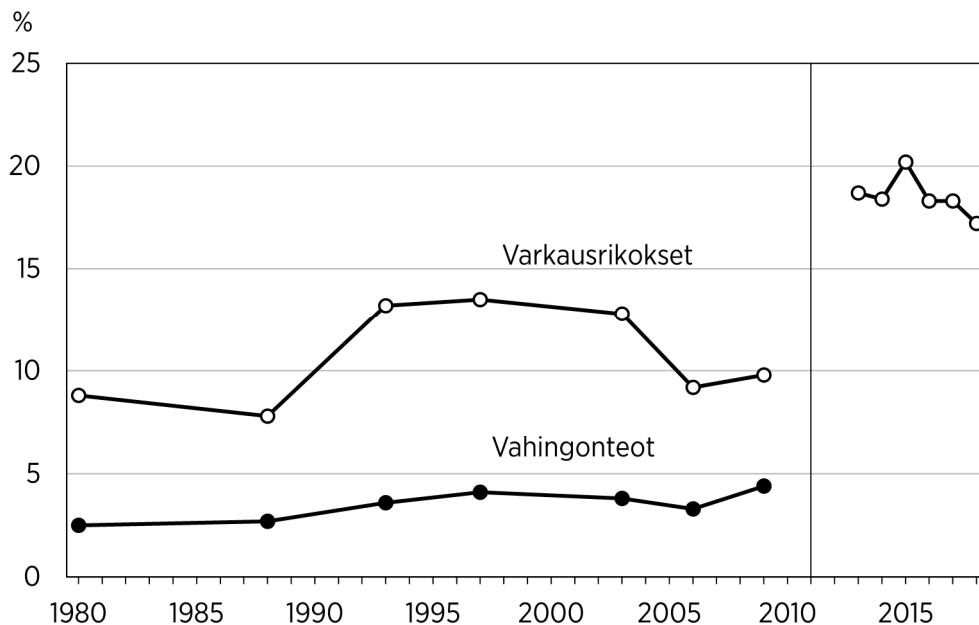
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleista tapauksista 41 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla (joista neljäsosa yksityisasuinnoissa) ja 59 prosenttia julkisella paikalla. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat yleisimmin tiiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kokonaisrikollisuustutkimukset

Vain pieni osa omaisuusrikoksista tulee poliisin tietoon. Erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä poliisin tilastoista ilmenee. Poliisin tilastojen ohella tärkeitä tietolähteitä ovat väestökyselyillä toteutettavat uhritutkimukset, joiden avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta.

Kuviossa 7 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2018.

Kuvio 7 Varkausrikosten tai vahingonteiden kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%)
Lähteet: Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2018 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausriskillisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2018 ollut noin 17–20 prosenttia. Tasomuutos voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysytyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten määrä on välillä 2009–2013 pysynyt vakana (ks. kuvio 1), mikä puoltaa kyselymenetelmään perustuvaa selitystä. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kyselyn yleisin omaisuusrikos, polkupyörävarkaus, on lisääntynyt sekä vakuutusyhtiöiden että poliisilähteiden mukaan (ks. jäljempänä). Näin ollen kyselyssä havaittu nousu voi (ainakin osin) johtua myös kysytyjen omaisuusrikosten määrän lisääntymisestä.

Taulukossa 1 esitetään eräiden varkaustyyppien ja vahingonteiden kohteeksi joutumisen yleisyyttä kuvaavat prosenttiluvut (prevalenssit). Tiedot perustuvat vuosien 1980–2009 osalta kansallisiin uhritutkimuksiin ja kansainvälisen ICVS-tutkimuksen Suomea koskeviin tuloksiin, vuosien 2014–2018 osalta puolestaan Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin.

Taulukko 1 Varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi vuoden aikana joutuneita vuosien 1992–2009 kansallisissa tutkimuksissa (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) ja vuosien 2014–2018 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa (prosentteina kotitalouksista tai 15–74-vuotiaista)*

	-92	-96	-00	-03	-06	-09	-14	-15	-16	-17	-18
Auton vahingoittaminen**	5,6	4,2	3,7	4,2	4,3	5,0	8,6	8,9	8,9	7,9	7,1
Polkupyörävarkaus	5,0	5,4	4,9	4,2	3,5	4,1	11,9	14,3	12,6	12,6	12,3
Varkaus autosta**	2,9	2,9	2,8	2,8	1,3	1,5	3,8	4,5	3,8	3,7	3,3
Asuntomurto†	0,6	0,6	0,3	0,5	0,5	0,5	1,7	1,7	1,3	1,3	1,3
Asuntomurron yritys	0,5	0,7	0,9	0,5	0,3	0,4	...	...	...	...	...
Varkaus henkilöltä	3,4	3,3	3,7	2,8	2,3	2,3	2,9	2,7	2,8	2,5	2,0
Autovarkaus**	0,7	0,5	0,4	0,8	0,4	0,4	0,9	1,2	1,2	0,8	0,9
Moottoripyörävarkaus***	0,3	0,2	0,1	0,1	0,5	0,9	4,0	3,6	4,3	5,1	3,6

* Tiedot vuosilta 2014–2018 perustuvat Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin, vuosilta 2003, 2006 ja 2009 kansallisiin uhritutkimuksiin ja tätä aikaisemmilta vuosilta kansainvälisiin uhritutkimuksiin. *Lähteet:* Aromaa & Heiskanen 2000; Heiskanen ym. 2004; Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen perusaineisto; Danielsson & Näsi 2019.

** koskee vain vastaajia joiden kotitaloudessa on auto.

*** varastettu mopo, skootteri tai moottoripyörä; vuodesta 2014 alkaen laskettu vain joukossa, joiden kotitaloudessa moottoripyörä.

† vuodesta 2014 alkaen sisältää yritykset.

Rikosuhritutkimusten mukaan polkupyörä on yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 90- ja 2000-luvuilla vakaana, ollen korkeimmillaan 90-luvulla. Vuosien 2014–2018 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet hyvin samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, mutta on sittemmin kääntynyt laskuun (Finanssiala ry 2019).

Vuosien 1989–2009 kyselyissä keskimäärin neljä prosenttia suomalaisista kertoi autonsa tahallista vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteista. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat. Vuosien 2014–2018 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin kahdeksan prosenttia auton omistavista kotitalouksista. Moottoriajoneuvojen

varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan.

Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on sen sijaan selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvalvontaa sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi 2010; Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysyttyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojaukseen ja toiminnan muuhun järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät, majoitus- ja ravitsemistoimialalla hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan, vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty luvussa B3.

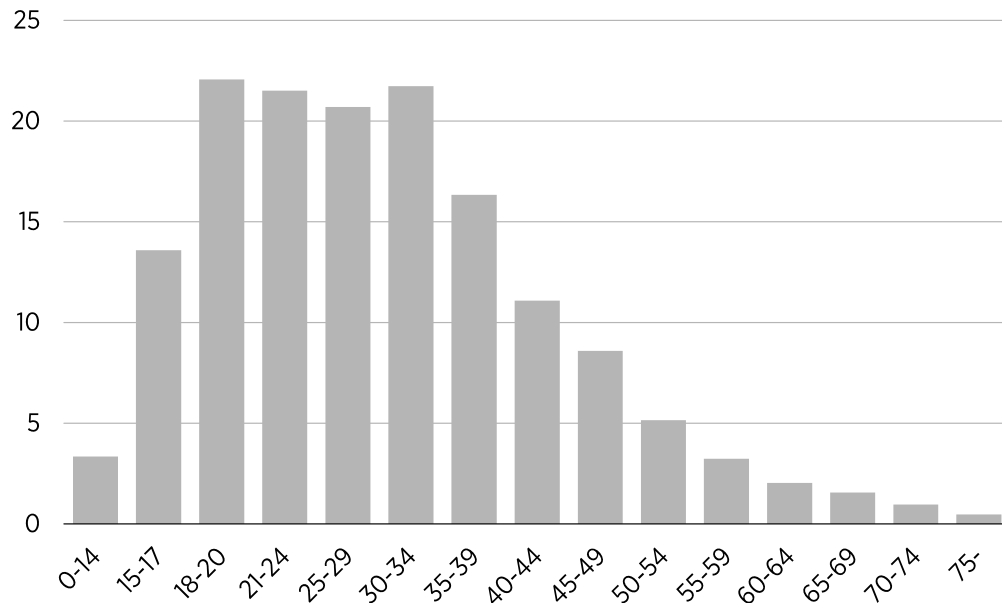
5.3 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole yhtä voimakasta omaisuusrikoksissa kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 8 on esitetty varkausrikosten taso ikäryhmittäin vuonna 2018 po-

liisiin kirjaamien rikosten osalta. 18–34-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli yli 20 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ikäryhmissä.

Rikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti

Kuvio 8 Varkausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2018 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Vuonna 2018 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 26 prosenttia epäillyistä. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 33 prosenttia ja kavallusrikoksissa 39 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksesta epäillyistä onkin erityisen korkea nimenomaisesti petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018).

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2018 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. Kaksi prosenttia naisista ja miehistä ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi, petosten osalta viisi prosenttia naisista ja miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat, ts. 55–74-vuotiaat, olivat joutuneet muita ikäryhmiä harvemmin petoksen kohteeksi. Vanhimmassa ikäryhmässä petoksesta ilmoittaneiden osuus oli kaksi prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli kuuden ja seitsemän prosentin välillä. (Danielsson & Näsi 2019.)

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita.

Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2018 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää kolme prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 11 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaiseen käyttöönotton sijaan on tullut suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Sosioekonominen asema. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 2 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on matala. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 2 Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2016

Sosioekonominen asema	Varkausrikokset		Petosrikokset	
	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	0,4	0,3	1,1	0,3
Alemmat toimihenkilöt	2,1	1,0	5,2	1,1
Työntekijät	3,7	2,2	7,3	1,9
Yrittäjät	0,8	1,3	1,6	1,1
Opiskelijat	18,4	26,0	14,2	8,7
Eläkeläiset yli 55 v.	3,9	1,6	1,7	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	7,5	40,1	5,4	12,4
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	34,4	41,7	43,4	22,8
Tuntematon	28,7	-	20,2	-

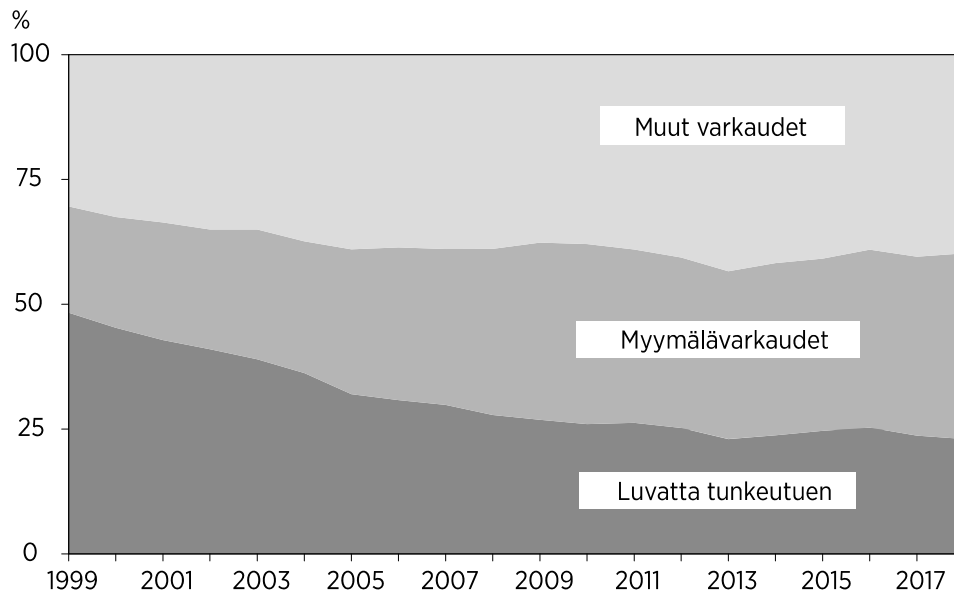
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019b).

Varkausrikollisuuden rakenne

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut tasaisesti. Nykyisin varkausrikoksista kirjataan näpistyksiksi

puolet. Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain kaksi prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitalaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 9).

Kuvio 9 Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 1998–2018.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmillään 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Sen jälkeen murtojen määrä on kääntynyt laskuun. Vuonna 2018 niitä oli alle neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut lähes kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 23 ja 32 prosentin välillä.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on

hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavarankutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi. Toisaalta kotimaisten rikosentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta.

Rikosvahingot

Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

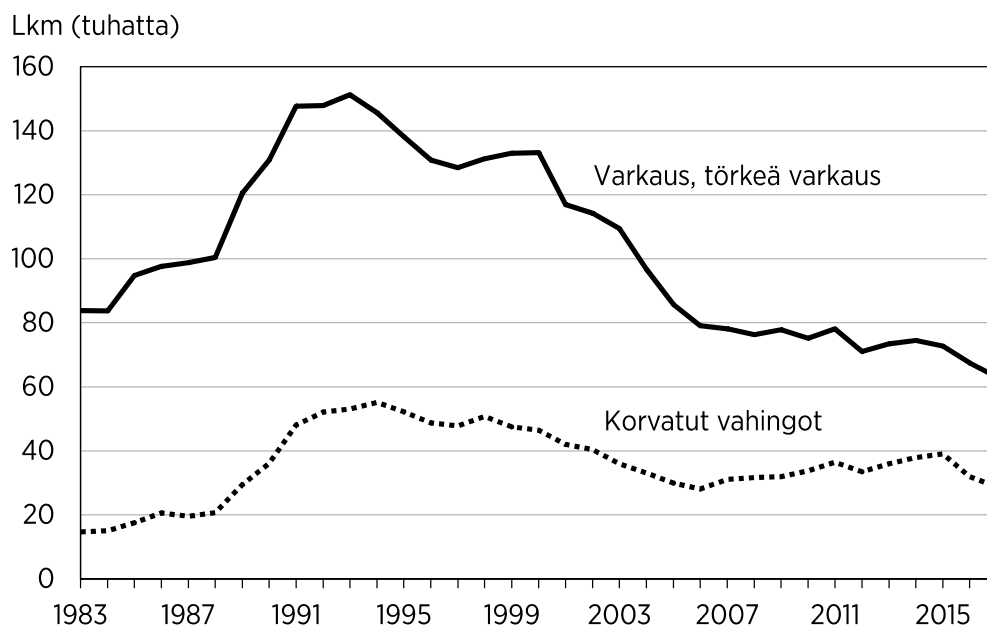
Jos laskentaperusteena käytetään vahinkojen mediaaniarvoa, niin vuoden 2009 Kansallisen uhritutkimuksen mukaan kotitalouksille aiheutui varkauksista noin 49 miljoonan euron ja vahingonteoista noin 34 miljoonan euron kokonaisvahinko¹. Luvut ovat vain suuntaa antavia, koska ne perustuvat vastaajien omaan, usein epätarkkaan arvioon. Lisäksi rikosten lukumäärässä on otannasta johtuvaa vaihtelua.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkaudet. Varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen, 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

¹ Kokonaisvahinko = anastetun omaisuuden arvo + vahingoitetun omaisuuden arvo – takaisin saadun omaisuuden arvo. Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen 2009 perusaineisto.

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoonaa euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2017 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 28 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murtovahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat kääntyneet uudelleen laskuun (kuvio 10) (Finanssiala ry 2018).

Kuvio 10 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1983–2017 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Finanssiala ry, vahinkotilasto (Finanssiala ry 2018)

Vuonna 2018 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 7 000 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys. Korvauksina maksettiin 8,1 miljoonaa euroa. Korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo on vähentynyt sekä viime vuosina että pitkällä aikavälillä. Enimmillään korvaussumma oli noin nelinkertainen, eli 38,8 miljoonaa euroa (231 miljoonaa markkaa)

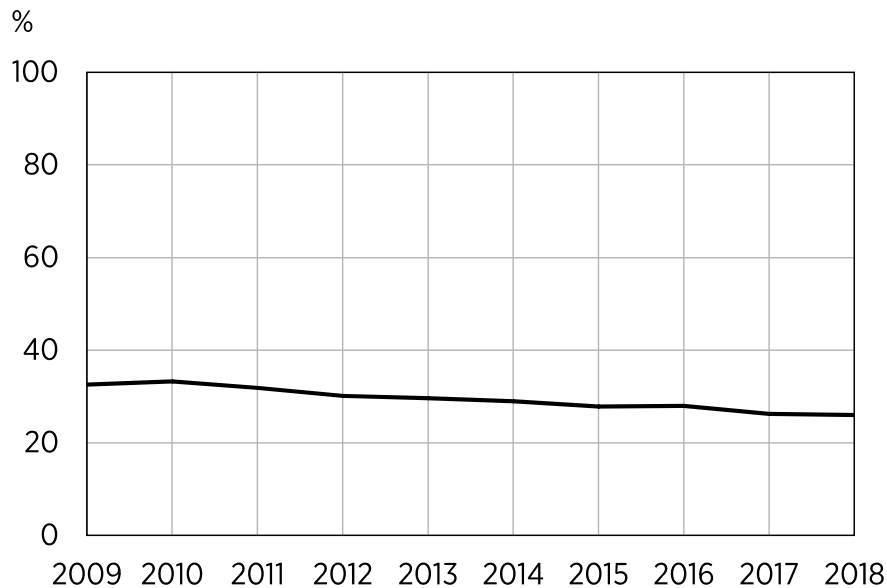
vuonna 1992. Vuodesta 2003 korvaustapausten määrä on laskenut yli 20 000 kappaletta ja korvaukset noin 15 miljoonaa euroa (Emt.).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitettyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan (kuvio 11). Kaikista vuonna 2018 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä hieman yli joka neljäs (26 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yksi kymmenestä (9 %). Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvitettävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2018 ilmitulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (17 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2018 liikemurtojen selvitysaste oli 22 ja asuntomurtojen 12 prosenttia. Automurroista selvisi vain kahdeksan prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 57 prosenttia vuonna 2018. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitettyksi.

Kuvio 11 Poliisin selvittämien varkausrikosten osuus tilastointivuonna tietoon tulleista varkausrikoksista vuosina 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kyselytutkimuksista ilmenee, että omaisuusrikokset ovat viime vuosikymmeninä tulleet enenevästi poliisin tietoon. Vuonna 1980 vain joka kolmas kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistunut varkausrikos ilmoitettiin poliisille, mutta vuoden 2003 tutkimuksen mukaan yli puolet (53 %). Varkausrikosten ilmituloasteen nousu näyttää tosin pysähtyneen. Vuonna 2009 poliisille ilmoitettiin varkauksista 43 prosenttia eli harvemmin kuin vuonna 2003 tai 2006. Vahingonteosta ilmoitettiin joka kolmas (35 %) ja muista omaisuusrikoksista joka neljäs (27 %) (Sirén ym. 2010).

Ilmituloasteen nousun vuoksi haastattelututkimusten ja poliisitilaston välittämä kuva rikoskehityksestä on erilainen. Todennäköisesti varkausrikollisuus ei tosiasiaassa kasvanut 1980- ja 1990-luvulla niin jyrkästi kuin tilastoitu rikollisuus näyttää. Siihen, ilmoitetaanko rikoksesta poliisille, vaikuttaa anastetun omaisuuden arvo, se onko omaisuus vakuutettu ja ilmoittamisen helppous. Ilmoittamisen tärkeimpänä syynä on uhritutkimuksissa yleensä mainittu mahdollisuus saada vakuutuskorvaus menetetystä tai vahingoitusta omaisuudesta. Vakuutuksen korvaamien murto- ja varkausvahinkojen määrä onkin seurannut tilastoitua rikollisuutta, tosin viime vuosina muutos on ollut pientä (kuvio 10).

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen

vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäänsä yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästi rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmoitettavia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt tekevät poliisille ilmoituksen vain noin joka kymmenennestä epäilystä vakuutusvilpistä (Lohiniva & Muttilainen 2009).

Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 15 prosenttiyksikköä. Vuonna 2018 kaikkiaan 35 prosenttia petoksista selvitettiin tietointulovuonna. Petoksista ja lievista petoksista selvitettiin hieman yli kolmannes (36 %) ja törkeistä petoksista noin neljännes (24 %). Maksuvälinepetoksista ja lievista maksuvälinepetoksista selvitettiin tietointulovuonna 11 prosenttia ja törkeistä maksuvälinepetoksista 19 prosenttia.

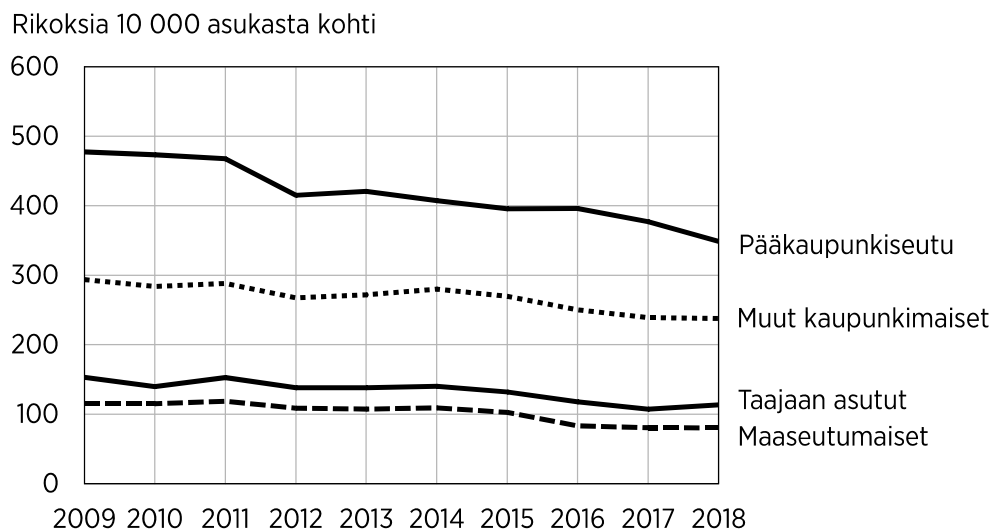
Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2018 kirjatusta moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty alle kymmenes, käyttövarkauksista joka viides ja luvattomista käytöistä joka kolmas. Osuudet olivat edellisvuosien tasolla.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen

vuoden aikana. Vuonna 2017 poliisi selvitti 13 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.4 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyyppin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 12.

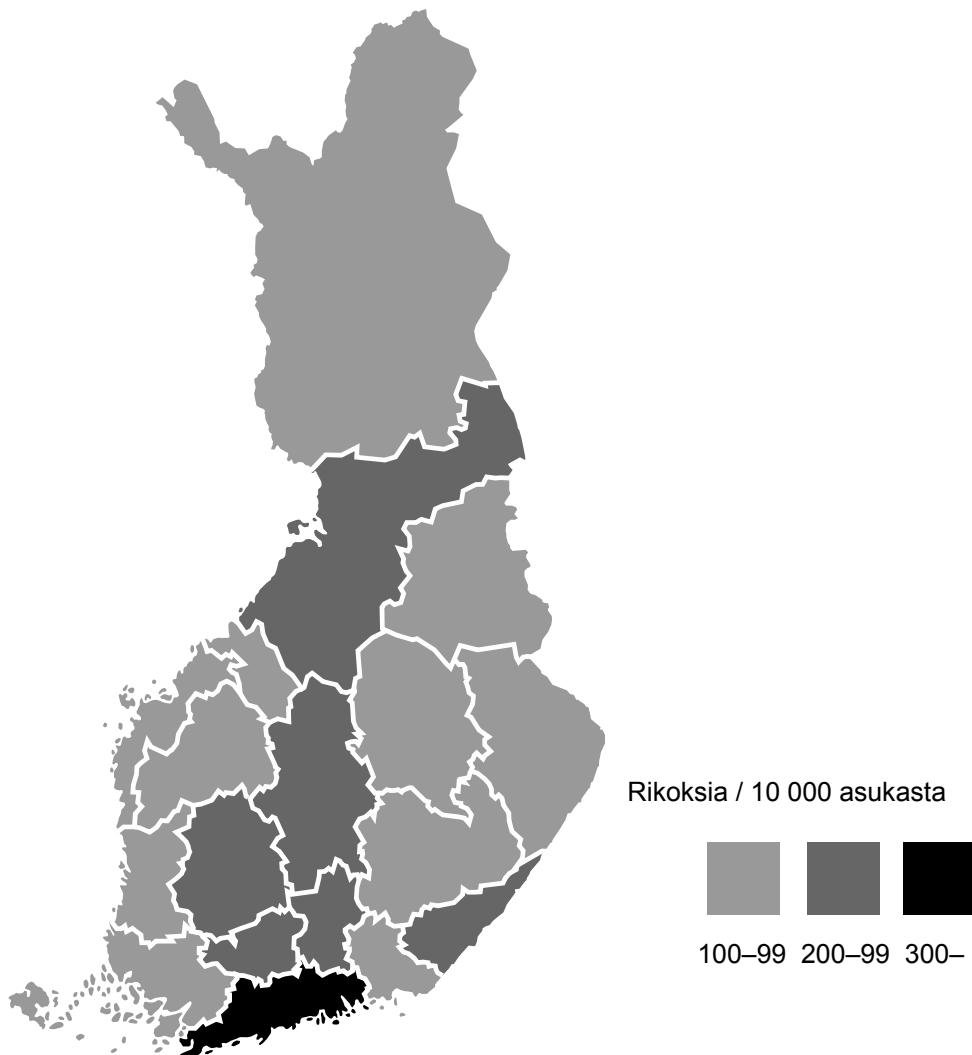

Kuvio 12 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyyppin mukaan vuosina 2009–2018.
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c).

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostasoa on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2009–2018 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 19–30 prosenttia.

Kuviossa 13 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain vuonna 2018. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 304 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Pirkanmaalla ja Etelä-Karjalassa,

jossa vastaavat luvut olivat 226 ja 225. Myös Kanta-Häme että Päijät-Häme erottuvat verraten korkean varkausrikollisuuden alueina.

Kuvio 13 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (104), Ahvenanmaalla (123) ja Keski-Pohjanmaalla (124). Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Taulukossa 3 on esitetty varkausrikosten taso poliisilaitosalueittain vuosina 2009–2018. Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On hyvä huomioda, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että

Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Taulukko 3 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2009–2018 (vuoden 2018 rikostason mukainen järjestys).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Helsinki	602	597	592	537	527	503	484	481	457	<u>413</u>
Itä-Uusimaa	311	309	303	<u>256</u>	280	277	274	288	272	269
Sisä-Suomi	228	226	230	227	221	249	245	230	217	<u>217</u>
Häme	299	266	256	239	233	245	247	221	212	<u>207</u>
Kaakkois-Suomi	237	235	231	218	218	230	209	192	<u>187</u>	197
Oulu	227	224	249	229	243	245	208	195	<u>190</u>	194
Länsi-Uusimaa	245	236	243	209	210	211	211	210	207	<u>193</u>
Lounais-Suomi	281	259	264	244	256	249	244	217	199	<u>189</u>
Itä-Suomi	184	196	209	195	184	173	170	<u>145</u>	149	170
Lappi	229	220	222	196	215	232	227	179	172	<u>154</u>
Pohjanmaa	166	154	157	138	152	165	154	136	<u>123</u>	128
Ahvenanmaa	207	152	215	162	153	141	185	171	<u>115</u>	123

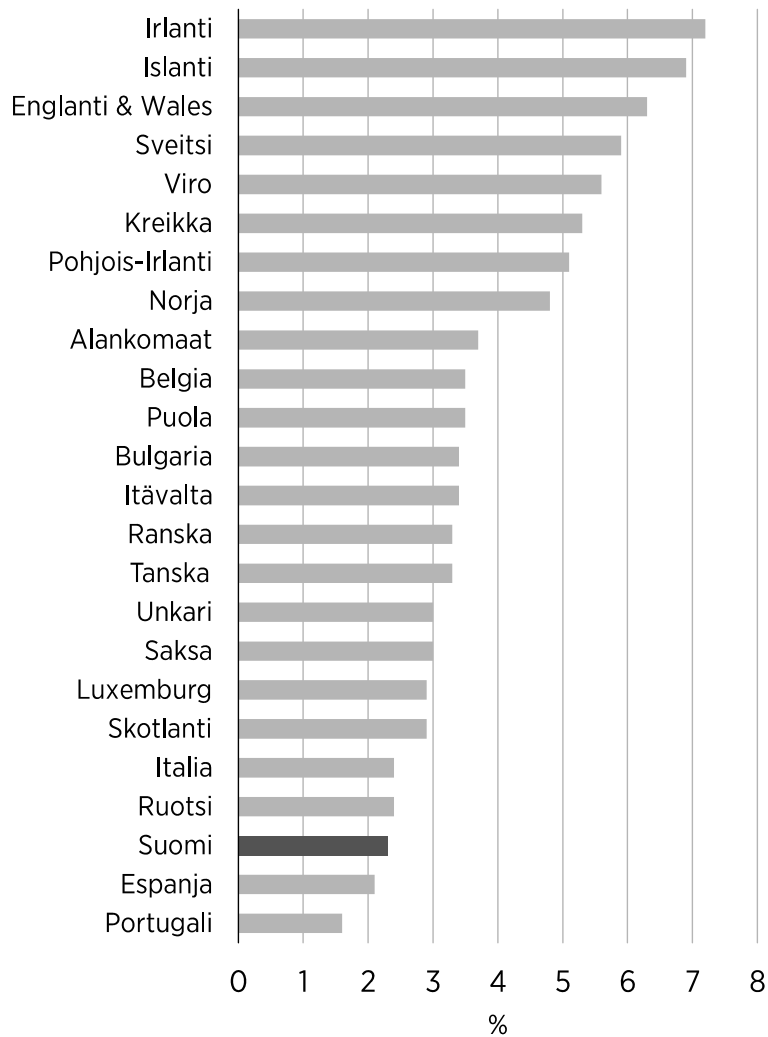
Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Tarkastelusta ilmenee, että lähes kaikilla poliisilaitosalueilla rikostaso on ollut korkeimmillaan tarkastelujakson alussa ja matalimmillaan tarkastelujakson loppupuolella. Rikostaso on siis laskenut lähes yhdenmukaisesti kaikilla alueilla. Havainto viittaa siihen, että varkausrikollisuuden vähentymiseen vaikuttavat mekanismit vaikuttavat samalla tavalla alueesta riippumatta. Helsingissä varkausrikollisuuden taso on ollut korkein kaikkina tilastointivuosina, mikä selittyy Helsingin kaupunkimaisuudella muihin alueisiin nähden. On kuitenkin huomionarvoista, että myös Helsingin rikostaso on laskenut tarkastelujaksolla noin kolmanneksen. Varkausrikollisuuden taso on niin ikään korkea Itä-Uudenmaan, Sisä-Suomen ja Hämeen poliisilaitosalueilla. Matalin rikostaso vuonna 2018 oli Ahvenanmaalla, Pohjanmaalla sekä Lapissa.

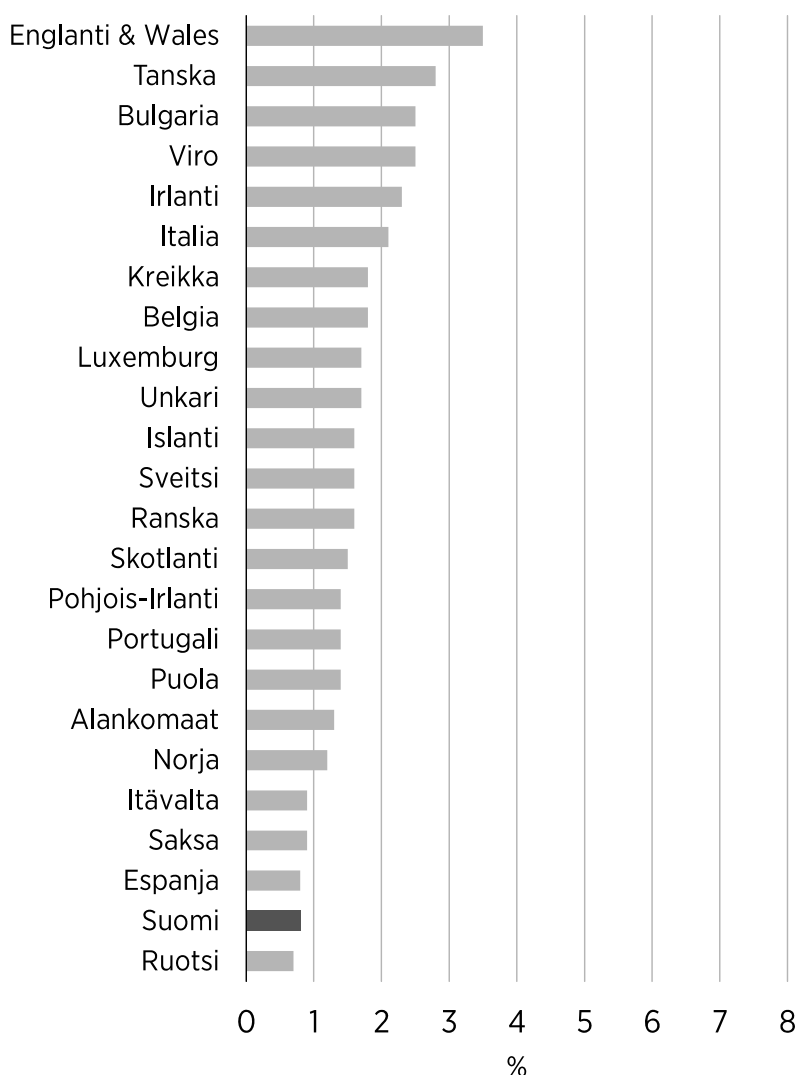
5.5 Kansainvälistä vertailua

Omaisuusrikollisuuden kansainvälinen vertailu on vaikeaa, koska lainsäädäntö, rikostunnusmerkistöt ja rikosten tilastointiperusteet poikkeavat eri maissa. Parhaimman pohjan rikollisuuden vertailuille antaa samalla tavoin eri maissa toteutettu kansainvälisten rikosuhritutkimus ICVS. Sarjan ensimmäinen väestökysely tehtiin vuonna 1989 ja tutkimus on sen jälkeen toistettu neljä kertaa. Suomi on osallistunut tutkimuksen joka kierrokselle.

Kuvio 14 Niiden osuus väestöstä, joilta on varastettu henkilökohtaista omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. *Lähde:* van Dijk ym. 2007

Yleisesti ottaen Suomi kuuluu ICVS kyselyn perusteella vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin. Poikkeus tästä ovat polkupyörävarkaudet, jotka ovat Suomessa keskimääräistä yleisempiä. Polkupyörävarkauksien määrä on kuitenkin vahvasti yhteydessä polkupyörä- eli potentiaalisten rikoskohteiden määrään ja tässä suhteessa Suomi on tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan rinnalla (van Dijk ym. 2007). Sen sijaan muun henkilökohtaisen varkauden tai ns. avovarkauden kokoneita on Suomessa selvästi vähemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (kuvio 14). Myös esimerkiksi asuntomurrot (kuvio 15) tai autoista tehdyt varkauudet ovat Suomessa harvinaisempia kuin yleensä Länsi-Euroopassa.

Kuvio 15 Niiden osuus väestöstä, joiden asuntoon murtauduttu viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. *Lähde:* van Dijk ym. 2007

Kansainvälisen mittapuun mukaan myös varsin harvoilla suomalaisilla on kokemuksia joutumisesta kuluttajana petoksen kohteeksi. Tällaisesta ilmoitti vuoden 2003–2004 ICVS-kyselyssä 5 prosenttia suomalaisvastaajista, mikä oli tutkimuksen toiseksi alhaisin maaprevalenssi (van Dijk ym. 2007).

Tilastoituun rikollisuuteen perustuviin vertailuihin on suhtauduttava erittäin suurin varauksin. Pohjoismaiden rikostilastointiryhmä on julkaissut uuden Suomea, Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa koskevan yhteenvedon poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta (von Hofer ym. 2012). Vuodet 1950–2010 kattavan tarkastelun perusteella maat jakautuvat poliisin kirjaamassa varkausrikollisuudessa selvästi kahteen ryhmään. Ruotsissa ja Tanskassa tilastoitujen varkausrikosten määrä on väkilukuun nähden paljon korkeampi kuin Norjassa ja Suomessa. Vuonna 2010 Ruotsissa tilastoitiin 5 500 rikosta väestön 100 000 kohden ja Tanskassa 7 000. Suomen ja Norjan vastaavat rikosluvut

ovat 1950-luvulta lähtien olleet keskenään samaa tasoa. Vuonna 2010 Suomen suhdeluku oli 3 000 ja Norjan 2 800. Kaikissa Pohjoismaissa pitkän aikavälin kehitys on ollut samankaltainen: varkausrikokset lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka ja vähentyivät jälleen 2000-luvulla.

Petosrikoksia tilastoidaan Ruotsissa väkilukuun suhteutettuna Pohjoismaista selvästi eniten (vuonna 2010: 1 200 väestön 100 000 kohden) ja Tanskassa vähiten (190 väestön 100 000 kohden). Suomen ja Norjan rikostasot sijoittuvat Ruotsin ja Tanskan lukujen väliin (Suomi: 360, Norja: 300) (von Hofer ym. 2012).

Lähteet

- Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
<http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Aromaa, Kauko & Markku Heiskanen. 2000. *Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Finanssiala ry. 2018. *Vahinkotilasto*. Helsinki: Finanssiala ry.
- Finanssiala ry. 2019. *Polkupyörävarkaudet 1992–2018*. Helsinki: Finanssiala ry.
[http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/dokumentit/Polkupyörävarkaudet 1992-2018.pptx](http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/dokumentit/Polkupyörävarkaudet%201992-2018.pptx) (viitattu 17.5.2019).
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018*. Katsauksia X/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/305388>
- van Dijk, Jan, John van Kesteren & Paul Smith. 2007. *Criminal Victimization in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS*. Report 257. WODC: The Hague.
- Heiskanen, Markku, Reino Sirén & Kauko Aromaa. 2004. *Suomalaisten turvallisuus 2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58; Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.
- Keskusrikospoliisi. 2019. *Rikoksella viedyt ajoneuvot 2017–2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Laitinen, Ahti & Erja Virta. 1998. *Talousrikokset – Teoria ja käytäntö*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 2/1998. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

- Lohiniva, Arja & Vesa Mutttilainen. 2009. *Vakuutusala petosten kohteena. Vakuutusyhtiöissä ja poliisissa tehtyihin haastatteluihin sekä tilasto- ja rekisteritietoihin perustuva tutkimus*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 81/2009. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-178-7>.
- Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. *Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina*. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
<http://hdl.handle.net/10138/239656>.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
<http://hdl.handle.net/10138/152598>.
- Tilastokeskus. 2019a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019b. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/til/tyokay/>
- Tilastokeskus. 2019c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

6 Talousrikokset Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 3 159 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli prosenttien enemmän kuin edellisellä vuonna. Mainittujen rikosten määrä on noussut lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2010 alkaen.
- Yleisimpiä talousrikoksia olivat verorikokset, joiden määrä on lähes kaksinkertaistunut vuoteen 2010 nähden. Vuonna 2018 törkeiden veropetosten osuus kaikista verorikoksista oli 30 prosenttia, mikä oli aikaisempia vuosia vähemmän.
- Poliisin kirjaamat arvopaperimarkkinarikokset ovat vuositason harvinaisia. Vuosina 2010–2018 epäiltyjä on ollut keskimäärin neljä kappaletta vuosittain. Vuosina 2009–2018 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 930 valvontatapausta, joista rikosilmoitukseen johti 37 tapausta. Rikemaksu määrättiin 52 tapauksessa ja seuraamusmaksu 11 tapauksessa.
- On todennäköistä, että ainakin osa ilmi tulleen talousrikollisuuden kasvusta selittyy valvonnan kohdentumisella ja talousrikosten tutkimiseen käytetyillä resursseilla.
- Talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden ikärakenne ja sosioekonominen rakenne poikkeaa muista rikostyypeistä. Talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin vanhempia ja heidän sosioekonominen asemansa on jonkin verran korkeampi kuin muista rikoslajeista epäillyillä. Toisaalta myös talousrikoksissa henkilöt, joilla on matala sosioekonominen asema tai jotka ovat pienituloisia, ovat yliedustettuina epäiltyjen joukossa.

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita luvussa käsiteltäviä talousrikoksia ovat arvopaperimarkkinarikokset sekä rahanpesu. Käsittelyn ala ei kata kaikkia talousrikoksia, joita ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi julkishallinnon korruptio, osa petosrikoksista, sekä ympäristö- ja työrikokset.¹ Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä 2019). Työturvallisuusrikosten piirteitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa. Työrikoksia koskevista viimeaikaisista tutkimuksista voidaan mainita Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttama tutkimus (Alvesalo-Kuusi ym. 2017), jossa tarkasteltiin oikeushenkilön rangaistusvastuun toteutumista työturvallisuusrikoksissa.

6.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoja lähinnä viranomaistilastoista. Poliisi- ja oikeustilaston ohella tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, Tullin, Finanssivalvonnan ja rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset. Mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, mukaan lukien talousrikokset, on tarkasteltu vuosina 2010 ja 2018 toteutetussa Yritysuhritutkimuksessa (Salmi, Lehti & Keinänen 2011; Saarikomäki, Lehti & Kivivuori 2019). Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ole talousrikollisuudessa. Sekä palkansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on

¹ Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.” (SM-2006-02150/Ri-0.)

pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn tutkimuksen mukaan yritykset ilmoittavat poliisille keskimäärin vain 10 prosenttia havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista – tosin ilmoitusalttius vaihtelee suuresti rikostyyppistä ja kärsityistä vahingoista riippuen (Jokinen ym. 2002; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että yritykset havaitsevat vain osan niihin kohdistuvista rikoksista. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yrityksiin kohdistuvat talousrikokset havaitaan usein sattumalta ja jopa 90 prosenttia rikoksista saattaa jäädä paljastumatta (Jokinen ym. 2002, 60). Koska rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, poliisin tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On mahdollista, että talousrikollisuuden määrälliseen kehitykseen vaikuttavat ensisijaisesti viranomaiskontrollin kohdentuminen sekä tutkintaan ja valvontaan kohdistettavat resurssit. Toisaalta, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrällinen kehitys ei kuvaisi kokonaisrikollisuuden tasoa, vaikuttaa tilastoitu rikollisuus joka tapauksessa viranomaisten toimintaympäristöön ja resurssien käyttöön.

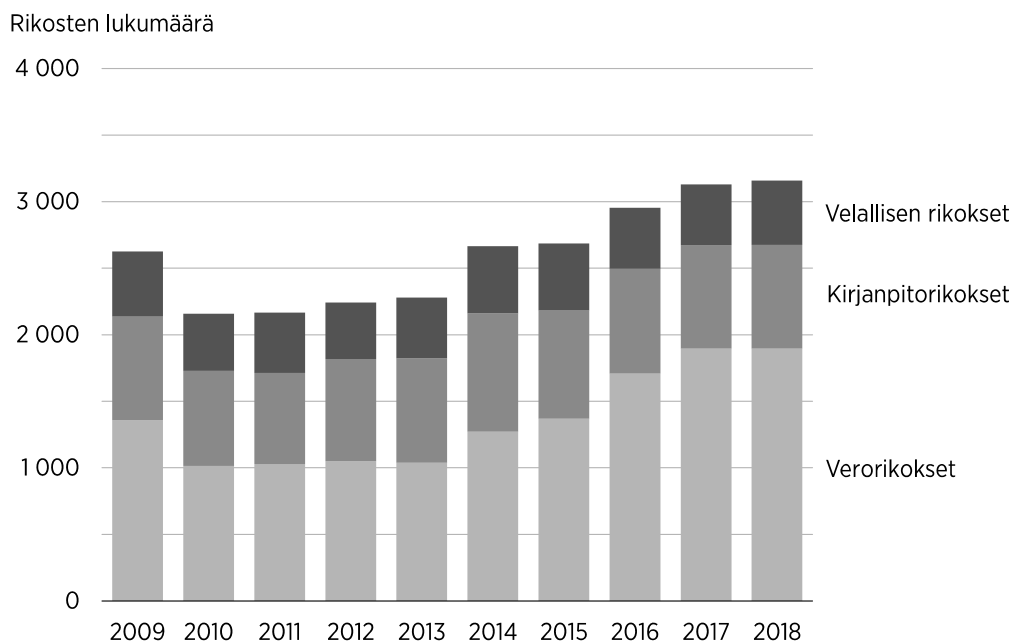
6.2 Rikollisuuden kehitys

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset

Seuraavassa tarkastelussa ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6), jotka ovat lukumääräisesti yleisimpiä talousrikoksia. Verorikoksissa kyse on ensisijaisesti kyse rikoksista julkista taloutta vastaan, kun taas kirjanpitorikokset kohdistuvat esimerkiksi osakkaiden ja osakkeenomistajien intresseihin. Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä puolestaan on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Käytännössä kaikki edellä mainitut rikoslajit liittyvät usein toisiinsa.

Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 3 159 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli prosentin enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikosten koko-

naismäärä on ollut noususuuntainen jo vuosia: poliisin kirjaamien rikosepäilyjen määrä on noussut lähes puolella vuodesta 2010 (kuvio 1). Rikosten kasvu on johtunut lähes yksinomaan verorikoksista, joiden määrä on noussut tarkastelujaksolla lähes kaksinkertaiseksi. Kasvua on ollut sekä törkeissä että perusmuotoisissa ja lievissä tekemuodoissa. Vuonna 2018 törkeiden veropetosten määrä laski edellisvuoteen nähden, mutta lievien ja perusmuotoisten veropetosten määrä nousi edelleen. Hieman vajaan kolmasosa verorikoksista oli tekemuodoiltaan törkeitä, kun taas kirjanpitorikoksissa törkeiden tekemuotojen osuus 58 oli prosenttia. Törkeiden veropetosten osuus verorikoksista oli aikaisempia vuosia matalampi.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet vero-, kirjanpito- ja verorikokset vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että myös viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Poliisin tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä huomattava osa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tullin ja rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä.

Viime vuosina havaittu verorikosten kasvu selittynee pitkälti veroviranomaisen aiempaa aktiivisemmalla tarkastustoiminnalla sekä tarkastuskohteiden valinnalla. Verotarkastusten määrä kasvoi selvästi vuonna 2014, mutta on sen jälkeen laskenut. (Verohallinto 2017; Verohallinto 2019). Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero-

tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa.

Taulukko 1 Verohallinnossa tehtyt rikosilmoitukset vuosina 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rikosilmoitukset	588	393	418	470	527	520	550	796	1001	740
Lainkohdat	1011	671	710	789	852	931	957	1175	1414	978

Lähde: Verohallinto (Verohallinto 2016; Verohallinto 2019)

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi vuosina 2010–2017 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien (taulukko 1). Vuonna 2018 rikosilmoitusten määrä kuitenkin laski 26 prosenttia edellisvuoteen nähden. Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista noin 80 prosenttia on viime vuosina ollut tekemuodoltaan törkeitä. Havaittu kehitys alleviivaakin tarkastustoiminnan painottumista vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien määrälliseen vaihteluun. Vuosina 2009–2018 noin neljännes velallisen rikoksista oli kirjattu tapahtuneeksi konkurssin yhteydessä. Erityisesti konkurssien yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten määrä on kehittynyt lähes yhdenmukaisesti kaikkien vireillä olleiden konkurssien määrän suhteen. (Tilastokeskus 2019a; Tilastokeskus 2019b.)

Arvopaperimarkkinarikokset

Poliisin kirjaamien arvopaperimarkkinarikosten määrä on hyvin vähäinen. Vuosina 2010–2018 rikosepäilyjä on ollut keskimäärin neljä kappaletta vuositain. Vuonna 2018 poliisi kirjasi kaikkiaan 4 rikosepäilyä, jotka kaikki koskivat sisäpiiritiedon väärinkäyttöä (Tilastokeskus 2019b). Seuraavassa tarkastelun kohteena on poliisitilaston sijaan Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapauksien määrä.

Vuosina 2009–2018 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 930 valvontatapausta, joista rikosilmoitukseen johti 37 tapausta (taulukko 2). Rikemaksu määrättiin 52 tapauksessa ja seuraamusmaksu 11 tapauksessa. Pääosa viime vuosina käsitellyistä valvontatapauksista on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja kurssimanipulaatioepäilyjä. Vuonna 2018 määrättiin kolme seuraamusmaksua ja annettiin kolme julkista varoitusta. Seuraamusmaksut koskivat kauppa-reportoinnin laiminlyömistä, osakkeen liikkeeseenlaskijan tiedonantovelvollisuuden laiminlyömistä sekä sijoituskohteita koskevan tiedonantovelvollisuuden laiminlyömistä, ja olivat suuruudeltaan 20 000–400 000 euroa (Finanssivalvonta 2018a; Finanssivalvonta 2018b; Finanssivalvonta 2018c).

Taulukko 2 Finanssivalvonnan käsittelemät arvopaperimarkkinoiden kaupankäyntiin ja tiedonantovelvollisuuteen liittyvät valvontatapaukset 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	37	27	34	23	47	36	57	47	59	69
Markkinoiden manipulointi	17	11	23	35	28	23	40	31	24	24
Tiedottamisrikos	16	25	16	23	17	18	24	24	11	13
Muu	4	7	7	4	8	6	6	5	2	2
Yhteensä	74	70	80	85	100	83	127	107	96	108
Tutkintapyyntö poliisille	-	3	4	5	4	3	5	2	6	5
Julkinen huomautus	5	3	3	3	-	-	2	-	-	-
Julkinen varoitus	-	-	-	3	2	2	-	2	5	3
Rikemaksu	-	1	5	14	6	2	19	2	3	-
Seuraamusmaksu	-	-	-	-	-	1	-	3	4	3

Lähde: Finanssivalvonta: sanktiot, tutkintapyyntö ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset (Finanssivalvonta 2019)

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laiton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritys, mukaan lukien omaisuuden hallussapito, ovat rangaistavia. Vuonna 2017 tuli voimaan uudistunut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), jonka mukaan eräiden yhteisöjen ja elinkeinonharjoittajien, muun muassa luottolaitosten ja rahapeliyhteisöjen, on laissa mainituissa tapauksissa tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle.

Poliisin tietoon on viime vuosina tullut keskimäärin hieman yli 400 rahanpesurikosta vuosittain. Määrä on moninkertaistunut vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen, jolloin tekotavaksi lisättiin omaisuuden (lyhytaikainenkin) hallussapito. Vuoden 2014 oikeuskäytännössä yleisimpiä rahanpesurikosten esirikoksia olivat varkaudet, petokset sekä huumausainerikokset; esirikoksina oli niin ikään muita talousrikoksia, kuten velallisen rikoksia sekä verorikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta rahanpesurikollisuudesta liittyykin niin kutsuttuun perinteiseen omaisuusrikollisuuteen, ja vain pieni osa muuhun talousrikollisuuteen; esimerkiksi varkausrikosten osalta kyse voi olla pyrkimyksestä muuntaa varkaudella saavutettu irtain omaisuus rahalliseen muotoon (Keskusrikospoliisi 2016).

Taulukko 3 Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset ja tapahtumien määrä (tuhatta) 2012–2018

	2012	2013*	2014	2015	2016	2017	2018
Ilmoitukset (tuhatta)	18,7	28,2	23,1	37,7	31,2	48,3	39,2
Tapahtumien määrä (tuhatta)	53,2	486,5	558,7	880,4	992,2	1559,1	1295,5

* Tilastointitavan muutos.

Lähteet: Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus (Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2017; Keskusrikospoliisi 2019b)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2018 yhteensä 39 220 (2017: 39 318) ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista (taulukko 3). Määrä oli seurantajakson toiseksi korkein. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan ilmoitusmäärien nousu on seurausta ilmoittamismenettelyihin liittyvistä muutoksista. Yleisimmät syyt ilmoituksien tekemiseen olivat epätavalliset tilisiirrot, poikkeavuus asiakasryhmän normaalista toiminnasta ja puutteellinen varojen alkuperäselvitys. Ilmoituksia tuli eniten rahapelitoiminnasta (41 %) sekä yleistä maksujen välitystä tarjoavilta tahoilta (34 %, sisältäen valuutanvaihtoyhtiöt). Näiden jälkeen eniten ilmoituksia tekivät pankit sekä muut luotto- ja rahoituslaitokset. Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2018 aikana 51 uutta esitutkintaa ja luovutettiin tietoja 367 jo käynnissä olleeseen esitutkintaan. Vuonna 2018 annettiin poikkeuksellisen paljon liiketoimen keskeyttämistä koskevia määräyksiä, joiden kohteena oli varoja yli 5,2 miljoonan euron arvosta, josta viranomaisien haltuun jäi yli 2,3 miljoonaa euroa. (Keskusrikospoliisi 2019b.)

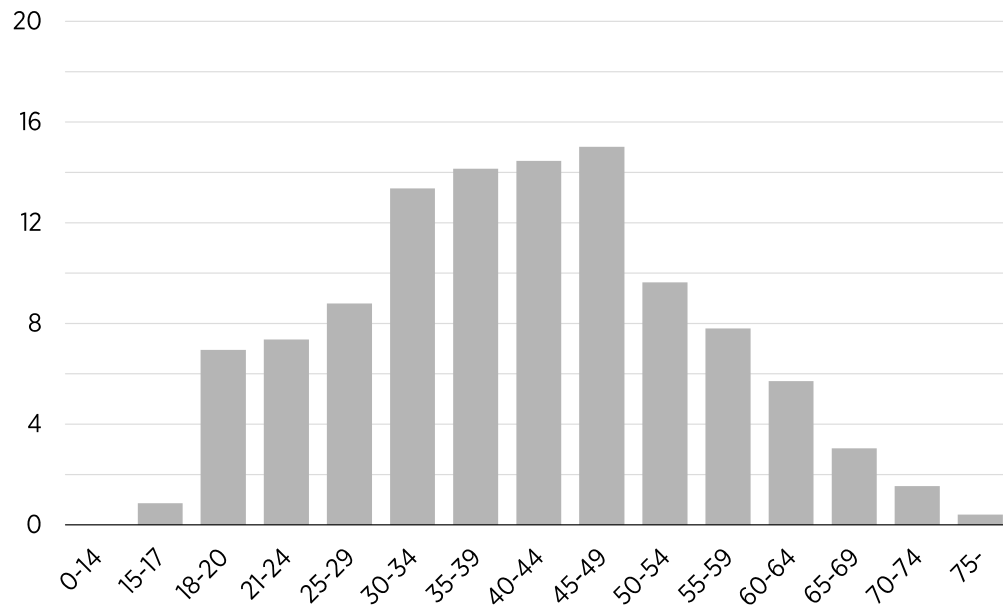
6.3 Talousrikosten piirteitä

Talousrikosten katsotaan usein muodostavan oman rikoskäyttäytymisen kategorian, joka poikkeaa ominaispiirteiltään muusta rikollisuudesta (ks. laajemmin Kivivuori ym. 2018). Tutkimuskirjallisuudessa talousrikollisuudesta käytetäänkin toisinaan myös termiä valkokaulusrikollisuus. Terminologia alleviivaa käsitystä, että talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin muihin rikoksiin, kuten pahoinpitely- ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Seuraavassa tarkastellaan talousrikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden ikä- ja sukupuolirakennetta sekä sosioekonomista asemaa poliisin tietoon tulleet rikollisuuden osalta. Tarkastelun kohteena ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6).

Ikä ja sukupuoli. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden ikärakenne poikkeaa olennaisesti niin kutsuttuihin massarikoksiin syyllistyneiden ikärakenteesta. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja var-

kausrikoksissa ikärakenne on painottunut voimakkaasti nuorempiin ikäryhmiin (ks. luku A.5), kun taas talousrikoksissa vanhemmat ikäryhmät ovat yliedustettuna (kuvio 2). Vuonna 2018 rikostaso oli korkein 45–49-vuotiailla, joiden osalta epäiltyjä oli 15 henkilöä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohti. Alle 30-vuotiaiden osuus rikoksista epäillyistä oli sekä varkausrikoksissa että pahoinpitelyrikoksissa 47 prosenttia, mutta talousrikoksissa vain 18 prosenttia.

Rikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti

Kuvio 2 Vero-, kirjanpito- tai verorikoksista epäillyt ikäryhmän 10 000 henkilö kohden vuonna 2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019d)

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäiltyjen sukupuolirakenne vastaa sen sijaan massarikollisuudessa esiintyvää sukupuolirakennetta. Vuonna 2018 edellä mainituista talousrikoksista epäillyistä 81 prosenttia oli miehiä, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli niin ikään 81 prosenttia ja varkausrikoksissa 74 prosenttia. Kuten massarikoksissa, myös talousrikoksissa miehet ovat siis selkeästi yliedustettuna rikoksista epäillyistä.

Sosioekonominen asema. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden sosioekonomisen aseman rakenne poikkeaa massarikoksiin syyllistyneiden sosioekonomisesta asemasta joiltakin osin. Esimerkiksi varkaus- ja petosrikoksissa korostuvat opiskelijat, pitkäaikaistyöttömät sekä alle 55-vuotiaat eläkeläiset (ks. luku A.5), mainituissa talousrikoksissa puolestaan yrittäjät, työntekijät, alle 55-vuotiaat eläkeläiset sekä pitkäaikaistyöttömät (taulukko 4).

Taulukko 4 Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2016

Sosioekonominen asema	Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	
	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	5,4	2,6
Alemmat toimihenkilöt	9,3	3,2
Työntekijät	12,2	4,9
Yrittäjät	13,8	14,8
Opiskelijat	3,4	3,3
Eläkeläiset yli 55 v.	8,5	2,4
Eläkeläiset alle 55 v.	4,6	16,9
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	19,9	16,6
Tuntematon	22,9	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019c)

Talousrikoksissa väestöön suhteutettu rikostasot oli korkein alle 55-vuotiailla eläkeläisillä (16,9 rikosta väestön 10 000 henkeä kohti), muut-ryhmään kuuluvilla (16,6), joka sisältää muun muassa pitkäaikaistyöttömät, sekä yrittäjillä (14,8). Yrittäjien korkeaa talousrikostasoa selittää yrittäjyyteen (elinkeinotoimintaan) liittyvä tilaisuusrakenne. Merkittävää on kuitenkin se, että myös talousrikoksissa toimihenkilöiden rikostasot on varsin matala, kuten muissakin rikoslajeissa. Tasoero muihin sosioekonomiseen ryhmiin nähden oli kuitenkin tasaisempi kuin esimerkiksi varkausrikoksissa, joissa ero toimihenkilöiden ja korkeimpien rikostasojen ryhmien välillä oli monikymmenkertainen, kun talousrikoksissa tuo oli ero oli 5–7-kertainen.

Tulot. Taulukossa 5 kysymystä epäiltyjen sosioekonomisesta rakenteesta eri rikoslajien osalta on tarkasteltu tulokymmenyksittäin. Tarkastelun perusteella havaitaan, että varakkaimpiin tuloluokkiin kuuluvien epäiltyjen osuus on huomattavasti korkeampi talousrikoksissa kuin pahoinpitelyissä, petoksissa tai varkausrikoksissa. Vuonna 2018 vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyistä 14 prosenttia kuului korkeimpaan tulokymmenykseen, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli neljä prosenttia, petoksissa kaksi prosenttia ja varkausrikoksissa alle prosentin. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita, että myös talousrikoksissa vähävaraisin tulokymmenys on yllädustetuna rikoksista epäillyistä: mainituissa talousrikoksissa osuus epäillyistä oli 16 prosenttia, kun osuudet muissa rikostyypeissä vaihtelivat 23 ja 33 prosentin välillä.

Taulukko 5 Eräistä rikoksista epäilty henkilöt tulokymmenyksen mukaan vuonna 2018

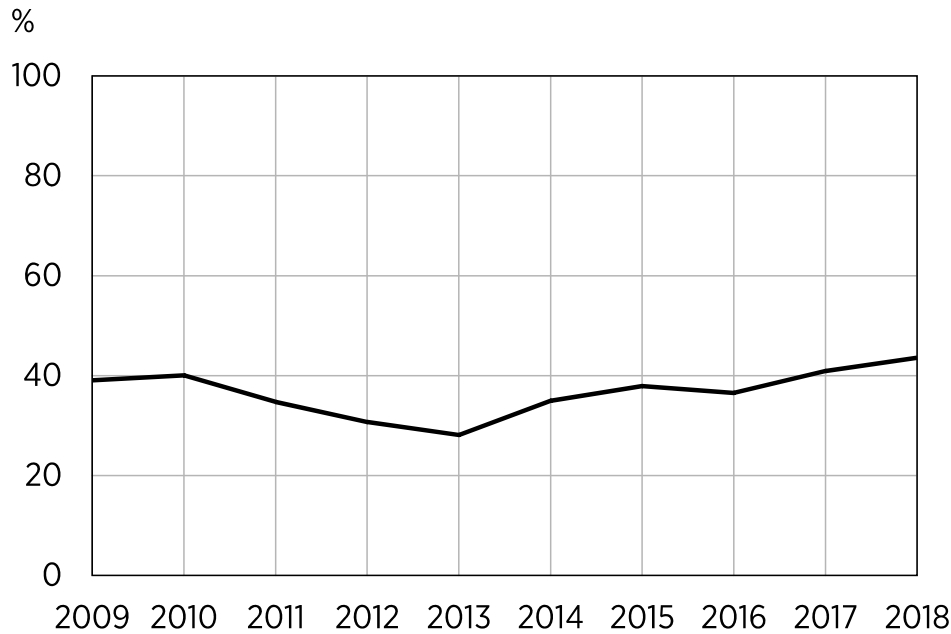
Tulokymmenys	Osuus epäillyistä* (%)			
	Vero-, kir- janpito- ja velallisen rikokset	Pahoin- pitelyt	Petokset	Varkaus- rikokset
I (vähävaraisin 10 %)	16	23	25	33
II	14	19	25	28
III	11	13	16	18
IV	9	9	10	9
V	9	7	7	5
VI	6	7	6	3
VII	7	7	5	2
VIII	8	6	2	1
IX	8	5	2	1
X (varakkain 10 %)	14	4	2	0

* Osuus on laskettu vain niistä, joiden tulokymmenys voitiin määritellä.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Kokonaisuutena tarkastellen on selvää, että keskeisistä talousrikoksista epäilty ovat keskimäärin parempituloisia ja keskimäärin paremmassa sosioekonomisessa asemassa kuin muista rikostyypeistä epäilty henkilöt. Epäilty ovat myös pääsääntöisesti vanhempia kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta myös talousrikoksissa, kuten muussa rikollisuudessa, heikommin toimeentulevat ovat yliedustettuna epäiltyjen joukossa. Havainto on täysin linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin parempiosaisia kuin muissa rikostyypeissä, mutta rikollisuudella on myös yhtymäkohtia niin kutsuttuun massarikollisuuteen (ks. Kivivuori ym. 2018; myös Apel & Paternoster 2009).

Selvitysaste. Monimutkaisissa talousrikoksissa rikoksen tutkintaan käytettävä aika voi olla hyvinkin pitkä. Esimerkiksi osa verorikoksista on luonteeltaan rajat ylittävää rikollisuutta, joissa voi olla kymmeniä, ellei satoja asianosaisia. Vuonna 2018 päätettyjen talousrikosten tutkinta-aika oli Helsingin poliisilaitoksella keskimäärin 438 vuorokautta ja Keskusrikospoliisissa, joka tutkii monimutkaisia ja laajaa talousrikoskokonaisuuksia, tutkinta-aika oli keskimäärin 490 vuorokautta (Helsingin poliisilaitos 2019; Keskusrikospoliisi 2019a). Tässä julkaisussa selvitysaste kuvaa *samana tilastointivuonna* selvitettyjä rikoksia, mikä on otettava huomioon lukujen tulkinnassa. Tosiallisesti rikosten selvitysaste on korkeampi.

Kuvio 3 Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset, selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Vuonna 2018 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista 44 prosenttia selvitetiin saman tilastovuoden aikana. Taso on ollut vuodesta 2013 lähtien noususuuntainen, huolimatta rikosten samanaikaisesta lisääntymisestä. Tilastointivuonna kirjattujen ja selvitettyjen (riippumatta alkuperäisestä kirjausvuodesta) rikosten suhde on olennaisesti korkeampi: luku on vaihdellut viime vuosina noin 88–96 prosentin välillä. On mahdollista, että tulevaisuudessa samaa tilastointivuonna selvitettyjen rikosten osuus nousee entisestään, sillä talousrikosten tutkinta-ajan lyhentäminen on ollut keskeisiä toimenpiteitä vuosille 2016–2020 asetetussa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelmassa (SM-2015-2083). Osana toimenpideohjelmaa on luotu eri viranomaisten yhteistyömalli, jonka tarkoituksena on ollut nopeuttaa rikosprosessia kokonaisuutena, muun muassa esitutkintaa suuntaamalla ja rajaamalla.

Lähteet

- Alvesalo-Kuusi, Anne, Liisa Lähteenmäki, Minna Janhonen, Jussi Tapani & Tuula Räsänen. 2017. *Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä*. Helsinki: Työterveyslaitos. [http://urn.fi/URN:ISBN 978-952-261-687-6](http://urn.fi/URN:ISBN%20978-952-261-687-6) (PDF).
- Apel, Robert & Raymond Paternoster. 2009. "Understanding "Criminogenic" Corporate Culture: What White-Collar Crime Researchers Can Learn from Studies of the Adolescent Employment–Crime Relationship." Teoksessa *The Criminology of White-Collar Crime*, toimittajat Sally S. Simpson & David Weisburd, 15–33. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09502-8_2.
- Finanssivalvonta. 2018a. "Finanssivalvonta antanut Aalto Pankkiiriliike Oy:lle julkisen varoituksen sekä määrännyt seuraamusmaksun." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2018/finanssivalvonta-antanut-aalto-pankkiiriliike-oylle-julkisen-varoituksen-seka-maarannyt-seuraamusmaksun> (viitattu 29.8.2019).
- Finanssivalvonta. 2018b. "Finanssivalvonta määrännyt Nordea Bank AB (publ), Suomen sivuliikkeelle 400 000 euron seuraamusmaksun kaupparaportoinnin laiminlyönnistä." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2018/finanssivalvonta-maarannyt-nordea-bank-ab-publ-suomen-sivuliikkeelle-400-000-euron-seuraamusmaksun-kaupparaportoinnin-laiminlyonnista> (viitattu 29.8.2019).
- Finanssivalvonta. 2018c. "Plc Uutech Group Oy:lle 50 000 euron seuraamusmaksu tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2018/plc-uutech-group-oylle-50-000-euron-seuraamusmaksu-tiedonantovelvollisuuden-rikkomisesta> (viitattu 29.8.2019).
- Finanssivalvonta. 2019. "Sanktiot, tutkintapyynnot ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset." Helsinki: Finanssivalvonta. <https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/sanktiot-tutkintapyynnot-ja-arvopaperimarkkinoiden-tutkintatapaukset>.
- Helsingin poliisilaitos. 2019. Helsingin poliisilaitoksen toimintakertomus 2018. Helsinki: Helsingin poliisilaitos.
- Jokinen, Anne, Janne Häyrynen & Anne Alvesalo. 2002. Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 19/2002. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Keskusrikospoliisi. 2015. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2016. *Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2017. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2019a. *Keskusrikospoliisin toimintakertomus 2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2019b. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

- Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena*. OPTL:n tutkimuksia 254. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- SM-2006-02150/Ri-0. ”Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille 28.8.2006.”
- SM-2015-2083. ”Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma vuosille 2016–2020”.
- Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä. 2019. *Ympäristörikoskatsaus 2019*. Helsinki: Poliisihallitus.
- Tilastokeskus. 2019a. *Konkurssit*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk>.
- Tilastokeskus. 2019b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk>.
- Tilastokeskus. 2019c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tyokay>.
- Tilastokeskus. 2019d. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak>.
- Verohallinto. 2016. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2015*. Helsinki: Verohallinto.
- Verohallinto. 2017. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2016*. Helsinki: Verohallinto.
- Verohallinto. 2019. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus> (viitattu 28.8.2019).

7 Kyberrikollisuus Matti Näsi & Markus Kaakinen

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, tietomurrot, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet.
- Kokonaisrikollisuustilastojen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Vuonna 2018 seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- Nuorten osalta noin 15 % 9-luokkalaisista vastaajista raportoi joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi. Lisäksi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samantaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppisiä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppisiin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan

sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olevaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekemuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2009–2018 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja data-vahingonteko (RL 35:3a). Lisäksi rikoslain osalta on muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppisiä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyyppit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. Kokonaisrikollisuustutkimus. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2016 keräämä nuorisoriikollisuuskysely kartoitti 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa sähköistä kiusaamista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän.

7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2009–2018 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuoden 2015 osalta on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden

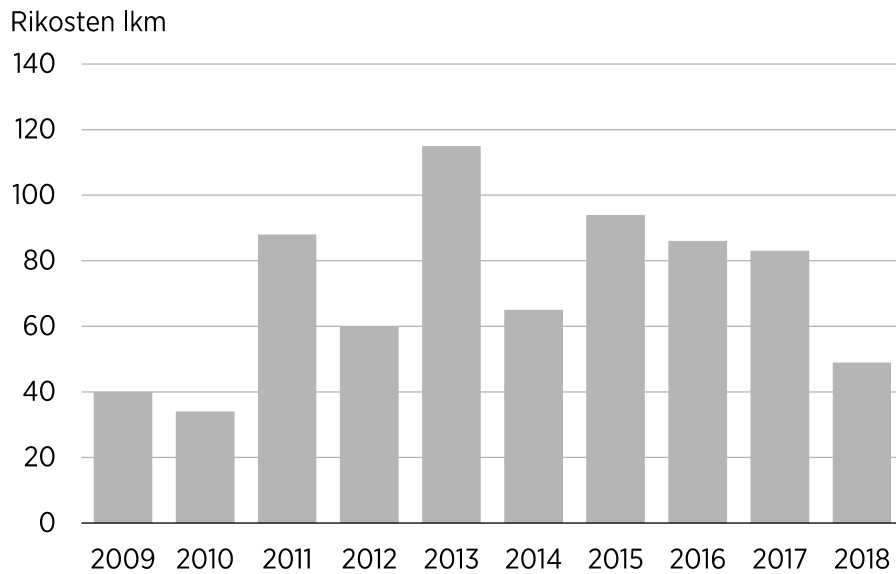
muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet. Tarkastelemme vuoden 2017 osalta myös muiden, hieman harvinaisempien kyberrikosten yleisyyttä. Näitä ovat vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle, tietoverkko-rikosvälineen hallussapito, tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen, sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus.

Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spam-laws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuukin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

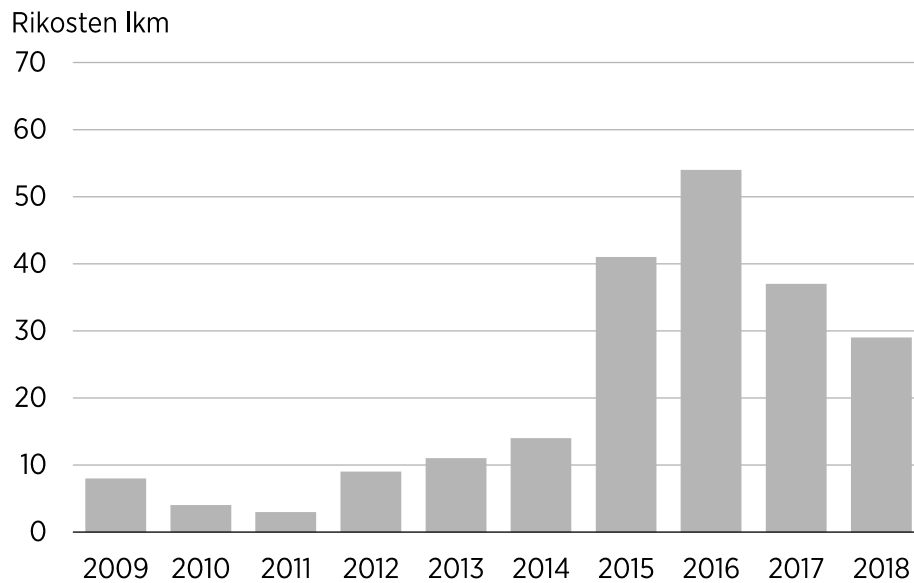
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2009–2018 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

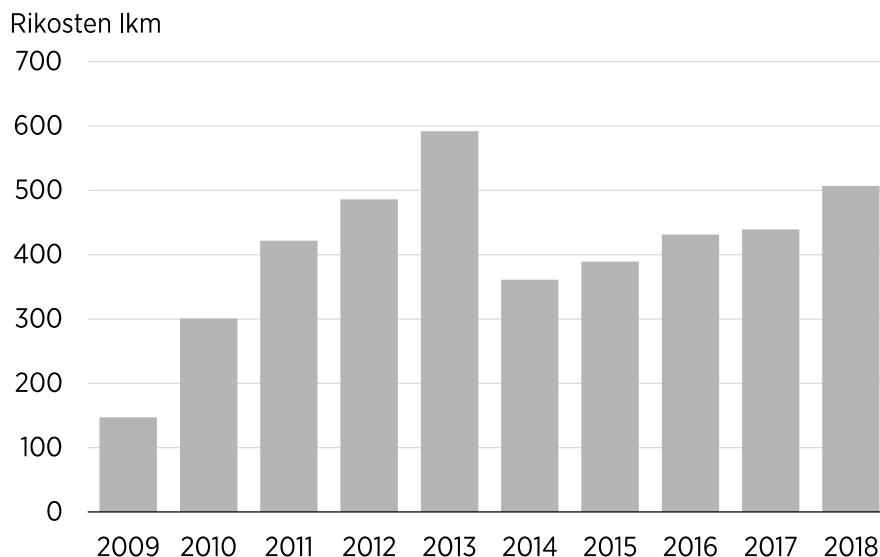
Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 32 kappaletta vuonna 2018. Vuodesta 2015 lähtien voidaan kuitenkin havaita laskeva trendi poliisin tietoon tulleiden tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvien epäilyjen osalta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2009–2018 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 20 kappaletta vuonna 2018.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuoteen 2013 asti tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvien tekojen määrä oli suhteellisen stabiili, mutta viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut selvästi enemmän epäiltyjä tapauksia. Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojauksen purkujärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2009–2018 välisenä aikana. Näiden osalta kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen.

Kuvio 3 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli pelkkä tietomurto, joiden epäilyjä oli 477 kappaletta vuonna 2018.

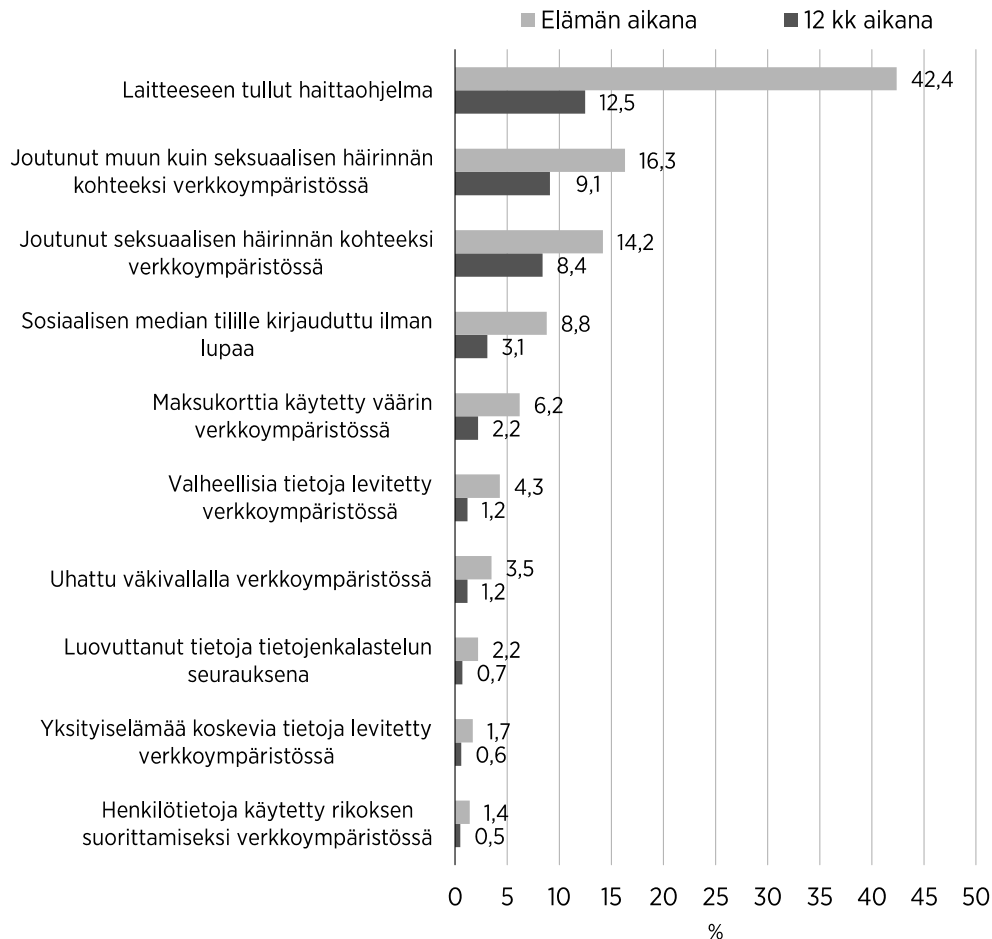
Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Vuoden 2018 osalta identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut, sillä viime vuonna tilastoitiin 3 810 tapausta. Näin ollen identiteettivarkaudet ovat selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tämän lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2016 Nuorisoriikollisuuskysely (NRK-2016) ja vuonna 2013 kerätty lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhriritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Kysymyksissä tarkasteltiin sekä viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita että koko elämän aikana tapahtuneita rikoksia. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekemuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 4 Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden ja elämän aikana joutuneet (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Kansallinen rikosuhritutkimus 2018

Kyselyssä ylivoimaisesti yleisin verkkorikosten muoto olivat erilaiset haittaohjelmat, kuten esimerkiksi tietokonevirukset. 42 prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi joskus elämänsä aikana ja 13 prosenttia ilmoitti haittaohjelmasta viimeisen vuoden aikana. Toiseksi yleisimpiä tekemuotoja olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä, joiden osalta 14–16 prosenttia vastaajista ilmoitti kokeneensa häirintää joskus elämänsä aikana ja 8–9 prosenttia ilmoitti tällaisista teoista viimeisen vuoden aikana. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjä-

tunnuksen, salasanan tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen.

Enemmistö vastaajista (55 %) ilmoitti joutuneensa joskus elämänsä aikana jonkun kyselyssä tarkastellun verkkorikoksen kohteeksi. Toki huomionarvoista on, että uhriksi joutuneista vastaajista yli puolet ilmoitti vain yhdestä tässä tutkimuksessa tarkastelluista verkkorikoksen tyypeistä ja 24 prosenttia kahdesta erilaisesta verkkorikoksesta.

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikkollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäättään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikkomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä 15 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Näsi 2016). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study*, ISRD) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen (Salmi 2007). Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyivät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista inter-

netistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisorikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2016 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistyminen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195.
<https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267>.
- Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola. 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620.
<https://doi.org/10.1111/josh.12290>.
- Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISR3-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152608>.
- Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/169509>.
- Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." <https://www.poliisi.fi/rikkokset/kyberrikollisuus> (viitattu 13.6.2019).

- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006*. OPTL:n tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152544>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." <http://www.spamlaws.com/spam-stats.html> (viitattu 13.5.2016).

8 Liikenne rikokset Hannu Niemi & Petri Danielsson

Tiivistelmä

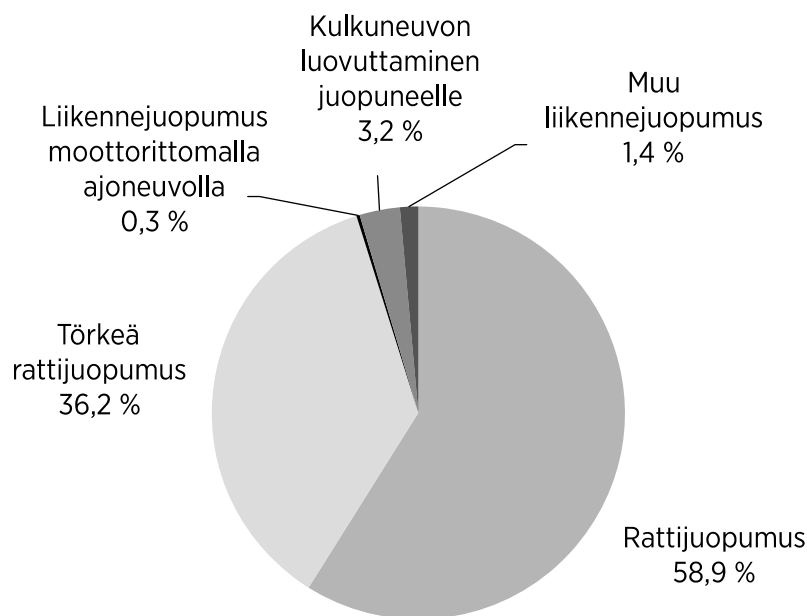
- Yli puolet poliisin tietoon tulleista rikoksista on liikenne rikoksia. Vuonna 2018 liikenne rikoksia oli noin 510 000 (liikennejuopumukset eivät ole tässä luvussa mukana).
- Liikenne rikosten määrä lisääntyi tuntuvasti edellisistä vuosista vuosina 2017 ja 2018, mutta oli silti pienempi kuin vuosina 2009–2011. Liikenne rikosten määrän kasvu johtuu pääosin automaattisen nopeusvalvonnan lisääntymisestä.
- Kolme neljäsosaa (76 %) liikenne rikoksista on nopeusrajoitusten rikkomisia.
- Liikenteessä kuoli 226 ihmistä vuonna 2018. Yhtä vähän liikenteessä kuolleita oli viimeksi 1940-luvulla. Liikennekuolemista 13 % oli rattijuopumustapauksia.
- Rattijuopumuksia tuli poliisin tietoon noin 19 000 tapausta vuonna 2018.
- Rattijuopumuksen kasvu pysähtyi vuoden 2004 puolella välissä ja on pääosin vähentynyt senkin jälkeen.
- Rattijuopumuksen määrä on edelleen kolmasosan pienempi kuin 1990-luvun alussa.
- Poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista 38 % oli törkeitä ja 41 % huume- ja sekakäyttötapauksia. Huumetapausten määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen 15 vuoden aikana selvästi. Huumetapauksista aiheutuneiden kuolemantapausten ja loukkaantumisten määrät eivät kuitenkaan ole lisääntyneet merkittävästi vastaavalla ajanjaksolla.
- Vuosittain suoritetuissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumuksen määrä on pitkällä aikavälillä vähentynyt melkein puoleen noin 30 viime vuoden aikana.
- Ns. maistelleiden kuljettajien osuus kasvoi vuodesta 1997 alkaen, mutta on taas vuodesta 2004 lähtien pääosin vähentynyt. Vuodesta 2013 lähtien maistelleiden osuus on jälleen pääosin kasvanut.
- Alkoholiongelmaiset ja riskialtista elämäntapaa viettävät, säännöistä piittaamattomat kuljettajat ovat suurin ongelmaryhmä, joka syyllistyy toistuvasti rattijuopumusrikoksiin.

8.1 Liikennejuopumus

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Laissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumautuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta.

Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. 1.2.2003 voimaan astuneella lainmuutoksella otettiin käyttöön ns. huumausaineiden nollaraja. Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle.¹

Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia. Törkeän rattijuopumuksen rangaistavuutta laajennettiin 1.9.1994 voimaan tulleella lailla. Rikoksen tunnusmerkistöissä veren alkoholipitoisuuden raja laskettiin 1,5 promillesta 1,2 promilleen. Tieliikenteessä tapahtuva rattijuopumus on liikennemääräistä johtuen selvästi yleisin liikennejuopumuksen muoto (kuvio 1). Seuraavassa esityksessä keskitytäänkin yksinomaan tähän liikennejuopumuksen lajiin.

Kuvio 1 Eri rikosnimikkeiden osuus liikennejuopumuksista vuonna 2018.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

¹ Lain olosuhdevaatimus koskee myös alkoholirattijuopumusta.

Tietolähteet

Tilastoitua rattijuopumusrikollisuutta tarkastellaan selvittelemällä rikosten määrän ja vakavuusasteen muutoksia muun muassa ilmi tullutta rikollisuutta koskevien tilastojen, liikennevahinkotilastojen ja päihtymyksen määrää mittaavien poliisin suorittamien tutkimusten avulla. Todellisen rattijuopumuksen määrää ja luonnetta selvitetään tienvarsitutkimuksista (ratsiatutkimukset) vuodesta 1979 saatujen tulosten valossa. Rattijuopumuksen aiheuttamista henkilövahingoista on kerätty tietoja kotimaisista ja kansainvälisistä onnettomuustilastoista.

Rikollisuuden kehitys

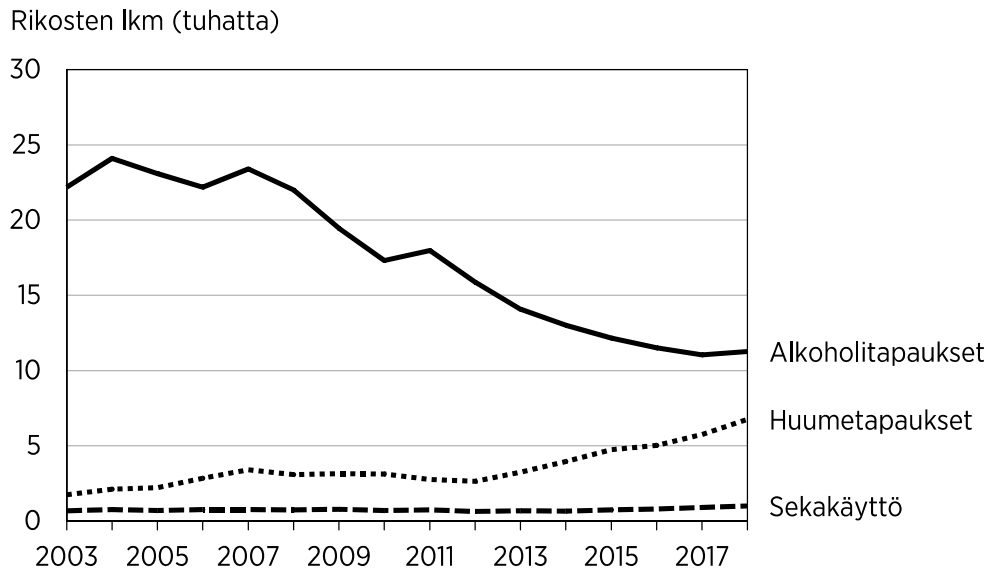
Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleiden rattijuopumusrikosten (RL 23:3–4) lukumäärä vuosina 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rattijuopumus (RL 23:3)	11 056	9 888	10 050	8 801	8 993	9 304	9 805	10 023	10 666	11 768
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4)	12 260	11 242	11 409	10 333	9 001	8 304	7 816	7 285	7 019	7 238
Yhteensä	23 202	21 130	21 459	19 134	17 994	17 608	17 638	17 308	17 685	19 006

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b).

Vuonna 2018 rattijuopumusrikoksia tuli ilmi 19 006 tapausta, mikä on 7 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Vaikka rattijuopumusten määrä on hieman lisääntynyt viime vuosina, ne ovat vähentyneet lähes viidenneksen (18 %) viimeisen 10 vuoden aikana.

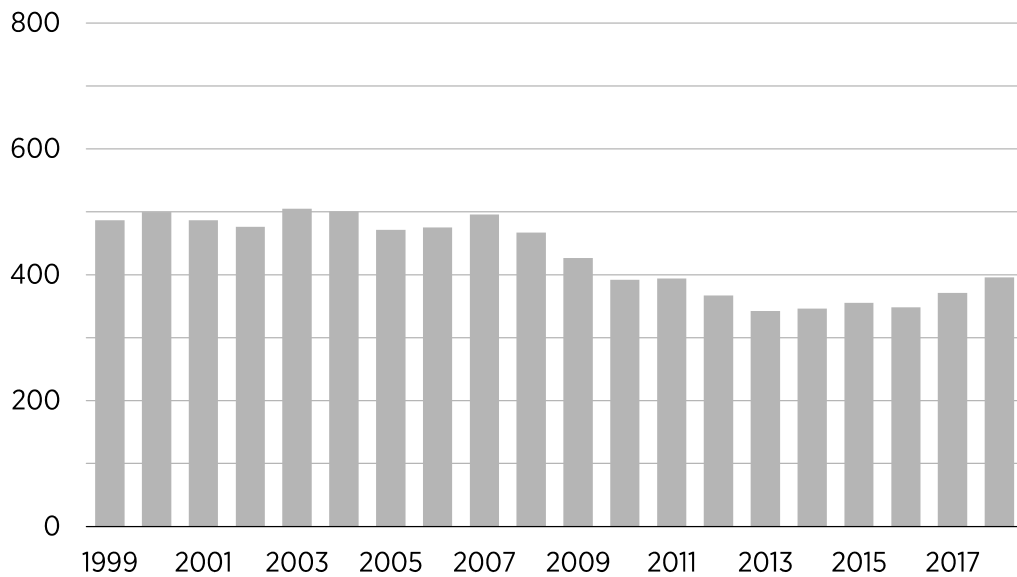
Kuvio 2 Tilastoitujen rattijuopumusrikosten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapaukset vuosina 2003–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Huumetapausten määrä on lähes nelinkertaistunut vuonna 2018 vuodesta 2003, kun alkoholitapaukset ovat samalla aikavälillä vähentyneet 49 prosenttia eli puolittuneet. Sekakäyttötapaukset ovat puolestaan lisääntyneet 49 prosenttia vuodesta 2003, mutta niiden määrä on vuosittain vaihdellut niin, ettei kasvutrendi ole ollut suoraviivaista. Alkoholitapausten osuus poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista on silti edelleen selvästi suurin (59 % vuonna 2018 ja 90 % vuonna 2003), vaikka huumetapausten määrä ja osuus on lisääntynyt viimeisen noin 15 vuoden aikana. Huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja.

Poliisin tietoon tulleita rattijuopumustapauksia on edelleen yli kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 1990, jolloin poliisin tietoon tullut rattijuopumusrikollisuus oli huipussaan (lähes 30 000 rattijuopumusrikosta). Vuodesta 1995 alkaen rattijuopumuksen kokonaismäärä on pääsääntöisesti vuosittain hiukan lisääntynyt tai pysynyt edellisen vuoden tasolla, mutta paria viime vuotta lukuun ottamatta laskenut taas verraten selvästi vuodesta 2008 lähtien.

Yksi tapa mitata rikollisuuden määrää on suhteuttaa se keskeisiin rikosten määrään vaikuttaviin tekijöihin, kuten autokantaan ja liikennesuoritteeseen. Liitetaulukkoissa 4a ja 4b on näitä kuvaavia aikasarjoja. Tilastoidun rattijuopumusrikollisuuden ja alkoholinkulutuksen yhteys ilmenee kuviosta 3.

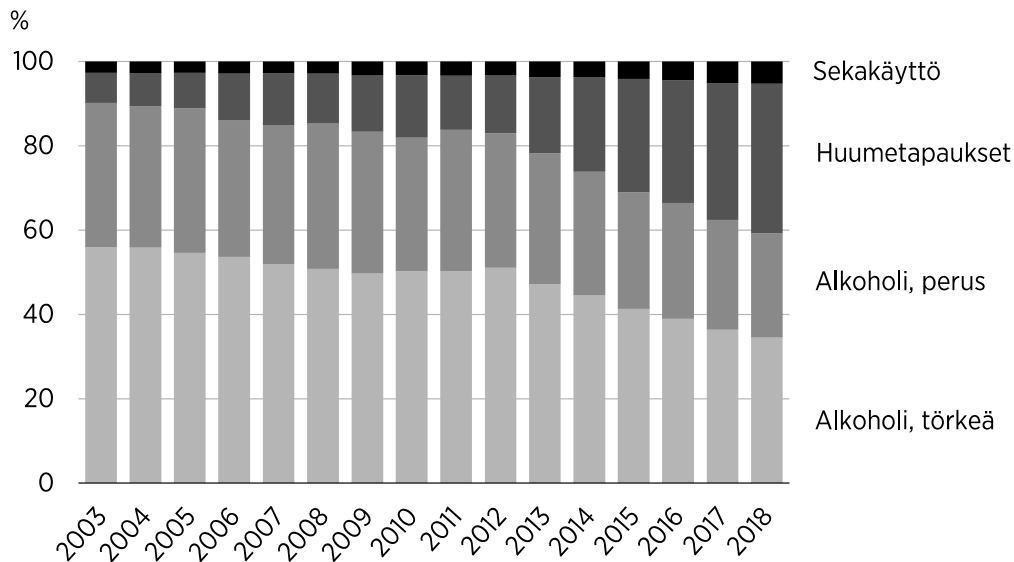
Rikoksia suhteessa 1 milj. alkoholilitraan

Kuvio 3 Tilastoitujen rattijuopumusrikosten määrä miljoonaa absoluuttialkoholilitraa kohti vuosina 1999–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, alkoholijuomien kulutus (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Rattijuopumus on vähentynyt 1990-luvun alkuvuosina alkoholin nautintakulutuksen vähentymistä nopeammin. Vuodesta 1994 alkaen rattijuopumuksen ja alkoholin kokonaiskulutuksen nousu ovat seuranneet varsin tarkasti toisiaan. Vuodesta 2008 alkaen rattijuopumus on kuitenkin alkanut vähentyä nopeammin kuin alkoholin nautintakulutus. Vähentyminen olisi vieläkin selkeämpää, jos mukaan otettaisiin vain rattijuopumuksen alkoholitapaukset. Viime vuosina kehitys on kuitenkin tasaantunut.

Poliisin tietoon tulleista rattijuopoista oli 38 prosenttia (40 % vuonna 2017) syyllistynyt törkeään (1.9.1994 alkaen 1,2 %) rattijuopumukseen vuonna 2018. Törkeiden tapausten määrä (noin 7 200 rikosta vuonna 2018) on vähentynyt peräti 41 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana ja törkeiden tapausten osuus kaikista rattijuopumuksista on koko ajan vähentynyt noin 59 prosentista (vuonna 2000) 40–50 prosenttiin (ks. kuvio 4). Tämä kehitys on yhteydessä rattijuopumuksen huumetapausten määrän ja osuuden kasvuun. Törkeiden rattijuopumusten ja alkoholiperusteisen rattijuopumuksen määrät olivat siten lähes kaksinkertaiset 10 vuotta sitten vuoteen 2018 verrattuna.

Kuvio 4 Tilastoitujen rattijuopumusten ja törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapausten osuudet vuosina 2003–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (seka-käyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Huumetapauksia oli 36 prosenttia (32 % vuonna 2017) ja sekakäyttötapauksia 5,2 prosenttia (5,1 % vuonna 2017) kaikista rattijuopumusrikoksista vuonna 2018 eli yhteensä selvästi enemmän kuin joka kolmannessa (41 %: 38 % vuonna 2017) rattijuopumustapauksessa kuljettajaa epäiltiin huumautuneena ajamisesta.

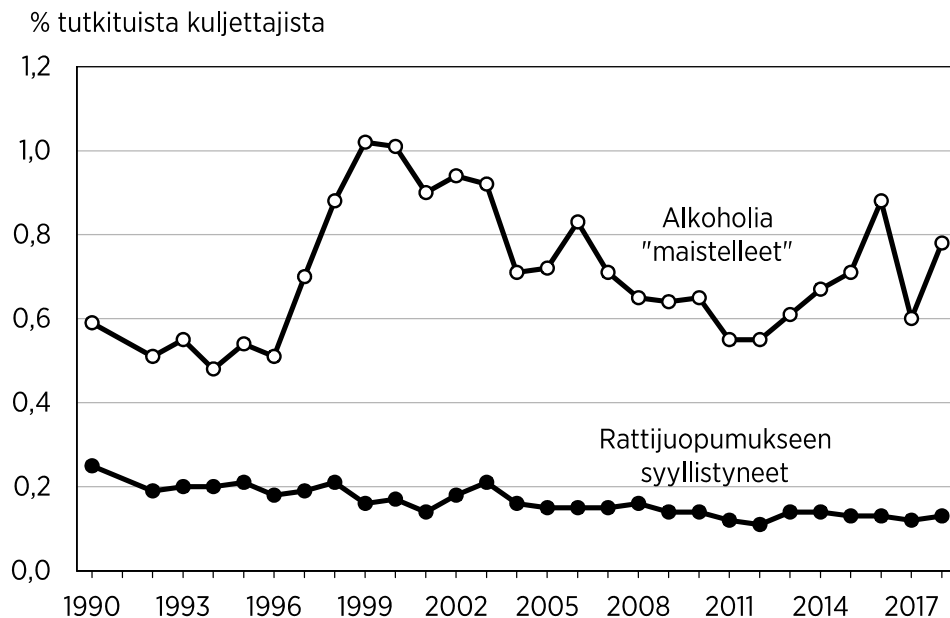
Pääosa huumetapauksista luokiteltiin tavalliseksi rattijuopumukseksi, mutta sekakäyttötapaukset jakaantuivat suunnilleen samassa suhteessa kuin mikä on tavallisen ja törkeän rattijuopumuksen määrien suhde yleensäkin. Tavallisen rattijuopumuksen (RL 23:3) osalta huume- ja sekakäyttötapauksia oli kaikkiaan 60 prosenttia (57 % vuonna 2017) tavallisista rattijuopumustapauksista, kun vastaava osuus törkeissä rattijuopumuksissa oli ainoastaan 9,3 prosenttia (8,3 % vuonna 2017) vuonna 2018. Rattijuopumuksen perusmuodoksi kirjatuista tapauksista siis jo enemmistö on huumetapauksia (kuvio 4).

Huumetapausten määrä ja osuus on selvästi kasvanut huumeiden nollarajan säättämisen jälkeen (kuviot 2 ja 4). Tämä näkyy myös törkeiden rattijuopumusten osuuden laskuna, koska suurin osa huumetapauksista käsitellään rattijuopumuksen perusmuotona. Toisin sanoen huumetapauksissa kuljettajan kyvyn ei kovin usein ole katsottu heikentyneen niin tuntuvasti kuin laissa edellytetään, jotta tekoa voitaisiin pitää törkeänä. Törkeiden huumetapausten lisäksi myös törkeiden sekakäyttötapausten määrä on pysynyt tar-

kasteluaikavälillä suunnilleen samana. Sen sijaan perusmuotoisten sekakäyttötapausten määrä on lähes kaksinkertaistunut. Edellä mainitun kolmen ryhmän (törkeät huumetapaukset, perusmuotoiset ja törkeät sekakäyttötapaukset) kokonaismäärä on huomattavan vähäinen (noin 1 250 tapausta; 7 % kaikista rattijuopumustapauksista vuonna 2018) verrattuna muihin rattijuopouden muotoihin (kuvio 4).

Ratsiatutkimukset – todellisen rikollisuuden mittari

Poliisi on vuodesta 1990 alkaen suorittanut vuosittain keväisin ja syksyisin ratsiatutkimuksen, jossa mitataan rattijuopumuksen ja alkoholin käytön yleisyyttä liikennevirrassa. Vastaavia tutkimuksia tehtiin jo aiemmin vuodesta 1979 lähtien Uudellamaalla (ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaukset).

Kuvio 5 Alkoholilla nauttineiden kuljettajien osuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1990–2018 (vuoden 1991 tieto puuttuu). *Lähde:* Poliisihallitus, valtakunnalliset ratsiatutkimukset 1990–2018 (Poliisihallitus 2019a)

Vuonna 2018 tehdyssä koko maan kattavassa ratsiatutkimuksessa (kevät- ja syysratsiat) rattijuoppoja oli 0,13 prosenttia 98 308 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (eli yksi 745 kuljettajasta). Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus on laskenut vuodesta 2004 alkaen (kuvio 5).

Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa ns. maistelleiden eli alle 0,5 promillen kuljettajien määrä lähti vuodesta 1997 lähtien huomattavaan kasvuun. Vuosina 2004–2014 maistelleiden osuus kuitenkin väheni vuoden 1997 tasolle.

Vuonna 2018 maistelleita kuljettajia oli 0,78 % tutkituista (noin 1/130 kuljettajasta). Vuosikymmenen alun nousun jälkeen maistelleiden osuus kääntyi vuonna 2017 laskuun, mutta näyttäisi jälleen nousseen vuonna 2018.

Rikollisuuden piirteet

Rattijuopumukseen syylliseksi epäillyt

Valtaosa rattijuopumukseen syylliseksi epäillyistä on miehiä (87 % vuonna 2018). Vuosina 1989–2007 miehiä on ollut 91 prosenttia epäillyistä (Impinen ym. 2009). Vuonna 2018 rattijuopumukseen (RL 23:3) syylliseksi epäillyistä 13 prosenttia (12 % vuonna 2017) ja törkeään rattijuopumukseen (RL 23:4) syylliseksi epäillyistä 8 prosenttia (8 % vuonna 2017) oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotiaita. Epäiltyjen keski-ikä on ollut 36 vuotta vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2009). Nuorten rikoksentekijöiden osuus on viime vuosina hieman vähentynyt. Rattijuopumukseen syyllistyneistä 88 prosenttia oli Suomen kansalaisia vuonna 2018.

Rattijuopumuksesta epäiltyjen sosioekonominen asema oli jossain määrin matalampi kuin keskimääräisväestön jakauma. Työntekijöiden ja alle 55-vuotiaiden eläkeläisten suhteellinen osuus oli suurin ja toimihenkilöiden suhteellinen osuus pienin.

Taulukko 2 Rattijuopumuksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2016

Sosioekonominen asema	Rattijuopumus		Törkeä rattijuopumus	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	2,5	0,3	2,9	0,3
Alemmat toimihenkilöt	5,3	0,5	6,2	0,4
Työntekijät	15,9	1,7	19,2	1,5
Yrittäjät	3,9	1,1	4,6	1,0
Opiskelijat	11,5	2,9	8,0	1,5
Eläkeläiset yli 55 v.	5,4	0,4	9,9	0,5
Eläkeläiset alle 55 v.	4,5	4,3	4,2	3,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	33,5	7,3	29,7	4,9
Ei väestötietoja	17,6	-	15,3	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019e)

Liikennevirrassa tyypillinen keskiverto rattijuoppo on rattijuopon profiilia käsitelleen ratsiatutkimusaineistoon perustuvan selvityksen (Portman ym. 2011) mukaan 40–49 vuoden ikäinen mies, joka on ajaessaan yhden promillen humalassa. Hän ajaa omaa autoaan 20 000–50 000 km vuosittain, hänellä on voimassa oleva ajokortti, hänellä on vakituinen työ ja perhe. Selvitys tuki

myös käsitystä humalassa ajavien päihderiippuvuudesta. Tyypillinen ”maistissa” (alle 0,5 ‰) ajava henkilö on puolestaan 35–49-vuotias mies, joka ajaa aamukrapulassa veressään noin 0,2 promillea alkoholia (Portman ym. 2012).

Liikennevahinkojen tutkijalautakuntien (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2017) kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista tehtyjen selvitusten mukaan 27 prosenttia rattijuopoista oli saanut tuomiota edeltäneen viiden viimeksi kuluneen vuoden aikana aikaisemmin vähintään yhden tuomion rattijuopumuksesta vuosina 2012–2016. Ajokortittomia tai ajokiellossa olleita kuljettajia oli yhteensä 30 prosenttia. Eri tietojen perusteella on arvioitu, että alkoholiongelmista kärsivien kuljettajien osuus rattijuopoista olisi noin puolet (Rajalin 2004).

Erään selvityksen (Impinen ym. 2009) mukaan joka kolmas vuosina 1993–2007 rattijuopumuksesta kiinni jäänyt uusi tekonsa tuona aikana. Pitemmällä 15 vuoden ajanjaksolla noin joka toinen ehtii uusia tekonsa. Uusimisriski oli tutkimuksen mukaan erityisen suuri huumeita käyttäneillä, miehillä, nuorilla sekä niillä, joiden veren alkoholipitoisuus oli kiinni jäädessä keskimääräistä korkeampi. Sellaisilla kuljettajilla, jotka jäivät kiinni arkipäivisin ja päiväsaikaan uusimisriski oli myös suurempi kuin muilla. Tiedot viittaavat odotusten mukaisesti siihen, että uusimisriski on ylipäättään suurin päihderiippuvaisilla kuljettajilla.

Alkoholiongelmaisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991). Kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa olleiden alkoholikuljettajien elämää kuvaavat monet ongelmat, jotka ovat yhteydessä runsaaseen alkoholin ja osin myös huumausaineiden käyttöön. Ihmissuhdeongelmat ja työttömyys olivat yleisiä ongelmia (Katila ym. 2011).

Voidaan arvioida, että kiinnijoutumisriskin lisääntyminen on vähentänyt nimenomaan ns. alkoholin kohtuukäyttäjien osuutta rattijuopumukseen syyllistyneistä. Tällaisten henkilöiden humalassa ajoon on ollut monesti vaikuttamassa jokin satunnainen, tiettyyn tilanteeseen liittyvä tekijä, esimerkiksi ravintolaillan jälkeinen kotiin kuljetuksen järjestäminen. Tässä suhteessa rikoksentekomahdollisuudet näyttävät selvästi lisääntyneen, kun esimerkiksi urheilukilpailuissa, messuilla ym. joukkotilaisuuksissa, joihin tyypillisesti saavutaan omalla autolla, on alettu tarjoilla alkoholijuomia. Tämä näkyy erityisesti siinä, että ns. maistelleiden kuljettajien määrät ovat lisääntyneet. Tämä voi liittyä myös yleisemmin siihen, että osa kuljettajista arvioi väärin

alkoholin poistumisen nopeuden elimistöstä. Vuodesta 2003 lähtien huumausaineiden vaikutuksen alaisena olleiden kuljettajien määrä on kasvanut lähes nelinkertaiseksi vuonna 2018.

Tapahtumapaikka ja -aika

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusonnettomuuksista 62 prosenttia sattui kesäpuoliskolla huhti–syyskuussa, 63 prosenttia viikonloppuina (perjantai–sunnuntai) ja 70 prosenttia ilta- ja yöaikaan (18.00–06.00) vuosina 2012–2016 (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2017). Kaikista poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista epäiltyjä oli eniten kesä- ja heinäkuussa, viikonloppuina ja muutenkin ilta- ja yöaikaan sekä kansallisina juhlapäivinä vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Rattijuopumusrikollisuus on ajallisesti melko voimakkaasti keskittynyt. Tällä on yhteys varsinkin nuorten henkilöiden vapaa-ajanviettopoihin.

Rattijuopumuksen aiheuttamat vahingot

Taulukko 3 Rattijuopumusonnettomuuksissa¹ kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2009–2018.

<i>Rattijuopumusonnettomuuksissa</i>		2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>- kuolleet</i>	N	68	74	57	41	57	60	52	30
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	36	54	40	29	38	47	39	23
	%	53	73	70	71	67	78	75	77
rattijuopon matkustaja	N	26	12	17	7	12	12	10	5
	%	38	16	30	17	21	20	19	17
sivullinen	N	9	6	-	5	7	1	3	2
	%	10	9	-	12	12	2	6	7
<i>- loukkaantuneet</i>	N	965	735	676	576	569	572	549	491
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	529	438	370	365	337	334	307	282
	%	55	60	55	63	59	58	56	57
rattijuopon matkustaja	N	295	196	188	130	135	140	160	127
	%	31	27	28	23	24	24	29	26
sivullinen	N	141	101	118	81	97	98	82	82
	%	15	14	17	14	17	17	17	17

¹ Moottoriajoneuvon kuljettaja oli alkoholin vaikutuksen alainen.

Lähde: Tilastokeskus, tieliikenneonnettomuudet (Tilastokeskus 2019c). Ks. vuosien 2010 ja 2012 luvut aiemmista Rikollisuustilannekatsauksista.

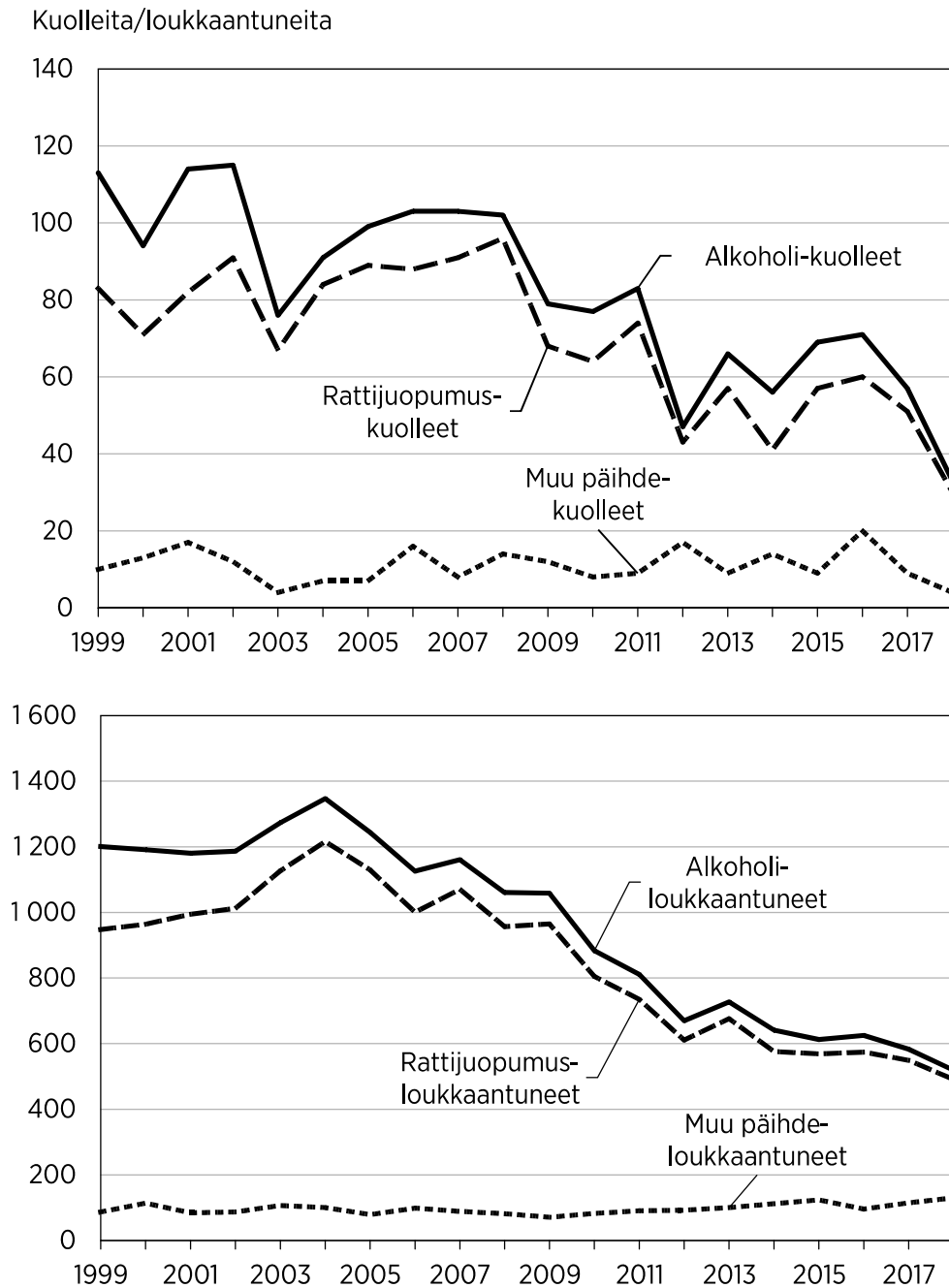
Vuosina 2009–2018 rattijuopumusonnettomuuksissa on kuollut noin 20–50 ihmistä vähemmän vuodessa kuin edeltävinä vuosina. Vuonna 2018 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli 30 henkilöä. Loukkaantuneiden määrä on

laskenut vähitellen vuodesta 2004 lähtien. Loukkaantuneiden määrä on vähentynyt noin 500 henkilöön vuonna 2018, kun loukkaantuneita oli vuosikymmen alussa vuonna 2010 noin 800.

Rattijuopumustapauksissa kuoli vuosittain yli sata ihmistä vuosina 1989–1994. Yhtä huono tilanne oli vuosina 1971–1977. Myös rattijuopumustapauksissa loukkaantuneiden määrät olivat näinä vuosina suuremmat kuin muulloin. 1970-luvun tilanteessa voidaan nähdä yhteys keskioluen vapautumiseen ja alkoholin kulutuksen selvään kasvuun. 1980-luvun lopulle puolestaan ajoittuvat alkoholilainsäädännön erilaiset lievennykset.

Onnettomuuksissa, joissa joku osallinen oli lääkkeiden tai muiden huumausaineiden vaikutuksen alaisena (sisältää ns. sekakäyttötapaukset), kuoli 8 (17 vuonna 2017) ja loukkaantui 174 (162 vuonna 2017) ihmistä vuonna 2018.

Huume- ja lääketapauksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden määrissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 20 viimeisen vuoden aikana, kun taas alkoholitapauksissa (joku osallinen alkoholin vaikutuksen alaisena) ja rattijuopumuksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden määrät ovat suurin piirtein puolittuneet samalla aikavälillä (ks. kuvio 6), mikä vastaa alkoholipohjaisen rattijuopumuksen määrän vähentymistä. Poliisin tietoon tulleiden huumetapauksien raju lisääntyminen vuodesta 2003 alkaen ei siten näy vastaavana kasvuna muissa päihdetapauksissa (huume- ja lääketapaukset) kuolleiden ja loukkaantuneiden määrissä. Alkoholistapauksissa kuoli ja loukkaantui 2–3 kertaa enemmän ihmisiä kuin huume- ja lääketapauksissa vuonna 2018, kun määrät suhteutetaan poliisin tietoon tulleisiin rattijuopumusrikosten määriin. Esimerkiksi alkoholitapauksissa kiinnijääneistä noin joka 20. onnettomuus aiheutti jonkun osallisen loukkaantumisen, kun huumetapauksissa vastaava loukkaantuminen sattui noin joka 50. tapauksessa. Nämä tiedot saattavat tarkoittaa sitä, että osin poliisin tehostuneen valvonnan vuoksi ja huumeiden nollarajan vuoksi kiinni jääneissä on suhteellisen paljon lieviä huumetapauksia, joissa onnettomuusriski on alkoholitapauksia pienempi. Huumetapauksistahan valtaosa myös tilastoidaan ns. tavallisena rattijuopumuksena, kun taas alkoholitapauksista suurempi osa on kirjattu törkeäksi rattijuopumukseksi.

Kuvio 6 Tieliikenteen alkoholi-, rattijuopumus- ja muissa päihdetapauksissa kuolleet ja loukkaantuneet, 1999–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, tieliikenneonnettomuudet (Tilastokeskus 2019c)

Sivulliset vahingoittuvat rattijuopumusonnettomuuksissa selvästi harvemmin kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa. Vuosittain noin joka kymmenes rattijuopumusonnettomuuksissa kuollut ja joka kuudes loukkaantunut on joku muu kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa.

Vuonna 2018 rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleiden osuus oli 13 prosenttia (22 % vuonna 2017) ja loukkaantuneiden osuus 9 prosenttia (10 %

vuonna 2017) kaikista samana vuonna tieliikenneonnettomuuksissa kuolleista ja loukkaantuneista. Muiden päihderattijuopumusten (sisältää ns. sekakäyttötapaukset) osuus oli vastaavasti neljä prosenttia kuolleista ja kolme prosenttia loukkaantuneista.

Poliisin tietoon tuli 4 (5 vuonna 2017) rattijuopumuksen tapahtunutta kuoleman tuottamusta ja 97 (70 vuonna 2017) vamman tuottamusta vuonna 2018. Tässäkin määrien vähäisyys varsinkin kuolemantuottamusten osalta johtuu siitä, että rattijuopumustapauksissa kuolee ja loukkaantuu useimmin rattijuoppo itse.

Kuolemaan johtaneissa rattijuopumusvahingoissa rattijuopot ovat pääosin yli 1,2 promillen humalatilassa (liikennevahinkojen tutkijalautakuntien selvitysten mukaan 83 % vuonna 2015 ja 70 % vuonna 2014). Useiden tutkimusten (ks. Mäki 1983; Peltoniemi 1991) perusteella näyttää siltä, että kuljettajan onnettomuuteen joutumisen todennäköisyys kasvaa jyrkästi veren alkoholipitoisuuden ylitettyä 0,8 promillen rajan.

Liikenteen eri vaaratekijöiden vertailussa Salusjärvi (1991) arvioi, että yhden promillen humalatila ja 20 km/h ylinopeus nostavat onnettomuusriskiä yhtä paljon, kymmenkertaiseksi. Ratsiatutkimusten perusteella taas tiedetään, että vahvassa humalatilassa ajaminen on paljon harvinaisempaa kuin lievästi päihdyneenä ajaminen. Hurjastelu ja tolkuton riskinotto yhdessä juopumuksen kanssa johtavatkin kaikkein pahimpiin seurauksiin (Rajalin 2004).

Verenalkoholi, huumeet ja lääkeaineet

Vuonna 2018 tehtiin keskusrikospoliisilta ja poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen mukaan kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi 6 598 laboratoriokoetta ja otettiin 7 584 hengitysilmanäytettä. Sekakäyttöä (alkoholi-, huume- ja lääkeaine) tutkittiin 1 849 tapauksessa. Yhteensä vain alkoholia koskevia tutkimuksia tehtiin 14 182 henkilölle (13 617 vuonna 2017). Tarkkuusalkometrien käyttöönoton jälkeen vuonna 1998 tilastointikäytäntö on uudistunut. Törkeään (alkoholia 1,2 promillea veressä, 0,53 mg/l uloshengitysilmassa) rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus kaikista tutkituista oli 52 prosenttia vuonna 2018. Rangaistavan rajan alittaneita veri- ja hengitysilmanäytteitä oli 13 prosenttia vuonna 2018. Uloshengitysilmanäytteiden rangaistavia raja-arvoja muutettiin 1.2.2003 lähtien tiukemmiksi.

Taulukko 4 Verenalkoholipitoisuudet liikennejuopumuksesta epäillyille suoritetuissa verikokeissa ja hengitysilmanäytteissä vuosina 2009–2018¹.

Veren ja uloshengitys- silman ² alkoholi- pitoisuus, ‰ tai mg/l	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0,0–0,49 tai 0,0–0,21								
0,5–1,19 tai	10,6	9,3	11,2	11,1	11,6	12,1	13,1	13,2
0,22–0,52	34,4	34,8	33,8	33,7	34,2	34,5	35,1	35,3
1,2– tai 0,53–	55,1	55,8	55,0	55,3	54,2	53,4	51,8	51,5

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten verinäytteiden suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon. Hengitysilmanäytteiden tulokset on saatu poliisin tietojärjestelmästä (PolStat). Vuosien 2009–2018 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien kanssa.

² Uloshengitysilman osalta rangaistavuuden raja on 1.2.2003 alkaen alkoholia 0,22 mg/l (aiemmin 0,25 mg/l) ja törkeän rattijuopumuksen raja alkoholia 0,53 mg/l (aiemmin 0,60 mg/l) uloshengitysilmassa.

Lähde: Keskusrikospoliisi: Tilastoja liikennejuopumustutkimuksista (Keskusrikospoliisi 2019)

Huumaantuneena ajamisesta epäiltiin keskusrikospoliisin rikosteknisestä laboratorion tiedon mukaan 8 708 henkilöä vuonna 2018 (7 613 tutkittua liikennetapausta vuonna 2017). Tällaisten huume-epäilytapauksen määrä nousi 58 prosenttia vuonna 2003 edellisestä vuodesta. Nousu selittyy huumeiden nollarajan voimaan tulemisella vuoden 2003 helmikuun alusta. Muutos on motivoinut ja opettanut myös poliisia puuttumaan tehokkaammin tapauksiin, joissa epäillään kuljettajaa huumaantuneena ajosta. Testausmenetelmillä ja niiden kehittymisellä on niin ikään vaikutusta ilmitulleiden tapauksien määrään. Huumetapausten määrä kasvoi 14 prosenttia vuonna 2018 edellisestä vuodesta. Huumetapausten osuus on kasvanut noin 15 prosentista 38 prosenttiin kaikista rattijuopumustapauksista viimeisen 10 vuoden aikana.

Taulukko 5 Lääke- ja huumetapaukset 2010–2018¹.

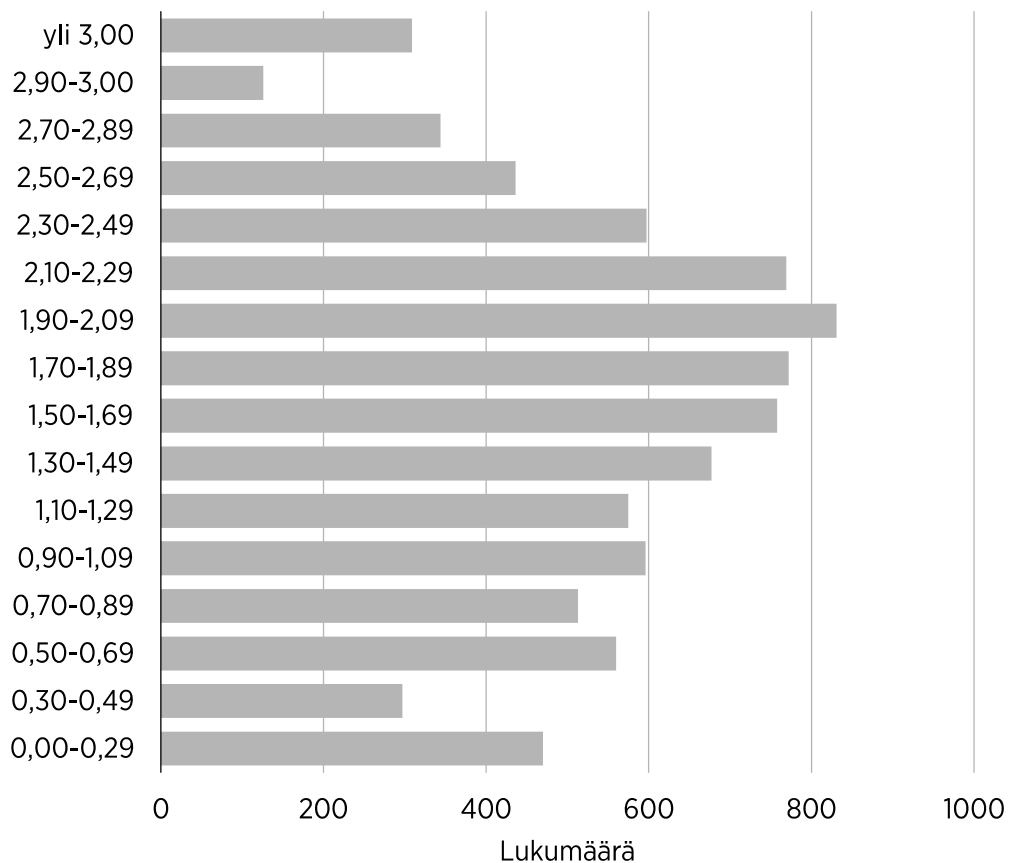
Lääkkeet ja huumeet liikennejuopumustapauksissa									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
määrä (N) ²	4532	4166	3863	4500	5243	6086	6531	7613	8708
muutos ed. vuosi (%)	..	-8,1	-7,3	+16,5	+16,5	+17,1	+7,3	+16,6	+14,4
osuus rattijuopumuksista (%)	18,4	16,7	17,4	21,0	23,9	27,6	29,8	35,9	38,0

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon.

² Täsmällistä vertailutietoa ei ollut ennen vuotta 2017 saatavilla. Arvio perustuu tietoon, jonka mukaan 91 % vuonna 2009; 90 % vuonna 2010; 91 % vuonna 2011; 90,5 % vuonna 2012; 90 % vuonna 2013, 93 % vuonna 2014, 94 % vuonna 2015 ja 93 % vuonna 2016 tutkituista huumetapauksista osoittautui positiivisiksi.

Lähde: Keskusrikospoliisi: Tilastoja liikennejuopumustutkimuksista (Keskusrikospoliisi 2019)

Verenalkoholipitoisuus

Kuvio 7 Kuljettajan verenalkoholipitoisuuden jakauma Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa vuonna 2008 (vuosilta 2009–2018 vastaavia jakaumia ei ole saatavissa). *Lähde:* Terveyden- ja hyvinvoinninlaitokselta saatu tilastotieto

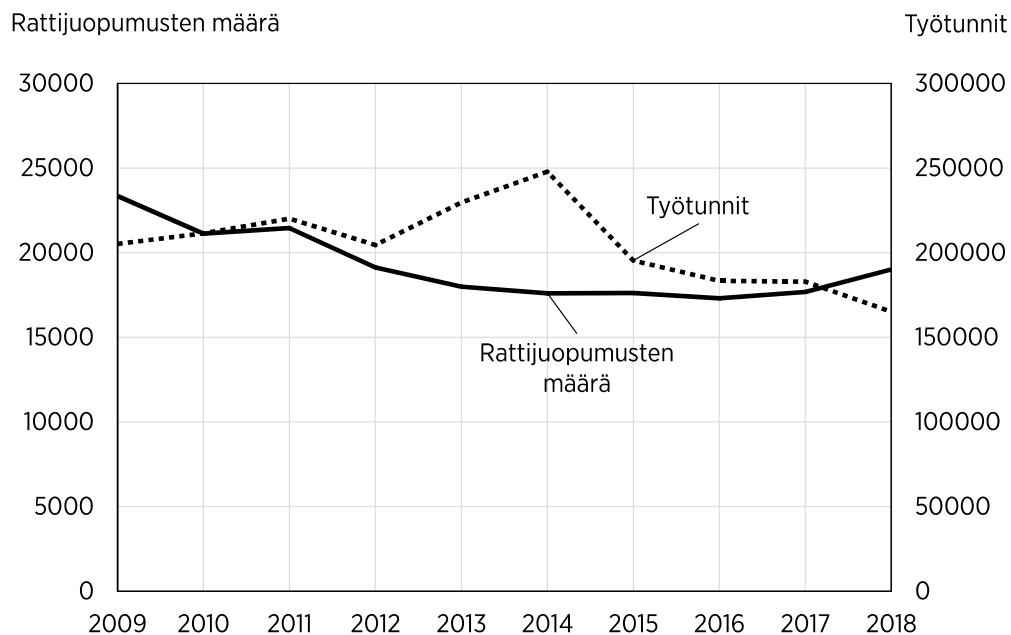
Valtakunnallisten ratsiatutkimusten mukaiset vastaavat jakaumat alkoholia nauttineista kuljettajista poikkesivat Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen ja keskusrikospoliisin luvuista. Valtaosa ratsiatutkimuksissa esiin tulleista tapauksista (vaihdellen 66–85 % välillä vuosina 1996–2018) oli alle 0,5 verenalkoholipromillen tapauksia. Langettavan rajan (vähintään 0,5 ‰) ylittäneistä eri vuosina noin 15–35 % oli vähintään 1,2 promillen humalassa. Rattijuopumusepäilyn perusteella tutkituista pieni vähemmistö oli alle 0,5 promillen humalassa, kun taas langettavan 0,5 promillen (hengitysilmassa 22mg/l) rajan ylittäneistä 59 % oli vähintään 1,2 promillen (hengitysilmassa 0,53 mg/l) humalassa veri- ja hengitysilmanäyteaineistojen perusteella vuonna 2018. Ratsiatutkimuksen tulokset vastaavat paremmin todellista jakaumaa, sillä ilmeisesti suurin osa rankaisemattomista alle 0,5 promillen tapauksista ei tule poliisin tutkittavaksi.

Rattijuopumuksen valvonta ja selvitysaste

Poliisi puhalluttaa oman arvionsa mukaan vuosittain 1,5–2,0 miljoonaa autoilijaa. Puhalletuista ja huumetestatuista henkilöistä oli poliisiratsiassa vuonna 2018 jäänyt kiinni vain 13 prosenttia, kun vastaava osuus edellisessä vuonna oli runsas viidennes (22 %). Muita yleisiä kiinnijäämistilanteita olivat ilmianto (21 %), poikkeava ajotapa (13 %) ja liikennevahinko (14 %). Ylinopeuden, muun liikenne rikoksen tai muun rikoksen yhteydessä jäi kiinni runsas kymmenesosa (14 %). Muu syy kiinnijäämiselle kirjattiin 29 prosentissa tapauksista. Muun syyn kirjaaminen oli yleisintä erityisesti huume- ja lääketapauksissa (40 %).

Kiinnijäämisriskin on arvioitu olevan 30 km pituisella ajomatalla 1:227 (Portman ym. 2011). Kuljettajan veren alkoholipitoisuuden lisääntyessä kiinnijoutumisriski kasvaa. Huomattava osa rattijuopoista jää edelleen kiinni ajotapavirheiden, liikennevahinkojen ja liikenne rikkomusten yhteydessä.

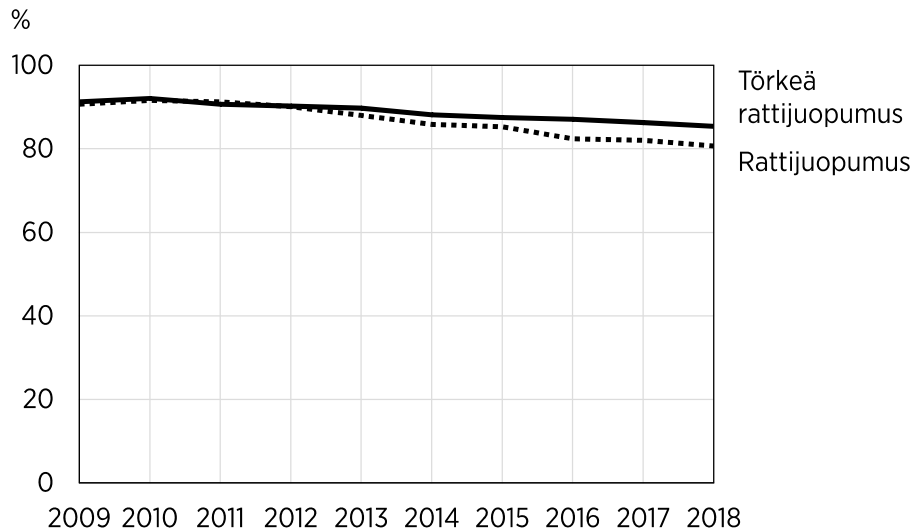
Kuviosta 8 voidaan havaita, että poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä tuntimäärä vaikuttaa ilmitulleiden rattijuopumusrikosten määrän kehitykseen, muttei kuitenkaan täysin poikkeuksettomasti.

Kuvio 8 Poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä työaika ja poliisin tietoon tullut rattijuopumus 2009–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Poliisihallitus: rattijuopumusvalvontaan käytetty työaika (Poliisihallitus 2019b)

Poliisi selvittää suurimman osan sen tietoon tulleista rattijuopumusrikoksista (selvitettyjä rikoksia 84 % tilastovuonna 2018 ilmoitetuista). Selvitettyjen rikosten osuus on viime vuosina hienokseltaan laskenut erityisesti rattijuopumuksen perustunnusmerkistön rikoksissa. Tämä saattaa johtua siitä,

että koko ajan lisääntyneet huume- ja lääketapaukset ovat alkoholitapauksia vaikeammin selvitettävissä.

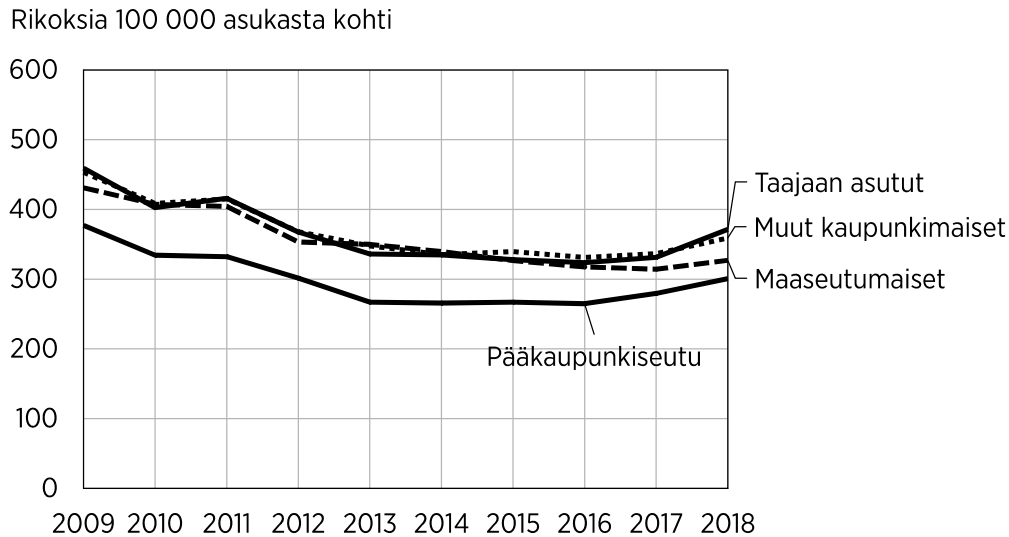

Kuvio 9 Rattijuopumusrikokset (RL 23:3–4): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Rikollisuuden alueellinen jakautuminen

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut viimeisten vuosien aikana yhtä yleistä kaikissa muissa aluetyypeissä paitsi pääkaupunkiseudulla, missä väestömäärään suhteutettu rattijuopumusrikollisuus on muuta maata vähäisempää.

Pääkaupunkiseudun ohella rattijuopumus on muuta maata harvinaisempaa Uudellamaalla. Tämä saattaa johtua ruuhka-Suomen muuta maata paremmista joukkoliikenneyhteyksistä, jolloin oman auton tarve ei ole yhtä suuri kuin haja-asutusalueilla alkoholin ja muiden päihteiden käytölle tyyppillisissä tilanteissa.

Kuvio 10 Rattijuopumukset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2009–2018. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019f)

Taulukko 6 Rattijuopumukset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2009–2018 (vuoden 2018 rikostason mukainen järjestys)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Häme	529	478	493	406	<u>378</u>	404	438	397	433	430
Kaakkois-Suomi	502	489	514	453	425	406	404	<u>362</u>	385	420
Lappi	555	536	526	481	490	520	499	416	414	<u>410</u>
Pohjanmaa	365	324	332	296	309	<u>284</u>	291	305	315	366
Itä-Suomi	490	434	451	397	380	345	349	<u>343</u>	356	363
Lounais-Suomi	444	405	399	356	325	313	<u>308</u>	315	322	357
Sisä-Suomi	399	360	354	323	319	317	332	<u>313</u>	334	338
Helsinki	384	337	338	296	266	256	<u>255</u>	268	294	320
Oulu	440	395	398	361	325	319	280	276	<u>233</u>	313
Itä-Uusimaa	446	387	391	365	318	305	291	291	<u>270</u>	301
Länsi-Uusimaa	370	335	338	284	<u>259</u>	262	274	280	281	283
Ahvenanmaa	397	243	303	312	192	239	<u>179</u>	373	332	181

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019f)

Kansainvälistä vertailua

Euroopan eri valtioissa taikka niiden pääkaupungeissa on järjestetty yhteisiä ratsiatutkimuksia vuodesta 1998 lähtien lähes vuosittain. Osallistuvien maiden määrä on vähitellen laajentunut käsittämään 29 Euroopan valtiota. Suomi on osallistunut aktiivisesti vuosittain näihin ratsioihin. Vuoden 2012 jälkeen suoritetuista ratsioista ei ole saatavissa maakohtaisia tietoja.

Joulukuussa 2012 toteutetussa yhteisessä rattijuopumusvalvontaiskussa jäi kiinni 1,1 prosenttia (1,8 % kesäkuussa) puhalletuista kuljettajista alkoholin ja 0,2 prosenttia (0,3 % kesäkuussa) huumeiden vaikutuksen alaisena ajamisesta. Suomessa puhalletuista 0,18 prosenttia syyllistyi rattijuopumukseen ja 0,01 prosenttia huumaantuneena ajamiseen tässä tutkimuksessa joulukuussa vuonna 2012 (ks. maakohtaisia tietoja vuodelta 2011 taulukossa 7).

Huumaantuneena ajamisen osalta eri maiden testausmenetelmät, testausten luotettavuus ja siten kiinnijäämisriski saattavat vaihdella, minkä vuoksi vertailukelpoisen tiedon saaminen voi olla epävarmaa. Vuoden 2012 tutkimuksissa eniten huumeiden vaikutuksen alaisia kuljettajia löydettiin Saksassa (0,9 %) ja Sveitsissä (0,6 %). Myös Ruotsissa (0,2 %) huumaantuneena ajaminen on tämän selvityksen perusteella noin 10–20 kertaa yleisempää kuin Suomessa (0,01 %).

European Transport Safety Council (ETSC 2018) on koonnut maakohtaisia tietoja tienvarsiratsioiden puhallutuksissa rattijuopumukseen syyllistyneistä vuosina 2010 – 2015 (taulukko 7). Näimä viranomaislähteisiin perustuvat tiedot eivät ole vertailukelpoisia EU-alueelle yhteisesti toteutettujen ratsioiden tietojen kanssa eivätkä myöskään maittain. Ne ovat siis lähinnä suunta-antavia.

Monissa muissa maissa rattijuopumus on näiden tutkimusten perusteella selvästi yleisempää kuin Suomessa. Suomessa ja Norjassa on saatu vuosittain kaikkein alhaisimmat rattijuopumusosuudet. Vastaavasti varsinkin Englannissa, mutta myös eteläisen Euroopan maissa rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudet liikennevirrassa ovat olleet moninkertaiset Suomeen, Norjaan ja Ruotsiin verrattuna, kun mittaukset on toteutettu mahdollisimman vertailukelpoisesti eri maissa (esim. Tispol vuosi 2011, ks. taulukko 7). Kun otetaan huomioon myös huumaantuneena ajaminen, erot Suomen hyväksi moneen muuhun maahan verrattuna vain kasvavat.

Taulukko 7 Rattijuopumuksen (alkoholitapaukset) yleisyys liikennevirrassa eräissä Euroopan maissa vuosina 2010–2015.

	2011 kesä	2011 joulu	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	%	%	%	%	%	%	%	%
Englanti*	5,5	3,8	11,5	11,8	11,1	10,4	11,0	..
Portugal	3,2	3,6	3,8	..	..	..	..	..
Kreikka	2,5	2,2	2,1	2,0	1,8	1,7	1,6	..
Ranska	2,4	2,2	3,4	3,5	3,2	3,1	2,9	2,9
Unkari	2,6	1,2	3,6	2,9	2,1	1,9	1,9	1,5
Italia*	1,2	1,5	3,3	3,1	2,8	2,6	2,4	2,5
Puola	1,4	0,8	4,9	3,2	2,3	1,8	0,9	0,7
Romania	1,4	1,6	..	..	..	1,0	1,6	1,8
Saksa	1,4	0,9	..	..	..	..	..	..
Hollanti	1,3	1,0	..	..	..	..	..	..
Espanja	2,1	1,2	..	..	..	..	..	..
Viro	1,5	1,1	0,7	..	1,8	1,3	1,0	0,9
Tanska	0,9	0,7	..	..	..	..	..	..
Ruotsi	0,4	0,3	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	1,0
Suomi	0,3	0,1	1,0	1,0	1,3	1,5	0,9	1,0
Norja	0,2	0,2	0,2	..	..	..	..	..

Lähteet: 2011 kesä ja joulu: Tispol – European Traffic Police Network (2011 tiedot saatu Suomen poliisin edustajalta; ks. edellisten vuosien tiedot aiemmista Rikollisuustilannekatsauksista); 2010–2015: European Transport Safety Council 2018

*Vuosia 2010–2015 ETSC-tiedot on kerätty Englannissa ja Italiassa vain osasta maata. Lisäksi Tanskasta, Saksasta, Hollannista, Espanjasta ja osin Norjasta ei tietoja ole saatu lainkaan.

Vertailu Euroopan maiden kesken on vaikeaa, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueelle 0,2 promillesta 0,8 promilleen ja kuljettajien puhalluttamismahdollisuuksissa on lainsäädännöllisiä eroja. Varsinkin Englannin korkeita osuuksia selittää se, ettei kuljettajien satunnainen puhalluttaminen ole siellä lain mukaan mahdollista. Englannissa rangaistava promilleraja on myös korkeampi (0,8 ‰) kuin muissa maissa. Lisäksi ratsiatutkimukset tehdään vuosittain eri aikoina (kesä- ja joulukuussa) ja mahdollisesti keskenään vertailukelvottomissa tieolosuhteissa. Todennäköisesti tällaiset puutteet ovat vielä korostuneempia muita viranomaislähteitä käytettäessä.

Kaiken kaikkiaan Suomen rattijuopumustaso ei ole tienvarsiselvitysten perusteella pohjoismaisessa ja eurooppalaisessa vertailussa mitenkään erityisen korkea. Päinvastoin Suomessa oli viimeisimmässä julkaistussa vuoden 2012 tutkimuksessa kaikkein vähiten rattijuoppoja liikennevirrassa (ks. taulukko 7). Luvut ovat kuitenkin edellä mainittujen vertailuongelmien vuoksi vain suuntaa-antavia. On myös huomattava, ettei tutkimuksista selviä se, miten vahvasti humaltuneena eri maissa keskimäärin ajetaan.

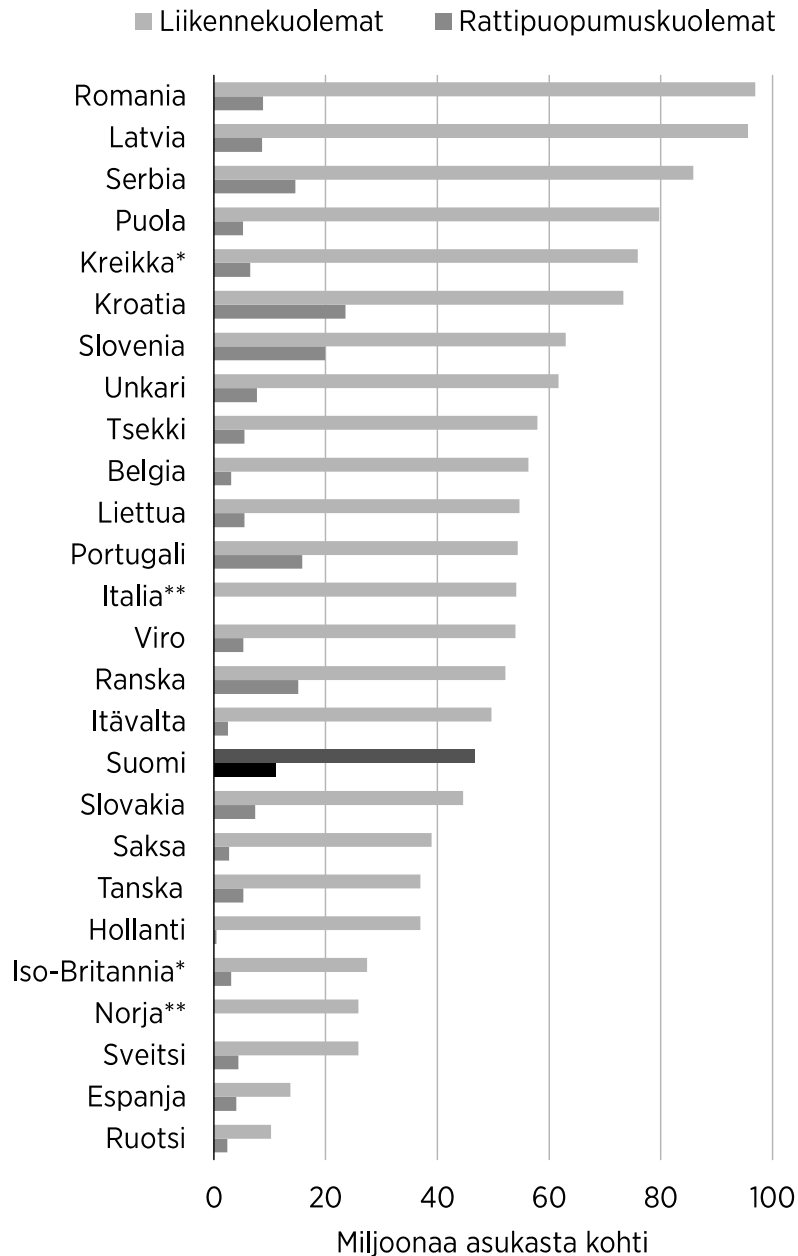
Euroopan alueelta kerättyjen tietojen (ETSC 2006–2016) mukaan kuolemaan johtaneiden rattijuopumusonnettomuuksien määrä on useissa maissa vähentynyt nopeammin kuin muiden kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien määrä 2000-luvun kuluessa. Eniten rattijuopumuskuolemat ovat vähentyneet Bulgariassa ja Virossa ja vähiten Slovakiassa. Suomi ja

Ruotsi sijoittuvat tässä kehitysvertailussa kategoriaan, missä kuolemat eivät ole vähentyneet juuri lainkaan.

Alkoholin osuus kuoleman aiheuttaneissa onnettomuuksissa vaihtelee suuresti eri maissa. Se oli suurin Kroatiassa (32 %), Sloveniassa (32%) sekä Ranskassa, Espanjassa ja Portugalissa (29 %) vuonna 2016. Näissä maissa on – Espanjaa lukuun ottamatta - myös väestömäärään suhteutettuna eniten rattijuopumuskuolemia. Suomessa osuus oli 24 prosenttia, kun taas Hollannissa, Itävallassa ja Belgiassa tämä osuus oli pienin (1–5 %). Väestömäärään suhteutettuna rattijuopumuskuolemia oli vähiten Hollannissa, Ruotsissa ja Itävallassa (ks. kuvio 11). Vertailua vaikeuttavat kuitenkin eri maiden toisistaan poikkeavat lainsäädäntö, promilleraja, rattijuopumusonnettomuuksien määrittely ja tilastointi. ETSC:n² suorittama vertailu perustuu eri maiden kansallisiin tietoihin. Kaikista näistä syistä vertailun tuloksiin on syytä suhtautua varauksellisesti, mutta ne lienevät silti suuntaa antavia.

Nämä tulokset ovat näennäisessä ristiriidassa vastaavissa maissa tehtyjen ratsiatutkimusten tulosten kanssa. Onkin todennäköistä, että kuljettajien veren alkoholipitoisuudet ovat mainituissa maissa huomattavasti pienempiä kuin esimerkiksi Suomessa, minkä vuoksi kuolemaan johtaneita onnettomuuksia tapahtuu vähemmän, vaikka alkoholin osuus liikenteessä on Suomea yleisempää.

² European Transport Safety Council 2018: Progress in reducing drink driving in Europe (https://etsc.eu/wp-content/uploads/report_reducing_drink_driving_final.pdf)

Kuvio 11 Rattijuopumusonnettomuuksissa ja kaikissa liikenneonnettomuuksissa kuol-
leiden määrä 1 000 000 asukasta kohti eräissä Euroopan maissa 2016.

* Rattijuopumuskuolemia koskeva luku on vuodelta 2015.

** Rattijuopumuskuolemien lukua ei ole saatavilla.

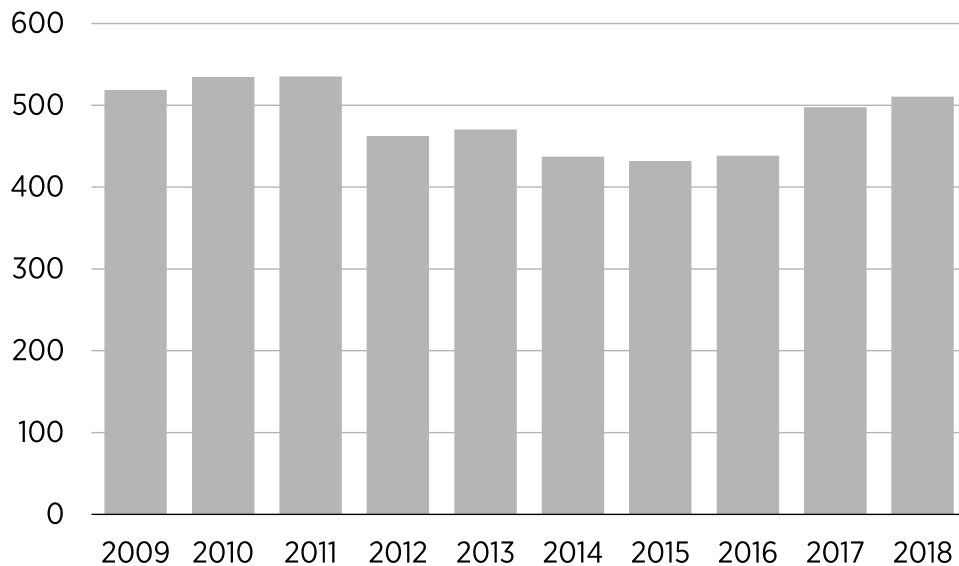
Lähde: European Transport Safety Council 2018

8.2 Muut liikenne rikokset

Tässä jaksossa muita kuin moottorikäyttöisellä ajoneuvolla liikennejuopumukseen liittyviä liikenne rikoksia ovat:

- liikenneturvallisuuden vaarantaminen (myös törkeä; RL 23:1–2)
- liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9)
- kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (RL 23:10)
- liikennepako tieliikenteessä (RL:23:11)
- liikenne rikkomus (TLL 103 §)
- tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105 §)
- ajoneuvorikkomus (ANL 96 §)

Rikosten lkm (tuhatta)

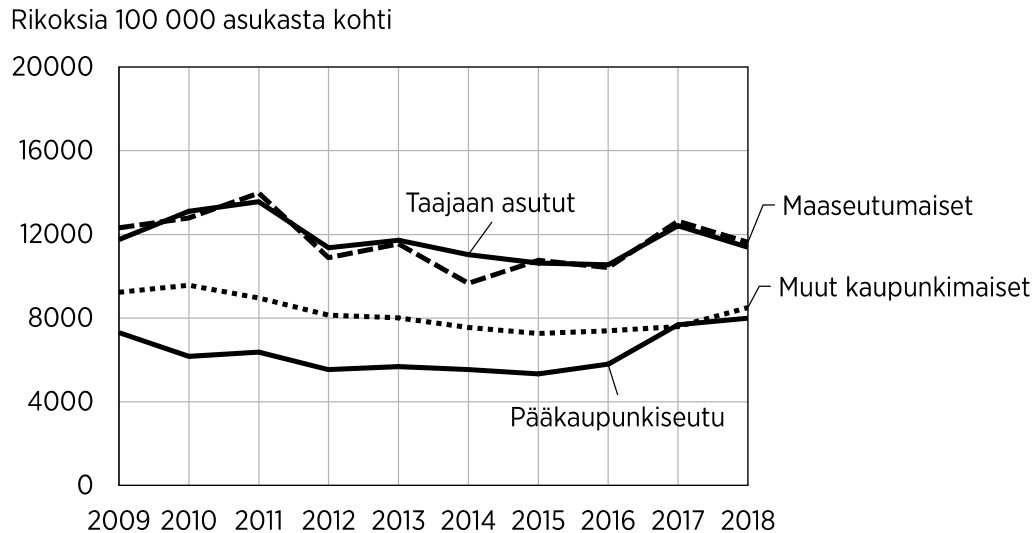

Kuvio 12 Poliisin tietoon tulleiden liikenne rikosten määrä vuosina 2009–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Poliisin tietoon tuli yhteensä noin 510 500 liikenne rikosta (pl. liikennejuopumus moottorikäyttöisellä ajoneuvolla) vuonna 2018, mikä on 2,5 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Liikenne rikokset ovat viime vuosina muodostaneet yli puolet (58 % vuonna 2018) kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tilastoidun liikenne rikollisuuden määrään vaikuttavat ratkaisevasti poliisin liikenne valvonnan tehokkuus ja painottaminen. Liikenne määräysten tiukentaminen ja etenkin suurinta sallittua ajonopeutta koskevat rajoitukset ovat parantaneet liikenneturvallisuutta, mutta samalla lisänneet mahdollisuuksia syyllistyä liikenne rikokseen. Nopeusrajoitusten automaattinen kameravalvonta ja sakotusohjeiden tiukentaminen ovat lisänneet ilmi tulleiden rikosten määrää.

Kuviossa 13 on tarkasteltu liikenne rikosten väestöön suhteutetun määrän kehitystä aluetyypeittäin vuosina 2009–2018. Liikenne rikoksia tulee eniten

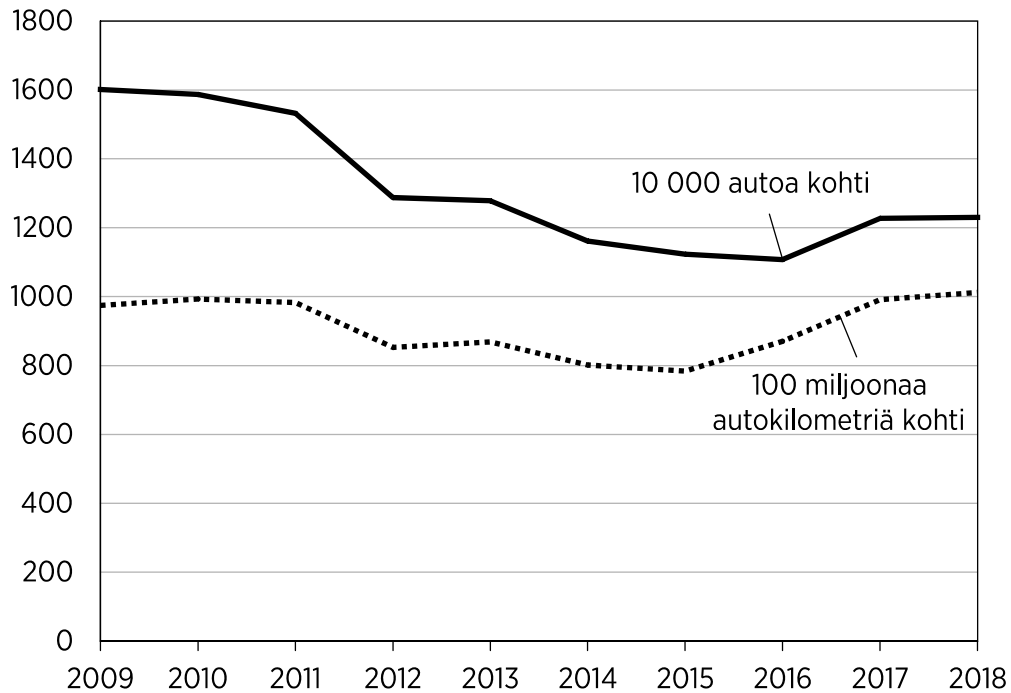
ilmi suurten asutuskeskusten ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että liikennevalvonnan eräs painopiste on maantieliikenteen nopeusrajoitusten valvon-
nassa. Tilanne muuttui kuitenkin vuonna 2017 siten, että pääkaupunkiseu-
dulla kirjatut liikennerikokset lisääntyivät voimakkaasti. Tämä saattaa olla
seurausta automaattisten nopeusvalvontalaitteiden lisääntymisestä ns. kehä-
teillä.

Kuvio 13 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2009–2018. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019f)

Kuviossa 14 esitetään liikennerikollisuuden kehitys vuosina 2009–2018 autokantaan ja Väyläviraston maanteiden liikennelaskentaan suhteutettuna. Liikennerikosten määrä on alkanut viime vuosina kasvaa nopeammin kuin autokanta ja liikennesuorite. Tämä johtuu ennen muuta automaattisen liikennevalvonnan lisääntymisestä.

Rikoksia 100 milj. autokilometriä/10 000 autoa kohti

Kuvio 14 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti vuosina 2009–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Liikennevirasto, Tietilasto 2017 (Liikennevirasto 2018); Tilastokeskus, Tieliikenteen suoritelaskenta 2018 (Tilastokeskus 2019e); Tilastokeskus, Moottoriajoneuvokanta (Tilastokeskus 2019a)

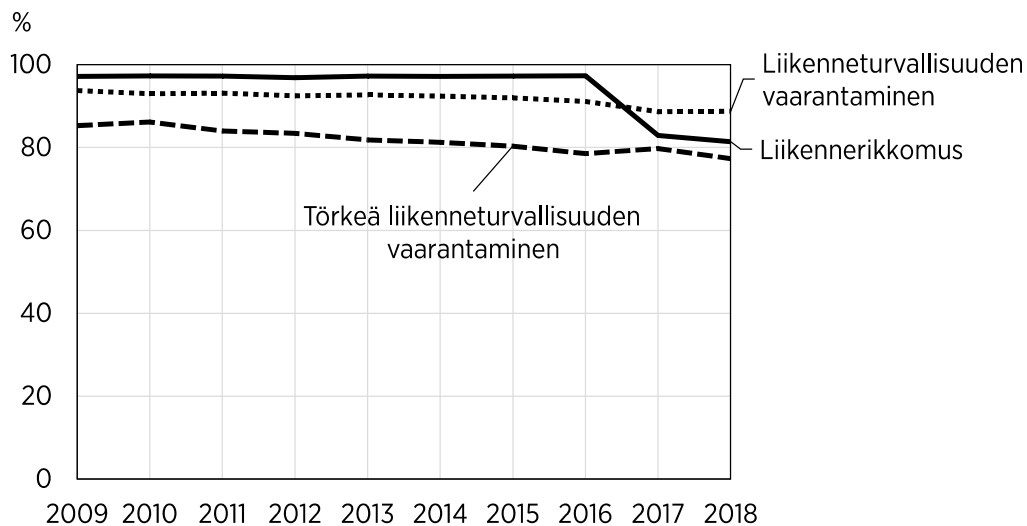
Kolme neljäsosaa (76 %) liikennerikoksista oli nopeusrajoitusten rikkomisia vuonna 2018 (75 % vuonna 2017). Neljä viidestä (81 %) liikennerikoksesta tilastoitiin liikennerikkomukseksi ja 14 prosenttia oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia tai liikennepakoja vuonna 2018. Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli 4 047 (0,8 %) vuonna 2018 (3 808 vuonna 2017). Liikennerikkomusten osuus on noussut viime vuosina jyrkästi, mikä on myös seurausta automaattisen liikennevalvonnan kasvusta. Samalla törkeiden liikenneturvallisuuden rikkomistapausten määrä on viime vuosina selvästi vähentynyt.

Vuonna 2018 poliisi tilastoi 49 (41 vuonna 2017) liikennerikoksiin liittynyttä kuolemantuottamusta ja 782 (736 vuonna 2017) vammantuottamusta. Myös näiden määrä on ollut viime vuosina pääosin laskussa.

Liikennerekosten selvitysprosentti

Liikennerekosten selvitysprosentti on rikosten luonteen takia erittäin korkea: käytännössä ne ovat miltei aina jo poliisin tietoon tullessaan asiallisesti selvitettyjä silloin, kun tekoon syyllinen saadaan heti kiinni. Vuonna 2018 selvitettiin kuitenkin vain 82 prosenttia (84 % vuonna 2017) kaikista tilastovuonna ilmi tulleista liikennerekoksista.

Liikennerekosten selvitysprosentti laski vuoteen 1999 saakka, minkä jälkeen liikenteen vaarantamisrikosten selvityssasteet ovat olleet nousussa. Viime vuosina selvityssaste on laskenut selvästi varsinkin liikennერიკkomuksissa. Tämä voi johtua siitä, että poliisi ei kykene kuljettajan tunnistamisen epäonnistumisen ja resurssien vähäisyyden vuoksi selvittämään kaikkia kameravalvonnassa ilmi tulleita rikkomuksia.

Kuvio 15 Liikenneturvallisuuden (törkeä) vaarantaminen ja liikennepako (RL 23:1–2, 11) ja liikennერიკkomus, ajoneuvorikkomus (TLL 103 §): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuonna poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

8.3 Liikennerikosten aiheuttamat vahingot

Kaikkien liikennekuolemien (ml. liikennejuopumusonnettomuudet) määrä (226 henkilöä vuonna 2018) on 5 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (238 kuollutta vuonna 2017). Liikennekuolemantapausten määrä on vähentynyt jo selvästi alemmalle tasolle kuin 1980-luvulla keskimäärin (594 tapausta vuodessa; vuosina 1965–1973 noin 1 000 kuollutta vuosittain). Tie-liikenteessä loukkaantuneiden määrä (5 284 vuonna 2018) oli niin ikään 5 prosenttia alhaisempi kuin edellisenä vuonna. Loukkaantuneiden määrä on alhaisempi kuin loukkaantuneiden määrän vuosittainen keskiarvo edellisinä kolmena vuosikymmenenä (esim. 1980-luvulla keskimäärin 9 962 tapausta vuosittain). Yhtä vähän tieliikenteessä kuolleita ja loukkaantuneita oli viimeksi 1950-luvulla.

Vuonna 2018 liikennekuoleman uhreista kuudesosa (16 %) ja loukkaantuneista noin viidennes (20 %) oli jalankulkijoita ja polkupyöräilijöitä. Vuoden 2018 kuolonuhreista lähes kaksi kolmesta (64 %) ja loukkaantuneista yli puolet (54 %) oli henkilöauton kuljettaja tai matkustaja. Runsas neljännes (32 %) vuonna 2018 liikenteessä surmansa saaneista oli täyttänyt 65 vuotta. Loukkaantuneista oli lähes kolmannes (31 %) 15–20-vuotiaita vuonna 2018.

Taulukko 8 Liikenneonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2009–2018¹

	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liikennekuolemantapaukset ³ (absoluuttiluvut)	279	292	258	229	270 ²	258 ²	238 ²	234 ²
Liikenteessä loukkaantuneet ³ (absoluuttiluvut)	8 057	7 931	6 681	6 705 ²	6 408 ²	5 911 ²	5 574 ²	5 281 ²
Kuolemantuottamus (RL 21:8–9) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	119	119	97	75	95	88	41	49
Vammantuottamus (RL 21:10–11) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	1 105	1 090	944	871	874	867	736	782

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b); Tilastokeskus, tieliikenneonnettomuudet (Tilastokeskus 2019c)

¹ Tilastosarjan parilliset vuodet 2010 ja 2012 on esitetty Rikollisuustilanne 2017 vuosikirjassa.

² Tilastointitavan muutoksesta johtuen luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin verrattuna.

³ Sisältää myös liikennejuopumusonnettomuudet.

⁴ Ei sisällä liikennejuopumusrikoksia.

Verrattaessa Euroopan maiden liikennekuolemantapausten määriä Suomi sijoittuu hieman keskitason paremmalle puolelle. Selvästi huonoin tilanne on monissa itäisen Euroopan maassa sekä Kreikassa. Kuolemantapausten määrällä mitattuna turvallisimpia maita ovat Iso-Britannia, Espanja, Ruotsi, Norja, Tanska ja Sveitsi (edellä kuvio 11).

1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun tasosta liikenneturvallisuus on parantunut 1980-luvun alkuun tultaessa huomattavasti. Kuolemantapaukset ja loukkaantumiset liikenteessä putosivat tuossa ajassa noin puoleen. 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla liikenneturvallisuustilanne on pysynyt suhteellisen muuttumattomana. Sen jälkeen polttoaineen voimakas hinnanlasku yhdessä autokannan nopean kasvun kanssa ovat nopeasti lisänneet liikennemääriä. Tämä näkyy liikennekuolemien ja -loukkaantumisten sekä liikennerikosten lisäyksenä vuoteen 1990 saakka, jonka jälkeen onnettomuudet ovat vähentyneet.

Liikenneturvallisuus on kokonaisuutena tarkastellen parantunut 1980-luvulla ja varsinkin 1990-luvun alkuvuosina 1970-lukuun verrattuna. Suotuisan kehityksen voidaan arvella johtuvan paitsi tehostuneesta liikenteen valvonnasta myös muun muassa nopeusrajoituskokeiluista ja niitä seuranneista pysyvistä rajoituksista, turvavyöpakosta, ajovalojen käyttöpakosta, autojen rakenteen ja turvatasen kehittymisestä sekä teiden ja niiden kunnossapidon parantumisesta.

Ajoneuvojen liian suuret nopeudet aiheuttavat usein vaaratilanteita liikenteessä ja ne ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien mukaan olleetkin liikennevahinkojen merkittävin yksittäinen syy. Suuret nopeudet johtavat onnettomuusalttiuden kasvun lisäksi vakavimpien onnettomuuksien suhteellisen osuuden lisääntymiseen.

Lähteet

- European Transport Safety Council. 2018. *Progress in reducing drink driving in Europe*. Brussels: European Transport Safety Council. https://etsc.eu/wp-content/uploads/report_reducing_drink_driving_final.pdf.
- Heinonen, Jukka & Juhani Lehto. 1991. ”Rattijuoppouden hoitaminen.” Teoksessa *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*, toimittaja Teuvo Peltoniemi. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Impinen, Antti, Ossi Rahkonen, Karoliina Karjalainen, Tomi Lintonen, Pirjo Lillsunde & Aini Ostamo. 2009. *Traffic Injury Prevention* 10(3): 220–226. <https://doi.org/10.1080/15389580902822725>.
- Katila, Ari, Esko Keskinen, Sirkku Laapotti & Martti Peräaho. 2011. *Moottoriajoneuvoliikenteen kuolemaan johtaneet onnettomuudet alkoholin vaikutuksen alaisena*. Espoo: Liikennevakuutuskeskus: Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuuustoimikunta VALT 2011.
- Keskusrikospoliisi. 2019. *Tilastoja liikennejuopumustutkimuksista (verinäytetutkimukset+tarkkuusalkometrimittaukset), 27.3.2019*. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Liikennevakuutuskeskus. 2016. *Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2015. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet*. Helsinki: Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuuustoimikunta (VALT).
- Liikennevirasto. 2018. *Tietilasto 2017*. Liikenneviraston tilastoja 5/2018. Helsinki: Liikennevirasto. <http://urn.fi/URN:978-952-317-560-0>.
- Mäki, Martti. 1983. ”Alkoholi liikenteessä.” Teoksessa *Alkoholi ja yhteiskunta*, toimittajat Teuvo Peltoniemi & Martti Voipio. Helsinki: Otava.
- Onnettomuustietoinstituutti OTI. 2017. *OTI-päihderaportti 2017*. Helsinki: Onnettomuustietoinstituutti OTI.
- Poliisihallitus. 2019a. *Alkoholien nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1988–2018*. Helsinki: Poliisihallitus.
- Poliisihallitus. 2019b. *Rattijuopumusvalvontaan käytetty työaika 2001–2018*. Helsinki: Poliisihallitus.
- Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi & Heikki Koskimaa. 2011. *Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät. Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008. Liikenneturvallisuuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma*. LINTU-julkaisuja 1/2011. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi, Kirsi Muuriaisniemi-Skippari & Heikki Koskimaa. 2012. *Maistelleet liikenteessä. Tuloksia Uudenmaan ratsiatutkimuksista 1990–2008. Liikenneturvallisuuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma*. LINTU-julkaisuja 4/2012. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Rajalin, Sirpa. 2004. *Rattijuopumus Suomessa*. Liikenneturvan tutkimusmonisteita 99/2004. Helsinki: Liikenneturva.
- Salusjärvi, Markku. 1991. ”Liikenteen riskit ja rattijuoppous.” Teoksessa *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*, toimittaja Teuvo Peltoniemi. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Alkoholijuomien kulutus*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tilastokeskus. 2019a. *Moottoriajoneuvokanta*. <http://www.stat.fi/til/mkan/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019c. *Tieliikenneonnettomuudet*. http://tieliikenneonnettomuudet.stat.fi/tieliikenneonnettomuudet_fi.html.
- Tilastokeskus. 2019d. *Tieliikenteen suoritelaskenta 2018*. Helsinki: Tilastokeskus. https://vayla.fi/documents/20473/23675/Raportti_tieliikenteen_suoritelaskenta_2018.pdf/4079997f-549e-4f99-b2cd-e697681a371c.
- Tilastokeskus. 2019e. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>.
- Tilastokeskus. 2019f. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

B Rikollisuuden piirteitä

1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Petri Danielsson & Martti Lehti

Tiivistelmä

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikenne rikoksista oli 13 prosenttia vuonna 2018. Liikenne rikoksesta epäillyistä kuusi prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.
- Ulkomaalaistaustaisten (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien) osuus muista kuin liikenne rikoksista epäillyistä oli 10 prosenttia ja liikenne rikoksista epäillyistä 8 prosenttia.
- Runsaalla puolella rikoksista (pl. liikenne rikokset) epäiltyinä olleista ulkomaan kansalaisista oli kotipaikka Suomessa.
- Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien) rikostaso (pl. liikenne rikokset) on ollut laskusuuntainen jo usean vuoden ajan. Erityisen paljon ovat vähentyneet varkaus rikokset. Varkaus rikosten osalta ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso oli vuonna 2018 samalla tasolla kuin suomalais taustaisilla. Liikenne rikosten osalta taso on viime vuosina noussut sekä Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten että suomalaistaustaisten osalta.
- Vuonna 2018 ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli erityisen korkea verorikoksissa (29 % epäillyistä), raiskaus rikoksissa (27 %) ja lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä (19 %). Osuus oli matalampi muun muassa ryöstöissä (9 %), vahingon tekorikoksissa (7 %) ja petos rikoksissa (5 %).
- Osa kantaväestön ja maahanmuuttajien välisistä eroista rikollisuudessa selittyy sosiodemografisilla tekijöillä, erityisesti maahanmuuttajaväestön nuorella ikärakenteella.
- Maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja omaisuus- ja väkivaltarikollisuustasoissa ja rikosten uhriksi joutumisriskissä.
- Maahanmuuttajien rikollisuuden yleiskuva on hyvin samankaltainen eri Pohjoismaissa.

1.1 Johdanto

Tämä luku käsittelee ulkomaan kansalaisten ja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista. Teema on ajankohtainen, sillä ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on viime vuosikymmeninä lisääntynyt olennaisesti. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2018 lopussa yli 400 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä, mikä oli 7,3 prosenttia väestöstä, kun vielä vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisen väestön osuus oli alle prosentin (Tilastokeskus 2019d). Myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen. Viimeiseen rajahaastattelututkimukseen perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viipyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014a). Rikollisuuden kokonaiskuvan kannalta on merkityksellistä, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat kantaväestöä useammin sekä rikoksesta epäiltynä että joutuvat useammin rikosten uhriksi (Lehti ym. 2014b).

Seuraavissa tarkasteluissa ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta kuvataan erilaisten määritelmien valossa. Keskeisinä erottelukriteereinä käytetään kansalaisuutta ja syntyperää. *Ulkomaan kansalaisilla* tarkoitetaan Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia. Ensin mainittu ryhmä käsittää muun muassa oleskeluluvan saaneet ulkomaan kansalaiset sekä oleskelunsa rekisteröineet EU-maiden ja Pohjoismaiden kansalaiset. Väliaikaisesti Suomessa oleskelevia ulkomaalaisia taas ovat esimerkiksi turistit, työkomennuksella tai sukulaisvierailulla olevat henkilöt, oleskelulupaa odottavat turvapaikanhakijat ja myös ammattirikolliset, joiden maassaolon syy on rikosten tekeminen. On huomionarvoista, että tässä luokittelussa ulkomaalaistaustaiset henkilöt, joilla on Suomen kansalaisuus, kuuluvat Suomen kansalaisten ryhmään. Edelleen on huomattava, että kansalaisuus ei rikollisuutta tutkittaessa ole paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä este asuimaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän vuoksi maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat.

Suomessa asuva *ulkomaalaistaustainen väestö* käsittää puolestaan Suomessa asuvat maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet lapsensa. Ulkomaalaistausta voidaan määritellä esimerkiksi kansalaisuuden, syntymämaan ja äidinkielen perusteella. Tilastokeskus on käyttänyt vuodesta 2012 alkaen syntyperä-luokitusta, jossa ulkomaalaistaustaiseksi määritellään henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, sekä ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastaakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus 2019b).

Vuonna 2018 Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä selvästi suurimman ryhmän – kaikkiaan noin viidenneksen – muodostivat henkilöt, joiden taustamaa oli Venäjä tai entinen Neuvostoliitto. Virolaiset, irakilaiset ja somalialaiset muodostivat seuraavaksi suurimmat ryhmät. Runsas puolet (53 %) ulkomaalaistaustaisesta väestöstä oli taustaltaan eurooppalaisia ja lähes kolmasosa aasialaisia. Noin kuudesosa oli Suomessa syntyneitä eli toisen polven maahanmuuttajia. (Tilastokeskus 2019d.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön ikärakenne poikkeaa selvästi suomalaistaustaisten ikärakenteesta. Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 24–35-vuotiaita oli vuoden 2018 lopussa 22 prosenttia, kun ikäryhmän osuus suomalaistaustaisessa väestössä oli 12 prosenttia. Vastaavasti suomalaistaustaisessa väestössä yli kolmannes oli yli 65-vuotiaita, kun ulkomaalaistaustaisessa väestössä heitä oli vain 13 prosenttia. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. Kaikkiaan väestöryhmien ikärakenteella on olennainen merkitys rikollisuutta koskevissa tarkasteluissa, koska väkivalta- ja omaisuusrikoksista valtaosa painottuu nuorimpiin ikäryhmiin. Osa suomalaisten ja maahanmuuttajaväestön välisistä eroista rikollisuudessa selittyykin väestöryhmien erilaisella ikärakenteella (Lehti ym. 2014b).

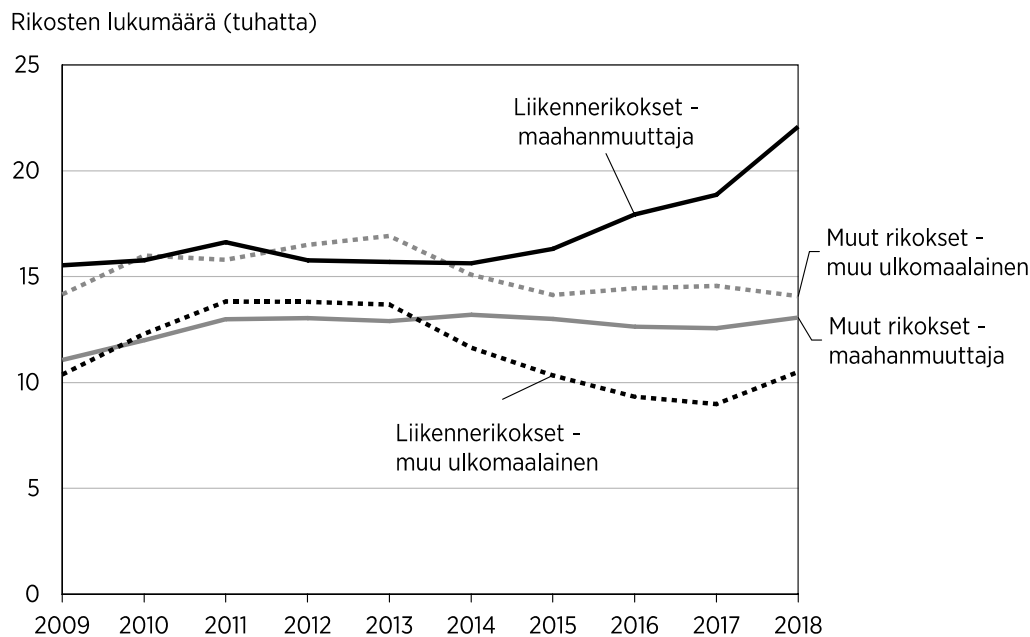
Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nyk. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) vuonna 2014 julkaisemassa maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilastot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoeroista tai rikoksen uhriksi joutumisriskieroista kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Lehti ym. 2014b).

Seuraavassa käsitellään ulkomaan kansalaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä sekä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa. Luvun lopussa esitetään vertailevaa tietoa maahanmuuttajien rikollisuudesta Pohjoismaissa.

1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2009–2018

Tässä jaksossa tarkastelun kohteena on ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2018. Tarkastelussa hyödynnetään sekä kansalaisuuteen että syntyperään pohjautuvia luokitteluja. Kansalaisuuden osalta luokittelu mahdollistaa jaottelun maassa pysyvästi asuviin ulkomaan kansalaisiin (maahanmuuttajat) sekä vain väliaikaisesti maassa oleskeleviin ulkomaan kansalaisiin. Syntyperään pohjautuva jaottelu puolestaan mahdollistaa erittelyn ulkomaalaistaustaiseen väestöön, mukaan lukien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat, sekä suomalaistaustaiseen väestöön.

Sekä Suomessa asuvien että täällä väliaikaisesti oleskelevien ulkomaan kansalaisten tekemien muiden rikosten kuin liikenne rikosten vuotuinen määrä on pysynyt käytännössä samalla tasolla vuodesta 2015 alkaen (kuvio 1). Liikenne rikosten määrä on kuitenkin lisääntynyt samaan aikaan olennaisesti: Suomessa vakituisesti asuvia ulkomaan kansalaisia koskevat liikenne rikosepäilyt (mukaan lukien liikenne rikkomukset) ovat lisääntyneet 41 prosenttia vuodesta 2014. Samalla aikavälillä myös Suomen kansalaisia koskevat liikenne rikosepäilyt ovat lisääntyneet.

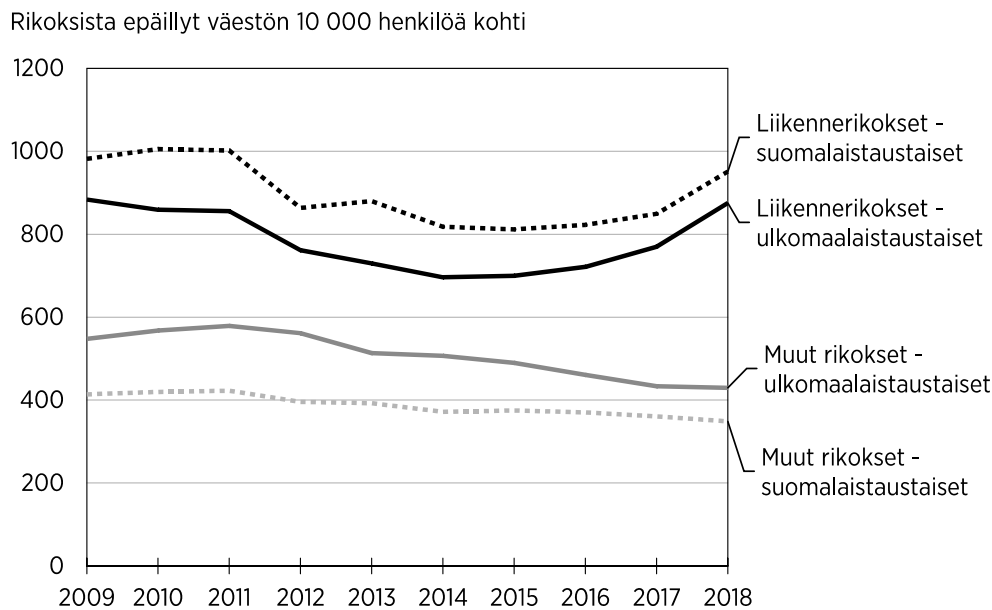
Kuvio 1 Liikenne rikoksiin ja muihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen maahanmuuttajien (Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikkaa Suomessa) määrä vuosina 2009–2018

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Maahanmuuttajastatuksen määrittelyssä kansalaisuus ei ole paras mahdollinen indikaattori (ks. edellä). Seuraavan tarkastelun perustana on käytetty Tilastokeskuksen syntyperä-luokitusta, joka pohjautuu vanhempien syntymävaltioon. Luokituksessa ulkomaalaistaustaisiksi katsotaan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (Tilastokeskus 2019b). Luokittelu koskee vain Suomessa asuvia henkilöitä, eli tarkastelun ulkopuolelle jäävät ulkomaalaiset, joilla ei ole vakituista asuinpaikkaa Suomessa.

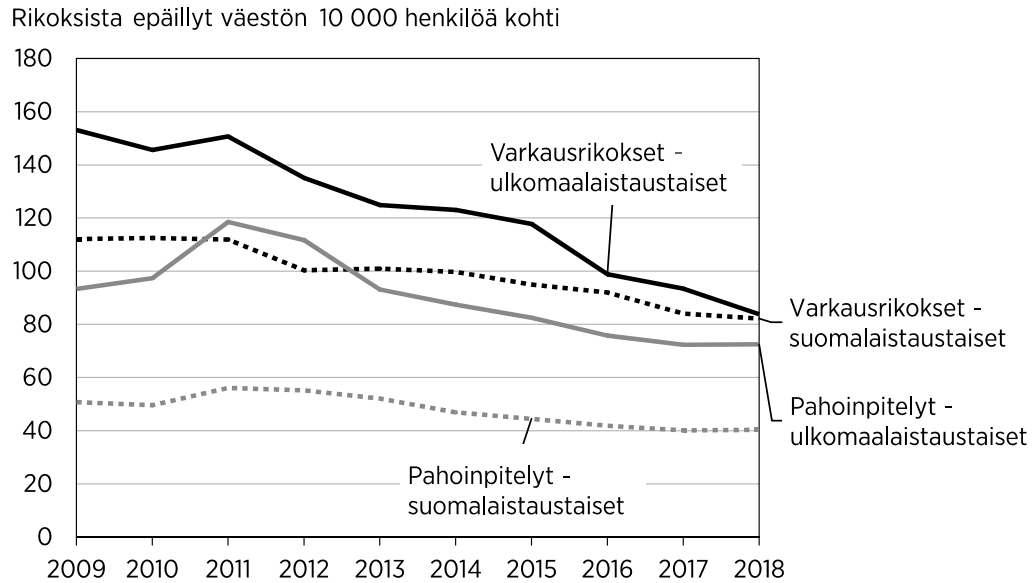
Seuraavissa tarkasteluissa esitetään tietoja Suomessa vakinaisesti asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuudesta vuosina 2009–2018. Tiedot on esitetty suhteutettuna tarkasteltavan väestön kokoon kunkin vuoden lopussa. Vertailun vuoksi vastaavat tiedot esitetään myös suomalaistaustaisen väestön osalta. Koska ulkomaalaistaustainen väestö eroaa erityisesti ikärakenteen suhteen suomalaisväestöstä (ks. edellä), esitetään tiedot ikävakioituina. Ikävakiointi on tehty suorana ikävakiointina hyödyntäen Eurostatin Euroopan vakioväestöä (Eurostat 2013). Ikävakioidut luvut perustuvat ikäryhmittäisiin rikostasoihin, joiden perusteella lasketaan rikostaso vakioväestössä. Näin lasketut luvut osoittavat, mikä eri väestöryhmien rikostaso olisi, jos niissä olisi sama ikärakenne. Ikävakioinnilla voidaan huomioida myös väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttama vaikutus.

Kuviossa 2 on esitetty ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen väestön rikosepäilyjen määriä ikävakioituna ja suhtautettuna kummankin väestön kokoon. Tarkastelun kohteena ovat liikenne-rikokset ja -rikkomukset sekä muut rikokset- ja rikkomukset. Kuvioista havaitaan, että sekä Suomessa asuvan maahanmuuttajataustaisen väestön että kantaväestön rikostaso muissa kuin liikenne-rikoksissa on ollut laskusuuntainen vuodesta 2011 alkaen. Vuonna 2018 ulkomaalaistaustaisen väestön rikostaso muiden kuin liikenne-rikosten osalta oli 430 rikosta ja suomalaistaustaisen väestön 349 rikosta 10 000 asukasta kohti. Ulkomaalaistaustaisten rikosepäilyt ovat vähentyneet vuoden 2011 tasosta 26 prosenttia ja suomalaistaustaisten 17 prosenttia. Liikenne-rikoksissa molempien väestöryhmien rikostason kehitys on niin ikään ollut samanlainen: liikenne-rikokset ovat viime vuosina lisääntyneet sekä ulkomaalaistaustaisten että suomalaistaustaisten keskuudessa. Muista rikoksista poiketen suomalaistaustaisten rikostaso oli kuitenkin liikenne-rikoksissa *korkeampi* kuin ulkomaalaistaustaisilla. Vuonna 2018 suomalaistaustaisessa väestössä ikävakioitu rikosepäilyjen taso oli 951 ja ulkomaalaistaustaisilla 875 rikosepäilyä 10 000 asukasta kohti.

Kuvio 2 Liikenne-rikoksista ja muista rikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2009–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019d)

Kuviossa 3 on esitetty Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön ja suomalaistaustaisen väestön ikävakioidut rikostasot varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten osalta vuosina 2009–2018. Varkausrikosten huomattava vähentyminen viimeisen kymmenen vuoden aikana (ks. luku A.5) on havaittavissa sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisen väestön osalta. Varkausrikosten vähentyminen on kuitenkin ollut voimakkaampaa ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa; ulkomaalaistaustaustaisten ikävakioitu rikollisuus on vähentynyt tarkastelujaksolla 45 prosenttia ja suomalaistaustaisten 27 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisiin kohdistuneet rikosepäilyt ovat vähentyneet tarkastelujaksolla myös absoluuttisesti tarkastellen viisi prosenttia, ulkomaalaistaustaisen väestön huomattavasta lisääntymisestä huolimatta. Vuonna 2018 näiden väestöryhmien ikävakioidut rikostasot olivat käytännössä identtiset.

Kuvio 3 Varkausrikoksista ja pahoinpitelyrikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2009–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019d)

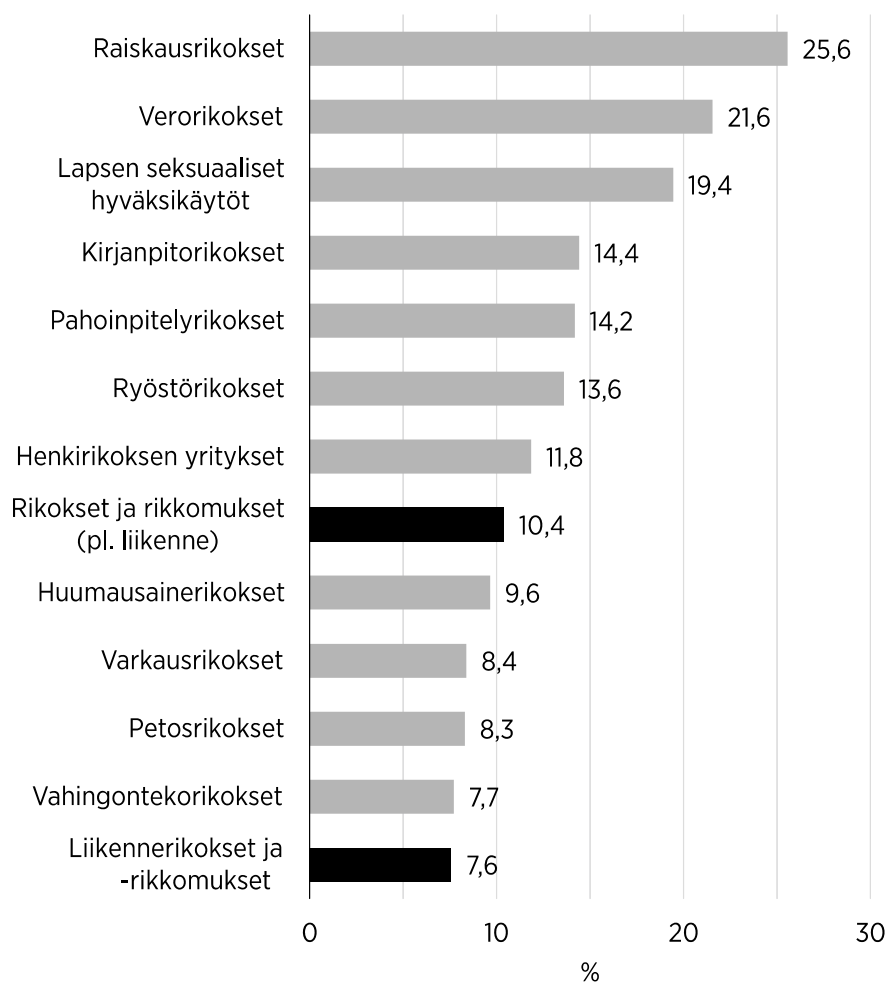
Myös pahoinpitelyrikoksissa suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuustasot ovat kehittyneet pääpiirteissään samalla tavalla. Vuoden 2011 syyteoikeuden muutos lisäsi rikosepäilyjä molemmissa ryhmissä, jonka jälkeen rikosten määrä on kääntynyt laskuun. Vuosina 2011–2018 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on vähentynyt 39 prosenttia ja suomalaistaustaisten 28 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on kuitenkin pahoinpitelyrikoksissa edelleen olennaisesti korkeampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä: vuonna 2018 ulkomaalaistaustaisilla ikävakioitu rikosepäilyjen määrä oli 1,8-kertainen suomalaistaustaiseen väestöön nähden.

1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä

Tässä osiossa tarkastellaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rikollisuuden piirteitä. Kuten edellä, tarkastelussa hyödynnetään sekä syntyperään että kansalaisuuteen pohjautuvia luokitteluja. Pääosin aineisto koskee vuosina 2017–2018 poliisin tietoon tulleita rikosepäilyjä. Osa tiedoista pohjautuu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta, jonka aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset (Lehti ym. 2014b). Tältä osin käsitellään muun muassa sosiodemografisia ja sosioekonomisia tekijöitä eri ryhmien välisten rikollisuustasojen selittäjinä.

Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa

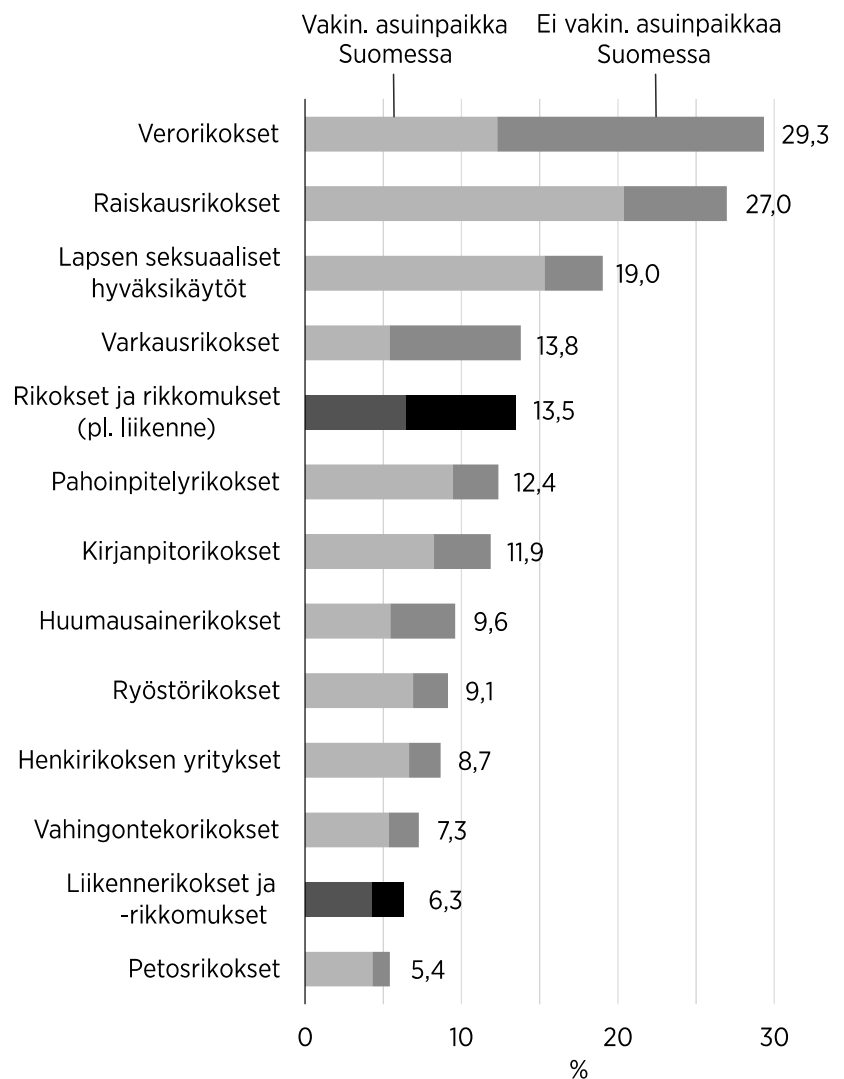
Kuviossa 4 on tarkasteltu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisen henkilöiden osuutta rikoksista epäillyistä henkilöistä eräiden keskeisten rikoslajien osalta vuonna 2018. Luvut eivät sisällä Suomessa väliaikaisesti oleskelevia ulkomaalaisia. Tarkastelun perusteella ilmenee, että Suomessa asuvien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus kaikista rikoksista ja rikkomuksista (pl. liikenne rikokset ja -rikkomukset) epäillyistä oli 10 prosenttia. Liikenne rikoksissa ja rikkomuksissa osuus oli kahdeksan prosenttia. Tarkastelluista rikoksista ulkomaalaistaustaisten osuus oli korkein raiskaus rikoksissa, joissa ulkomaalaistaustaisten osuus epäillyistä oli 26 prosenttia. Verorikoksissa osuus oli 22 prosenttia ja lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä 19 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli matalampi eräissä omaisuus rikoksissa: varkaus rikoksissa, petos rikoksissa ja vahingontekote korikoksissa se oli kahdeksan prosenttia.

Kuvio 4 Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus eräistä rikoslajeista epäillyistä vuonna 2018

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kuviossa 5 vastaava tarkastelu on toteutettu ulkomaan kansalaisten osalta, eritellen epäilty, joilla on vakituinen asuinpaikka Suomessa ja ne, joiden oleskelu Suomessa on väliaikaista. Kokonaiskuva ei muutu olennaisesti syntyperään perustavasta tarkastelusta (kuvio 4). Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne-rikokset ja tieliikennelain liikenne-rikkomukset) syyllisiksi epäillyistä henkilöistä 13,5 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Muista kuin liikenne-rikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista noin puolella (48 %) oli vakituinen asuinpaikka Suomessa, muiden ollessa Suomessa vain väliaikaisesti. Ulkomaan kansalaisten osuus oli suurin verorikoksista epäiltyjen joukossa: lähes kolmannes epäillyistä oli ulkomaan kansalaisia. Näistä yli puolella oli kuitenkin vakituinen asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Raiksausrikoksista epäillyistä 27 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia, joista kolmella neljäsosalla oli asuinpaikka Suomessa.

Kuvio 5 Ulkomaiden kansalaisten osuus asuinpaikan mukaan rikoksista epäillyistä eräissä rikoslajeissa vuonna 2018

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Varkausrikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista noin 60 prosentilla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa, mikä voi joiltakin osin kuvastaa omaisuusrikollisuuteen liittyvää ammattimaista rikollista toimintaa. Kaikkiaan lähes kymmenes kaikista varkausrikoksista epäillyistä henkilöistä oli ulkomaan kansalaisia, jolla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa. Ulkomailla asuvien osuus ulkomaalaistaustaisista epäillyistä oli verraten suuri myös rattijuopumuksissa sekä huumausainerikoksissa. Kaikkiaan ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli vähäinen petosrikoksissa, vahingontekorikoksissa sekä liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa.

Demografiset ja sosioekonomiset tekijät

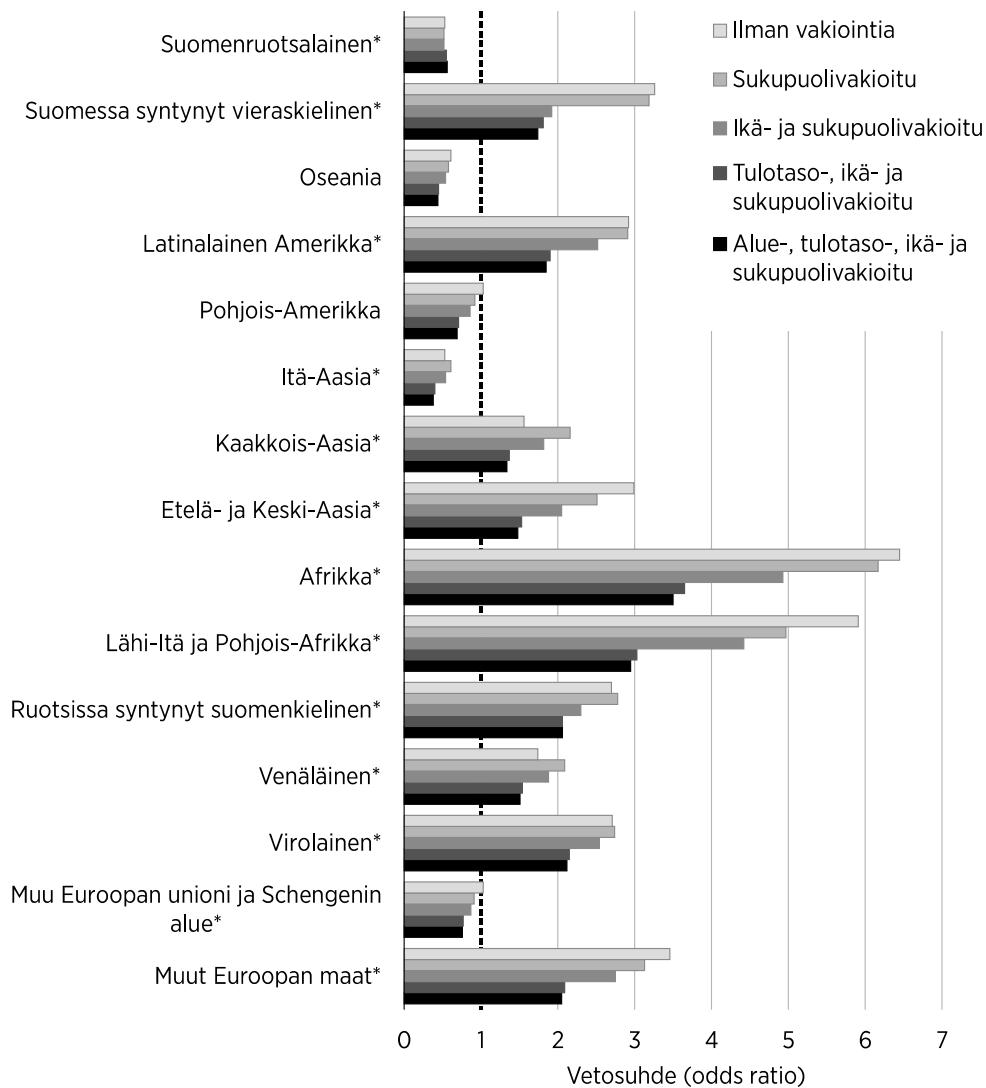
Eri maahanmuuttaja- ja ulkomaalaisryhmien edustus rikoksista epäillyistä vaihtelee. Osaltaan tämä heijastaa luonnollisesti eri väestöryhmien osuutta Suomen väestöstä sekä muun muassa turistien ja muiden väliaikaisesti Suomessa olevien ulkomaalaisten kansallisuuksia. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että myös väestön määrään suhteutetut rikosepäilyt vaihtelevat eri ulkomaalais- ja maahanmuuttajaryhmien välillä.

Vuonna 2018 muista kuin liikenne rikoksista epäiltyjen ulkomaan kansalaisten yleisimpiä kansallisuuksia olivat venäläiset (20 %) ja virolaiset (20 %). Ulkomaalaisista epäillyistä 65 prosenttia oli eurooppalaisia. Euroopan kansallisuksista yleisimpiä venäläisten ja virolaisten jälkeen olivat romanialaiset (6 %) ja ruotsalaiset (5 %). Muista kansallisuksista suuren ryhmän muodostivat irakilaiset (9 %). Myös liikenne rikoksissa yleisimpiä epäiltyjen kansallisuuksia olivat virolaiset (29 %) ja venäläiset (17 %). (Tilastokeskus 2019a.)

Tilastokeskus on hiljattain julkaissut ikä- ja sukupuolivakioituja tietoja rikoksista epäillyistä henkilöistä kansallisuuksittain vuosina 2017–2018. Tarkastelussa kukin epäilty oli laskettu vain kerran samasta rikoksesta ja mukana olivat vain vakituiseen väestöön kuuluvat henkilöt. Varkausrikoksissa ulkomaan kansalaisia oli ikä- ja sukupuolivakioinnin jälkeen epäiltynä 5,4 henkilöä 1 000 asukasta kohti, kun taso suomalaisilla oli 3,9. Korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat Somalian (11,7 epäiltyä 1 000 asukasta kohti), Ruotsin (10,9) Irakin (8,8) ja Viron (7,1) ja Romanian (6,8) kansalaisilla. Pahoinpitelyissä selkeästi korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat irakilaisilla (12,3) ja somalialaisilla (11,2), kun taas Suomen kansalaisten joukossa epäiltyjä oli 3,2 henkilöä 1 000 asukasta kohti. Raiskausrikoksissa rikosepäilyjä oli eniten irakilaisilla, 1,3 epäiltyä väestön 1 000 henkeä kohti. (Tilastokeskus 2019c.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laajassa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten rikollisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa (Lehti ym. 2014b) tarkasteltiin sitä, kuinka hyvin väestörakenteelliset ja sosioekonomiset erot selittävät eri väestöryhmien välisiä eroja rikollisuudessa. Selittävinä tekijöinä käytettiin väestöryhmien sukupuoli- ja ikärakennetta, vuoden 2009 verotettavia tuloja ja asuinkunnan tyyppiä. Rikoksesta epäiltyjen määränä oli vuosina 2010–2011 vuoden aikana rikoksesta epäiltyjen keskimäärä, josta oli poistettu useampikertaiset rikosepäilyt. Seuraavassa tarkastellaan tuloksia pahoinpitely- ja varkausrikoksissa.

Kuviossa 6 on esitetty tietoja keskeisten maahanmuuttajaryhmien rikollisuudesta suhteessa suomenkieliseen kantaväestöön. Tiedot on raportoitu vetosuhteina (odds ratio) sekä ilman vakiointia että ikä-, sukupuoli-, tulotaso- ja kotikuntatyyppin mukaan vakioituina.

Kuvio 6 Pahoinpitelyrikollisuus keskeisissä maahanmuuttajaryhmissä vuosina 2010–2011 suhteessa syntyperäisiin suomenkielisiin (=1). Vetosuhteet ja tilastollinen merkitsevyys (* $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi. *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Kuviosta voidaan havaita, että nuori ja miesvaltainen ikärakenne selitti afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikollisuuden erosta syntyperäisiin suomalaisiin nähden noin 30 prosenttia, Lähi-idästä kotoisin olleiden kohdalla hieman enemmän kuin afrikkalaisilla. Muita ryhmiä, joiden rikollisuustaso laski huomattavasti iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen, olivat Etelä- ja Keski-Aasiasta (–31 %), Itä-Euroopasta (ilman Venäjää) (–21 %) ja latinalaisesta Amerikasta (–14 %) muuttaneet samoin kuin Ruotsissa syntyneet suomenkieliset (–15 %) ja Suomessa syntyneet vieraskieliset (–41 %). Tulojen vakiointi vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Suomessa syntyneiden vieraskielisten osalta tulojen vakioinnilla ei ollut vaikutusta. Kotikuntatyyppin vakioinnilla ei puolestaan ollut merkittävää vaikutusta yhdenkään väestöryhmän osalta. Kaiken kaikkiaan sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja pahoinpitelyrikollisuudessa selvästi. Tutkitut sosiodemografiset tekijät eivät sen sijaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja juuri lainkaan, vaan iän, sukupuolen ja tulojen vakioiminen alensi rikollisuustasoa suhteellisesti yhtä paljon sekä korkean rikollisuustason että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. (Lehti ym. 2014b.)

Yleiskuva varkausrikoksissa oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi pienensi eroja varkausrikollisuudessa. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessaakin, sosiodemografiset tekijät selittivät siten korkean rikollisuuden ryhmien eroa syntyperäisiin suomalaisiin nähden myös varkausrikollisuudessa ja jopa enemmän kuin pahoinpitelyrikoksissa. Sosiodemografiset tekijät eivät kuitenkaan juuri selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja, sillä ikäryhmän, sukupuolen ja tulojen vakiointi vaikutti myös varkausrikoksissa suurin piirtein yhtä paljon sekä korkean että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. Maahanmuuttajaryhmien väliset erot eivät siten myöskään varkausrikoksissa johtuneet merkittävästi väestörakenteellisista tekijöistä. (Emt.)

Rikollisuuden etninen kohdistuminen

Keskeinen piirre rikollisuudessa on sen kohdistuminen. Väkivalta kohdistuu yleensä henkilöihin, joiden kanssa ollaan kanssakäymisessä, omaisuusrikollisuus puolestaan niihin, joilla on jotain anastettavaa. Tosin myös omaisuusrikokset kohdistuvat huomattavassa määrin tekijän lähiympäristöön, niihin syyllistyvät henkilöt harvemmin matkustavat kovinkaan kauas rikoksiaan tekemään. Vuosina 2010–2011 kantaväestön pahoinpitelyrikoksista 91 prosenttia kohdistui kantaväestöön ja seitsemän prosenttia maahanmuuttajiin. Huo-

mioitaessa uhrien ikä- ja sukupuolijakaumat, maahanmuuttajien osuus kantaväestön uhreista vastasi väestöosuutta. Kantaväestön tekemät pahoinpitelyt eivät siten olleet kohdistuneet maahanmuuttajiin useammin kuin väestöosuuden pohjalta voitiin ennustaa. Maahanmuuttajien tekemistä pahoinpitelyrikoksista 36 prosenttia kohdistui toisiin maahanmuuttajiin, 61 prosenttia kantaväestöön. (Lehti ym. 2014b.)

Uudempia tietoja rikosten kohdentumisesta on saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 selvitetystä pahoinpitelyrikoksista (Tilastokeskus 2017). Pahoinpitelyihin syyllistyneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden uhreista 54 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia. Kummankin tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli kohdistunut huomattavasti useammin toisiin maahanmuuttajiin kuin väestöosuus olisi edellyttänyt. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan korkeimman rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä – Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla – maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein (50 %). Vastaavasti matalimman pahoinpitelyrikollisuustason ryhmissä, Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla, rikokset kohdistuivat valtaosin kantaväestöön (75–80 %). Väestöryhmien tekemien pahoinpitelyrikosten kohdentumista näyttäisi siten määräävän suurelta osin sosiaalisen kanssakäymisen piiri. Ilmiö näkyy myös kantaväestössä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneiden vieraskielisten pahoinpitelyjen uhreista joka neljäs oli maahanmuuttaja, kantaväestön suomalaisilla vain seitsemän prosenttia (Lehti ym. 2014b). Muussa rikollisuudessa kantaväestön osuus maahanmuuttajien uhreista on korkeampi. Vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien tekemissä raiskaus- ja ryöstörikoksissa sekä yksityishenkilöihin kohdistuneissa varkauksissa kantaväestö muodosti uhrien pääosan, 70–80 prosenttia. Omaisuusrikoksissa maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden siirtolaisten rikoksissa, ryöstöissä runsas viidesnes, raiskausrikoksissa puolestaan kaakkoisaasialaisilla ja eurooppalaisilla siirtolaisilla, 20–35 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2015–2016 ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikoksista 84 prosenttia oli kohdistunut synyperäisiin suomalaisiin (Tilastokeskus 2017).

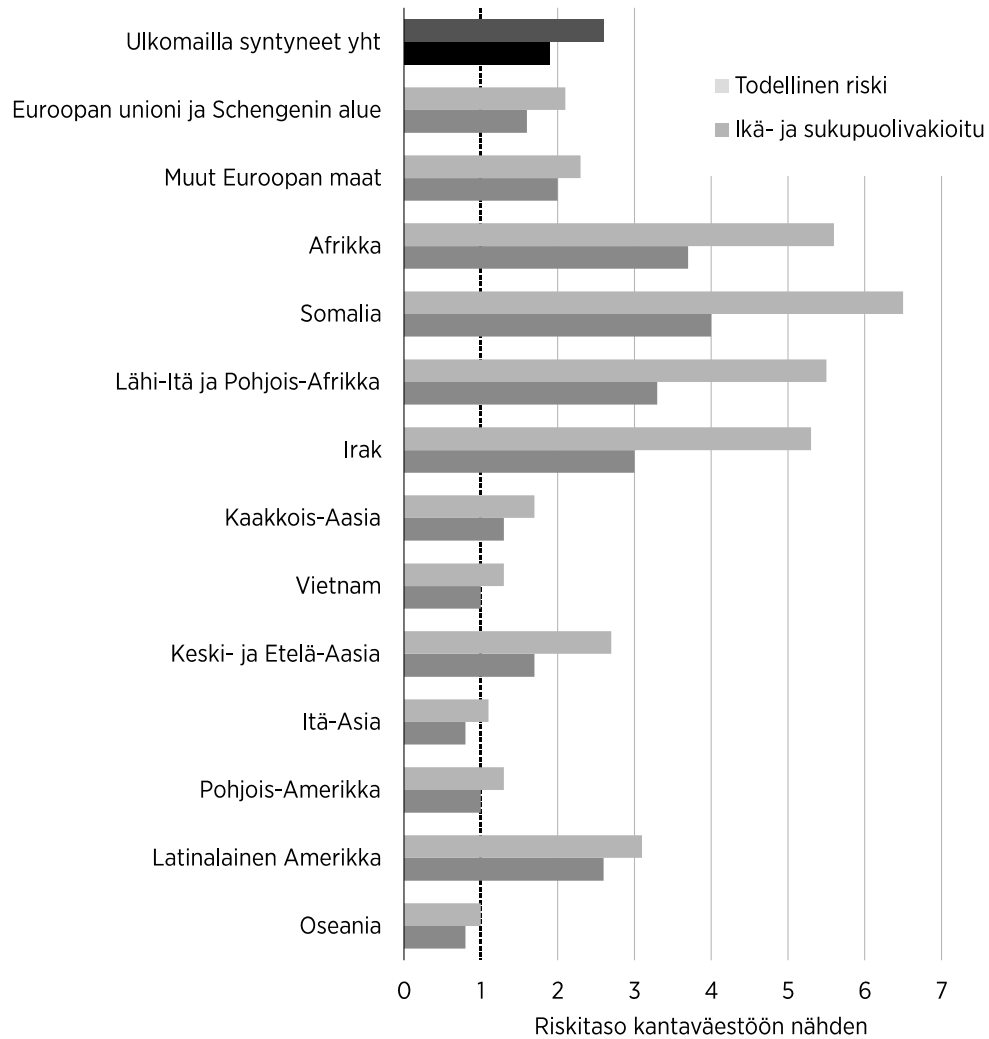
Alkoholien osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa

Kantaväestön tavoin ruotsinsuomalaisten, virolaisten ja venäläisten maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus on erittäin vahvasti alkoholisidonnaista. Vuosina 2010–2011 humalassa tehtyjen rikosten osuus oli yli 60 prosenttia kaikista pahoinpitelyistä (Lehti ym. 2014b). Vastaavasti Aasiasta ja Afrikasta kotoisin olleilla siirtolaisilla väkivallan kytkös alkoholinkäyttöön ja

käyttötilanteisiin oli selvästi heikompi, alkoholisidonnaisten pahoinpitelyrikosten osuus oli alle 40 prosenttia kaikista. Eurooppalaisista maahanmuuttajista tähän ryhmään kuuluivat kosovolaiset. Taustalla saattoi osassa ryhmiä olla islamilaisen kulttuurin vaikutus, joskin myös itäaasialaisilla siirtolaisilla alkoholisidonnaisten rikosten osuus oli erittäin alhainen. Raiskausrikoksissa yleiskuva oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kantaväestön ja suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten ja venäläisten (kuten myös pohjoisamerikkalaisten) tekemillä raiskauksilla oli läheinen yhteys alkoholin käyttötilanteisiin: poliisin tietoon tulleiden rikosten epäillyistä 65–95 prosenttia oli ollut tekohetkellä alkoholihumalassa. Muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvista epäillyistä humalassa oli ollut 10–40 prosenttia. Sama perusjako kuin pahoinpitely- ja raiskausrikollisuudessa oli heikompana havaittavissa omaisuusrikollisuudessa. Kantaväestön ja eurooppalaisten maahanmuuttajien (virolaisten, venäläisten ja ruotsinsuomalaisten) rikoksista selvästi suurempi osuus oli alkoholisidonnaisia kuin Euroopan ulkopuolisten maahanmuuttajaryhmien. Poikkeuksen muodostivat afrikkalais-taustaiset siirtolaiset, joiden tekemistä omaisuusrikoksista alkoholisidonnaisia oli suunnilleen sama osuus kuin kantaväestölläkin.

Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi

Maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön riskiin nähden (kuvio 7). Yhdenkään päämaahanmuuttajaryhmän pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisriski ei ollut kantaväestöä matalampi. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja väkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä. Riski oli korkein Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olleilla (yli viisi ja puoli -kertainen kantaväestöön nähden), matalin Itä-Aasiasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneilla. Maahanmuuttajaväestön kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi väestörakenne selitti osin riskieroja. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi alensi Oseaniasta ja Itä-Aasiasta muuttaneiden riskitason kantaväestöä matalammaksi pohjoisamerikkalaisten ja vietnamilaisten maahanmuuttajien riskitason laskiessa kantaväestöä vastaavaksi. Kaikissa muissa maahanmuuttajaryhmissä riskitasot pysyivät vakioinnin jälkeenkin kantaväestöä korkeampina, vaikka laskivat selvästi. Korkein pahoinpidellyksi joutumisriski oli iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen Somaliasta muuttaneilla, nelinkertainen kantaväestöön verrattuna. Yli kolminkertaisena riski säilyi muualta Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla siirtolaisilla.

Kuvio 7 Pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen todellinen riski ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen mukaiseksi vakioitu riski vuosina 2010–2011 maassa vakituisesti asuvalla väestöllä syntymämaaan mukaisissa pääväestöryhmissä verrattuna kantaväestöön (kantaväestön riski = 1) (OPTL). *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Myös raiskausrikosten uhreiksi maahanmuuttajat joutuivat suhteessa useammin kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskausrikoksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen kantaväestön naisiin nähden. Korkeimmat riskit tutkituista maahanmuuttajaryhmistä olivat afrikkalaisilla (seitsemänkertainen kantaväestöön nähden) ja vietnamilaisilla naisilla (viisinkertainen). Määrällisesti eniten maahanmuuttajataustaisten uhrien joukossa oli Länsi-Euroopassa (viisitoista) ja Afrikassa (yhdeksän) syntyneitä. Länsieurooppalaisista uhreista kuusi oli Ruotsissa ja neljä Virossa syntyneitä.

Ryöstörikosten uhreiksi maahanmuuttajia joutui asukaslukuun suhteutettuna vuosina 2010–2011 yli kaksinkertainen määrä kantaväestöön nähden, ikä- ja sukupuolirakenteen vakioinnin jälkeen riski oli edelleen puolitoiskertainen. Korkeimmat riskitasot löytyivät Lähi-idästä, Afrikasta ja Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olleilta maahanmuuttajilta. Irakissa syntyneiden todellinen riski joutua ryöstetyksi oli kuusinkertainen kantaväestöön nähden.

Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi pienensi riskiä huomattavasti, mutta vakioinnin jälkeenkin se oli yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Keski- ja Etelä-Aasiasta samoin kuin Afrikasta kotoisin olleiden siirtolaisten riski oli vakioinnin jälkeen samaa tasoa kuin maahanmuuttajilla keskimäärin, noin puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli maahanmuuttajilla puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Toisaalta tutkituista maahanmuuttajaryhmistä vain kolmella riski oli selvästi kantaväestöä korkeampi: Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla. Varkausrikollisuudessa maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen erot selittivät tutkituista rikostyypeistä eniten (70–80 %) eroja uhriksi joutumisriskissä. Kun ikä- ja sukupuolirakenne vakioitiin, maahanmuuttajien keskimääräinen riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli enää viidenneksen kantaväestön riskiä korkeampi.

Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä

Maahanmuuttajaryhmien väliset riskierot väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisessa ovat hyvin samansuuntaiset kuin erot rikollisuustasoissa. Ryhmät, joilla on korkea rikollisuustaso mainituissa rikostyypeissä, on myös korkea riski joutua rikosten uhriksi ja päinvastoin. Näin on erityisesti väkivaltarikoksissa ja väkivaltaa käsittävissä rikoksissa (ryöstöt, raiskaukset). Varkausrikoksissa yhteys rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin välillä ei ole yhtä selvä, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta kotoisin olevilla siirtolaisilla on poikkeuksellisen korkea varkausrikosten uhriksi joutumisriski verrattuna heidän rikollisuustasoonsa. Tosin pohjoisamerikkalaisten ja latinalaisessa Amerikassa syntyneiden maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi on myös selvästi korkeampi kuin ryhmien pahoinpitelyrikollisuuden taso.

Syynä rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin keskinäiseen sidonnaisuuteen on osin maahanmuuttajaryhmien sisäinen rikollisuus. Korkean väkivaltarikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä huomattava osa väkivallasta on ryhmien sisäistä. Tutkittuina vuosina pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneista afrikkalaisista ja Lähi-idästä kotoisin olleista maahanmuuttajista lähes 60 prosenttia oli joutunut toisen maahanmuuttajan pahoinpitelemäksi, valtaosin tekijä oli uhrin omasta kansallisuusryhmästä. Tuoreempaa tietoa on tältäkin osin saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 pahoinpitelyrikoksista. Sen mukaan kaikkien ulkomaalaistaustaisten uhrien pahoinpitelijöistä peräti 70 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia (Tilastokeskus 2017). Yleiskuva raiskausrikoksissa oli sama kuin pahoinpitelyissäkin. Vuosina 2010–2011 60 prosenttia maahanmuuttajanaisiin kohdistuvien raiskausrikosten epäillyistä oli maahanmuuttajia, vuosina 2015–

2016 vastaava osuus oli 74 prosenttia. Maahanmuuttajiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset olivat siten valtaosin maahanmuuttajien tekemiä. Toisaalta ryhmiin kohdistui myös kantaväestön väkivaltaa suhteessa enemmän kuin kantaväestöön. Esimerkiksi somalitaustaisten maahanmuuttajien riski joutua kantaväestöön kuuluvan henkilön pahoinpitelemäksi oli ajanjaksolla kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön suomalaisen riskiin verrattuna.

Rasistinen rikollisuus

Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joita motivoivat ennakkoluulot uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan (Niemi 2011, 7). Kattavan yleiskuvan rasististen rikosten vuotuisesta määrästä ja keskeisistä piirteistä saa Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemasta viharikollisuuskatsauksesta (Rauta 2018), joka perustuu rikosilmoitusten selosteosien yksityiskohtaiseen analyysiin. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemat tuoreimmat viharikollisuutta koskevat tiedot koskevat vuotta 2017. Tuolloin poliisi kirjasi 1 165 viharikokseksi luokiteltavaa rikosilmoitusta, joista 813 (69,8 %) sisälsi etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuneita rikoksia. Rikosilmoitusten määrä oli matalampi kuin vuonna 2015, jolloin rikosten määrä oli tarkastelujakson korkein. Epäiltyjä päärikoksista oli 1556, mikä oli kuusi prosenttia vähemmän kuin vuonna 2016. Näistä 38 prosenttia oli pahoinpitelyrikoksia, 21 prosenttia kunnianloukkauksia ja 11 prosenttia laittomia uhkauksia. Joka kymmenennessä rikoksessa kyse oli kiihotuksesta kansanryhmää kohtaan. (Emt.).

Vuosia 2010–2011 koskevan aineiston pohjalta on tarkasteltu myös rasistista motiivia. Tarkastelu käsitti poliisin tietoon tulleet pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikokset, jotka oli kirjattu poliisiasian tietojärjestelmään rasismijutuiksi. Rasistinen rikollisuus oli mainittuina vuosina pääosin väkivaltarikollisuutta, pahoinpitelyjä ja uhkailuja sekä omaisuuden vahingoittamista. Rikosten uhreista kaksi kolmesta oli ulkomailla syntyneitä, kolmannes Suomessa syntyneitä. Maahanmuuttajien kantaväestöön kohdistamat rikokset muodostivat kuudesosan kaikista aineiston rasismijutuista, maahanmuuttajien väliset kahdeksan prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä pääosan muodostivat Lähi-idän kansallisuuksien keskinäiset pahoinpitelyt.

Vuosina 2010–2011 riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli huomattavasti korkeampi Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla maahanmuuttajilla kuin muissa väestöryhmissä. Kahteen riskiryhmään kohdistuneet rasistiset väkivaltarikokset erosivat kuitenkin huomattavasti tekijöiltään. Afrikkalaisten siirtolaisten pahoinpitelijät olivat pääosin (92 %) syntyperäisiä suomalaisia, sen sijaan Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin koh-

distuneiden rasististen pahoinpitelyrikosten enemmistö (51 %) oli alueelta kotoisin olleiden kansallisuus- ja kulttuuriryhmien välisiä. Kahden korkean riskin ryhmän riskitasojen korkeus johtui siten erilaisista rasismien muodoista. Afrikkalaisiin kohdistunut rasistinen väkivalta kumpusi kantaväestön ja maahanmuuttajien välisistä konflikteista, Lähi-idästä kotoisin oleviin kohdistunut puolestaan siirtolaisten kotialueeltaan mukanaan tuomista konflikteista. (Niemi & Lehti 2018.)

1.4 Kansainvälistä vertailua

Maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevien kansainvälisten tutkimustulosten vertailtavuutta vaikeuttaa suuresti käytettyjen käsitteiden ja luokitusten moninaisuus ja sekavuus (Tonry 1997). Keskeisiä pohjoismaisia tutkimuksia ovat Skarðhamarin ym. toteuttama tutkimus, jossa tarkasteltiin vuosina 2001–2008 viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta ja rikostuomioita väestöryhmittäin, mukaan lukien toisen polven maahanmuuttajat (Skarðhamar ym. 2011). Muita, joskin vertailtavuudeltaan ongelmallisempia, tutkimuksia ovat Ruotsissa vuonna 2005 julkaistu tutkimus, joka pohjautuu poliisille vuosina 1997–2001 ilmoitettuun rikollisuuteen (Martens & Holmberg 2005), Hällstenin ym. (2013) seurantatutkimus, jossa vertailtiin Tukholman alueella asuneiden toisen polven maahanmuuttajien ja ruotsalaisille vanhemmille syntyneiden henkilöiden rikollisuutta eri mittareilla, sekä tanskalaistutkimus, jossa vertailtiin ulkomaalaistaustaisten ja tanskalaistaustaisten rikostuomioita vuosina 2002–2006 (Andersen & Tranæs, 2011). Vertailevista tutkimuksista voidaan mainita Kardellin ja Carlssonin vuonna 2009 julkaistu tutkimus, jossa tarkastelun keskiössä oli maahanmuuttajien yliedustus tuomioistuintilastoissa Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa (Kardell ja Carlsson 2009).

Suomalaisesta näkökulmasta keskeisin vertaileva tutkimus on vuonna 2014 julkaistu artikkeli, jossa tarkasteltiin eri maahanmuuttajaryhmien rikollisuutta Suomessa ja Norjassa (Skarðhamar ym. 2014). Tutkimuksessa tarkasteltiin eräiden keskeisten maahanmuuttajaryhmien rikostasojen suhteessa molempien maiden kantaväestöihin – Norjan aineistossa kyse oli ratkaistuista (ts. tuomioon johtaneista) rikoksista ja Suomen osalta rikosepäilyistä. Tarkastelussa sukupuoli ja ikä oli vakioitu, mikä tasoitti eri väestöjen sukupuoli- ja ikärakenteen eroja.

Tutkimus osoitti, että eri väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot olivat lähes identtisiä Suomessa ja Norjassa: matalan rikollisuustason ja korkean rikollisuustason ryhmät olivat kummankin maan maahanmuuttajaväestössä lähes samat. Pahoinpitelyrikoksissa somalialaisten, iranilaisten, irakilaiden ja muu Afrikka-ryhmään kuuluneissa maahanmuuttajien ryhmissä rikostaso oli korkeimpia molemmissa maissa (Norjassa entisen Jugoslavian alueelta

kotoisin olevien maahanmuuttajien rikostaso oli myös korkea, Suomessa suhteellisesti matalampi). Suomessa virolaisväestön rikostaso oli suhteellisesti selkeästi korkeampi kuin Norjassa. Omaisuusrikoksissa kuva oli valtaosin yhdenmukainen kuin pahoinpitelyrikoksissa: Vietnam, Somalia, Iran ja muu Afrikka oli korkealla molemmissa maissa. Suomessa virolaistaustaisten rikostaso oli suhteellisesti korkeampi kuin Norjassa, Norjassa puolestaan Suomea korkeampi entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olevilla henkilöillä. (Skarðhamar ym. 2014.)

Kokonaisuutena hyvin samanlaisen kuvan tilanteesta antaa myös Kardellin ja Carlssonin vuoden 2005 oikeustilastotietoihin perustunut tutkimus (Kardell & Carlsson 2009). Sen mukaan kyseisenä vuonna oleskeluluvan omanneiden ensimmäisen polven siirtolaisten rikollisuustaso oli Tanskassa kaksinkertainen, Norjassa 1,6-kertainen ja Ruotsissa 1,8-kertainen kantaväestöön nähden. Ikävakiointi laski rikollisuustason Tanskassa 1,5-kertaiseksi ja Norjassa 1,4-kertaiseksi, mutta nosti sen Ruotsissa kaksinkertaiseksi. Toisen polven maahanmuuttajien (joiden kumpikin vanhemmista oli syntynyt ulkomailla) rikollisuustaso oli Tanskassa lähes nelinkertainen (ikävakioituna 2,5-kertainen), Norjassa kolminkertainen (ikävakioituna 1,5-kertainen) ja Ruotsissa kolminkertainen (ikävakioituna 2,4-kertainen) kantaväestöön nähden. Erot olivat kaikissa kolmessa maassa samaa luokkaa sekä väkivalta- että omaisuusrikoksissa.

Ruotsin osalta tietoja on saatavilla muun muassa vuonna 2005 julkaistusta tutkimuksesta (Martens & Holmberg 2005), jonka mukaan ulkomaalaistaustaisen henkilöiden riski syyllistyä johonkin rikokseen oli tuolloin 2,5-kertainen ruotsalaistaustaisiin nähden. Sosiodemografiset tekijät vakioimalla suhteellinen riski laski kaksinkertaiseksi. Ruotsissa syntyneiden henkilöiden, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, riski syyllistyä rikoksiin oli syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden kaksinkertainen. Rikollisuustasoero kantaväestöön verrattuna oli kummassakin ryhmässä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset kaksikymmentä vuotta. Korkein kokonaisrikollisuustaso oli Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla, kantaväestöä matalampi Itä-Aasiassa, Pohjois-Amerikassa ja Oseaniassa syntyneillä ja kantaväestöön verrannollinen Länsi-Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa syntyneillä maahanmuuttajilla.

Tulokset viittaavat siihen, että eri maahanmuuttajaryhmien rikostasojen erot ja erojen taustalla olevat tekijät ovat todennäköisesti ainakin Pohjoismaissa melko yhdenmukaisia. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten työttömyysaste on kaikissa Pohjoismaissa kantaväestöä korkeampi, varsinkin EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien osalta (Sánchez Gassen & Heleniak 2018). Ruotsia lukuun ottamatta myös maahanmuuttajaväestön ikärakenne on Pohjoismaissa hyvin samanlainen (Helminen 2015). Toisaalta on kuitenkin huomattava, että Pohjoismaiden välillä on myös eroavaisuuksia

sekä maahanmuuton että maahanmuuttajaväestön rakenteessa (Emt.; Rispling 2018). Vähäisistä eroista huolimatta näyttäisi siltä, että taustalla olevat tekijät eivät liity eri maiden maahanmuuttopolitiikan kansallisiin erityispiirteisiin. Sen sijaan erot näyttäisivät olevan pääasiassa sidoksissa maahanmuuttajaryhmiin liittyviin tekijöihin ja sellaisiin maahanmuuttopolitiikan piirteisiin, jotka ovat yhteisiä useille Pohjoismaille.

Lähteet

- Andersen, Lars Højsgaard & Tranæs, Torben (2011) *Etniske minoriteters overrepræsentation i strafferetlige domme*. Arbejdspapir 23. København: Rockwool Fondens Forskningsenhed.
- Eurostat. 2013. *Revision of the European Standard Population. Report of Eurostat's task force*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Helminen, Marja-Liisa. 2015. Suomi ja Ruotsi vastakohtapari maahanmuutossa. *Tieto & trendit – Talous- ja hyvinvointikatsaus* 2015(3): 30–38.
- Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin & Jerzy Sarnecki. 2013. Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes. *The British Journal of Criminology* 53(3): 456–481.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azt005>.
- Kardell, Johan & Karl-Magnus Carlsson. 2009. Lagföringar av invandrare och invandrades barn i de Nordiska länderna. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap* 96(3): 239–261. <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71748/103709>.
- Lehti, Martti, Mikko Aaltonen, Ville Hinkkanen & Marianne Oksanen. 2014a. Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152588>.
- Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Hannu Niemi, Reino Sirén & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. OPTL:n tutkimuksia 265 Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152441>.
- Martens, Peter & Stina Holmberg. 2005. *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Rauta, Jenni. 2018. *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-350-7>.
- Rispling, Linus. 2018. Major immigration flows to the Nordic Region. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 16–20. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
<https://doi.org/10.6027/ANP2018-742>.
- Sánchez Gassen, Nora & Timothy Heleniak. 2018. Labour market integration. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration*

- Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 54–58. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
<https://doi.org/10.6027/ANP2018-742>.
- Skarðhamar, Torbjørn, Mikko Aaltonen & Martti Lehti. 2014. Immigrant crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 107–127.
<https://doi.org/10.1080/14043858.2014.926062>.
- Skarðhamar, Torbjørn, Lotte R. Thorsen & Kristin Henriksen. 2011. Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning. Rapporter 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Tilastokeskus 2017. *Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2016*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2019a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/tau.html>.
- Tilastokeskus. 2019b. *Syntyperä ja taustamaa*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html.
- Tilastokeskus. 2019c. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista*. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2019d. *Väestörakenne*. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.
- Tonry, Michael. 1997. Ethnicity, Crime, and Immigration. *Crime and Justice* 21 (1997): 1–29. <https://doi.org/10.1086/449248>.

2 Yritykset rikosten kohteena

Martti Lehti & Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 45 620 myymälävarkautta (+2 %) ja 2 927 liikemurtoa (–4 %). Yrityksiin kohdistuvat rikokset muodostavat lähes puolet kaikista poliisin tietoon tulevista varkausrikoksista.
- Kuluvalla vuosituhannella Suomessa on surmattu vuosittain työtehtävissä keskimäärin kaksi ihmistä. Määrällisesti eniten on surmattu yksityisyrittäjiä, myyjiä ja ravintolatyöntekijöitä.
- Yrityksen riski joutua rikoksen kohteeksi ja rikosten aiheuttamat kokonaisvahingot vaihtelevat suuresti toimialasta, toiminnan luonteesta ja toimipaikan koosta riippuen.
- Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipisteiden riski joutua rikoksen uhriksi on huomattavasti suurempi kuin teollisuusyritysten. Ero aiheutuu pääasiassa asiakkaiden tekemistä omaisuus- ja väkivaltarikoksista.
- Suurin suora rikoskustannusrasite aiheutuu vähittäiskaupan yrityksille myymälävarkauksista, majoitus- ja ravintola-alan yrityksille työntekijöiden kavalluksista ja teollisuusyrityksille petosrikoksista.
- Suomessa vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiin ja yritysten työntekijöihin kohdistuu huomattavasti enemmän asiakkaiden tekemiä omaisuus- ja väkivaltarikoksia kuin Länsi-Euroopassa.

Luvussa käsitellään yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuvaa rikollisuutta kansallisten yritysuhritutkimusten, henkirikosseurannan ja poliisitalaston tietojen perusteella.

2.1 Tietolähteet

Yrityksiin kohdistuvasta rikollisuudesta on saatavissa tietoja pääasiassa samoista lähteistä kuin rikollisuudesta yleensä. Tärkeimmät yksittäiset tietolähteet ovat viranomaistilastot ja uhritutkimukset:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Poliisiasiain tietojärjestelmään kirjatavat rikosilmoitus- ja rikostutkintatiedot mahdollistaisivat hyvinkin yksityiskohtaisten tietojen saannin yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuvasta rikollisuudesta. Nykyisin järjestelmään liitetyt tilastoluokitukset antavat kuitenkin tietoja vain osasta yrityksiin kohdistuvia varkausrikoksia. Oikeustilastosta ei nykyisellään ole saatavissa erikseen tietoja yrityksiin kohdistuvien rikosten seuraamuksista.

B. Yritysuhritutkimukset. Yritysuhritutkimukset ovat kyselytutkimuksia, joilla kartoitetaan yrityksiin ja niiden työntekijöihin kohdistuvaa rikollisuutta. Kysymyksenasettelultaan ja tavoitteiltaan yritysuhritutkimukset muistuttavat läheisesti yksityishenkilöihin ja kotitalouksiin kohdistuvaa rikollisuutta tarkastelevia rikosuhritutkimuksia. Niihin liittyy kuitenkin metodologisia erityispiirteitä, jotka johtuvat yrityskentän moninaisuudesta ja yritystoiminnan ominaispiirteistä. Suomessa on kuluvalle vuosikymmenellä tehty kaksi valtakunnallisesti kattavaa yritysuhritutkimusta, joiden kohteena ovat olleet vähittäiskaupan, teollisuuden ja majoitus- ja ravintola-alan toimipisteet. Tutkimuksissa käytetty metodologia mahdollistaa myös kansainväliset vertailut.

C. Muut tietolähteet. Työssä kohdatusta väkivallasta on saatavissa tietoja kansallisesta rikosuhritutkimuksesta ja henkirikosseurannasta. Lisäksi yrityksiin kohdistuvasta rikollisuudesta löytyy tietoja erilaisista barometrityyppisistä katsauksista, joista tunnetuin on Keskuskauppakamarin säännöllisin väliajoin julkaisema Yritysten rikosturvallisuus -katsaus. Barometreja erottaa yritysuhritutkimuksista se, etteivät ne perustu satunnaistettuun vastaajajoukkoon eikä vastaajajoukko ole muutoinkaan yleensä edustava, vaan rajoittuu yksittäisen järjestön jäsenistöön. Barometreillä pyritään ongelmien kartoitukseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamistoimintaan, ei tutkimustiedon keräämiseen.

Yritykset muodostavat rikollisuuden kohteina hyvin moninaisen joukon. Niihin kohdistuvat rikostyyppit ja rikollisuuden kokonaisriski vaihtelevat suuresti muun muassa toimialasta, toimipaikan koosta ja toiminnan luonteesta riippuen. Teollisuudessa joudutaan varautumaan toisen tyyppisiin uhkiin kuin vä-

hittäiskaupassa tai ravintoloissa – yöaikaan auki olevissa asiakaspalvelupisteissä toisenlaisiin kuin vain päiväsaikaan auki olevissa. Kangaskaupan, auto-kaupan ja alkoholia myyvän ruokakaupan riskit eroavat huomattavasti toisistaan. Tästä johtuen myös rikollisuuden aiheuttamat haitat ja kokonaisrasite yritystoiminnalle vaihtelevat erittäin paljon toimialasta ja yritystyyppistä riippuen. Sama pätee työntekijöiden työssä kohtaamaan rikollisuuteen. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta onkin järkevää, mahdollisuuksien salliessa, tutkia toimialakohtaisesti.

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Yrityksiin kohdistuvia rikoksia ei viranomaistilastoissa ole pääsääntöisesti eroteltu muusta rikollisuudesta. Siten niihin kohdistuvan ilmirikollisuuden seuranta ei ole julkaistujen tilastojen perusteella yleensä mahdollista. Poikkeuksen muodostavat varkausrikokset ja henkirikollisuus.

Myymäälävarkaudet ja liikemurrot

Poliisitilasto kertoo viranomaisten tietoon tulleiden liikemurtojen ja myymälävarkauksien vuotuisen määrän. Ensin mainitut kohdistuvat monen tyyppiiseen yritystoimintaan, jälkimmäiset pääasiassa vähittäiskaupan toimipisteisiin. Poliisin tietoon tulleiden liikemurtojen ja myymälävarkauksien määrät vuosina 2009–2018 on esitetty taulukossa 1.

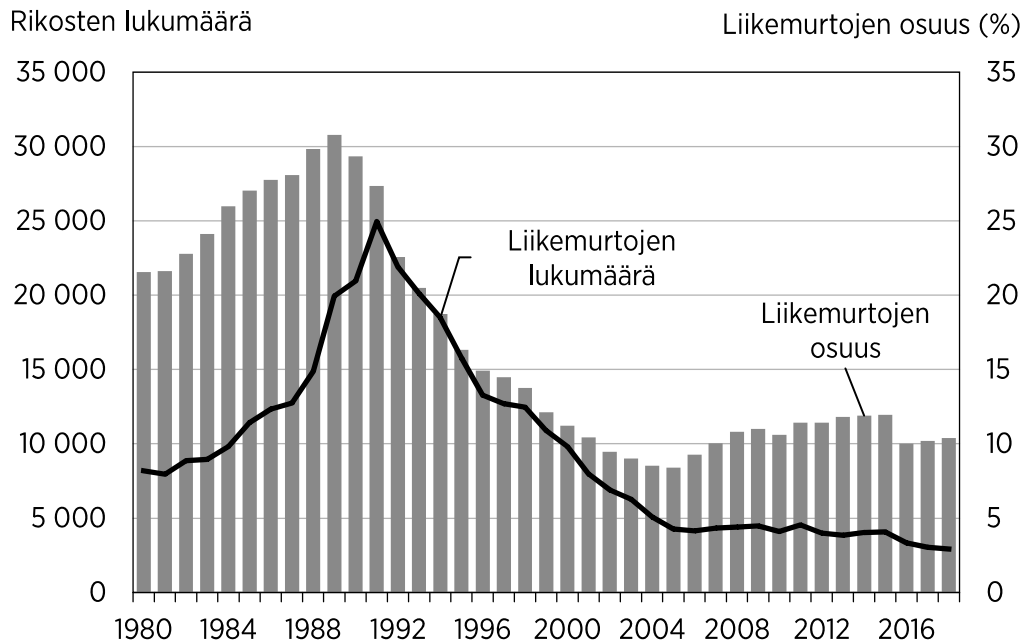
Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet liikemurrot ja myymälävarkaudet vuosina 2009–2018

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liikemurto									
4 477	4 091	4 537	4 001	3 843	4 044	4 079	3 329	3 034	2 927
Myymäälävarkaus									
53 877	53 439	52 540	47 364	47 531	49 379	47 675	46 806	44 907	45 620
Yhteensä									
58 354	57 530	57 077	51 365	51 374	53 423	51 754	50 135	47 944	48 547

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019)

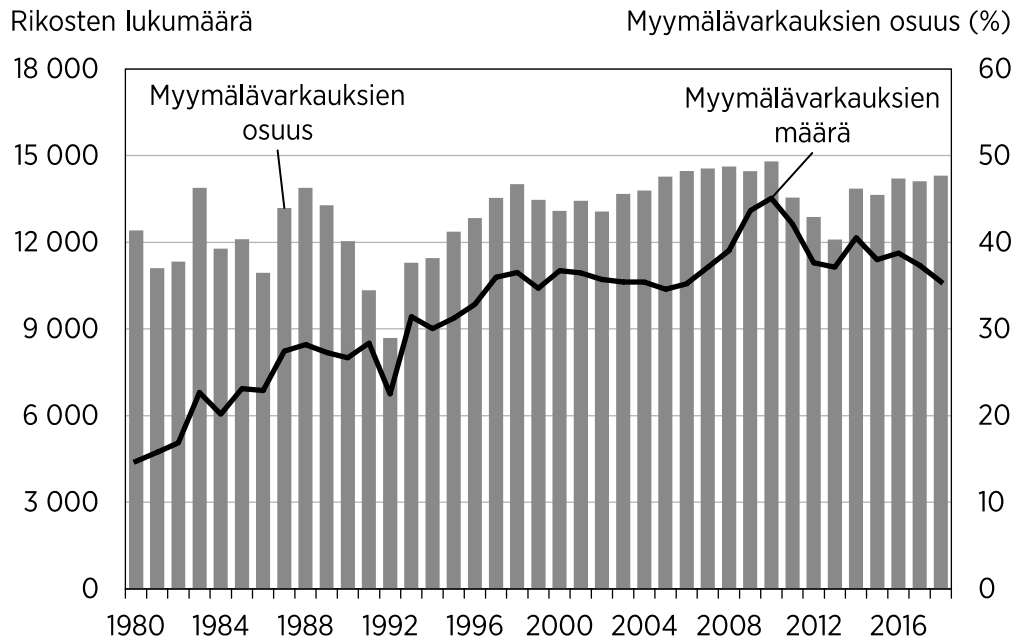
Viimeisten kymmenen vuoden aikana kummankin rikostyyppin tilastoidut määrät ovat vähentyneet, liikemurtojen 35 prosenttia ja myymälävarkauksien 17 prosenttia. Rikostyyppit yhdessä muodostivat vuonna 2009 38 prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista, vuonna 2018 osuus oli 40 prosenttia. Yrityksiin kohdistuvan varkausrikollisuuden määrällinen kehitys vaikuttaisi siten noudattaneen varsin tarkasti varkausrikolli-

suuden yleiskehitystä. Toisaalta, kun huomioidaan se, että yrityksiin kohdistuu myös muun tyyppisiä varkausrikoksia, voidaan arvioida, että lähes puolet kaikista vuosittain ilmi tulevista varkausrikoksista kohdistuu yrityksiin.

Kuvio 1 Liikemurtojen määrä ja osuus kaikista murroista (%) Suomessa vuosina 1980–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019)

Pitkän aikavälin kehitys on liikemurroissa ja myymälävarkauksissa poikennut huomattavasti. Liikemurtojen vuotuinen määrä on 1980-luvun alusta vuoteen 2018 vähentynyt runsaasta 8 000:sta vajaaseen 3 000:een, yli 60 prosenttia. Suurimmillaan rikosten määrä oli lamavuosina 1991–1994, jolloin murtoja tehtiin vuosittain lähes 12 700. Määrällinen muutos näkyy myös liikemurtojen osuudessa kaikista murtovarkauksista. Vielä 1980-luvulla ne muodostivat neljäsosan murtovarkauksista, kuluvalla vuosikymmenellä enää kymmenesosan. Yrityksiin kohdistuvat murtovarkaudet ovat siten vähentyneet viime vuosikymmeninä suhteellisesti enemmän kuin muun tyyppiset murtovarkaudet, mikä saattaa johtua yritysten keskimääräistä tehokkaammista suojauskeinoista (kuvio 1).

Kuvio 3 Myymälävarkauksien määrä ja osuus muutoin kuin murtautumalla tehdyistä varkausrikoksista (%) Helsingissä vuosina 1980–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019)

Helsingin osuus Suomessa tilastoiduista myymälävarkauksista oli 1980-luvun alkupuoliskolla 29 prosenttia, kuluvalle vuosikymmenelle osuus on ollut 24 prosenttia. Rikosten määrän kasvu on pääkaupungissa ollut jonkin verran keskimääräistä vähäisempää, vaikka yleistrendi onkin ollut sama. Kuitenkin edelleen joka neljäs poliisin kirjaama myymälävarkaus tehdään siellä. Kaikista murtautumatta tehdyistä varkausrikoksista myymälävarkaukset muodostivat Helsingissä jo 1980-luvulla yli 40 prosenttia eikä tilanne ole suuremmin muuttunut viime vuosikymmeninä.

Työssä surmatut

Suomessa surmattiin henkirikosseurannan tietojen mukaan vuosina 2003–2017 työtehtävissä 26 ihmistä, lisäksi oppilaitoksissa surmattiin 16 opiskelijaa. Keskimäärin viime vuosina on siten surmattu joka vuosi kaksi tai kolme ihmistä työssään siitä riippuen lasketaanko opiskelijat mukaan vai ei. Kansainvälisesti luvut ovat matalia. Suomalaiset työpaikat ja oppilaitokset ovat turvallisia ainakin törkeimmän väkivallan suhteen. Kaikista henkirikoksen uhreista työssä surmatut ovat muodostaneet vajaat kaksi prosenttia.

Taulukko 2 Työssä surmatut ammattiryhmittäin vuosina 2003–2017

<i>Ammatti</i>	Mies	Nainen	Kaikki
Yksityisyrittäjä	4	1	5
Myyjä	3	1	4
Ravintolatyöntekijä	2	1	3
Kerho-ohjaaja	1	1	2
Maatalousyrittäjä/-työntekijä	1	1	2
Opettaja	1	1	2
Terveystenhoitaja	-	2	2
Poliisi	2	-	2
Koulukotiohjaaja	1	-	1
Rakennusalan työntekijä	1	-	1
Toimittaja	-	1	1
Vanginvartija	1	-	1
Yhteensä	17	9	26
Koululainen/opiskelija	7	9	16
Yhteensä	24	18	42

Lähde: Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Määrällisesti eniten (jos opiskelijoita ei huomioida) on surmattu yksityisyrittäjiä, myyjiä ja ravintolatyöntekijöitä. Kahteen jälkimmäiseen ammattiryhmään on kuulunut yhteensä 27 prosenttia kaikista työssä surmatuista. Ennalta arvioiden korostuneen uhriksi joutumisriskin omaaviin ammattiryhmiin (poliisit, koulukotiohjaajat, vanginvartijat) uhreista on kuulunut 15 prosenttia.

Työtehtävissä surmatuista neljä (15 %) on surmattu ryöstön yhteydessä. Kaksi rikosta (8 %) on liittynyt vankilasta tai koulukodista karkaamiseen ja kaksi (8 %) pidätyksen vastustamiseen. Yleiskuvana on, etteivät työssä tapahtuvat henkirikokset Suomessa keskity millekään tietylle toimialalle eikä niiden motiivi useinkaan liity uhrin työhön.

2.3 Yritysuhritutkimukset

Yritysuhritutkimusten tavoitteena on selvittää ja selittää yrityksiin ja niiden työntekijöihin kohdistuvan rikollisuuden määrää, piirteitä ja rikosriskejä. Valtaosa rikoksista ei tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Pelkästään viranomaistilastojen pohjalta ei ole siten mahdollista muodostaa luotettavaa kokonaiskuvaa rikollisuuden määrästä ja kehityksestä. Niinpä kriminologiassa on pyritty kehittämään viranomaistilastoja täydentäviä menetelmiä kokonaisrikollisuuden tutkimiseen ja seurantaan. Tärkeimmät näistä perustuvat kyselymenetelmään, perustyyppinä on kolme: uhritutkimukset, sijaisarviotutkimukset ja itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimukset.

Kysymyksenasettelultaan ja tavoitteiltaan yritysuhritutkimukset muistuttavat läheisesti yksityishenkilöihin ja kotitalouksiin kohdistuvaa rikollisuutta tarkastelevia rikosuhritutkimuksia. Niihin liittyy kuitenkin metodologisia erityispiirteitä, jotka johtuvat yrityscentän moninaisuudesta ja yritys-toiminnan ominaispiirteistä. Yritysuhritutkimukset toteutetaan pääsääntöisesti toimipaikkakyselyinä, joko määrätyn toimialan tai koko yritys-elämän kattavina. Toinen menetelmällinen erityispiirre on, että yritysuhritutkimukset ovat käytännössä uhri- ja sijaisarviotutkimuksen yhdistelmiä. Tutkimuksissa yrityksen edustaja vastaa toimipisteen puolesta, tavallaan siis uhrin asemassa, mutta hän vastaa myös kysymyksiin työntekijöihin kohdistuvasta väkivallasta, jolloin hän toimii sijaisarvioijana.

Yritysuhritutkimuksia on tehty 1990-luvulta lähtien (tarkemmin ks. Saarikkomäki ym. 2019). Suomessa on toistaiseksi toteutettu kaksi kansallisesti kattavaa yritysuhritutkimusta, vuosina 2010 ja 2018. Ensimmäisessä kohde-toimialoina olivat vähittäiskauppa ja teollisuus, jälkimmäisessä vähittäiskauppa ja majoitus- ja ravintola-ala. Seuraavassa tarkastellaan eri rikoslajien esiintyvyyttä sekä rikosten ilmoittamista poliisille. Tiedot perustuvat vuosina 2010 ja 2018 toteutettujen tutkimusten peruseräraportteihin (ks. Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden yleisyys

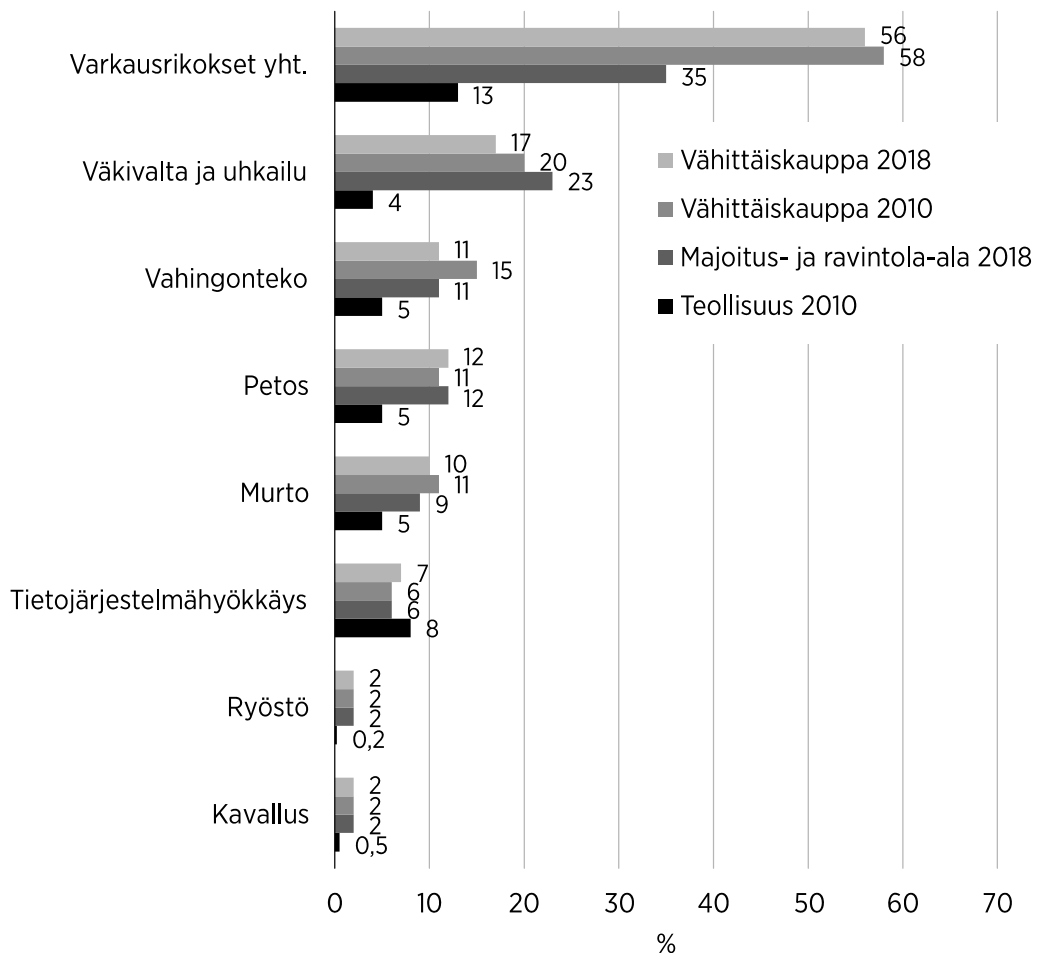
Suomessa tähän mennessä tutkituista toimialoista rikollisuusriskit ovat vähittäiskaupassa ja majoitus- ja ravintola-alalla olleet selvästi suuremmat kuin teollisuusyrityksissä (kuvio 4). Kumpaankin tutkimukseen osallistuneen vähittäiskaupan toimipaikkakohtaiset rikosriskit olivat vuosien 2010 ja 2018 välillä pääsääntöisesti joko pienentyneet tai säilyneet ennallaan.

Vuoden 2018 tutkimukseen osallistuneista vähittäiskaupan toimipisteistä 71 prosenttiin ja majoitus- ja ravintola-alan toimipisteistä 65 prosenttiin oli kohdistunut uhritutkimuksessa kysyttyjä rikoksia edeltävän vuoden aikana. Vuonna 2010 tutkimuksessa kysyttyjä rikostyypppejä oli kaksi vähemmän,¹ tuolloin kysyttyjä rikoksia oli kohdistunut vähittäiskaupan toimipisteistä 69 prosenttiin ja teollisuuden toimipaikoista 26 prosenttiin edeltävän vuoden aikana.

Pääsyy teollisuuden vähäisempään altistumiseen rikollisuudelle vaikuttaisi olleen asiakaskontaktien määrä ja luonne. Paitsi, että teollisuusyrityksiin, jotka olivat auki asiakkaille, oli kohdistunut keskimääräistä useammin rikoksia, suurimmat erot toimialojen välillä löytyivät juuri rikostyypeistä,

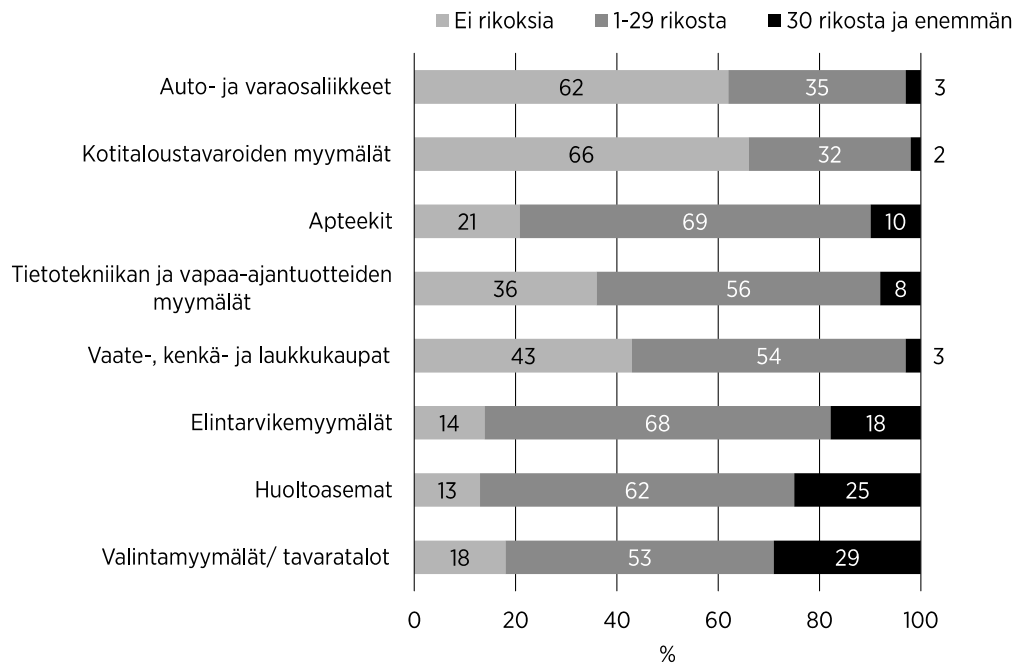
¹ Vuoden 2018 tutkimuksessa kysyttiin uusina rikostyypppeinä työntekijöihin kohdistunutta vainoamista ja yritykseen kohdistunutta epäasiallista kilpailua. On todennäköistä, että vuoden 2010 kyselyssä vastaajat sisällyttivät vainoamistapaukset väkivallasta ja uhkailusta antamiinsa tietoihin, joten käytännössä tuloksiin vaikutti lähinnä epäasiallista kilpailua koskenut kysymys.

joissa asiakkaat muodostivat yritykselle merkittävimmän uhkan: varkausrikkoksista, ryöstöistä ja työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta. Toisaalta teollisuusyrityksiin oli kohdistunut myös harvemmin asiakaskontakteista ainakin osin riippumattomia rikoksia, kuten petoksia, kavalluksia, vahingontekoja ja murtoja. Tähän luultavasti vaikuttivat toimipaikkojen suojaukseen ja toiminnan muuhun järjestämiseen liittyvät tekijät. Tietoverkkojen kautta tapahtuneiden hyökkäysten uhriksi oli kaikilla kolmella toimialalla jouduttu samassa suhteessa.

Kuvio 4 Vähittäiskaupan, teollisuuden ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus vuosina 2010 ja 2018. Edellisen vuoden aikana rikoksen uhriksi joutuneiden toimipaikkojen osuus (%) kaikista. *Lähteet:* Yritysuhritutkimus 2010 (Salmi ym. 2011); Yritysuhritutkimus 2018 (Saarikkomäki ym. 2019)

Myös toimialojen sisällä rikollisuusriskeihin vaikuttivat toiminnan luonne ja asiakaskontaktien määrä. Vähittäiskaupan alatoimialoista pienin riski joutua rikosten uhriksi oli auto- ja varaosaliikkeillä sekä kotitaloustuotteiden erikoismyymälöillä, joista vain joka kolmas oli vuoden aikana joutunut rikoksen uhriksi (kuvio 5).

Kuvio 5 Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus alatoimialoittain vuonna 2018. Edellisen vuoden aikana rikoksen uhriksi joutuneiden toimipaikkojen osuus (%) kaikista. *Lähde:* Yritysuhritutkimus 2018 (Saarikkomäki ym. 2019)

Korkeimman uhriksi joutumisriskin omasivat puolestaan valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät. Niistä 80–90 prosenttiin oli kohdistunut rikoksia ja 20–30 prosenttia kuului erittäin korkean riskin ryhmään. Myös apteekkeihin oli kohdistunut keskimääräistä useammin rikoksia. Ylipäätään siis liikkeet, jotka myivät päihteitä (alkoholi, tupakka, huumaavat aineet), polttoainetta tai muutoin varkaan kannalta suhteellisen helposti anastettavaa, hyvän tuotto-riski-suhteen omaavaa tavaraa omasivat korkeimmat uhriksi joutumisriskit. Majoitus- ja ravintolatoimialalla tilanne oli samantapainen: korkeimman riskin alatoimialoja olivat hotellit, olut- ja drinkkibaarit ja kahvilaravintolat.

Työntekijöihin kohdistuva väkivalta

Myös työntekijöihin työtehtävissä kohdistuva uhkailu ja väkivalta on huomattavasti yleisempää vähittäiskaupassa ja majoitus- ja ravintola-alalla kuin teollisuudessa.

Vähittäiskaupan toimipisteiden vuonna 2010 ilmoittamista väkivalta- ja uhkailutapauksista 90 prosenttia oli asiakkaan tekemiä. Valtaosa (85–90 %) ilmoitetuista tapauksista oli vuosina 2010 ja 2018 sanallista uhkailua ja suunsoittoa. Uhri oli saanut mustelman tai vakavamman fyysisen vamman vuonna 2010 yhdeksässä prosentissa (60 %:ssa pahoinpitelyjä) ja vuonna

2018 kahdeksassa prosentissa (80 %:ssa pahoinpitelyjä) ilmoitettuja tapauksia. Pahoinpitelyiksi nimettyjen tapausten luonne oli jälkimmäisessä kyselyssä keskimäärin selvästi vakavampi. Toisaalta toimipisteiden, joiden työntekijöihin oli vuoden aikana kohdistunut vammoja aiheuttanutta väkivaltaa, osuus oli kummassakin kyselyssä käytännössä sama. Rikosten uhreista oli vuonna 2010 74 prosenttia naistyöntekijöitä (osuus oli 12 prosenttiyksikköä korkeampi kuin naisten osuus toimipisteiden työntekijöistä). Väkivaltarikosten tekijöistä yli 80 prosenttia oli miehiä.

Majoitus- ja ravintola-alalta ilmoitetuista väkivalta- ja uhkailutapauksista 85 prosenttia oli sisältänyt vain sanallista väkivaltaa, 15 prosentissa työntekijään oli käyty käsiksi fyysisesti. Toisaalta vain kolmessa prosentissa ilmoitettuja tapauksia työntekijä oli saanut väkivallanteon yhteydessä mustelman tai vakavamman fyysisen vamman (20 %:ssa pahoinpitelyjä). Myös tällä toimialalla valtaosassa tapauksia tekijä oli asiakas.

Teollisuuden toimipaikoista vain neljässä prosentissa oli työntekijä joutunut väkivallan tai uhkailun uhriksi vuoden aikana. Toisin kuin vähittäiskaupassa tai majoitus- ja ravintola-alalla, teollisuudessa pääosa väkivallasta oli toimipaikan sisäistä, työntekijöiden välistä. Ilmoitetusta väkivallasta 22 prosenttia oli ollut pahoinpitelyjä ja 15 prosentissa (68 %:ssa pahoinpitelyjä) uhri oli saanut fyysisen vamman. Uhreista yli 70 prosenttia oli miehiä, osuus vastasi miesten osuutta toimialan työntekijöistä. Rikosten tekijöistä miehiä oli 90 prosenttia.

Työssä kohdatusta väkivallasta sisältyy tietoja myös vuosittain tehtävään Kansalliseen rikosuhritutkimukseen. Vuoden 2018 kyselyn mukaan aikuisväestöstä kuusi prosenttia oli joutunut vuoden aikana työtehtävissä väkivallan tai uhkailujen uhriksi. Miehistä osuus oli neljä prosenttia, naisista kahdeksan prosenttia. Korkein riski joutua väkivallan ja uhkailujen uhriksi oli 25–54-vuotiailla naisilla, joista työpaikkaväkivallan uhriksi oli vuoden aikana joutunut yli 10 prosenttia. Naisiin kohdistuvan työpaikkaväkivallan riski on ollut kasvussa viime vuosikymmeninä. Työpaikkaväkivalta muodostaakin nykyisin yleisimmän aikuisiin naisiin kohdistuvan väkivallan tyyppin. (Danielsson & Näsi 2019.)

Sukupuolten väliset erot väkivallan uhriksi joutumisriskissä liittynevät pitkälti siihen, että naistyövoimasta suurempi osuus työskentelee asiakaspalvelutehtävissä, niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Toisaalta yritysuhritutkimukset osoittavat, että ainakin vähittäiskaupassa naisten osuus väkivallan uhreista on suurempi kuin heidän osuutensa toimipisteiden työntekijöistä.

Riskitekijät

Toimipaikkoihin kohdistuva rikollisuus ei jakaudu tasaisesti. Yritysuhritutkimuksissa on havaittu, että osaan toimipaikoista kohdistuu runsaasti rikoksia ja osaan ei lainkaan. Edellä on kuvattu toimialakohtaisia eroja rikollisuusriskissä. Toimiala ja toimialan sisällä alatoimiala ovatkin merkittäviä yleiseen uhriksi joutumisriskiin ja yritykseen kohdistuvan rikollisuuden rakenteeseen vaikuttavia tekijöitä. Ne selittävät riskieroista kuitenkin vain osan.

Vähittäiskaupassa ja majoitus- ja ravintola-alalla toimipaikan koko vaikuttaa uhriksi joutumisriskiin. Mitä suurempi toimipaikka on kyseessä, sitä laajemmin ja enemmän rikoksia siihen kohdistuu. Molemmilla toimialoilla myös runsas asiakasmäärä ja pitkät ja myöhäiset aukioloajat lisäävät merkittävästi uhriksi joutumisriskiä. Kaupan alalla riskiä lisää myös toimipaikan sijainti ostoskeskuksessa. Koska vähittäiskaupassa ja majoitus- ja ravintola-alalla asiakkaat ovat merkittävän rikoksia tekevä ryhmä, on sinänsä luonnollista että toimialoilla asiakasmäärät vaikuttavat suoraan rikosten uhriksi joutumisriskiin. Rikosten ennalta ehkäisyn kannalta seikka on ongelmallinen, koska toimialoilla yrityksen menestymisen edellytys on asiakkaiden runsaus ja aukioloaikojen ajoittaminen asiakasvirtojen mukaan. Myös teollisuudessa aukiolo asiakkaille ja asiakkaiden määrä vaikuttavat uhriksi joutumisriskiä lisäävästi. Riskiä lisää niin ikään suora kaupankäynti ulkomaille. Lisäksi eräät toiminta-alueen piirteet ovat yhteydessä korkeampaan rikollisuusriskiin. Niistä merkittävän kaikilla tutkituilla toimialoilla on ollut lähiympäristössä esiintyvä häiriökäyttäytyminen.

Kustannukset ja rikosten ilmoittaminen poliisille

Yritysuhritutkimuksessa tarkasteltujen rikollisuustyyppien aiheuttamat suorat ilmoitetut kokonaiskustannukset olivat vuonna 2010 vähittäiskaupassa noin 140 miljoonaa euroa ja teollisuudessa 30 miljoonaa euroa. Suorien kustannusten ohella rikokset aiheuttivat epäsuoria kustannuksia muun muassa menetettynä työaikana ja työntekijöiden sairauslomina. Lisäksi uhriksi joutuneille työntekijöille väkivallasta, vainoamisesta ja uhkailusta aiheutuneet haitat olivat merkittäviä.

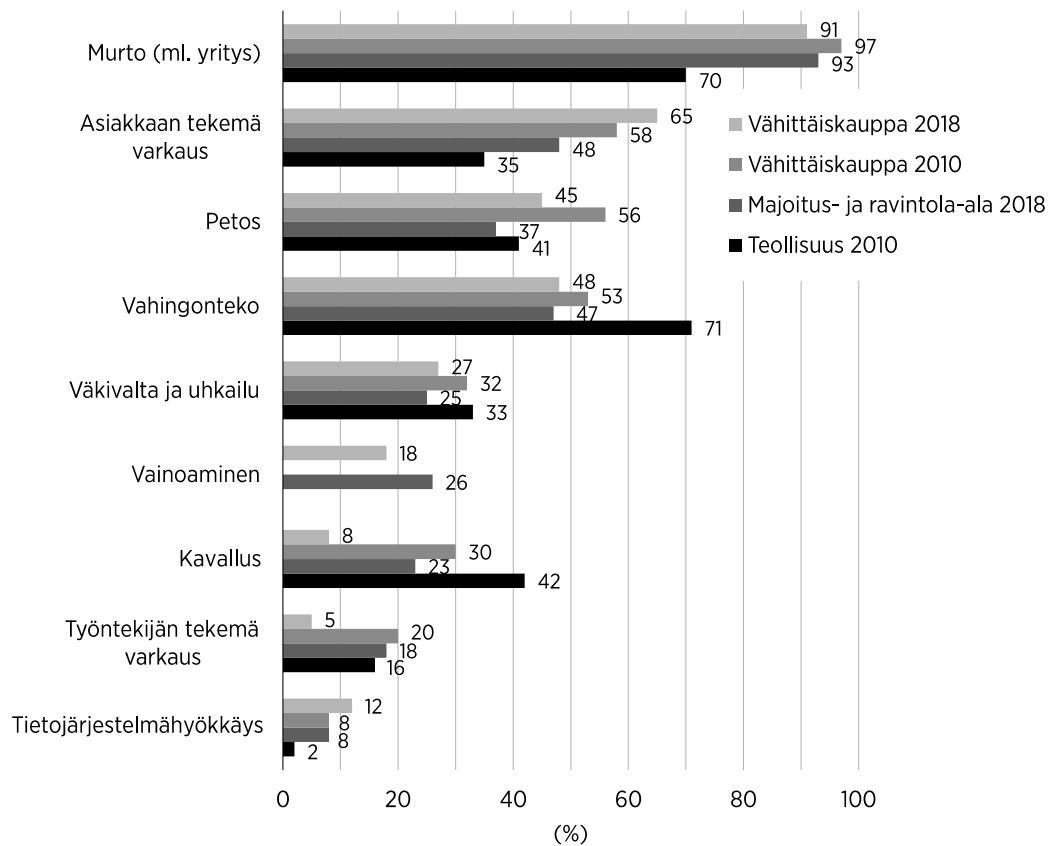
Yksittäisten rikostapausten keskiarvo- ja mediaanikustannuksia vertailtaessa eniten kustannuksia aiheuttivat vähittäiskaupan toimipisteille autovarkaudet, alihankkijoiden tekemät varkaudet, kavallukset sekä hyökkäykset tietojärjestelmiin. Kaikki nämä rikostyyppit olivat kuitenkin suhteellisen harvinaisia. Yleisemmistä rikostyypeistä murrot ja murron yritykset aiheuttivat

keskimäärin tuhansien eurojen kustannukset. Myymälävarkauksien aiheuttamat kustannukset rikostapausta kohden olivat suhteellisen pieniä (keskimäärin 280 euroa, mediaanikustannukset 60 euroa), mutta johtuen myymälävarkausien suuresta määrästä niiden vähittäiskaupalle aiheuttama kokonaiskustannusrasite oli ehdottomasti suurin kysytyistä rikostyypeistä. Myymälävarkaudet aiheuttivat vuonna 2010 44 prosenttia ja vuonna 2018 47 prosenttia vähittäiskaupalle aiheutuneista suorista rikosvahingoista. Kaikkiaan varkausrikokset aiheuttivat vuonna 2010 vähittäiskaupan suorista rikosvahingoista 72 prosenttia ja vuonna 2018 70 prosenttia.

Majoitus- ja ravintola-alalla suurimmat keskimääräiset kustannukset olivat aiheutuneet vahingonteosta, kavalluksista, alihankkijoiden tekemistä varkauksista ja työntekijöihin kohdistuneista vainoamisrikoksista. Mediaanikustannukset olivat suurimmat murroissa, kavalluksissa ja työntekijöihin kohdistuneissa vainoamisrikoksissa. Ehdottomasti suurimmat vahingot toimialalla aiheutuivat työntekijöiden tekemistä kavalluksista. Ne vastasivat vuonna 2018 58 prosentista toimialan suorista rikosvahinkoja. Varkausrikosten osuus rikosvahingoista oli runsas 10 prosenttia.

Teollisuusyrityksiä rasittivat puolestaan eniten petosrikokset, jotka olivat aiheuttaneet vuonna 2010 50 prosenttia toimialan suorista rikosvahingoista. Varkausrikosten osuus rikosvahingoista oli teollisuusyrityksissä 11 prosenttia, pienempi kuin tietojärjestelmähyökkäysten (17 %).

Rikosten ilmoittaminen poliisille vaihteli rikostyypeittäin riippuen muun muassa vakuutusturvasta ja rikosten yritykselle aiheuttamista vahingoista.

Kuvio 6 Poliisille ilmoitettujen tekojen osuus rikostyypeittäin ja toimialoittain
Lähteet: Yritysuhritutkimus 2010 (Salmi ym. 2011); Yritysuhritutkimus 2018 (Saarikkomäki ym. 2019)

Kaikilla tutkituista toimialoista omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitettiin useammin poliisille kuin työntekijöihin kohdistuvat. Tämä selittyi todennäköisesti pääosin vakuutuskäytännöillä. Ilmoittamatta jättämisen syyksi mainittiin myös se, ettei rikosilmoituksen teosta ollut hyötyä tai että rikoksen varsinaisena uhrina ollut työntekijä ei halunnut ilmoittaa tekoa poliisille. Selvästi yleisin syy jättää rikos ilmoittamatta poliisille oli kaikkien rikostyyppien kohdalla tapauksen vähäpätöisyys. Myös ilmoituksen teon työläys ja aikaa vievyys mainittiin syynä ilmoituksen tekemättä jättämiseen, samoin se, ettei rikoksen tekijää tunnettu.

2.4 Kansainvälistä vertailua

Seuraavassa Suomen vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on verrattu tuoreimpiin Englannin ja Alankomaiden tutkimuksiin (Home Office 2018; WODC 2011), vähittäiskaupan osalta myös Sveitsin tutkimukseen (Isenring ym. 2013). Vertailuja punnittaessa on huomioitava,

että kyse on erillisten kansallisten tutkimusten tuloksista. Metodologiset tekijät voivat selittää osan eroista.

Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus

Useimpien tutkittujen rikollisuuden tyyppien osalta suomalaisten *kaupan alan* toimipisteiden rikosriskit ovat tällä hetkellä samanlaisia kuin Englannissa, Alankomaissa ja Sveitsissä. Yleiskuvasta on kuitenkin kaksi poikkeusta: varkausrikokset ja työntekijöihin kohdistuva väkivalta ja uhkailu. Kummassakin rikosriski Suomessa on selvästi korkeampi kuin Länsi-Euroopassa. Tästä johtuen myös suomalaisten kauppojen yleinen rikosriski on korkeampi kuin vertailumaissa. Varkausrikoksissa ero syntyy pääasiassa myymälävarkauksista. Niiden uhriksi joutuu vuosittain puolet Suomen kaupoista, mutta vain joka neljäs kauppa Englannissa ja Alankomaissa ja joka kymmenes Sveitsissä. Suomessa myös kaupan työntekijöihin kohdistuu enemmän väkivaltaa ja uhkailuja kuin vertailumaissa. Riski, että henkilökunta joutuu väkivallan tai uhkailun uhriksi vuoden aikana, on kaksinkertainen Englannin ja viisinkertainen Alankomaiden kaupan toimipisteisiin nähden. Sekä Suomessa että vertailumaissa 90 prosenttia kerrotuista tapauksista on sanallista uhkailua tai muun tyyppistä uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Fyysiset pahoinpitelyt muodostavat kaikissa niistä kymmenesosan kaupan toimipaikkojen työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta. Koska rikostyyppien rakenne on identtinen Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa, merkitsee se sitä, että Suomessa toimialan työntekijöihin kohdistuu moninkertainen määrä sekä fyysisistä että verbaalista väkivaltaa.

Majoitus- ja ravintola-alan tilanne muistuttaa kaupan alalla vallitsevaa. Suomalaisiin toimipaikkoihin ja niiden työntekijöihin kohdistuu huomattavasti yleisemmin asiakkaiden tekemiä varkauksia sekä väkivaltaa ja sen uhkaa kuin vertailumaissa. Tekotyypistä on saatavissa toimialalta tarkempia tietoja Suomesta ja Alankomaissa. Suomessa teoista 85 prosenttia ja Alankomaissa 92 prosenttia on ollut sanallista uhkailua tai muun tyyppistä uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Fyysisiä pahoinpitelyitä on Suomessa ollut 15 prosenttia ja Alankomaissa kahdeksan prosenttia ilmoitetuista rikoksista. Ainakin Alankomaihin verrattuna majoitus- ja ravitsemusalan työntekijöillä ei siten ole Suomessa ainoastaan suurempi riski joutua väkivallan uhriksi työssään, vaan heihin kohdistunut väkivalta on myös selvästi vakavampaa. Muiden rikosriskien osalta suomalaisyritysten tilanne ei sen sijaan suuremmin eroa vertailumaiden yrityksistä. Asiakkaiden tekemien rikosten yleisyyden johdosta myös suomalaisten toimipisteiden kokonaisrikosriski on korkeampi kuin vertailumaissa.

Lahjonta ja kiristysrikokset

Lahjonta ja kiristysrikoksista on viime vuosien uhritutkimuksista saatavissa tietoja Suomesta ja Sveitsistä kaupan alalta sekä UNODC:n ja Italian kyselyistä koko yrityselämän osalta. Virossa on vuonna 2010 tehty erillistutkimus yrityksiin kohdistuvasta korruptiosta (taulukko 3).

Taulukko 3 Lahjonta- ja kiristysrikosten uhriksi vuoden aikana joutuneiden yritysten osuus kaikista (%)

Maa	Lahjonta/ korruptio	Kiristysrikokset
Suomi 2018	0,5	1,1
Sveitsi 2010	1,2	0,2
Viro 2010	10,0	..
Italia 2008	..	4,5
Albania 2012	15,7	0,5
Bosnia-Herzegovina 2012	10,4	0,7
Kosovo 2012	3,2	0,4
Kroatia 2012	10,7	0,7
Makedonia 2012	6,5	0,9
Montenegro 2012	3,2	0,6
Serbia 2012	17,0	1,0
Meksiko 2012	28,7	16,9
Kiina 2006	6,0	2,3

Suomi ja Sveitsi: kaupan ala, muut maat: kaikki yksityisyrietykset. *Lähde:* Saarikkomäki ym. 2019

Tutkimustuloksia verrattaessa on huomioitava, että uhritutkimusten kysymysten muotoilussa on ollut merkittäviä eroja. Erityisesti näin on ollut korruptiota koskevissa kysymyksissä. Suomen, Viron ja Sveitsin kyselyissä korruptio on määritelty laajemmin kuin muissa taulukon 3 sisältämissä tutkimuksissa. Tulokset vahvistavat käsitystä, että Suomessa suorien lahjusaatteiden kautta harjoitettava viranomaiskorruptio on erittäin vähäistä myös yrityssektorilla.

Kiristysrikollisuuden osalta parhaiten vertailukelpoisia Suomen tutkimuksen kanssa ovat viime vuosien eurooppalaisista kyselyistä Sveitsin ja Italian tutkimukset. Sveitsiin verrattuna kaupan alan yrityksiin on Suomessa kohdistunut suhteellisen paljon kiristysrikoksia. Valitettavasti Sveitsin tutkimusraportti ei mahdollista eron syiden tarkempaa analysointia. Italiaan verrattuna kiristysrikollisuus on Suomessa harvinaista kuten myös Meksikoon ja Kiinaan verrattaessa. Erot vaikuttavat loogisilta sen perusteella mitä tiedämme järjestäytyneen rikollisuuden aktiivisuudesta Suomessa ja näissä maissa.

Tietojärjestelmiin kohdistuvat hyökkäykset

Kyberrikollisuudesta on saatavissa tietoja Suomen, Englannin ja Sveitsin tutkimuksista. Tämänkin rikostyyppin kohdalla tutkimusten kysymykset ovat poikenneet toisistaan. Englannin kyselyissä kyberrikollisuutta koskeva kysymys on muotoiltu Suomen kyselyä laajemmin, mutta sen avulla saadut tiedot ovat tosiasiallisesti vastanneet Suomesta saatuja. Tulokset ovat siten vertailukelpoisia. Sveitsin kyselyn kysymyksen tarkasta muotoilusta ei ole saatavissa tietoa. Sveitsissä on syytä huomioida myös aikaisempi tutkimusajan kohta: kysely koskee vuosina 2008–2010 tapahtuneita rikoksia. Suomen kysely ja Englannin kysely kaupan alan osalta koskevat vuoden 2017 tapahtumia. Englannin majoitus- ja ravintola-alaa koskevat tiedot ovat vuoden 2013 rikoksista. Kyberrikollisuus ei ole viimeisten kymmenen vuoden aikana ainoastaan kehittynyt ja kasvanut nopeasti, vaan myös sitä koskeva tietoisuus ja rikosten havaitseminen on lisääntynyt.

Toimipaikkoihin kohdistuneen kyberrikollisuuden yleisyys on tällä hetkellä Suomessa ja Englannissa samaa tasoa. Kummassakaan maassa ei näyttäisi olevan eroa myöskään kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkojen rikosriskin välillä. Sveitsin tuntuvasti matalampi riskitaso kaupan alan yritysten kohdalla ei selittyne pelkästään kymmenen vuotta aikaisemmalla kyselyajankohdalla, vaikka se varmasti onkin myötävaikuttanut.

Englannissa yleisin toimipaikkoihin kohdistunut kyberrikollisuuden muoto on tietokonevirus. Kaupan alalla niiden uhriksi oli vuonna 2017 joutunut edellisen vuoden aikana neljä prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla vuonna 2014 viisi prosenttia toimipaikoista. Toiseksi yleisin rikostyyppi on tietojärjestelmän hakkerointi (kummallakin toimialalla 2 % toimipaikoista). Kaupan alalla kyberrikollisuuden kehitystä on mahdollista Englannissa myös seurata vuosien 2013 ja 2017 välillä: jonkinlaista tietoisuuden kehitystä indikoi se, että viruksien uhriksi joutuneiden toimipaikkojen osuus putosi ajanjaksolla yhdeksästä prosentista neljään prosenttiin. Muilta osin rikollisuuden rakenne pysyi ennallaan.

Lähteet

- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Home Office. 2018. *Crime against businesses: findings from the 2017 Commercial Victimisation Survey*. Statistical Bulletin 07/18. London: Home Office.
- Isenring, Giang Ly, Giulia Mugellini & Martin Killias. 2013. *Survey to assess the level and impact of crimes against businesses in Switzerland*. Zürich: University of Zurich.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset – Toinen kansallinen yritysuhritutkimus 2018*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Tilastokeskus. 2019. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/index.html>.
- WODC. 2011. *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010*. Amsterdam: WODC.

LIITETAULUKOT

- 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset 2009–2018
- 2A Väki­valtarikokset aluetyp­peit­tain 2009–2018
- 2B Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2018
- 3 Omaisuusrikokset aluetyp­peit­tain 2009–2018
- 4A Rattijuopumus, muut liik­nen­nerikokset ja autokanta aluetyp­peit­tain 2009–2018
- 4B Rattijuopumus, muut liik­nen­nerikokset, liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite 2009–2018
- 4C Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa 1989–2018
- 5A Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2009–2018
Syylliseksi epäilty, absoluuttiluvut
- 5B Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2009–2018
Syylliseksi epäilty tuhatta samanikäistä kohden
- 5C Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2009–2018
Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä

LIITETAULUKKO 1

Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 2009–2018¹

Absoluuttiluvut koko maasta [ks. selitykset taulukon lopussa]

<i>Rikosnimike</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
KAIKKI RIKOKSET²	384583	378200	404153	377416	379535	372341	366602	366966	345631	343117
I. RIKOSLAKIRIKOKSET³	528551	505357	531830	491846	489765	482050	472646	466857	438373	443525
A. Omaisuusrikokset										
Varkaus	75072	72052	75055	67809	70390	70822	69228	64071	60150	58495
Näpistys	73816	73118	73086	67693	67951	68637	65803	63994	62367	61199
Törkeä varkaus	2790	3043	3102	3248	3054	3682	3540	3367	2914	3047
Moottoriajoneuvon anastus.	1574	1438	1574	1146	1090	1050	837	737	686	618
Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7.9)	1000	924	945	846	746	768	717	709	548	633
Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8)	3	2	0	2	1	2	3	1	1	3
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7.9)	3076	2597	2481	2977	1970	1372	1146	809	780	658
Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	7	4	12	10	3	2	1	3	1	1
Moott.kulkun. käyttövark., lievä (RL 28:9a,c)	9568	8749	9443	6802	6104	5925	5851	5226	4839	4510
Törkeä moott.kulkunv. käyttövark. (RL 28:9b)	43	37	21	19	22	28	27	27	29	31
Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	1907	1868	1859	1593	1571	1603	1422	1490	1312	1432
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	120	127	148	159	163	150	171	175	216	200
Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	13	10	8	8	11	5	12	7	2	2
Ryöstö (RL 31:1)	1473	1280	1396	1376	1398	1473	1280	1396	1376	1398
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	216	266	277	264	303	216	266	277	264	303
Kiristys, törkeä kiristys (RL 31:3,4)	237	259	278	1083	584	417	372	463	327	1093
Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3)	50497	48917	54743	44178	43109	42263	37453	34870	33204	30209
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	212	243	227	239	266	253	252	300	262	239
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4,6)	2912	2972	2938	2898	3216	2703	2476	2529	2791	2975
Törkeä kavallus (RL 28:5)	270	331	291	374	358	372	356	395	358	410
Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	16435	14903	16645	19894	21735	22164	24085	23643	21951	22791
Törkeä petos (RL 36:2)	987	957	1149	1052	1100	1351	1441	1422	1429	1692
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11)	4757	4334	5506	6104	7484	7648	10699	14963	6433	5899
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	184	124	149	127	123	123	192	161	245	212
Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3)	871	696	616	583	640	851	910	978	1160	1324
Törkeä veropetos (RL 29:2)	416	280	364	432	362	399	434	719	730	562
Verorikkomus (RL 29:4)	70	38	49	35	36	21	24	12	6	10
Kirjanpitorikos (ml. törkeä), tuottamuksellinen kirjanpitorikos (RL 30:9a,10)	779	715	684	768	785	889	815	787	778	780
Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8)	56	86	89	92	109	72	65	62	77	83
Väärennys, lievä väärennys, väärennysain. hallussapito (RL 33:1,3,4)	4478	4524	4594	3916	3741	3268	2695	2554	1937	1809
Törkeä väärennys (RL 33:2)	93	32	266	56	35	52	50	46	60	137
Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	475	415	435	413	442	488	487	436	436	455
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	16	15	18	12	16	18	15	22	19	28
Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	123	181	188	329	633	856	758	1220	1435	1872
Muut omaisuusrikokset ⁵	2696	3267	2760	2242	2263	2433	2896	3022	2325	2453

<i>Rikos</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
B. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset										
Tappo (RL 21:1)	73	72	64	46	57	59	48	55	44	57
Murha (RL 21:2)	40	38	49	43	38	42	48	23	29	28
Surma (RL 21:3)	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Tapon, murhan tai surman yritys	366	308	306	350	264	327	299	311	348	355
Lapsensurma (RL 21:4)	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0
Pahoinkpity (RL 21:5)	21391	21570	26762	25390	24015	21959	22662	22800	22853	23146
Törkeä pahoinkpity (RL 21:6; 34a:1§1/6)	2105	1996	2053	1874	1791	1645	1563	1592	1581	1609
Lievä pahoinkpity (RL 21:7)	9399	9516	11356	10967	9709	9324	9436	9377	9101	8884
Kuolemantuottamus (ml. törkeä) (RL 21:8-9)	232	226	208	177	186	139	171	161	106	154
Vamman tuott. (ml. törkeä) (RL 21:10-11)	1645	1575	1661	1520	1458	1304	1363	1357	1224	1364
Muut henk. ja terv. kohd. rikokset ⁶	499	412	457	486	500	422	395	401	425	447
C. Seksuaalirikokset										
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakott. sukupuoliyhteyteen (RL 20:1-3)	660	818	1039	1009	975	1009	1043	1160	1245	1393
Lapsen seks. hyväksikäyttö (RL 20:6-7)	1068	1102	1682	1567	1657	1416	1225	1242	1168	1373
Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5, 8-9)	477	497	531	935	678	576	687	925	856	1013
D. Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan										
Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	1711	1682	1947	1852	1682	1704	1717	1883	1723	1895
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	2260	2161	2310	2183	1916	1863	1809	1852	1525	1542
Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	178	147	143	177	150	124	144	92	93	72
Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	317	369	310	263	248	210	159	182	117	126
Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5)	1406	1277	1299	1183	1130	1059	1092	1078	957	967
Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan ⁶	8181	7931	8410	8704	8574	7632	7822	8312	7940	7880
E. Päihde ja huumerikokset										
Alkoholirikos 50 a:1.	204	153	157	126	186	140	139	121	89	118
Törkeä alkoholirikos 50 a:2.	26	13	11	7	29	15	13	6	12	2
Lievä alkoholirikos 50 a:3	486	947	1230	1246	1288	1320	1080	786	533	558
Huumausainerikos (RL 50:1)	6274	6444	7226	7752	8560	6859	7053	8126	9389	8571
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	922	1083	1036	1025	1237	1161	1071	1179	1282	1251
Huumausain. käyttörikos (50:2a)	11257	12158	12093	11292	12778	13681	15183	15711	17069	19284
Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	26	23	34	23	78	79	101	60	32	33
Huumausainerik. edist. (RL 50:4)	45	16	5	10	3	1	2	6	5	1
F. Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset										
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk. RL 24	9056	9782	9739	9797	10513	10509	9450	9890	10300	10081
Muut rikoslakirikokset ⁷	9642	9764	10931	11126	11377	11662	11477	15256	15783	15570
Rikokset RL:n 41, 44 ja 34a lukua vastaan ⁸	8827	8831	9172	8695	8641	7747	8067	9536	9844	10658

Rikos	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
II. MUUT RIKOKSET	27649	27877	30004	27942	27001	24640	23640	21344	17550	16003
Alkoholipit. aineen luvaton valmistus.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Alkoholipit. aineen luvaton välittäminen.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Alkoholipit. aineen luvaton maahantuonti.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Alkoholirikkomus.	2271	2940	3723	3222	2971	2211	1982	1963	1177	992
Alkoholipit. aineen luvaton hallussapito.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Muut alkoholirikokset.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kokoontumis-, järjestyksenvalvontarikkomus.	27	23	42	23	32	25	36	28	59	59
Työturvallisuusrikkomus.	21	13	20	23	45	33	38	24	25	22
Järjestyslain rikkomiset.	4346	4539	4939	4402	3699	3183	2835	2321	2118	1951
Muut lait ja asetukset.	20984	20362	21280	20272	20254	19188	18749	17008	14171	12979
LIIKENNERIKOKSET	545700	557409	558676	483276	489867	455955	450705	456483	516290	530298
Liikennejuopumus										
Rattijuopumus (RL 23:3).	11056	9888	10050	8801	8993	9304	9805	10023	10666	11768
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4).	12294	11242	11409	10333	9001	8304	7815	7285	7019	7238
Muu liikennejuopumus (RL 23:5-7).	531	431	431	409	386	345	289	317	267	286
Liikennejuopumus moottorittomalla ajon. (RL 23:9).	110	69	92	69	64	73	46	44	30	51
Kulkun. luov. juopuneelle (RL 23:8).	1509	1384	1445	1105	1012	842	777	676	607	630
Liikennerikos										
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen.	4251	3651	4135	3635	3809	3854	3912	3879	3808	4047
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen, liikennepako tieliikenteessä (RL 23:1,11).	115336	101611	103583	94367	91980	88792	84761	76476	65204	67651
Liikennerikkomus.	373531	402375	400995	340904	352636	321606	321021	335248	405998	413887
Kulkuneuvon kuljettam. oikeudetta (RL 23:10).	27082	26758	26536	23653	21986	22835	22279	22535	22691	24740

Selitykset¹ Mukana myös tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset.² Poislukien liikennerikokset (RL 23 luku) ja liikennerikkomukset (TLL).³ Sisältää myös liikennejuopumuksen ja RL 23 luvun liikennerikokset.⁴ Muut omaisuusrikokset: RL 28:10-12a; RL 29:4a,4b,4c, 5-8; RL 33:5; 36:4-7; 37:1-7; 46:1-3,6,6a.⁵ Muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset: RL 21:12-15; 22:1-6; 34a.⁶ Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan yhteensä: RL 15:5-11; 16:4, 6-17; 17:1-22; 34a.⁷ Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan yhteensä: RL 15:5-11; 16:4, 6-17; 17:1-22; 34a.⁸ Rikokset RL:n 42:1; 43:7; 44:1 vastaan, vuodesta 2018 RL:n 41, 44 ja 34a lukua vastaan.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

LIITETAULUKKO 2A

Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 2009–2018
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyypi</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
HENKIRIKOKSET (Tapot, murhat sekä surmat)										
Pääkaupunkiseutu										
yritykset	56	52	58	68	57	54	44	54	92	78
täytetyt teot	19	15	21	22	14	16	14	12	6	15
yhteensä	75	67	79	90	71	70	58	66	98	93
Muut kaupunkimaiset kunnat										
yritykset	199	195	171	188	131	183	178	158	182	200
täytetyt teot	65	58	49	43	50	51	42	42	38	46
yhteensä	264	253	220	231	181	234	220	200	220	246
Taajaan asutut kunnat										
yritykset	62	39	34	61	44	64	45	57	40	45
täytetyt teot	14	24	23	13	20	10	18	12	16	11
yhteensä	76	63	57	74	64	74	63	69	56	56
Maaseutumaiset kunnat										
yritykset	49	22	43	33	32	25	32	42	33	32
täytetyt teot	14	13	18	11	11	21	10	10	13	13
yhteensä	49	22	43	33	32	25	32	42	33	32
Koko maa										
yritykset	366	308	306	350	264	327	299	311	348	355
täytetyt teot	114	110	114	89	95	101	96	78	73	85
yhteensä	480	418	420	439	359	428	395	389	421	440
PAHOINPITELYRIKOKSET (Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely)										
Pääkaupunkiseutu	8816	9049	10773	10084	9155	8494	8798	9042	8790	8784
Muut kaupunkimaiset kunnat	16586	16759	20567	19568	18362	17063	17524	17153	17249	17463
Taajaan asutut kunnat	4167	3975	4836	4859	4474	4164	4126	4492	4361	4257
Maaseutumaiset kunnat	3212	3183	3871	3596	3406	3098	3136	2993	2993	3005
Koko maa	32895	33082	40171	38231	35515	32928	33661	33769	33535	33639
RYÖSTÖRIKOKSET										
Pääkaupunkiseutu	672	588	622	568	616	698	562	642	679	691
Muut kaupunkimaiset kunnat	793	771	802	874	739	827	791	864	787	867
Taajaan asutut kunnat	84	85	91	97	87	99	109	111	106	82
Maaseutumaiset kunnat	42	40	72	44	54	41	66	41	51	49
Koko maa	1640	1508	1622	1616	1524	1689	1546	1673	1640	1701

* Vuoden 2018 kuntaluokittelun mukaisesti.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

LIITETAULUKKO 2B

Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2018

Lähde: Tilastokeskus; sisältää rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi, lapsensurmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamusrikokseksi nimetyt teot

Maakunta/alue	Rikoksia vuotta kohti			Rikollisuustaso (/100.000 as. vuodessa)			Muutos %		
	1990–99	2000–09	2010–18	1990–99	2000–09	2010–18	1980-l/ 1990-l	1990-l/ 2000-l	2000-l/ 2010-l
<i>Koko Suomi</i>	<i>173,7</i>	<i>155,1</i>	<i>108,7</i>	<i>3,41</i>	<i>2,95</i>	<i>1,99</i>	<i>+8</i>	<i>-13</i>	<i>-33</i>
<i>Manner-Suomi</i>	<i>173,1</i>	<i>154,1</i>	<i>106,3</i>	<i>3,41</i>	<i>2,95</i>	<i>1,96</i>	<i>0</i>	<i>-14</i>	<i>-34</i>
Uusimaa	44,3	34,4	26,0	3,40	2,37	1,62	-4	-30	-32
Varsinais-Suomi	10,7	11,3	7,0	2,46	2,48	1,48	-3	+1	-40
Satakunta	7,6	7,7	5,0	3,18	3,36	2,24	+6	+6	-33
Kanta-Häme	5,7	5,4	4,1	3,47	3,20	2,36	+5	-8	-26
Pirkanmaa	12,6	13	8,9	2,89	2,78	1,77	-6	-4	-36
Päijät-Häme	8,4	8,8	2,9	4,25	4,42	1,43	+8	+4	-68
Kymenlaakso	9,6	7	5,3	4,99	3,78	2,98	+15	-24	-21
Etelä-Karjala	5,2	3,7	2,6	3,75	2,74	1,95	+12	-27	-29
Etelä-Savo	7,7	5,9	3,9	4,46	3,65	2,58	+9	-18	-29
Pohjois-Savo	11,4	7,7	5,8	4,40	3,07	2,33	+5	-30	-24
Pohjois-Karjala	7,1	6,7	3,9	4,03	3,98	2,36	-1	-1	-41
Keski-Suomi	8,7	9,6	7,1	3,31	3,57	2,58	+3	+8	-28
Etelä-Pohjanmaa	3,5	6,1	3,9	1,75	3,14	2,02	+11	+80	-36
Pohjanmaa	3,1	2,8	2,2	1,78	1,61	1,23	+22	-10	-23
Keski-Pohjanmaa	0,9	1,1	0,9	1,31	1,62	1,29	-25	+24	-20
Pohjois-Pohjanmaa	13,7	10,7	8,8	3,79	2,79	2,16	-6	-26	-23
Kainuu	4,8	3,2	2,0	5,31	3,90	2,63	-3	-26	-33
Lappi	8,1	9	6,1	4,05	4,83	3,37	-4	+19	-30
Ahvenanmaa	0,4	0,3	0,0	1,59	1,12	0,00	-7	-29	.*

¹ Vuoden 2018 kuntaluokittelun mukaisesti.

*) Huom. alueellista muutosta koskevat luvut perustuvat joltakin jaksolta alle 10 täytetyn henkirikoksen kokonaismäärään.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

LIITETAULUKKO 3

Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 2009–2018
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
VARKAUSRIKOKSET (Näpistäminen, varkaus sekä törkeä varkaus)										
Pääkaupunkiseutu	49368	49482	49546	44607	45856	45046	44397	45077	43551	40777
Muut kaupunkimaiset kunnat	78381	76248	77831	72689	74273	76865	74361	69287	66320	66060
Taajaan asutut kunnat	13325	12171	13299	12020	12034	12159	11411	10159	9203	9666
Maaseutumaiset kunnat	8976	8925	9120	8286	8130	8209	7628	6140	5872	5767
Koko maa**	151678	148213	151243	138750	141395	143141	138571	131432	125431	122741
KAVALLUS, PETOS JA VAHINGONTEKO										
Pääkaupunkiseutu										
kavallus	1333	1390	1271	1233	1350	1038	957	952	1079	1310
petos	4303	4230	4649	5239	6272	5909	6320	6056	5424	5344
maksuvälinepetos	1770	1480	2013	2049	1645	1513	2075	2814	1898	2034
- tapahtumakertoja	2762	2733	2939	2880	2535	2173	2608	3135	1934	1909
vahingonteko	13514	15769	19447	11360	12552	14330	10868	11074	9603	8071
Muut kaupunkimaiset kunnat										
kavallus	1370	1384	1420	1510	1585	1486	1376	1457	1483	1535
petos	9416	8263	9540	11409	11836	12497	13751	13439	12791	13211
maksuvälinepetos	2074	1804	1891	2253	2667	2763	4018	4439	2355	2213
- tapahtumakertoja	4275	3198	3272	3587	3378	3498	4736	5406	2233	2167
vahingonteko	26441	23899	25395	24155	22642	20611	19713	17767	17646	16535
Taajaan asutut kunnat										
kavallus	254	277	272	269	281	266	267	286	347	297
petos	2192	1985	2036	2554	2507	2543	2799	2671	2271	2708
maksuvälinepetos	303	269	249	287	515	529	741	852	390	456
- tapahtumakertoja	716	520	309	337	1797	657	842	915	401	456
vahingonteko	6252	5562	5848	5246	4765	4371	4161	3680	3720	3500
Maaseutumaiset kunnat										
kavallus	175	202	210	191	303	220	192	186	200	197
petos	1326	1186	1352	1377	1725	1638	1684	1547	1699	1714
maksuvälinepetos	160	174	166	199	323	309	484	597	305	282
- tapahtumakertoja	542	516	460	281	420	351	515	665	269	303
vahingonteko	4468	3873	4229	3602	3382	3166	2936	2614	2459	2310

* Vuoden 2018 kuntaluokittelun mukaisesti.

** Valtakunnalliset rikosluvut sisältävät myös ulkomailla tai tuntemattomassa paikassa tehtyjä rikoksia.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

LIITETAULUKKO 4A

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus) ja autokanta vuosina 2009–2018

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

Aluetyppi	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pääkaupunkiseutu										
rattijuopumus	3899	3497	3519	3241	2914	2939	2995	3015	3230	3515
muut liikennerikokset	75599	64428	67544	59488	62014	61200	59808	65980	88715	93490
autokanta**	492669	511822	533910	547075	560384	569889	584013	600073	616462	631077
Muut kaupunkimaiset kunnat										
rattijuopumus	12098	10975	11205	9993	9503	9207	9360	9163	9326	9980
muut liikennerikokset	246492	256929	242047	220953	218881	207461	200209	204547	210593	236337
autokanta**	1528994	1580906	1687334	1732725	1772920	1807968	1848591	1900096	1946619	1985252
Taajaan asutut kunnat										
rattijuopumus	3998	3504	3628	3204	2925	2909	2836	2789	2841	3162
muut liikennerikokset	102263	114101	118233	99027	102051	95853	91986	90868	106459	96992
autokanta**	590447	631270	656476	676084	692913	709586	726260	746861	767047	786947
Maaseutumaiset kunnat										
rattijuopumus	3355	3154	3107	2696	2652	2552	2429	2340	2288	2348
muut liikennerikokset	95836	98925	107412	83073	87453	72566	79952	76731	91921	83487
autokanta**	628289	637815	609171	628527	645290	660950	676695	696166	712062	730915

* Vuoden 2018 kuntaluokittelun mukaisesti.

** Vuoteen 2011 saakka vanhan kuntaluokituksen mukaiset tiedot.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, moottoriajoneuvokanta.

LIITETAULUKKO 4B

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus), liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite vuosina 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rattijuopumus	23350	21130	21459	19134	17994	17608	17620	17308	17685	19006
Muut liikennerikokset ¹	520310	534464	535341	462628	470475	437160	432019	438182	497731	510376
Liik.kuolemantapaukset	279	272	292	255	258	229	270	258	238	226*
Liikent. loukkaantuneet	8057	7673	7931	7088	6681	6705	6 408	5 911	5 574	5284*
Liikennesuorite (milj. autokm) ²	53350	53815	54460	54235	54170	54580	55145	50361	50225	50436
Rattijuopumukset										
100 milj. autokm kohti	44	39	39	35	33	32	32	34	35	38
Muut liikennerikokset										
100 milj. autokm kohti	975	993	983	853	869	801	783	870	991	1012
Autokanta (tuhansia)	3246	3368	3494	3593	3681	3766	3847	3957	4057	4151
Rattijuopumukset										
10 000 autoa kohti	72	63	61	53	49	47	46	44	44	46
Muut liikennerikokset										
10 000 autoa kohti	1603	1587	1532	1288	1278	1161	1123	1107	1227	1229

¹ RL 23 luku (pl. liikennejuopumukset moottoriajoneuvolla ja tieliikenteen häirintä), liikennerikkomukset, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen ja ajoneuvorikkomukset (TLL 103 § ja 105a § sekä ANL 96 §).² Vuodesta 2016 lähtien luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisemmin vuosiin nähden.

* Ennakkotieto

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, tieliikenneonnettomuudet; Liikennevirasto, tietilasto 2017; Tilastokeskus, tieliikenteen suoritelaskenta 2018; Tilastokeskus, moottoriajoneuvokanta

LIITETAULUKKO 4C

Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa vuosina 1989–2018

Vuosi	Tutkitut N	Alkoholia nauttineet kuljettajat			
		R-maistelleet		R-juopot	
		N	%	N	%
1988	77 076	385	0,50	187	0,24
1990	69 083	411	0,59	174	0,25
1992	86 535	444	0,51	167	0,19
1993	84 973	472	0,55	171	0,20
1994	76 401	363	0,48	150	0,20
1995	77 434	415	0,54	165	0,21
1996	79 065	402	0,51	143	0,18
1997	73 027	512	0,70	135	0,19
1998	82 783	727	0,88	177	0,21
1999	80 135	814	1,02	128	0,16
2000	97 763	987	1,01	168	0,17
2001	107 845	966	0,90	150	0,14
2002	102 351	960	0,94	181	0,18
2003	94 516	865	0,92	201	0,21
2004	113 569	806	0,71	178	0,16
2005	110 425	790	0,72	166	0,15
2007	97 147	693	0,71	148	0,15
2008	108 737	706	0,65	175	0,16
2009	108 872	693	0,64	150	0,14
2010	111 971	728	0,65	154	0,14
2011	105 102	582	0,55	128	0,12
2012	110 011	604	0,55	121	0,11
2013	90 620	553	0,61	126	0,14
2014	104 910	706	0,67	145	0,14
2015	111 770	798	0,71	141	0,13
2016	122 620	1 072	0,87	158	0,13
2017	107 566	642	0,60	128	0,12
2018	98 308	767	0,78	132	0,13

Lähde: Poliisihallitus, alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisissa ratsia tutkimuksissa 1988-2018.

LIITETAULUKKO 5A

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2009–2018

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäilty, absoluuttiluvut*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2009	6 240	5 642	7 182	48 457
2010	6 001	5 858	7 172	49 615
2011	6 220	5 734	7 130	48 302
2012	4 845	4 519	6 681	44 067
2013	4 472	4 455	6 322	45 207
2014	3 666	4 028	6 031	44 864
2015	3 383	3 422	5 200	43 484
2016	3 442	3 237	4 435	41 965
2017	3 609	2 652	4 441	38 460
2018	2 954	2 389	3 971	37 850
B. pahoinpity, lievä pahoinpity ja törkeä pahoinpity (RL 21:5-7)				
2009	1 014	2 347	3 688	22 390
2010	1 101	2 351	3 493	22 082
2011	1 361	2 319	3 877	25 617
2012	1 017	2 137	3 749	25 334
2013	1 054	1 858	3 313	23 828
2014	871	1 594	2 885	21 885
2015	953	1 468	2 669	20 784
2016	1 087	1 325	2 419	19 952
2017	1 210	1 398	2 255	18 860
2018	1 316	1 315	2 160	18 485
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2009	1 825	2 662	2 879	8 271
2010	1 825	2 607	2 742	7 741
2011	1 910	2 562	2 613	8 032
2012	1 469	2 067	2 558	7 192
2013	1 324	1 955	2 266	6 951
2014	1 350	1 556	1 706	6 654
2015	1 128	1 361	1 449	6 583
2016	1 108	979	1 387	6 052
2017	1 256	1 062	1 461	5 604
2018	1 118	934	1 297	5 776
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2009	82	291	299	871
2010	95	155	220	860
2011	134	228	249	792
2012	70	160	280	942
2013	39	173	296	859
2014	85	260	294	918
2015	45	203	329	983
2016	76	223	287	889
2017	96	226	295	955
2018	98	177	341	950
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2009	66	606	2 255	14 498
2010	86	988	2 988	16 341
2011	119	938	2 686	15 549
2012	139	1 023	2 735	15 222
2013	144	1 132	3 027	16 398
2014	104	1 022	2 898	16 586
2015	139	976	3 063	17 838
2016	117	958	2 972	19 034
2017	187	981	3 501	20 600
2018	190	1 222	3 681	22 453

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2009	41	825	2 193	20 102
2010	19	741	1 912	18 765
2011	29	902	1 942	18 280
2012	22	543	1 732	16 768
2013	17	425	1 577	15 734
2014	13	428	1 420	15 271
2015	8	339	1 456	15 454
2016	12	308	1 312	15 146
2017	7	342	1 482	15 419
2018	10	393	1 598	16 316
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2009	12 049	24 659	43 379	304 244
2010	11 401	23 930	42 257	295 879
2011	12 659	24 307	43 284	293 975
2012	9 623	20 424	40 600	275 787
2013	8 935	18 784	39 305	272 213
2014	7 959	17 548	36 061	263 603
2015	7 301	16 151	34 992	262 238
2016	7 595	14 967	33 075	255 486
2017	8 331	14 442	36 252	238 817
2018	7 563	14 005	32 054	244 020
H. kaikki rikokset				
2009	12 848	42 560	66 905	655 017
2010	12 126	44 186	65 907	673 138
2011	13 517	45 441	67 161	669 701
2012	10 233	37 267	61 261	598 848
2013	9 607	33 329	59 320	608 763
2014	8 494	31 656	53 604	570 296
2015	7 788	28 736	50 435	571 388
2016	8 069	27 535	48 191	577 211
2017	8 773	24 547	50 755	585 821
2018	7 983	23 729	48 373	639 015

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

LIITETAULUKKO 5B

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2009–2018

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjä tuhatta samanikäistä kohden*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2009	20,6	28,2	35,9	11,9
2010	20,2	29,8	35,3	12,1
2011	21,2	29,7	35,2	11,7
2012	16,7	24,1	33,1	10,6
2013	15,4	24,5	31,8	10,8
2014	12,5	22,5	31,0	10,7
2015	11,5	19,3	27,5	10,3
2016	11,6	18,2	24,1	9,9
2017	12,0	15,1	24,4	9,0
2018	9,7	13,6	22,1	8,8
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2009	3,4	11,7	18,4	5,5
2010	3,7	12,0	17,2	5,4
2011	4,6	12,0	19,1	6,2
2012	3,5	11,4	18,5	6,1
2013	3,6	10,2	16,7	5,7
2014	3,0	8,9	14,8	5,2
2015	3,2	8,3	14,1	4,9
2016	3,7	7,5	13,1	4,7
2017	4,0	8,0	12,4	4,4
2018	4,3	7,5	12,0	4,3
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2009	6,0	13,3	14,4	2,0
2010	6,2	13,3	13,5	1,9
2011	6,5	13,3	12,9	2,0
2012	5,1	11,0	12,7	1,7
2013	4,5	10,8	11,4	1,7
2014	4,6	8,7	8,8	1,6
2015	3,8	7,7	7,7	1,6
2016	3,7	5,5	7,5	1,4
2017	4,2	6,0	8,0	1,3
2018	3,7	5,3	7,2	1,3
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2009	0,3	1,5	1,5	0,2
2010	0,3	0,8	1,1	0,2
2011	0,5	1,2	1,2	0,2
2012	0,2	0,9	1,4	0,2
2013	0,1	1,0	1,5	0,2
2014	0,3	1,5	1,5	0,2
2015	0,2	1,1	1,7	0,2
2016	0,3	1,3	1,6	0,2
2017	0,3	1,3	1,6	0,2
2018	0,3	1,0	1,9	0,2
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2009	0,2	3,0	11,3	3,6
2010	0,3	5,0	14,7	4,0
2011	0,4	4,9	13,3	3,8
2012	0,5	5,5	13,5	3,7
2013	0,5	6,2	15,2	3,9
2014	0,4	5,7	14,9	3,9
2015	0,5	5,5	16,2	4,2
2016	0,4	5,4	16,2	4,5
2017	0,6	5,6	19,2	4,8
2018	0,6	6,9	20,5	5,2

Rikosryhmä ja vuosi	< 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 > -vuotiaat
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2009	0,1	4,1	11,0	4,9
2010	0,1	3,8	9,4	4,6
2011	0,1	4,7	9,6	4,4
2012	0,1	2,9	8,6	4,0
2013	0,1	2,3	7,9	3,8
2014	0,04	2,4	7,3	3,6
2015	0,03	1,9	7,7	3,7
2016	0,04	1,7	7,1	3,6
2017	0,02	1,9	8,1	3,6
2018	0,03	2,2	8,9	3,8
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2009	39,8	123,2	216,7	74,9
2010	38,4	121,7	207,9	72,4
2011	43,2	126,1	213,8	71,4
2012	33,1	109,0	200,9	66,5
2013	30,7	103,4	197,9	65,2
2014	27,2	98,1	185,1	62,7
2015	24,8	91,2	184,8	62,1
2016	25,5	84,2	179,7	60,2
2017	27,6	82,1	199,3	56,0
2018	24,8	79,6	178,1	57,0
H. kaikki rikokset				
2009	42,5	212,7	334,2	161,2
2010	40,9	224,7	324,3	164,7
2011	46,2	235,7	331,7	162,7
2012	35,2	198,9	303,1	144,4
2013	33,0	183,5	298,6	145,8
2014	29,1	177,0	275,2	135,7
2015	26,5	162,3	266,4	135,2
2016	27,1	154,9	261,9	135,9
2017	29,1	139,6	279,1	137,4
2018	26,1	134,9	268,8	149,3

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** Tuhatta 10 - 14-vuotiaasta kohden.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

LIITETAULUKKO 5C

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2009–2018

Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä (%) *

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 > -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2009	9,2	8,4	10,6	71,8
2010	8,7	8,5	10,4	72,3
2011	9,2	8,5	10,6	71,7
2012	8,1	7,5	11,1	73,3
2013	7,4	7,4	10,5	74,8
2014	6,3	6,9	10,3	76,6
2015	6,1	6,2	9,4	78,4
2016	6,5	6,1	8,4	79,1
2017	7,3	5,4	9,0	78,2
2018	6,3	5,1	8,4	80,3
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2009	3,4	8,0	12,5	76,1
2010	3,8	8,1	12,0	76,1
2011	4,1	7,0	11,7	77,2
2012	3,2	6,6	11,6	78,6
2013	3,5	6,2	11,0	79,3
2014	3,2	5,9	10,6	80,4
2015	3,7	5,7	10,3	80,3
2016	4,4	5,3	9,8	80,5
2017	5,1	5,9	9,5	79,5
2018	5,7	5,6	9,3	79,4
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2009	11,7	17,0	18,4	52,9
2010	12,2	17,5	18,4	51,9
2011	12,6	16,9	17,3	53,1
2012	11,1	15,6	19,3	54,1
2013	10,6	15,6	18,1	55,6
2014	12,0	13,8	15,1	59,1
2015	10,7	12,9	13,8	62,6
2016	11,6	10,3	14,6	63,5
2017	13,4	11,3	15,6	59,7
2018	12,3	10,2	14,2	63,3
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2009	5,3	18,9	19,4	56,4
2010	7,1	11,7	16,5	64,7
2011	9,6	16,3	17,7	56,5
2012	4,8	11,0	19,3	64,9
2013	2,9	12,7	21,7	62,8
2014	5,5	16,7	18,9	59,0
2015	2,9	13,0	21,1	63,0
2016	5,2	15,1	19,5	60,3
2017	6,1	14,4	18,8	60,8
2018	6,3	11,3	21,8	60,7
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2009	0,4	3,5	12,9	83,2
2010	0,4	4,8	14,6	80,1
2011	0,6	4,9	13,9	80,6
2012	0,7	5,4	14,3	79,6
2013	0,7	5,5	14,6	79,2
2014	0,5	5,0	14,1	80,5
2015	0,6	4,4	13,9	81,0
2016	0,5	4,2	12,9	82,5
2017	0,7	3,9	13,9	81,5
2018	0,7	4,4	13,4	81,5

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2009	0,2	3,6	9,5	86,8
2010	0,1	3,5	8,9	87,5
2011	0,1	4,3	9,2	86,4
2012	0,1	2,8	9,1	88,0
2013	0,1	2,4	8,9	88,6
2014	0,08	2,5	8,3	89,1
2015	0,05	2,0	8,4	89,6
2016	0,07	1,8	7,8	90,3
2017	0,04	2,0	8,6	89,4
2018	0,05	2,1	8,7	89,1
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2009	3,1	6,4	11,3	79,2
2010	3,1	6,4	11,3	79,2
2011	3,4	6,5	11,6	78,6
2012	2,8	5,9	11,7	79,6
2013	2,6	5,5	11,6	80,2
2014	2,4	5,4	11,1	81,1
2015	2,3	5,0	10,9	81,8
2016	2,4	4,8	10,6	82,1
2017	2,8	4,8	12,2	80,2
2018	2,5	4,7	10,8	82,0
H. kaikki rikokset				
2009	1,7	5,5	8,6	84,3
2010	1,5	5,6	8,3	84,6
2011	1,7	5,7	8,4	84,2
2012	1,4	5,3	8,7	84,6
2013	1,4	4,7	8,3	85,6
2014	1,3	4,8	8,1	85,9
2015	1,2	4,4	7,7	86,8
2016	1,2	4,2	7,3	87,3
2017	1,3	3,7	7,6	87,4
2018	1,1	3,3	6,7	88,9

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

SUMMARY

CRIME TRENDS IN FINLAND

In general, recorded crime increased in Finland from the mid-1960s to the beginning of the 1990s. Factors that contributed to this development were the rapid urbanisation of the country, economic development and the expansion of the younger age groups born after Second World War. Part of the increase in recorded crime was also due to changes in the recording system of crimes, increased detection rate and increased propensity to report crimes to the police. In the early 1990s, together with the economic recession, major property crime categories stabilised and thefts began to decrease. In the 2010s, most categories of property crime have seen a near constant decline. However, crimes of fraud, including credit card fraud, have increased, but seem to have stabilised during the last few years. In international comparison, based on crime victim surveys, Finland appears to be a country with a low level of property crime.

Since the 1960s, there has been a rather constant increase in police-recorded assaults. Crime victimisation surveys indicate that part of this trend can be attributed to an increased propensity to report violent crimes to officials. However, an increase in alcohol consumption probably plays a role in the growth of violent crime. In recent years, the number of recorded assaults has been very stable, further corroborated by stability of violent victimisation in crime victim surveys. While the homicide rate has historically been high in Finland, and remains above-average relative to other European countries, the rate has seen sustained and profound decline in recent decades.

Homicides. In 2018, 85 homicides (excluding attempts) were reported to the police. The annual number of police-recorded homicides has varied between 73 and 132 during the last 10 years. In 2018, the annual homicide rate per 100,000 inhabitants was 1.5. Additionally, Finnish law distinguishes between assaults resulting in death and infanticides. In the past ten-year period, the annual number of assaults resulting in death has varied between 4 and 28 (10 in 2018). The annual number of infanticides has varied between 0 and 2 (0 in 2018). In 2018, the total number of homicides, infanticides and assaults resulting in death was 95, substantially lower than the ten-year average (110). The total rate per 100,000 inhabitants of all intentional lethal violent crimes reported to police was 1.7, the second lowest recorded level in the period of published national crime statistics beginning in 1927.

In Finland, homicides typically take place between middle-aged, unemployed, alcoholic men from the lowest social stratum. The typical conflict type leading to lethal outcome is a group quarrel between friends or acquaintances who are consuming alcohol. The economically deprived provinces of eastern and northern Finland are overrepresented in the homicide statistics.

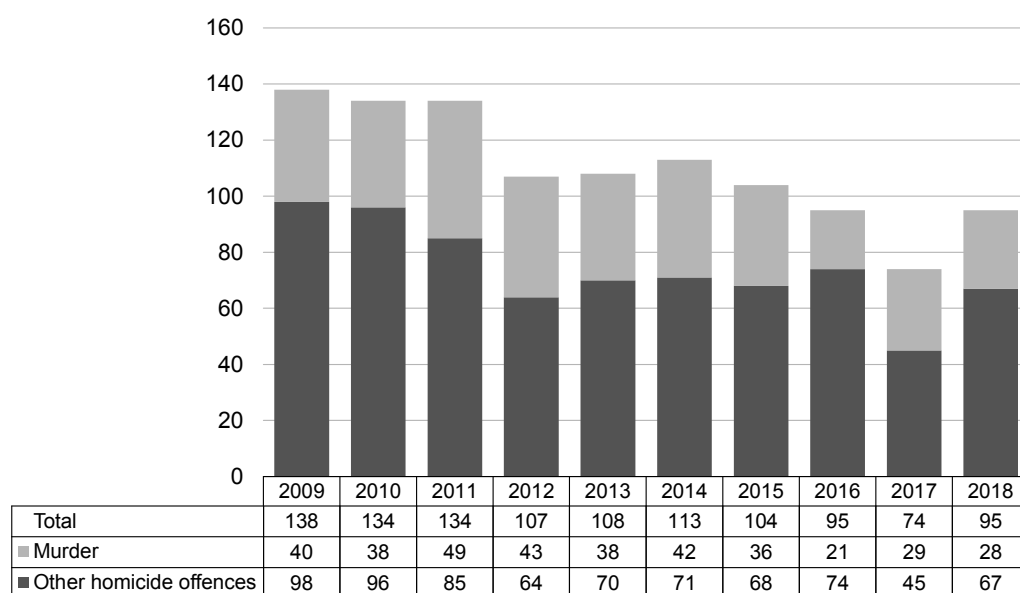

Figure 1 Homicides recorded by the police, 2009–2018

The following crime categories are included: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and assault resulting in death. Figures from the years 2015 and 2016 do not include homicides committed by refugees prior to arriving to Finland.

Assaults and attempted homicides. In 2018, the police registered a total of 33,639 assault offences and 355 attempted homicides. The annual number of assaults has remained at the same level for five years in a row. This trend is echoed in the national victimisation surveys, which have demonstrated that victimisation by physical violence has remained at the same level between 2012 and 2018. In 2011, the number of police-recorded assaults increased over 20 percent in one year due to changes in legislation.

Since the 1980s, however, the rate of violent crime has increased substantially. According to victimisation surveys, some of this increase has been due to the increase in propensity to report violence to the authorities. At the same time, the trend in violent crime has been paralleled with the changes in total alcohol consumption. The recorded rates of violent crime are significantly higher in the urbanised areas of the country, especially the capital region.

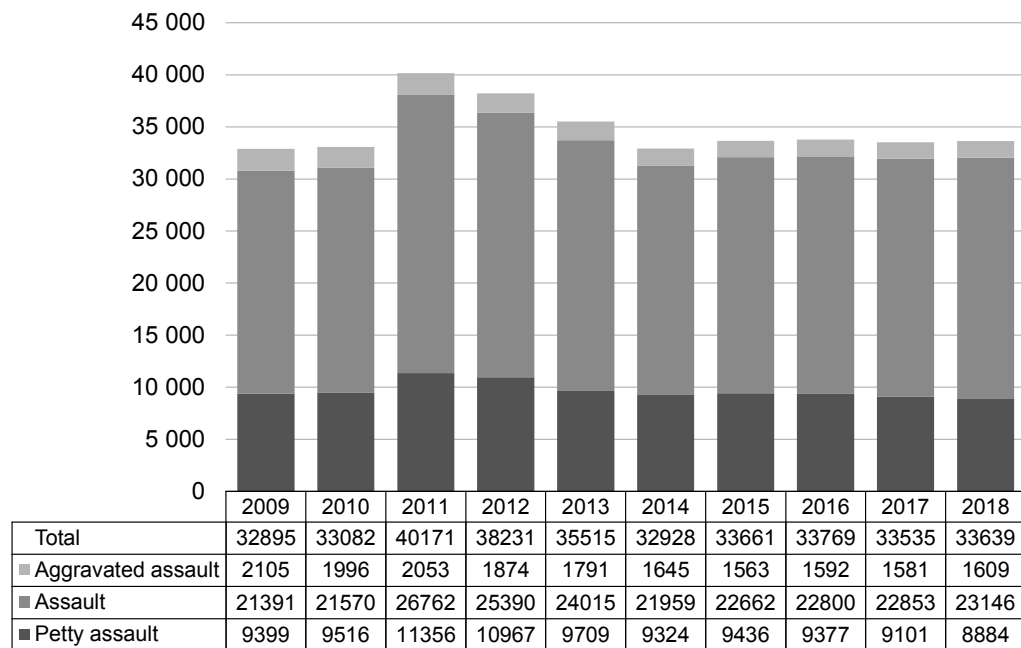

Figure 2 Assaults recorded by the police, 2009–2019

Robberies. The annual number of recorded robberies increased significantly at the end of the 1980s and in the early 1990s. In the last ten years, the number of robberies has remained exceptionally stable, varying between 1,500 and 1,700 robberies annually.

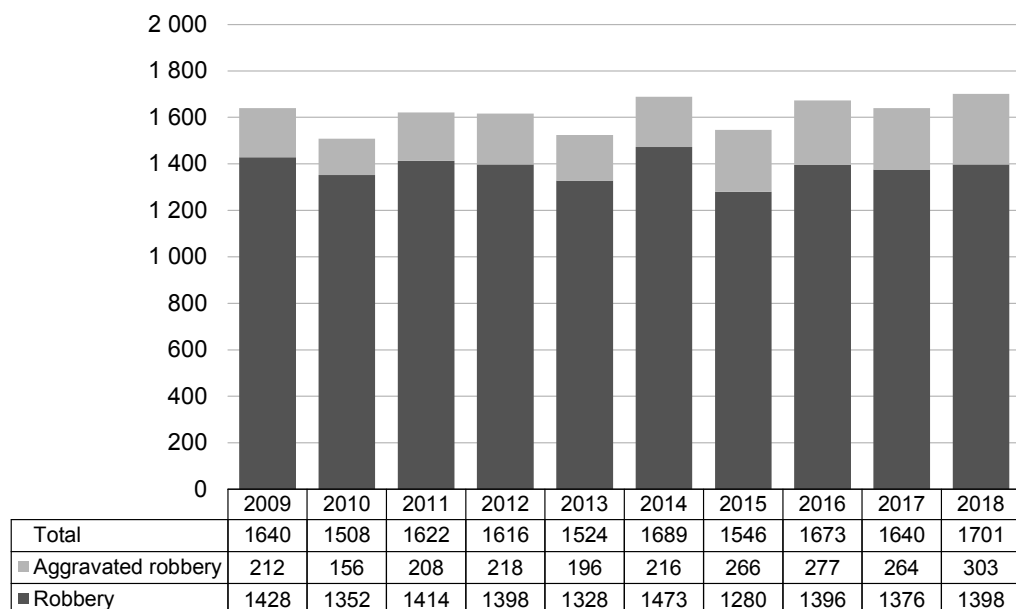

Figure 3 Robberies recorded by the police, 2009–2018

Sexual offences. Reported forcible rapes display an increasing trend from the mid-1990s, which likely reflects, in the first place, an increasing reportability of such offences. The number of forcible rapes was 1,393 in 2018, and it increased 12 percent compared with the foregoing year.

The recorded numbers of sexual offences against children and minors fluctuate annually to a considerable extent, probably reflecting the large proportion of hidden crime in this phenomenon and the changeable recording practices of serial crimes. The tendency to report these crimes is likely to have increased over time. According to police statistics, the number of sexual crimes against children has increased in the long term, decreased in recent years and increased again in 2018. Findings from the Finnish Child Victim Survey 2008 and 2013 indicate that child sexual abuse has become less common compared with the corresponding study conducted in 1990.

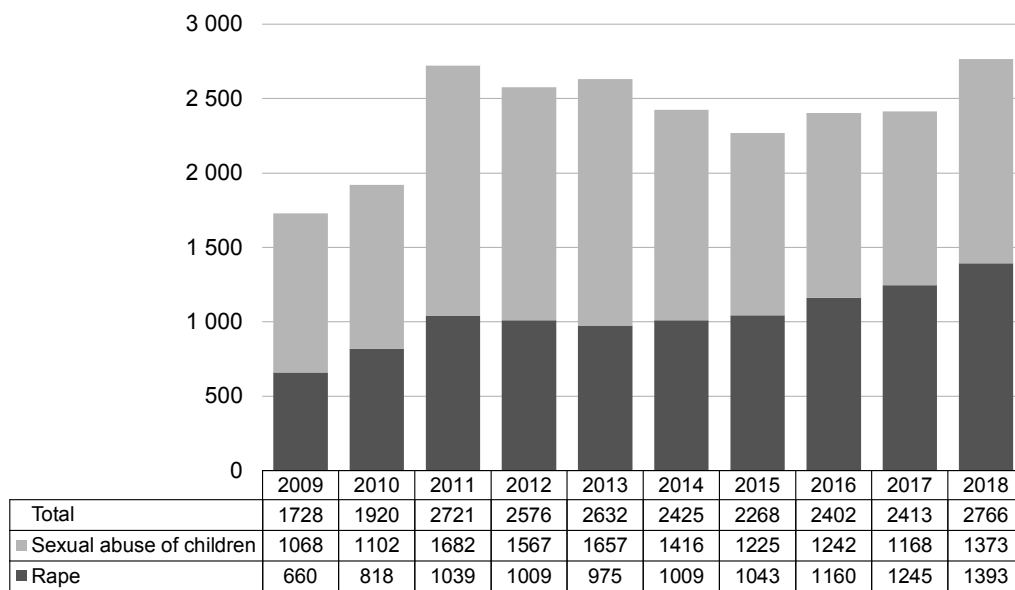

Figure 4 Rapes and sexual offences against children recorded by the police, 2009–2018

Thefts. There has been a long and sustained decrease in the number of thefts during the last thirty years. Since 2009, thefts have decreased by almost 20 percent. In 2018, the total number of thefts recorded by the police was 122,741. Petty thefts consisted around half of all police-recorded thefts. National victimisation surveys have indicated little change in the prevalence of theft of personal property. In the years 2013 to 2018, between two to three percent of survey respondents reported theft of personal property outside the home, while around 13 percent of households have reported a stolen bike. According to both police data and victimisation surveys, thefts are much more common in bigger cities.

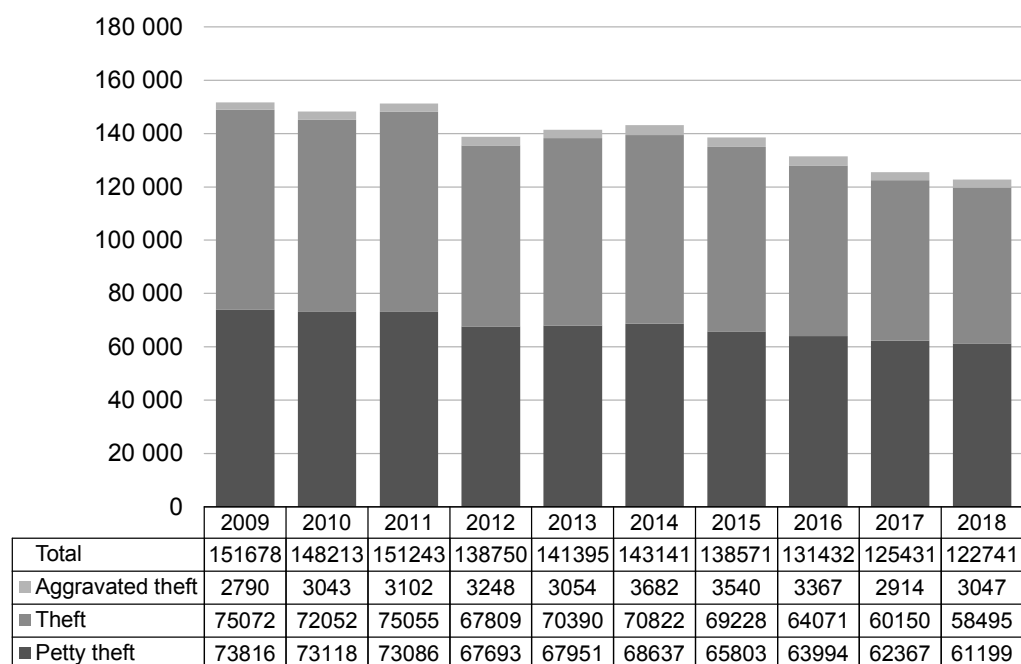

Figure 5 Thefts recorded by the police, 2009–2018

Thefts of motor vehicles. In 2018, the total number of police-recorded motor vehicle thefts was 5,795. The number of recorded thefts of motor vehicles, the majority of which are car thefts, have more than halved in the last 10 years. Improved security measures are probably the most important factor behind the downward trend in crime figures. At the same time, there appears to have been a shift in these crimes from joyriding to more planned and profit seeking type of thefts.

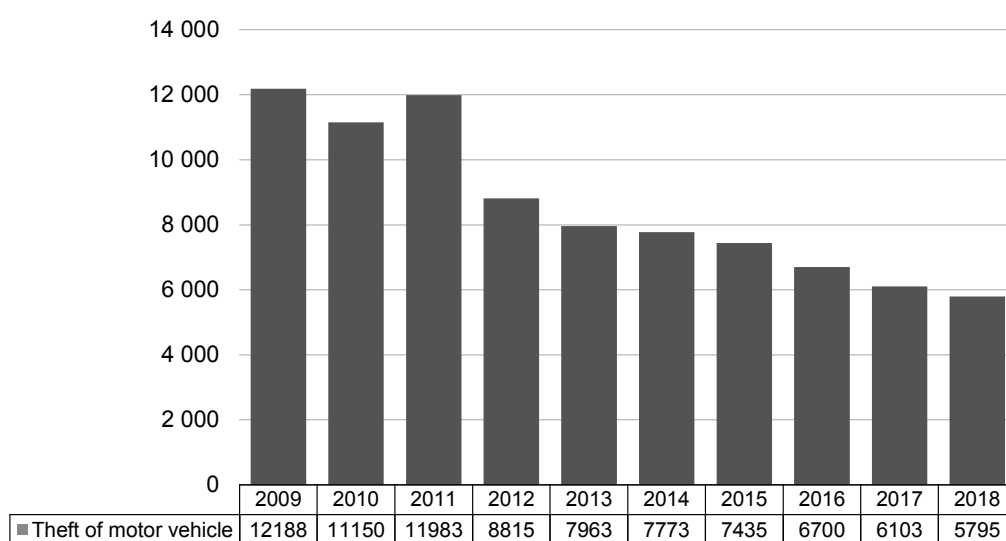

Figure 6 Thefts of motor vehicles recorded by the police, 2009–2018

Fraud. Recorded frauds increased steeply during the 1980s following the rapid introduction of credit cards. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded acts of fraud decreased considerably. Part of the decrease is also due to the new counting rule for serial fraud. In 2018, the police recorded 24,483 instances of frauds and 6,111 instances of credit card fraud. The number of instances of credit card fraud increased three-fold between 2009 and 2016, but has more than halved in the following two years. Between 2010 and 2015, the number of instances of fraud increased substantially, primarily due to acts of fraud associated with online trade, including consumer-to-consumer trade. In recent years, however, the number of instances of fraud has remained stable.

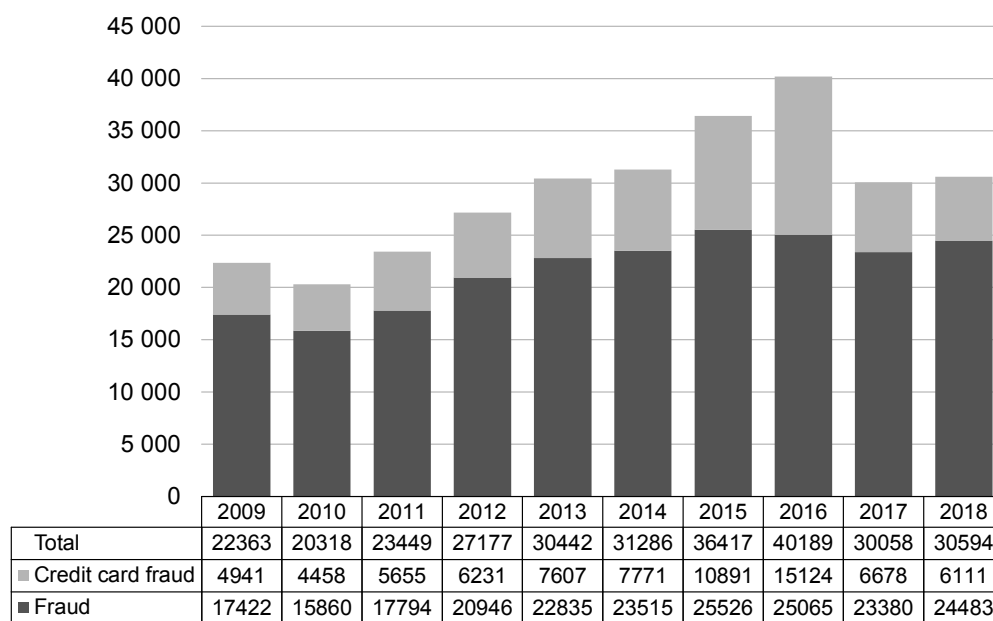

Figure 7 Frauds and credit card frauds recorded by the police, 2009–2018

Damage to property. During the last ten years, there has been a nearly continuous decrease in the number of offences of damage to property. In 2018, the absolute number of registered property damage crimes was 30,448, a 45 percent decrease since 2011. The observed trend is parallel to the trends in other forms of property crime, which further strengthens the notion that property crimes have seen an extensive decline in the last 10 years.

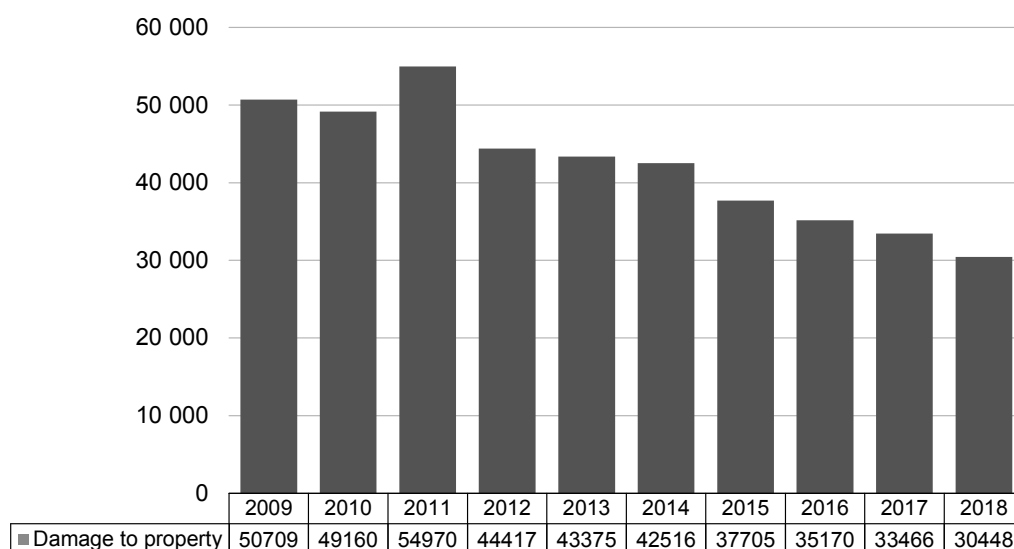

Figure 8 Offences of damage to property recorded by the police, 2008–2019

Tax offences and economic offences. The number of police-recorded economic crimes has increased continuously since 2010. In 2018, police registered 3,159 tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. The increase is almost entirely due to the growth in the number of tax offences, which have almost doubled in the said time span. However, by many estimates, the observed increase is likely caused by additional resources devoted to the investigation of economic offences and risk-based tax audits.

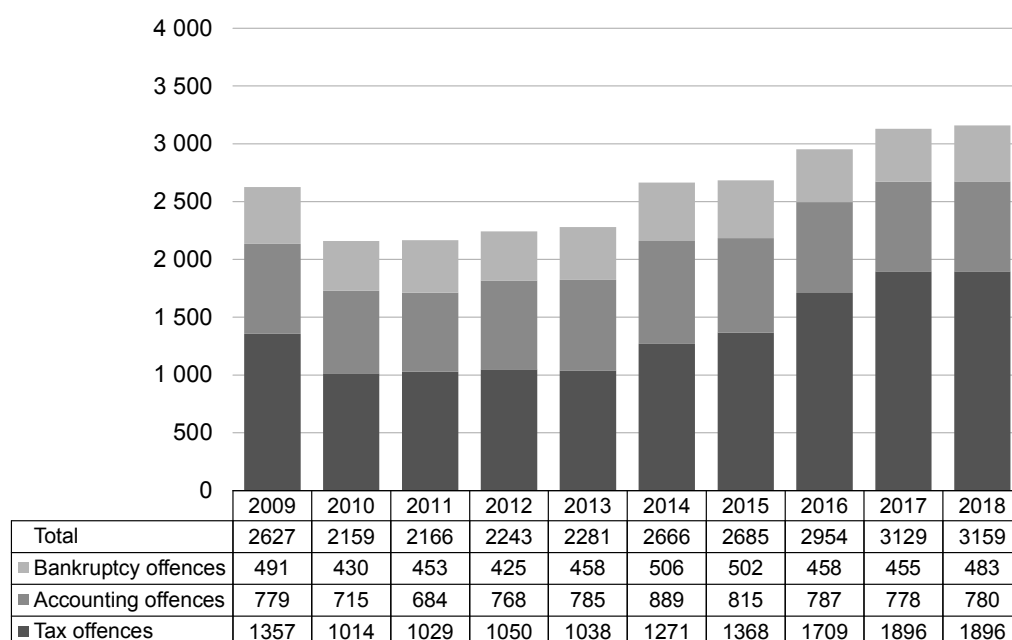

Figure 9 Tax offences and other economic offences recorded by the police, 2009–2018

Cybercrime. Cybercrime can be understood as a generalised term for all crime that is either aided by the new Information and Communication Technologies (ICTs) or is targeting ICT systems and infrastructure. Both infrastructure and businesses are common victims of cybercrime. In terms of computer aided cybercrime, harassment, cyberbullying, fraud, illegal downloading and phishing are among the most common forms of cybercrime. In 2016, 15 percent of 9th graders reported having been victims of cyberbullying. According to police-recorded statistics, the most common cybercrime is identity theft. Other common cybercrimes are cracking, interference with communications system, and interference with information system.

Drunken driving. The number of drunken driving offences increased seven percent compared with the previous year. However, the number of offences is still around 35 percent lower than it was 25 years ago. The increase in 2003–2010 was mostly caused by the change of law concerning driving under the influence of drugs. Finnish law allows a zero tolerance for drug driving. In the measurements of random roadside checks, the proportion of drivers with blood-alcohol content of 0.05% or higher has been about 0.2 percent in the last 10 years. From an international standpoint, these rates are very low. The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanised regions.

Other traffic offences. The number of traffic offences has decreased two percent over the last 10 years. The number of recorded traffic offences is largely dependent on the extent of the traffic control by the police, particularly on the automatic monitoring by the roadside traffic cameras. If traffic fatalities are used as an indicator, traffic safety has improved considerably in recent decades. As with drunken driving, traffic offence rates are higher in the less urbanised regions of the country, even relative to the number of motor vehicles.

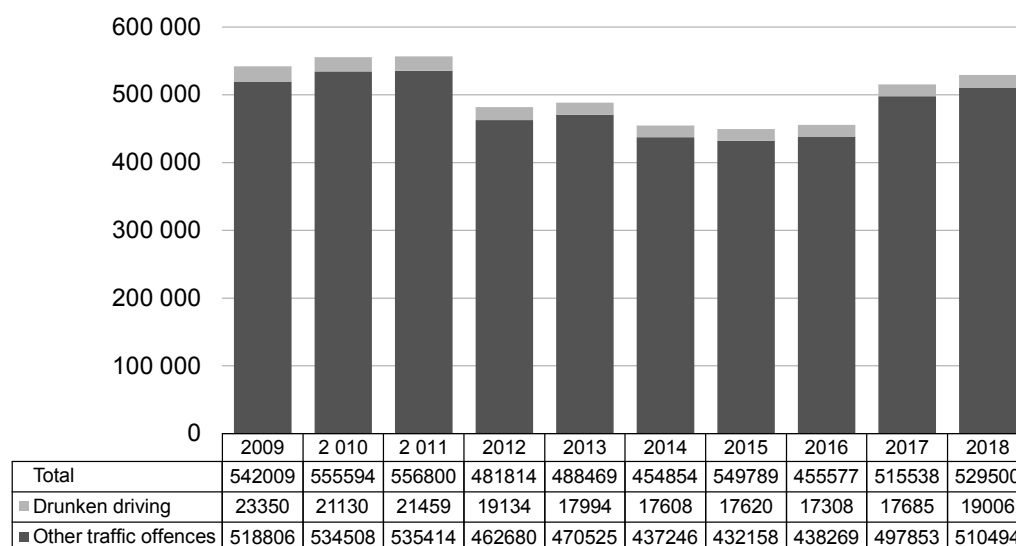

Figure 10 Drunken driving and other traffic offences recorded by the police, 2009–2018

Foreigners, immigrants and crime. In 2018, foreign nationals accounted for 13 percent of the people suspected of crime (excl. traffic offences) in Finland. Half of the suspected foreign nationals had a permanent residence in the country. In recent years, the number of people with immigrant background has increased considerably, including second-generation immigrants. At the same time, immigrant crime rates have declined considerably over the last ten years. Particularly striking has been the decline in thefts, where the age-standardised crime rate has declined 45 percent since 2009, now equalling the rate among native Finns, but also in assaults, where the decline has been 39 percent since 2011.

The proportion of suspects with foreign nationality varies by type of crime. In 2018, nearly one-third of the suspects in tax offences were foreign nationals, 27 percent in rapes and 19 percent in the sexual abuse of children. The proportions were much lower in fraud, offences of damages to property and attempted homicides. Disaggregated by nationality, the crime rates in property crimes were highest among the Somalian, Swedish, Estonian and Romanian nationals, while in assaults, the rates were highest among the Iraqi and Somalian nationals.

Crimes against businesses. The police recorded 45,620 thefts and 2,927 burglaries against businesses during 2018. Theft against businesses made up about half of all recorded thefts in Finland. According to the second national business victimisation survey (conducted in 2018), 56% of retail premises and 35% of restaurants and hotels were victims of thefts and burglaries during the last year. Property crimes were the most common type of crime in all

studied business sectors. However, victimisation risk and crime-related financial losses varied substantially between the sectors. Risks were considerably higher for retail, restaurant and hotel premises than industrial premises.